

“Nyitrai vendégtanári kiküldetéselem lehetőséget adott arra, hogy egy felvidéki tájegység, Medvesalja nyelvkincséből meríthessek. A nagyatlasz alapján – családi és hallgatói összefogással végeztem a kutatásomat megalapozó helyszíni gyűjtést, s ahogy terebélyesedett az anyagom, úgy kellett egyre szűkítenem a témát, hogy adataimból is sokat közkinccsé tehessek, s bizonyos lexikológiai elemzésekre is maradjon hely.

A dolgozat három nagyobb fejezetre tagolódik. Az első részben a gyűjtéssel és a feldolgozással kapcsolatos elvi, módszertani kérdések tárgyalása mellett bemutatom az anyagom alapján legjellemzőbb medvesalji nyelvi változókat. A második fejezetben fogalomkörönként vizsgálom a megnevezési rendszereket. A harmadikban következtetéseket vonok le az elemzésekből, és bizonyos általános jellemzőket fogalmazok meg. A munka tartalmi részét – tagoltsági kategóriánként – a nagyatlasz címszavai szerint szerkesztett Adattár és egyéb mellékletek egészítik ki.”

Cs. Nagy Lajos

ISBN 80-8062-192-6

9 788080 162192 6

LEXIKOLÓGIAI VIZSGÁLATOK MEDVESALJÁN

CS. NAGY LAJOS

LEXIKOLÓGIAI VIZSGÁLATOK MEDVESALJÁN

Cs. Nagy Lajos

Cs. Nagy Lajos
Lexikológiai vizsgálatok Medvesalján

NOTITIA HISTORICO-ETHNOLOGICA, 4.

Sorozatszerkesztő
Liszka József

Fórum Kisebbségkutató intézet
Etnológiai Központ
Výskumné centrum európskej etnológie
Forschungszentrum für Europäische Ethnologie
Komárom – Komárno – Komorn

CS. NAGY LAJOS

LEXIKOLÓGIAI
VIZSGÁLATOK
MEDVESALJÁN

Fórum Kisebbségkutató Intézet
Lilium Aurum Könyvkiadó
Komárom–Dunaszerdahely
2003

Lektorálta:
Kiss Jenő, az MTA levelező tagja

A könyv kiadását támogatta:

© Cs. Nagy Lajos, 2003
© Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2003
ISBN 80-8062-192-6

Tartalom

TARTALOM	5
ELŐSZÓ	7
BEVEZETÉS	9
A kutatóterületről és az anyaggyűjtés módszeréről	11
Medvesalja és lakossága	11
Az anyaggyűjtés	13
A kutatás jellege, célja, fő területei	15
NYELVI VÁLTOZÓK MEDVESALJA NYELVJÁRÁSÁBAN	17
Nyelvi változók a hangtan köréből	18
Nyelvi változók az alaktan köréből	22
A névszótövek	22
Az igetövek	25
A névszóragozás	27
A birtokos személyjelezés	28
Az igeragozás	29
Az igeképzők	31
A főnévi igenév képzője	32
A MEGNEVEZÉSI RENDSZER VIZSGÁLATA	33
A feldolgozás elméleti alapvetése	33
Tagoltsági kategóriák	33
A fogalomkörök megállapítása	38
A lexikai tagoltság fokozatai	39
A lexémák alaktani motiváltsága	40
A megnevezéstípusok fajtái és szóföldrajzi vonatkozásai	42
AZ ADATOK FOGALOMKÖRÖNKÉNTI VIZSGÁLATA	45
1. Gabonafélék és részeik [MNyA. 1–10.], a gabonafélék betegségei [MNyA. 11–13.], a gabonafélék gyomnövényei [MNyA. 14–18.]; egyéb gyomnövények [MNyA. 77–86.]	45
2. Egyéb termesztett növények és részeik [MNyA. 19–76.]	50
3. Gyümölcsök, fák [MNyA. 87–123.]	57
4. A föld megművelésének eszközei [MNyA. 124–140.], a szekér és részei [MNyA. 141–168.], ló- és ökörszer- számok [MNyA. 169–178.], aratás, cséplés [179–191.]	62
5. A ház és berendezése [MNyA. 193–219.], konyha- eszközök [MNyA. 228–259., 975., 1156.]	71
6. A ház környéke [MNyA. 260–313.]; a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságai [MNyA. 314–388.]	78
7. A házi munkák [MNyA. 220–223.], sütés-főzés [MNyA. 389–424.], disznóölés [MNyA. 425–438.]	90

8. A ruházkodás [439–458.]	97
9. A család és a rokonság [MNyA. 460–483.]	101
10. Az emberi test, az emberi tulajdonságok, állapot, egészségügy [MNyA. 484–570., 1157–1162.]	105
11. A kendermunka [MNyA. 571–583.]	115
12. A népi szokások [MNyA. 584–589.], a vallási és társadalmi élet [MNyA. 591–597.]	119
13. Az időjárás és a természet [MNyA. 598–614., 640.]	122
14. A vadon élő kisebb állatok [MNyA. 615–639.], rovarok [MNyA. 641–652.]	126
15. A hét napjai [MNyA. 653– 659.]	132
16. A számnevek [MNyA. 660–681.]	133
KÖVETKEZTETÉSEK	135
A fogalmak megnevezési rendszerének általános tagoltsági jellemzői	135
Szófaji jellemzők	138
Fogalomkörönkénti jellemzők	138
Fogalomkörök és tagoltság	139
A fogalmak megnevezési rendszerének általános tagoltsági jellemzői (1. táblázat)	140
A tagolt megnevezési rendszerű fogalmak típusai fogalomkörönként és szófajonként (2. táblázat)	141
A tagoltsági mutatók fogalomkörönként (3. táblázat)	144
Abszolút tagoltsági mutatók (4. táblázat)	146
A fogalmak megnevezési rendszerének lexikai tagoltsági fokozatai	150
A lexémák alaktani motiváltsága	151
A fogalmak megnevezési rendszerének lexikai tagoltsági fokozatai (5. táblázat)	151
A lexémák alaktani motiváltsága (6. táblázat)	152
A megnevezéstípusok fajtái és szóföldrajzi vonatkozásai	154
ÁLTALÁNOS JELLEMZŐK	158
ADATTÁR	161
MELLÉKLETEK	230
Medvesalja és környéke	230
Medvesalja	232
Medvesalja és környéke lélekszámának változása 10 év alatt	234
A gyűjtők betűrendes jegyzéke	235
Adatközlők	236
A 65 éven felüli adatközlők összesített adatai	238
A fogalmak megnevezési rendszerének lexikai tagoltsági fokozatai	239
IRODALOMJEGYZÉK	257
TÁRGYMUTATÓ	265
SZÓFÖLDRAJZI TÉRKÉPEK.....	267

ELŐSZÓ

Nyitrai vendégtanári kiküldetésem lehetőséget adott arra, hogy egy felvidéki tájegység, Medvesalja nyelvkincséből meríthessek. A nagyatlasz alapján – családi és hallgatói összefogással végeztem a kutatásomat megalapozó helyszíni gyűjtést, s ahogy terebélyesedett az anyagom, úgy kellett egyre szűkítenem a témát, hogy adataimból is sokat közkinccsá tehessek, s bizonyos lexikológiai elemzésekre is maradjon hely.

A dolgozat három nagyobb fejezetre tagolódik. Az első részben a gyűjtéssel és a feldolgozással kapcsolatos elvi, módszertani kérdések tárgyalása mellett bemutatom az anyagom alapján legjellemzőbb medvesalji nyelvi változókat. A második fejezetben fogalomkörönként vizsgálok a megnevezési rendszereket. A harmadikban következtetéseket vonok le az elemzésekből, és bizonyos általános jellemzőket fogalmazok meg. A munka tartalmi részét – tagoltsági kategóriánként – a nagyatlasz címszavai szerint szerkesztett Adattár és egyéb mellékletek egészítik ki.

Hálás vagyok mindenkinek, aki biztatott és segített: elsősorban családomnak, feleségemnek, **N. Császi Ildikónak**, aki – a helyszíni gyűjtésen túl – a szövegszerkesztés terheinek legnagyobb részét vállalta, továbbá gyűjtőtársaimnak, adatközlőimnek és szállásadóinknak.

Köszönetet mondok **Juhász Dezső** egyetemi docensnek a nyelvjárási karakterkészletért, **Tóth Tamás** középiskolai tanárnak pedig a térképek elkészítéséért.

Külön köszönöm segítő, jóindulatú bírálatait, tanácsait, bátorító szavait **Kiss Jenő** professzor úrnak, akihez bármikor bizalommal fordulhattam.

Budakalász–Kolozsvár, 2000.

BEVEZETÉS

Kutatásom célja a medvesalji nyelvjárási alaprétegből A magyar nyelvjárások atlaszán alapuló szókészlet tagoltsági és szóföldrajzi vizsgálata. Munkám szemléleti és módszertani elveinek kialakításához a hazai és a nemzetközi szakirodalomban is igyekeztem tájékozódni. Tágabb értelemben fontosak számomra a mai magyar dialektológiából az alapfogalmakat tisztázó tanulmányok, továbbá egy-egy tájegység vagy kisebb-nagyobb nyelvközösség nyelvjárását, nyelvhasználatát vizsgáló művek. Ugyancsak lényeges tanulságokkal szolgált Jan Goossensnek a strukturális nyelvföldrajzról írt műve (Goossens 1969).

Közvetlen és módszertanilag is iránymutató előzménynek tekintem Imre Samu egy-egy fogalom magyar nyelvjárási megnevezési rendszerének tagoltságára és a tagoltság szóföldrajzi megjelenésére irányuló kutatásait (MNY. LXXVII, 1–20; MNY. LXXXI, 87–93; Nyelvjárási szókészletünk néhány szerkezeti kérdése a magyar nyelv-atlasz anyaga alapján – Bp., 1987).

Dolgozatom elkészítésében erősen motivált az, hogy a szakirodalomban gyakran találkozunk egyrészt a tájszókészlet lexikológiai vizsgálatát joggal hiányoló megjegyzésekkel, másrészt pedig azzal a tényvel, hogy a nyelvatlasz kincsestára még jórészt föltáratlan. 1981-ben az első dialektológiai szimpozionon Benkő Loránd felhívta a figyelmet arra, hogy „a magyar nyelvatlasz olyan kincsesbányáját képviseli a magyar nyelvjárások egészének, a magyar nyelvterület egész nyelvjárási szintű anyagának, amiből nemzedékek sok tucatnyi monográfiát készíthetnének, csodálatos érdekességű és nagy fontosságú monográfiákat [...] Ez a mások által gyűjtött anyag kincs, amit nem szabad szem elől tévesztenünk. Pontos, hiteles, részletes” (Benkő L. I. DialSzimp. 19). Ugyanez alkalommal tért ki Benkő a szókincs-monográfiák készítésének halaszthatatlan voltára is.

Az eltelt majd két évtized alatt – talán az előbb idézett fölhívást is megszívlevélve – jó néhány tájszókészlet-vizsgálat készült el és jelent meg (vö. Irodalomjegyzék). Ezekben a munkákban a szerzők egy hányada nemcsak saját gyűjtését dolgozta föl, hanem a nyelvatlaszból is gazdagon merített a változások megállapításához, egyes nyelvjárászigetek vizsgálatához, nyelvföldrajzi-szociolingvisztikai kutatásokhoz stb.

Értekezésem motiváló tényezői között tarthatjuk számon a nyelvi hagyománymentés szándékát. Ezt a célt a tájegység rohamosan öregedő népessége és csökkenő magyar lélekszáma indokolja (vö. Népszerűségi adatok – táblázatok a mellékletben). Dolgozatom alapjául szolgálhat egy majdani változásvizsgálatnak azzal, hogy rögzíti e nyelvjárási alaprétég jelenlegi hangtani, alaktani és néhány szintaktikai vonatkozású nyelvi változóját, valamint a feldolgozott szókincs tagoltsági jellemzőit. A gyűjtés Medvesalja és környéke minden településére, összesen 12-re terjedt ki, tehát a területi teljesség elvét érvényesítettem. Erre azért is törekedtem, mert e felvidéki tájegységünk nyelvjárási szempontból jórészt ismeretlen, föltáratlan. Kovács Istvánnak ugyan megjelent néhány igen értékes közleménye ennek a körzetnek egyes nyelvjárási sajátosságairól, ezek azonban rendszert nem alkotnak (vö. Irodalomjegyzék). A rendszerszerűsége én is csak törekedhettem, ugyanis elsődleges feladatomnak a szókincs tagoltságának a bemutatását tartottam. A lexikai és morfológiai jellegű kérdésekre kapott válaszok azonban lehetővé, sőt elkerülhetlenné tették bizonyos nyelvi változók rendszerszerű bemutatását.

A következő motiváló tényező inkább szubjektív jellegű. Nyitrai vendégtanárságom öt éve alatt lelkes és egyre hozzáértőbb magyar szakos hallgatóimnak köszönhetően heteket tölthettünk Szlovákia egyre inkább elnéptelenedő, valamikor idegenforgalmilag is látogatottabb tájegységén, a Nyitrától kb. 250-300 km-re fekvő festői Medvesalján. Dolgozatom anyagát ezeken a „kirándulásokon” gyűjtöttem össze családom és hallgatóim közreműködésével.

A nyelvjárásgyűjtési munka előkészítése közben a harmadik dialektológiai szimpozionon Benkő Loránd megnyitó beszédének a következő mondatai ma is fülembe csengenek: „Mintha a környező országok közül Csehszlovákia volna az a terület, ahol a magyar dialektológiának a gyűjtőmunkája, feldolgozó munkája nem érte volna el azt a szintet, amelyet a környező országokban elért. Annál is inkább mondom ezt [...], hogy az északi peremvidéken milyen csodálatos szép, becses nyelvi értékek, a kutatásban jobbra még felderítetlen területek vannak” (Benkő L. III. DialSzimp. 22). Ezeket a szavakat kitűzött tervem igazolásának és biztatásnak érezve folytattam a munkát.

Remélem, hogy dolgozatom a sok becses, értékes nyelvi anyagnak legalább egy kis töredékét megörökíti.

A kutatóterületről és az anyaggyűjtés módszeréről

Medvesalja és lakossága

A medvesalji falvak az egykori Gömör megyének Nógráddal határos délnyugati részén – a mai Szlovákia területén – a Gortva-patak völgyében fekszenek. Eredetileg Gömöralmágy, Medveshidegkút, Óbást, Gömörpéterfala, Tajti és Vecseklő településeket szokás medvesalji falvakként nevezni (vö. Benkő Éva 1986: 13). A környékebeliek az előbbi falvaktól északra fekvő Ajnácsköt tartják a választónak. Attól délre az egész területre érvényes ma már a „medvesalji” jelző, hiszen a gazdasági-társadalmi-kulturális kapcsolatok szorosabbá váltak. A falvak lakói átjárnak egymáshoz dolgozni, mulatni, s gyakori a szomszéd faluból való házasodás is.

A vidék legkorábbi alapítású, XIII. századi települése Bást és Almágy. E tájékon – a földrajzi nevek tanúsága szerint – a magyarság a legkorábbi lakos. A középkorban – Tajti és Dobfenek kivételével – jelentős számú nemesség élt ezen a vidéken, de egységes nemesi vidék a felszíni viszonyok miatt nem alakulhatott ki. A XIX–XX. században a medvesalji települések a jobbágytöbbségű falvak közé tartoztak. A vidék lakossága leginkább földműveléssel és állattartással foglalkozott. A falvak határa a XIX. század második feléig, a mocsaras területek lecsapolásáig alig változott. Azóta az erdők területe is megfogyatkozott, s nőtt a szántóföldek aránya.

A települések fekvése az ország más tájaihoz képest kedvezőtlen, periférikus. Kívül esik a fő közlekedési irányokon (1/1-2. Melléklet). Az egész domborzatot sovány, agyagos termőföld fedi, ezért a gazdálkodási körülmények kedvezőtlenek: nehezen művelhetők a földek, s a legelők is gyenge minőségűek.

A *Medvesalja* tájnév már a XVIII. századtól ismerős megnevezés, és Kiss Lajos megállapítása szerint egy közeli patakról kaphatta a hegy a nevét (vö. FNESz. **Medves címszó**). A néphagyomány azt tartja, hogy az erdőben valamikor sok medve élt, s róluk nevezték el a hegyet is.

Medvesalja lakossága római katolikus vallású, kultúrájában, népszokásaiban, nyelvjárásában erősen hagyományörző, nem egy tekintetben archaikus.

A tizenkét települést (Sőreg, Ajnácskő, Csevice, Gömöralmágy, Dobfenek, Gömörpéterfala, Óbást, Egyházasbást [=Újbást], Bakó-

háza, Vecseklő, Medveshidegkút, Tajti) magában foglaló tájegység mai lakosságának döntő többsége mezőgazdasági munkából igyekszik megélni, de egyre többen járnak be a közeli városokba, Fülek-re, Rimaszombatba dolgozni. A fiatalok pedig, mihelyt tehetik, elhagyják falujukat.

Az 1991-es népszámlálási adatok szerint a vizsgált körzetben 5261-en éltek, közülük 4946 volt magyar nemzetiségű, vagyis átlagosan 94,01%. A magyar nemzetiség aránya legnagyobb Tajtiban (99,19%), a legkisebb pedig Ajnácskő településen (89,58%). A terület lélekszáma rohamosan csökken. Tíz év alatt majd 10%-kal fogyatkozott meg a lakosság. A Gyurgyík-könyvből vett adatok alapján készített táblázatomból (2. Melléklet) s főleg ennek az 1980 és 1991 közötti lélekszámváltozást bemutató rovataiból levonható következtetések közül csupán néhányat emelek ki (vö. Gyurgyík 1994: 157–160).

1. Az összlakosság száma 1980-ban 5797 fő volt. Közülük 5500 volt magyar nemzetiségű, 297 pedig más nemzetiségű. (A forrás nem sorolja föl a szlovák és a más nemzetiségiek számát, csak a magyart.) 1991-re az összlakosság 536 lélekkel csökkent, ez 9,25%. A magyarok száma 554 fővel, átlagosan 10,1%-kal lett kevesebb. A nem magyar (szlovák, roma és egyéb) nemzetiség 1980-hoz képest abszolút értékben 18 fővel gyarapodott, ez 6,1%.

2. Az egyes települések változási adatait áttekintve az alábbi kép tárul elénk. A magyarok lélekszáma minden faluban csökkent. A szlovák és egyéb nemzetiségiek száma csak Sőreg és Ajnácskő településeken lett kevesebb a kis létszámukhoz képest jelentősebben, 10, illetve 23 fővel. A korábbi szinten maradt Gömörpéterfalán és Tajtiban. Hat községben kisebb-nagyobb mértékben emelkedett a számuk, de leginkább Újbástban (21 fővel) és Medveshidegkúton (15 fővel). A szoros értelemben vett Medvesalja központja az orvosi rendelővel, az öregek otthonával, a templommal, az iskolával, az óvodával, az egykori JRD ('mezőgazdasági termelőségvetkezet') irodáival és a határőrség laktanyájával, területi parancsnokságával Újbást. Medveshidegkutat többek között ehhez a központhoz való közelsége teszi vonzóvá a betelepülni vágyók számára. Nem csoda tehát, ha ennek a két településnek viszonylag lassúbb az elnéptelenedése.

3. Említésre méltó, hogy a térségben csupán Gömöralmágy összlakosságának a száma közelíti meg az 1980-as szintet.

A táblázatból imént levont és még levonható következtetések, úgy gondolom, sokakat meggyőznek arról, hogy ebben a viszonylag zárt világban, ahol a néprajzosok tanúsága szerint is még sok hagyomány él például a táplálkozás, a jeles napok megünneplése, a temetkezési szokások stb. köréből (vö. pl. Ján Botík és Méry Margit 1981; Újváry Zoltán 1985, Benkő Éva 1986; Zsupos Zoltán 1987), mindenképpen érdemes a nyelvjárási alaprétetet felkutatni. S ezt addig kell megtennünk, amíg van kitől kérdezősködnünk.

Az anyaggyűjtés

Az értekezés alapját adó medvesalji gyűjtést 1993 nyarán kezdtem meg nyitrai hallgatók, valamint feleségem, N. Császi Ildikó és legidősebb fiam közreműködésével. A gyűjtők kiválasztásában az érdeklődésen túl döntő szerepe volt a szakmai fölkészültségnek, a jó kapcsolatteremtő képességnek is. A válogatásnál arra is ügyelni kellett, hogy más nyelvjárási területről származó hallgatók is helyet kapjanak, nekik ugyanis jóval több olyan jelenség is föltűnik, amely az otthoninak természetes. (A gyűjtők felsorolását l. a 3. Melléklet) A terepmunka elindításáig azonban igen sok előkészületre volt szükség. A korábban már vázolt vizsgálati céloknak megfelelően szerkesztettem meg az 1204 tételből álló 69 oldal terjedelmű kérdőfüzetet. A kérdőfüzet a MNyA. kérdései közül az alaktani és a lexikai jellegű kérdéseket tartalmazza, valamint a teljes palóc kérdőívet (vö. Balogh Lajos–Pelle Béláné 1972). Az ellenőrzésre és szövegfelvételek készítésére a következő tanév nyári szünetében került sor. A kérdőfüzet összeállítása, valamint sokszorosítása, a legszükségesebb rajzok másoltatása, illetőleg a hallgatók kiválasztása, fölkészítése egy tanévet vett igénybe. Tudományos diákkör keretében kezdtük el a fölkészülést egyrészt az aktív indirekt módszerű gyűjtésre, másrészt a későbbi magnós fölvételek készítésére. Az első foglalkozásokon a nyelvjáráskutatás jelentőségével, rövid történetével ismerkedtek meg a hallgatók, majd megindultak a szöveglejegyzési gyakorlatok. Ehhez a munkához alapvetően két segédeszközt használtunk. Balogh Lajos szíves közreműködésével megkaptunk a Nyelvtudományi Intézet hangarchívumából egy kazettányi válogatott nyelvjárási anyagot. Ezen hangfelvételek között több olyan is szerepel, amelyeknek lejegyzett változatait a Magyar nyelvjárási olvasókönyv (vö. Hajdú Mihály–Kázmér Miklós 1974) tartalmazza. A fölkészülés következő állomását

a hallgatók által lakóhelyükön gyűjtött szövegek lejegyzése és nyelvjárási elemzése jelentette. Fülünk összehangolása mellett a sikeres terepmunka feltételeiről (pl. előzetes ismeretek a településről, a lakosság összetételéről; kapcsolatfelvétel, a megfelelő adatközlők kiválasztása, a témakörök meghatározása, kérdezési technikák, hangfelvétel-készítési szabályok stb.) is gyakran esett szó a szakirodalom és korábbi névtani, nyelvjárásgyűjtési tapasztalataim, valamint a hallgatók első benyomásai alapján. Az elméleti fölkészüléssel párhuzamosan folyt a kiszállás technikai részleteinek a megszervezése. A helybeliek nagylelkűségének, téma iránti érdeklődésének, valamint a gyűjtők teherbírásának köszönhető, hogy tervünk megvalósult.

Mivel a kutatás elsősorban a nyelvjárási alaprétgre irányult, ezért az idősebb korosztályból, a 60 éven felüliekből választottuk adatközlőinket. 65 adatközlőtől kérdeztük ki a teljes kérdőívet. (Az adatközlők névsorát a 4/1-2. Melléklet tartalmazza.) Ezáltal megközelítőleg 80 000 adathoz jutottunk (78 260). E dolgozatban azonban kutatási célomnak megfelelően csak a lexikai (LEX.) kérdésekre adott válaszokat elemeztem. Ezek mennyisége meghaladja a 40 ezret (40 105). 39 845 adat. Ebben benne foglaltatik az adathiány is: a fogalmat valamilyen okból egy-egy településen egyáltalán nem ismerik, vagy csak ritkábban használják. Valójában a hiánytól eltekintve a 39 845 adat 1465-féle lexikai és 1802-féle alakváltozatban jelenik meg az ige, a főnév és a melléknév kategóriájában, összesen tehát 3267-féle. Az atlasz már említett kutatópontjairól ugyan kideríthető az adatközlők száma, életkora, de nem mindegyiküknek tették fel az összes kérdést (vö. Lőrincze 1955: 25), ezért csak a lexikai (1171) és az alakváltozatok (1372) számát adhatom meg, s vethetem össze saját adataimmal. Összesen 5810 változattal dolgozom.

Az adatközlők kiválasztásának további szempontjai a következők voltak: Az egyes településekre jellemző foglalkozási, iskolázottsági és nemiségi arányokat is tükrözze az adatközlők összessége. Helybeli, de legalábbis medvesalji születésű, a faluból keveset eljárt öslakos legyen az illető. Természetesen arra is ügyeltünk, hogy ép hallású és beszédű, tiszta emlékezetű emberektől gyűjtünk. Minden hallgató kapott egy-egy kérdőfüzetet, valamint gyűjtőfüzetet. A kérdésekre kapott válaszokat a korábban elsajátított fonetikus jelekkel jegyeztük le az indigós gyűjtőfüzetbe. Településenként párokba szerveződve többen gyűjtöttünk, majd naponta

egyeztettük az adatokat, megbeszéltük a tapasztalatokat. Minden falunak volt egy önkéntes hallgatói gazdája, aki a gyűjtés befejeztével megkapta a település teljes anyagának indigós másolatát. Ezzel az anyaggal természetesen szabadon dolgozhatott, diákköri pályaművé, a későbbiekben pedig szakdolgozattá formálhatta gyűjteményét vagy annak egy részét. Vendégtanári megbízatásom befejezéséig, 1996-ig két diplomamunka készült el Medvesalja egy-egy településéről (vö. Balázs Tünde 1995; Nagy Anikó 1996), s további hallgatókat is sikerült elindítanom a nyelvjárásgyűjtés területén. A munka második szakaszára, az ellenőrzésre és az ezzel összekötött magnetofonos gyűjtésre 1994 nyarán került sor, többségében az előző évi munkatársakkal. A tanévben a diákköri foglalkozásokon kijelöltük az ellenőrzendő kérdéseket, anyagunkat összevetettük az atlasz környező kutatópontjainak adataival, megbeszéltük a hangszalagos gyűjtés ajánlott témaköreit és a gyűjtés technikai részleteit. A 12 településen összesen 72 személlyel készítettünk 20-25 perces szövegfelvételt. A hangfelvételek minősége többnyire jó, lejegyezhető, archiválható. Minden hallgató kiegészítette az előző évi kérdőíves anyagát a falujában rögzített szövegfelvételekkel is. Az ellenőrzésre kiszemelt adatközlők kiválasztási szempontjai megegyeztek az előző évekkel. A hangszalagos gyűjtés esetében a korhatárbeli szigorítást föloldottuk, hogy középkorúaktól és fiatalabaktól is kapjunk adatokat egy későbbi szociolingvisztikai kutatás reményében. A hangfelvételeket – kitűzött kutatási célomból következően – dolgozatomban ritkán, csupán néhány esetben, leginkább a nyelvi változókról szóló fejezet adatainak az ellenőrzésére használtam.

A kutatás jellege, célja, fő területei

A kutatás empirikus jellegű. A bevezetőben már utaltam arra, hogy erről a tájegységről kevés nyelvi adatunk van, s ebből következően általában szerényebbek, nyelvi szintenként különbözőek a nyelvhasználati ismereteink is. Bár a hangtan, az alaktan és a szókincstan területéről akadnak elszórtan régi (pl. Borovszky Samu é. n. 199–203; a nyelvészeti pályázatokban: Csűry-verseny, a Magyar Nyelvőr, a Magyar Nyelv, a Magyar Népnyelv, a Magyar Nyelvjárások, a Nyelvészeti Füzetek köteteiben) adatok, de ezek kevésbé rendszerszerűek (vö. Kázmér 1973: 209–215). E tájegység beszélőközösségének nyelvi variabilitását a palóc nyelvjárási jelensége-

ken belül is kevésbé ismerjük, ezért dolgozatom elején nélkülözhetetlennek tartom – legalább a kérdőíves gyűjtés alapján – a szembetűnő változók bemutatását. „A hangtani vizsgálatokkal szemben a szóképzletiek mérsékeltebb figyelemben részesültek” – állapítja meg Kázmér Miklós (vö. Kázmér 1973: 220). A korábban elősorolt okok mellett ezért is határoztam el, hogy gazdag anyagomból a lexicológiai vizsgálatokra leginkább lehetőséget kínáló adatokat, nevezetesen az atlasz 617 lexikai jellegű kérdésére adott válaszokat emelem ki, s azokat tagoltsági, alaktani motiváltsági szempontból elemzem, továbbá a megnevezéstípusok fajtáit és szóföldrajzi vonatkozásait mutatom be. A jelentéstani motiváltsággal – jórészt terjedelmi okok miatt – nem foglalkozom. Értekezésem tehát két egysegből áll. Az elsőben a nyelvi változókat, a másodikban pedig a lexicológiai vizsgálat menetét és eredményeit mutatom be. Nem témája tehát dolgozatomnak egyrészt e tájegység nyelvjárásának rendszerszerű hangtani, alaktani és mondattani főlvázolása, másrészt pedig a nyelvhasználat szociolingvisztikai vizsgálata, bár a korpusz bizonyos említett szempontok érvényesítését is lehetővé tenné.

Bármely nyelvjárási alaprétég szóképzlete tagoltsági vizsgálatának tárgya az azonos denotátumú lexémák hangalakja és a lexémák egymáshoz való viszonya. Ennek megfelelően korpuszom alapján az alapvető kérdés az, hogy minőségi és mennyiségi szempontból milyen sajátosságai vannak a lexémáknak. Fogalomkörönkénti csoportosításban elemeztem az adataimat. Általános tagoltsági, valamint lexikai tagoltsági tekintetben is összehasonlítottam a medvesalji megnevezési rendszereket az atlasz környékbéli, 3 magyarországi (H-6: Karancslapujtó, H-7: Bárna és H-10: Borsodszentgyörgy), valamint 3 szlovákiai (Cssz-17: Bolyk, Cssz-18: Magyarhegyemeg és Cssz-19: Zsip) kutatópontjainak adataival (5. Melléklet). A lexémák morfológiai motiváltsági vizsgálatát, valamint a megnevezéstípusok elkülönítését és szóföldrajzi realizációinak elemzését csak a medvesalji korpuszon végeztem el, s ahol mód nyílt rá, Imre Samu eredményeivel vettem össze őket. Az összehasonlításnak gyakorta gátat szabott az a tény, hogy Imre fogalomköri csoportosítása – vizsgálati céljából következően – más, mint az enyém (vö. Imre 1981: 1; 1987: 25–29), illetve az alaktani motiváltságot ő szűkebben értelmezte (vö. Imre 1981: 2).

NYELVI VÁLTOZÓK MEDVESALJA NYELVJÁRÁSÁBAN

„A nyelvi változó alternatív nyelvi lehetőségek – legalább kéttagú – együttese egyazon dolog, jelenség, funkció kifejezésére. Nyelvi változók valamennyi nyelvi szinten előfordulnak” (Kiss J. 1995: 62). Ez azonban nem jelenti azt, hogy minden nyelvi szintről már bőségesen vannak vizsgálati eredményeink. Leginkább a fonológia és grammatika területéről tudnánk kutatásokat bemutatni a külföldi szakirodalomból elsősorban LABOV, TRUDGILL, HYMES nevéhez fűződően. A magyar nyelvészek is egyre gyakrabban alkalmazzák a nyelvi változó fogalmát nyelvhasználati vizsgálataik során. Ezt tanúsítják például BALOGH LAJOS, BOKOR JÓZSEF, KISS JENŐ, KONTRA MIKLÓS, MOLNÁR ZOLTÁN és mások tanulmányai. Legújabbán LANSTYÁK ISTVÁN és SZABÓMIHÁLY GIZELLA foglalkozott a nyelvi-változó-típusok elkülönítésével, s hangsúlyozták, hogy a „változatok szociolingvisztikai szempontból ritkán egyenrangúak, inkább a formális–informális [...], standard–nyelvjárási (vagy helyesebben: területi kötöttség nélküli–területi kötöttségű), közhasználatú–régennyelvi [...] stb. kontinuumok különböző pontjain helyezkednek el” (1998: 99–100). A változók típusait több szempontból osztályozzák, így például a nyelvi rendszer, a változatok száma, funkció-, illetve jelentésazonosság szempontjából, nyelvföldrajzi szempontból stb. A magyar dialektológiában egyébként nem előzmények nélküli ez a szemléletmód. Gondoljunk például A magyar nyelvjárások atlaszának gyűjtési módszerére, s magára a megvalósult műre. (Vö. Az adatközlők kiválasztása; In: Deme–Imre 1975: 176–180.) A nyelvi változók tanulmányozásának gazdag lehetőségét kínálja az atlasz, melyet azonban ilyen céllal még alig kezdtünk el hasznosítani.

A továbbiakban a hangtan és az alaktan területéről mutatom be azokat a nyelvi változókat, amelyek anyagom alapján ma is tipikusak. Kiindulási pontnak IMRE SAMU nyelvjárási monográfiáját tekintem, hiszen a nagyatlasz adatai alapján ő fogalmazta meg legárgyaltabban az egyes nyelvjárástípusok – köztük a középpalóc – főbb sajátosságait (Vö. Imre 1971: 349–351). A 34 tételben össze-

foglalt jellemzők (ma: nyelvi változók) közül azokat emelem ki, amelyekkel kapcsolatban az adataimból levonható következtetések némiképp módosíthatják, illetőleg kiegészíthetik vagy éppen megerősíthetik eddigi ismereteinket. Ezekben az esetekben utalok Imre Samu megállapításaira. Gyűjtésem során azonban találtam olyan hangtani és főként alaktani nyelvjárási sajátosságokat, amelyekre Imre Samu a nyilvánvalóan kevés példa miatt nem tartotta érdemesnek kitérni. Az előbbi feltételes fogalmazás arra utal, hogy a nagyatlász gyűjtése és a medvesalji adatfelvétel között majd egy emberöltőnyi idő telt el. Ez alatt az idő alatt igen sok változás ment végbe a társadalomban, a gazdaságban, ezáltal az emberek életében és nyelvhasználatában is. Mindezeket szem előtt tartva mégis tanulmányos lehet bizonyos hangtani és alaktani változók bemutatása. Tekintettel arra, hogy dolgozatom fő témája nem a nyelvi és szociolingvisztikai változók tüzetes vizsgálata, ezért statisztikai adatokat nem közlök az egyes variánsok használatáról. Ez nem jelenti azt, hogy egyszer s mindenkorra lemondtam volna az alább bemutatandó hangtani és alaktani változók szociolingvisztikai elemzéséről. Gyűjtésem alapján ezt bármikor megtehetem. Céлом most inkább a tendenciák jelzése. Az adatközlők összesített táblázatából bizonyos következtetések így is levonhatók. (Az adatok mellett zárójelben közlöm a medvesalji kutatópontra utaló számot.)

Nyelvi változók a hangtan köréből

1. Az *ē* önálló hangeszköz volta ma már csakugyan nyomaiban él, változat az *é* mellett (Vö. Imre 1971: 350), de egyes kutatópontokon elég szabályosan jelentkezik mind az egytagú, mind pedig a többtagú morféimákban: *dēr* (2., 3., 9., 10.), *gēm* (7., 10.), *lēgy* (5., 10.), *lēr* (10.), *nyēl* (5., 10.) stb.; *levēl* (5., 10.), *ebēd* (5., 10., 11.), *szekēr* (1., 9., 10.), *tenyēr* (4., 10.) stb. Közülük a *nyēl* *e*-vel is előfordul: *nyel* (6., 7., 9.), *kaszanyel* (1–3., 11., 12.).
2. Ma is jellemző a „*szekér* : *szekeret*” típusú névszótövek szó-tári tövében az *é* helyén előforduló *e* fonéma (vö. Imre 1971: 350). Az előbb felsoroltak közül a *levél* : *level* (1., 7., 9., 11., 12.), a *szekér* : *szeke* (1–4., 6., 8., 9.) tartozik ide, s rajtuk kívül még többel bővül a sor, pl.: *eger* (1–3., 5–7., 10–12.), *ke-rek* (5–10., 12.), *vereb* (1., 3., 5., 6., 10.) stb. Az *e* gyakorisá-

- gát még tovább növelik a hangátvetéssel párosuló *tereny* (2–4., 9., 11., 12.), valamint az egyéb esetek: *hetfő* (1–5., 10–12.), *közepső(ujj)* (2–6., 8–12.) stb.
3. Az *ly* fonéma a középpalóc nyelvjárásban eléggé stabilnak mutatkozik (vö. Imre 1971: 350). Mintha megbomlani, fellazulni látszana ma már ez az állandóság. Elmozdulás tapasztalható az *l'* és a *j* irányába: *konkoly* (1., 4–7., 10–12.), *konkol'* (2–4., 9., 10.), *konkoj* (8–11.); *pulyká* (2–4., 6., 9., 1., 12.), *pul'ká* (1., 4., 10.), *pulká* (7., 12.), *pujká* (1., 8.). Erről a kérdésről bővebben lásd Cs. Nagy Lajos 1995: 203–209.
 4. Töszóban az *r* után ma is gyakori a *j* helyetti *ny* fonéma, igaz, a realizációk váltakoznak a területünkön (vö. Imre 1971: 350). A *perje* minden kutatópontomon *ny*-es megvalósulása: *pernye* (1–12.). A nyelvátlasz környékbéli kutatópontjai közül a Cssz–18–19-ről csak *j*-s adat van (përje), a H–10-esen és a Cssz–17-esen pedig egymás mellett használatos a *j*-s az *ny*-es alak. A H–6–7-es összehasonlítási ponton *ny*-es formát találunk. A *sarjú* címszónál Medvesaljáról mindössze két kutatóponton (1., 5.) jegyezhetünk föl *j*-s adatot, az összes többin *sárnyó* vagy *sárnyú* a realizáció. A környező MNyA.-kutatópontok közül a Cssz–17–19-en váltakozik a használatuk, a H-pontokon egyöntetűen *sárnyú*. A 'megellik' jelentésű *borjázik* (1., 4., 8., 10., 12.) részben váltakozik a *bornyázik* (2., 3., 6., 7., 10., 11.) formákkal, részben egyedül fordul elő. Az atlasz megfelelő kutatópontjain – ahol egyáltalán így nevezik ezt a folyamatot – szintén nem egységes a kép. A H–6-on és a Cssz–17-en *bornyázik* és *borjázik*, a Cssz–18–19-en *mëbbornázik*. A *várjú* ~ *várnyú* két címszóban is megjelenik, a *feketevarjúnál* és a *szürkevarjúnál*. Amelyik kutatópontomon van *várjú* adat, és nem *csókának* hívják ezeket a madarakat, ott általános az *ny*-es alak: *feketevárjú* : *várnyú* (1–8., 10., 12.), *szürkevárjú* : *várnyú* (1–3., 6., 7., 9–11.).
 5. Ma is általános, hogy pótlónyúlással kiesik az *l* az *-ol-*, *-öl-* hangkapcsolatokban (vö. Imre 1971: 350): *nyolc* ~ *nyóc* (1–12.), *gyümölcs* ~ *gyümőcs* (1–12.), *szemöldök* ~ *szemődök* (4–7., 9., 11., 12.). Ehhez hasonló, de pótlónyúlás nélküli jelenség tapasztalható a *bajusza* (a *kukoricáé*) címszó adataiban is: *szāká* (3–6., 11., 12.) és még általánosabban a *szálka* realizációiban: *szāká* (1., 2., 4–6., 9–12.). Az *l* más hangkapcsolata-

tokban, sőt szó végén is kieshet. A szótagzáró *l* nélküli forma áll szemben az *l*-essel: *szívá* (1., 4., 5., 11., 12.) ~ *szilvá* (2–4., 6–12.), *kóubász* (11.) ~ *kolbász* (1–12.). Szóvégen is megtörténhet az *l* kiesése: **kanál:** *kánā* (2., 4., 9–12.), *köpül:* *köpű* (2., 3., 7.), *küpű* (6., 7., 9.). Megjegyzendő, hogy a nagyatlasz adott pontjain is hasonló adatok találhatók, sőt a *kanál* esetében *kánā* is (H–6., Cssz–17.).

6. „Az *ó*, *ő*, *é* fonéma monftongusban realizálódik” – állapítja meg Imre Samu az atlasz adatai alapján (Imre 1971: 350). Adataim egyértelműen azt bizonyítják, hogy kutatási területemen – ha nem is egyenletesen erősen – élnek a diftongusok. Hangsúlyos, hangsúlytalan és szóvégi helyzetben egyaránt sűrűn találkozhatunk velük.

Kny. *ó* : nyj. *ó^u*: *gó^ulyá* (1–3., 5., 6., 8., 9., 11., 12.), *só^uská* (1., 4–6., 9–12.), *kó^ustoló* (2–4., 12.) stb.; *ányó^osom* (1., 4., 9–12.), *pokró^oc* (1–5., 9–12.), *spenó^ut* (1–3., 5., 9., 11., 12.) stb.; *bágó^u* (1–5., 9–12.), *fúró^u* (1., 3., 5., 8–11.), *kó^ustoló^u* (1., 6., 9., 11., 12.) stb.

Kny. *ő* : nyj. *ő^ü*: *bő^üg* (1., 5., 9–11.), *cső^üdör* (1., 4., 5., 9., 10.), *vő^ülegény* (1., 9., 11.) stb.; *kocsikenő^ücs* (4., 5., 9., 11., 12.), *szeplő^üs* (1., 4., 9–11.), *szemő^üdök* (5., 9., 11.) stb.; *élesztő^ü* (1., 9., 11., 12.), *felhő^ü* (1., 5., 9., 10.), *véső^ü* (1–3., 5., 9–12.) stb.

Kny. *é* : nyj. *éⁱ*: *géⁱge* (2., 3.), *héⁱt* (1–3., 8., 9., 11.), *széⁱn* (1., 5., 9.) stb.; *inggállér* (5., 10.) *öcséⁱm* (4., 5., 9., 12.), *ügyvéⁱd* (2., 3., 11.) stb.; *kárálābē* (9., 10.).

Itt megjegyzendő, hogy anyagomban a legtöbb példa az *ó* diftongizálódására található, majd valamelyest kevesebb az *ő*-re, s még kevesebb az *é*-re. A nyelvatlasz érintett kutatópontjairól csak szórványosan jegyeztek föl diftongusos adatokat, s azok egy hányadának is a második eleme a nyomatékosabb. A bemutatott kettőshangzók korábbi erősebb meglétét bizonyítja Kovács István szógyűjteménye is (Kovács 1939).

7. Általános jelenség az *i* előtti *t* ~ *ty*, *d* ~ *gy*, *n* ~ *ny*, *l* ~ *ly* szembenállás, bár területünkön az atlasz adataihoz képest elmozdulás történt a depalatális irányban. A *dinnye* esetében például a H–10., Cssz–17., 18. pontokon a *d*-s változat „újabb alak” minősítést kapott az általános *gy*-vel szemben. Gyűjtésem idején Medvesalján már hozzávetőleg fele-fele arányban él a két realizáció egymás mellett: *dinnye* (2., 3., 5., 7., 8., 10., 12.), *gyinnye* (1., 4., 6., 9., 11., 12.). Hasonló képet mutat a *dijó* ~

gyijó is. Lényegesen kevesebb adatban mutatható ki a palatalizáció a *t* (*katicábogār ~ kátyicábogār ~ kátyicá, öblíti ~ öblíti*) és az *l* (*ribizli ~ ribizl'i ~ ribizlyi*) esetében.

Szó végén is előfordul az *n* palatalizációja, egymás mellett él a két forma: *gerebĕn* (2., 3., 8–11.) ~ *gerebĕny* (1–7., 10., 12.), *vāszon* (1–3., 5., 8., 10–12.) ~ *vāszony* (4., 6., 7., 9.).

8. A kny. *ny* : *nyj.* *n* szóvégi helyzetbeli szembenállása (depalatalizáció) erre a területre jellemzőbb, mint az atlaszgyűjtés idején lehetett. Imre Samu csak az *íny ~ ín* változatot említi meg egy viszonylag közelebbi és egy távolabbi pontról, a Csz–17-ről és a Csz–22-ről (Vö. Imre 1971: 253). Adataim között szép számmal találtam példákat a szóvégi *ny* *n*-es realizációjára. Az *íny* lexémának szélesebb körben használatos *ín* (1–4., 6., 9., 11., 12.) megvalósulása mellett más szavakban is előfordul – igaz, szórványosabban – az előbbi jelenség. Például az *asszony* utótagúakban: *komāāsszon* (8.), *komāsszon* (12.), *komāmāsszon* (6.), *menyāsszon* (6., 8., 12.), *nāszāsszon* (6., 8., 12.), illetve egyéb *ny* végű lexémákban: *legény* : *legĕn* (7.), *legĕnkĕ* (12.); *fenőtok* : *tokmān* (4.); *függöny* : *függön* (2.); *fősvény* : *fősvĕn* (6.); *kormányvas* : *kormān* (6.); *patkány* : *pātkān ~ potkān* (1–4.); stb. A szórványosabb előfordulást az magyarázza, hogy a fenti fogalmakat sokszor más szavakkal nevezik meg. Az *ny* helyén ejtett *n* nyitrai vendégtanárságom alatt is föltűnt, amikor „... a kollégák *bizon* sokat utaztak *Pozsonbā*”. A *pozsonyi* magyar képviselők rendre *kormānvālsāgról* beszéltek. Az apatális *n*-ezéssel kapcsolatban arra hívja föl Deme László a figyelmet, hogy „látszólagos jelentkezése bizonyára több helyen is nem más, mint a paradigmatis *n ~ ny* váltakozásnak mássalhangzóval kezdődő szuffixum előtti (s esetleg abszolút szóvégi) alakja” (Deme 1956: 248).
9. Még élő jelenség a *meg* igekötő *g-jének* hasonulása az ige szókezdő mássalhangzójához: *mĕffākād* (7.), de *mĕkfākād* (1., 4., 8., 10., 12.); *mĕmmosākodik* (2., 3.), *mĕmmozsgyik* (5.), *mĕvvetyi* [az ágyat] (6.), de *mĕgvetyi* (10., 12.).
10. A *-val, -vel* rag *v*-je területünkön többnyire ma sem hasonul: *kĕsvel* (1–12.) ~ *kĕsvel* (10.), *lābvāl* (1–5., 7., 10., 12.) ~ *lābbāl* (2–3., 6., 8., 9., 11.). Adataim alapján kijelenthetjük, hogy Imre Samu megállapítása ma már csak a „jórészt” megszorítással érvényes (vö. 1971: 351).

Nyelvi változók az alaktan köréből

A névszótövek

1. A *szekér* : *szekeret* tőtípusban az alapalak *é*-je helyén ma is általános az *e* a *-re* határozóragos formákban: *szekeerre* (1., 4., 6., 9., 12.), legfeljebb az *ē* fordul elő néhány kutatópontonon: *szekērre* (2., 10., 11.). Figyelemre méltó azonban, hogy a nyelvatlasz a H-7-es pontról közöl – igaz, újabbnak minősített – *szekērre* adatot. Hasonlóan általános ez a jelenség az *-n* határozóragos alakokban is: *szekeerēn* (1–6., 9., 11., 12.), de már két településen a *szekērēn* (1., 10.) is előfordul. A környező atlaszpontok közül a H-7-es kivételével mindegyiken csak *szekeerēn* található. Ezen a helyen az „újabb” minősítésű *szekērēnn-t* is adatolták. Az *é* ~ *e* gyakori megfelelését Imre Samu is megállapítja (vö. Imre 1971: 350).
2. Imre Samu jelzi, hogy a palóc területeken hozzátétőlegesen Balassagyarmattól Kassáig a *hét* számnév ragozási sorának több tagjában tűnik föl az *é*, mint a köznyelvben (vö. Imre 1971: 149). A medvesalji adatok ezt a jelzést megerősítik: *hetet* (1–3., 5., 6.), de *hétet* (4., 7–9., 11., 12.).
3. A mai köznyelvünkben az egyalakú tőtípushoz tartozó *méh* szó korábbi *é* ~ *e* váltakozása őrződött meg a területünkön általános *léc* ~ *lece*t megoldáshoz hasonlóan (vö. Imre 1971: 303). A *méh* esetében történetileg két tövel állunk szemben, a *méh* és a *méhe* tövekkel. „A magyarban a két szótagú változatok feltehetően kicsinyítő képzős formák” – tájékoztat a TESz. *méh'* szócikke. Ezt az elhomályosult képzést őrizte meg Medvesalja és környékének nyelvjárása. A mássalhangzós *tő* -*k* többesjeles alakjának többeli magánhangzója *é* ~ *ē* váltakozást mutat: *méhek* (1.), *méjek* (11.) ~ *mēhek* (5., 10., 12.). Kutatópontjaim felén viszont az elhomályosult származék él, s bizonyos toldalékok előtt az *eke* : *ekét* tőtípus mintájára viselkedik: *méhék* (2–4., 7–9.). A vizsgált atlaszpontokon a *méhék* adat a domináns (H-6., 7., 10., Cssz-17–19.), a *méhek* realizáció három helyen fordul elő (H-6., 10., Cssz-17.), de csupán a főváltozat mellett. Közülük is az egyik „ritka” minősítéssel.

Az előbbinél is színesebb képet mutat a *méhei* (MNyA. 1116.) címszóhoz tartozó adatok sora. Medvesalján: *méhi* (4.), *méheji* (1., 10., 12.), *méhéji* (1., 6–9.) és *méhéjei* (2., 3., 5.). A személyjelezés alapjaként mind a *méh*, mind pedig a *méhe* tö egyaránt használatos. Az atlasz adataiból az derül ki, hogy a magyarországi kutatópontokon (H–6., 7., 10.) párhuzamosan fordul elő mindkét tö: *méheji* ~ *méhéji*, sőt *méhéjei* („ritka” minősítéssel), a határon túli helyekről (Cssz–17–19.) azonban csak *méhéji* alakokkal találkozunk.

4. A *bokor* : *bokrot* tőtipushoz tartozó *bagoly* tárgyragos és -k többesjeles alakjainak a köznyelvi hangzóhiányos formája mellett megtalálható a szótári töből alkotott változat is: *báglyot* (1–7., 11.), de *báglyot* (6., 9., 12.), *bágót* (8., 10.); *báglyok* (1–5., 7., 9., 11., 12.), de *báglók* (6., 12.), *bágók* (8., 10.). A közeli atlaszpontokon is hasonló kettősség mutatkozik: *báglyot* (H–6., 7., 10., Cssz–18., 19.), de *báglyot* (H–6., Cssz–18., mindkét helyen „ritka” minősítéssel), *bágót* (H–6., 7., Cssz–17., 18.); *báglyok* (H–6., 7., 10., Cssz–18., 19.), *báglók* (H–6., „ritka” minősítéssel), *bágók* (H–6., 7., Cssz–17., 18., a 18-as ponton „ritka” minősítéssel).

A *jászlak* morfológiai címszóhoz (MNyA. 1017.) tartozó adatok a fentiekhez hasonló sajátosságot mutatnak. A tőtanilag köznyelvi *jászlák* (1–4., 8., 11.) forma mellett a teljes töből alakult *jászolyok* (5–7., 9., 12.) is él. Az atlaszban a magyarországi pontokon a *jászolyok* (H–6., 7., 10.) a domináns, a 10-es ponton azonban *jászúk* adat is van. A határon túli kutatópontokon mindhárom alak előfordul: *jászolyok* (Cssz–18.), *jászlák* (Cssz–19.) és *jászók* (Cssz–17., 18.). Megjegyzendő, hogy a *bágót*, *bágók* és *jászók* alakokban a tövégi mássalhangzó kiesése következtében módosult tőhöz kapcsolódnak a toldalékok.

6. „Az *ó* ~ *a*, *ő* ~ *e* váltóhangot mutató tövek nyelvjárásainkban gyakoribbak, mint a köznyelvben. E gyakoriság földrajzi aspektusa azonban egyelőre nem nagyon körvonalazható” – írja Imre Samu (1971: 303). Bár teljes biztonsággal körvonalazni én sem tudom ezt a jelenséget, de néhány adalékkal bővíthetem eddigi ismereteinket. Az *ó* ~ *a* váltakozás a *disznó* : *disznaja* alakpár esetében sokkal ritkább keleten, mint nyugaton, s elsősorban az északi területeken fordul elő a *diszna-* tö (vö. Imre uo.). Medvesalji adtaim ezt csak részben igazolják,

ugyanis ma a *disznója* (1–3., 5–10., 12.) az uralkodó, s a *disznája* (2–4., 10–11.) már viaszszorulóban van, vagyis változás mutatható ki e töv változat használatában.

A *csípője* (MNYA. 516.) morfológiai címszóhoz tartozó adatok között Medvesalján egy kutatóponton fordul elő *csípeje* ~ *csípeji* (12.), a *csípője* az általánosabb (1–3., 6., 8–11.), s több helyen a *tompóra* járja. Az atlaszban a H–7. és 10. pontról nincs adat, a Csz–17-en *csípője* („újabb” minősítéssel), a H–6., és a Csz–18., 19. pontokon pedig *csípeje*. A *csípeje* változatot a RagSz. ritkább használatúnak tartja (vö. Elekfi 1994: 135). Az *erdeje* (MNYA. 991.) realizációja Medvesalján főként *erdejé* (1–4., 7., 10., 12.) és *erdeji* (5., 6., 11.), s csupán egy helyen *erdőjé* (8.), egy másikon pedig *erdőji* (12.). Az atlaszban a H–6. és a Csz–17–18. pontokon egymás mellett található az *erdeje* ~ *erdeji* és az *erdőjé* ~ *erdőji* adat, s csak a Csz–19-esen áll önmagában az *erdejé*. Az mindenképpen kiderül, hogy ma is használják az *ő*-s alakot, de kisebb körben, mint az atlasz gyűjtése korában. „Ez a töcsoport hajlik az egyalakúságra” – állapítja meg a MMNy. című tankönyv (Rác szerk. 1971 2: 108). A medvesalji adatok az *erdeje* esetében azt mutatják, hogy ott az egyalakúság felé vezető úton még kevésbé indult el ez a tőtípus. Az egyalakúsodást azonban keresztezheti a *mezője* és *mezeje*, a *tetője* és *teteje*, a *tüdője* és *tüdeje* stb. alakpárok köznyelvben mutatkozó jelentésbeli elkülönülése.

7. A nyelvjárásokban is erősen megbomlott a *borjú* : *borja* tőtípus, és gyakran az egyalakú magánhangzós végű tövek mintájára viselkedik. Ehhez a töv változáshoz jelentésselkülönülés is társulhat (vö. Imre 1971: 303). Ez a kettősség mutatkozik meg a *-k* többesjel, valamint az egyes szám 3. személyű birtokos személyjel előtt is. A *bornyúk* (1–3., 5–9., 12.), a *bornyúja* (2., 3., 5–8., 11., 12.), valamint a *borjúja* (10.) főalakok mellett jóval ritkábbak a *bornyák* (4., 11.), a *borják* (10.), a *bornya* (4–7., 12.), valamint a *borja* (1., 10.) töv változatok. A jelentéshasadás is érzékelhető Medvesalja egyes kutatópontjain. A 6., 10. és 12. sorszámú településeken a rövidebb forma a *tehén* birtokos mellett, a hosszabb forma pedig a *gazda* birtokos mellett fordul elő. A többi településen nem választhatók szét ilyen tisztán a töv változatok. Az atlasz vizsgált pontjainak adatai a *bornya* ~ *bornyúja* kettősséget mutatják. A H–10. ponton

lejegyzett alakok tükröznek a fentiekhez hasonló jelentéshasadását.

8. A *v*-s változatú névszótövek viselkedése sokrétűbb a nyelvjáráásokban, mint a köznyelvben (vö. Imre 1971: 304–5). A morfológiai célzatú címszók közül a ***faluk*** (MNyA. 982.), a ***tetűk*** (MNyA. 979.), a ***tetves*** (MNyA. 980.) és a ***fűves*** (MNyA. 83.) adatait tanulságos bemutatni.

Medvesalján főváltozat a *fāluk* (1., 4–12.), mellékváltozat a köznyelvi *fālvák* (2., 3., 10., 11.). A kiválasztott atlaszpontokon egyöntetűen *fāluk* (H-6., 7., 10., Csz-17–19.) található.

A nyelvatlaszban egységesen *tetyűk* (H-6., 7., 10., Csz-17–19.) adatokat jegyeztek föl. Gyűjtésében a *tetyűk* (4–7., 9–12.) ~ *tetűk* (8.) alak a domináns, s a *tetvek* (1–3.), valamint a *tetyvek* (1–4.) pedig másodrendűek. A *tetű* -s képzős származékában a *v*-s tövű változat, a *tetves* ~ *tetyves* (1–12.) az uralkodó gyűjtési területemen is, az atlaszban is (H-7., 10., Csz-17–19.). Csupán a H-6. ponton fordul elő *tetyűs* alak, de az is „ritka” minősítéssel.

„Főképpen a palóc területekre jellemző [...] a *fű* : *fűves* megoldás” – állapítja meg Imre Samu (1971: 305). A kiválasztott atlaszpontok mindegyikén *fűves* található, Medvesalján azonban a *fűves* (1., 4., 5., 7., 9., 10.) mellett a köznyelvi *fűves* (2., 3., 8.) is feltűnik.

Az igetövek

1. A hangzóhiányos változatú tövek használatára a következő sajátosságok jellemzők. Az *őrzi* alak esetében általános a hangzóhiányos tö, csupán a 6. kutatópontomon találkozunk a szóközi tövel: *őrizi*. Az atlasz megfelelő pontjain mindenütt *őrizi*. A múlt idejű alakban a szóközi tö a főváltozat: *őriszte* (1–5., 7–12.), *őriszték* (1–12.), *őrisztek* (1–12.), *őriszték* (1–5., 7., 9–12.), akárcsak az atlaszban de: *őrzötte* (1., 6., 8.), *őrzötték* (8.), *őrzötték* (6., 8.) és *őrzötték* (2., 3., 6., 8.) is előfordul. Az atlaszban a hangzóhiányos többi alakult igék – az *őrzötték* kivételével – többnyire „ritka” minősítésűek. Az *őrzötték* általános használatú volt a H-7., 10. és a Csz-18. pontokon. Elmozdulás tapasztalható tehát a köznyelv irányában. Az atlasz hangzóhiányos változatú adatainak mintegy fele „ritka” jelzésű, a szóközi többi alakultak használata viszont általános.

Mindössze a H-7. ponton található a szótári tőnek ilyen minősítése. A medvesalji adatokban a szótári tő a domináns.

A *sepersz* és a *sepertem* alakokat is külön-külön kell megvizsgálnunk. A *sepersz* ~ *séprész* változatok közül mind Medvesalján, mind az atlasz kiválasztott helyein a hangzóhiányos az általános, emellett azonban Medvesalján a 2., 3., 10. ponton, valamint az atlasz H-7. és Cssz-17. pontján *sepersz*, illetve *sépersz*. A *sépërtem* (6., 8., 10.), *söpörtem* (2., 3., 5.) ~ *sépërtem* (1-4., 9., 11., 12.), *söpörttem* (1.) variánsok használata egyensúlyban van ma is éppúgy, mint az atlasz felvétele idején volt. Ugyanezt az azonos mértékű megterhelést mutatja a *megöröli* ~ *megörli* változatpár is: *megöröli* (2., 8., 10-12.) ~ *megörli* (1., 5., 9., 12.), illetve *megöröli* (H-6., Cssz-17., 18.) ~ *megörli* (H-6., Cssz-18., 19.).

A *fürdik* ige paradigmái közül a *fürödtem* és a *fürödnél* alakokra kérdeztek rá az atlasz munkatársai. Mindkét ige esetében az adott helyekről csak hangzóhiányos változatok léteztek: *fürdöttem* (H-6., 7., Cssz-18., 19.) ~ *fürdöttem* (H-10) ~ *firdöttem* (Cssz-17.); *fürdené* (H-6., 7., Cssz-18., 19.) ~ *firdené* (H-10., Cssz-17.). Medvesalján is a hangzóhiányos alak a főváltozat. Mindössze a 10. kutatóponton váltakozik a *füröttem* ~ *fürdöttem*. A *fürödnél* forma azonban ismeretlen, helyette a *fürdenél* kizárólagos használatú minden ponton. Megjegyzendő, hogy a RagSz. a *fürdöttem* alak ritkább voltát jelzi, viszont a *fürödni* ~ *fürdene* egyenrangú változatként szerepel (vö. Elekfy 1994: 47).

Imre Samu erről a tőtípusról mint hangzótoldó-hangzóvesztő tövekről azt állapítja meg, hogy a Zagyva-Tisza-Sajó közti területen a „teljes tő használata (pl.: »sepresz«, »sepertem«, »fürdeni«, »fürdöttem«, »örzötte«, »örzöttek« stb. [...] általánosabb, mint máshol” (1971: 306). Felhívja arra is a figyelmet, hogy a tőhasználatot jelentősen befolyásolhatja a toldalék. A medvesalji adatok igazolják Imre azon megállapítását, hogy „bizonyos területi ingadozást” (uo.) mutatnak a tömorfémák.

2. Az *eszik* és az *iszik* ige múlt idejű egyes szám 3. személyű alakjának két változatát ismerik Medvesalján. Általános a magánhangzós töből képzett forma: *ett* ~ *ött* (1-12.); *itt* (1-12.), de mellettük megjelenik a *v*-s töből alakult *evett* (2., 3., 10.), *ivott* (2., 3., 12.) is. Az atlaszban az *ött*, *itt* alak az

- uralkodó (vö. Imre 1971: 307), az *évett* és az *ivott* (H-6.) variáns pedig „ritka” minősítésű.
3. Az *sz-es*, *d-s* és *v-s* változatú *megesküsznek* igének területükön a *d-s* változata a domináns: *mëgesküdnék* (1-7., 9-12.), mindössze a 8. kutatóponton *mëgesküsznek*. Az atlasz környező pontjain is mindenütt a *d-s* tövű realizáció található, csupán a H-6. és a Cssz-17. pontokon fordul elő a *mëgesküsznek*, s ott is „ritka” minősítéssel.
 4. A köznyelvi formával szemben ma is csak tövéghangzó nélküli alakhoz kapcsolódik a múlt idő jele az egyalakú *ütt* esetében: *üttë* (1-12.). Ez a jelenség, mely többek között a palóc területeken is mutatkozik, igen stabil jelenleg is (vö. 1971: 308).
 5. Az *n-es* változatú ige-tövek közül a *megy* viselkedése érdemel figyelmet, a kijelentő mód jelen idejű egyes szám első személyű alakban ugyanis az *n-es* tövet mint főváltozatot találjuk nyelvjárási területünkön: *mënök* (1-12.), ezzel váltakozik a *mëgyëk* (2., 3., 9.). Az atlaszban csupán a H-7. ponton *mëgyëk*, a többin egyöntetűen *mënök* (H-6., 10., Cssz-17-19.)

A névszórágózás

Az ebbe a körbe sorolt nyelvi változókat újabb szemlélet szerint morfoszintaktikáinak is szokás nevezni (vö. Lanstyák-Szabómi-hály 1998: 100).

1. A *-ni*, *-nyi* határozórag két jelentésben (‘-{ék}hoz’ és ‘-{ék}nál’) is él ezen a területen (vö. Imre 1971: 318, 351). Az atlaszbeli adatok az *-(ék)hoz* funkcióban még gyakoribb előfordulást mutatnak (H-6., 7.: *Erzsinyi*, *Ferencnyi*; Cssz-17-19: *Erzsinyi*, *Fërinnyi*), mint a medvesaljak: 4.: *Erzsiéknyi*, *Ferencnyi*; 7.: *Erzsinyi*, *Ferinyi*. A *-nyi* rag ‘-éknál’ jelentésben még ma is viszonylag gyakoribb. Erről tanúskodnak adataim: *Ferencnyi* (4., 9.), *Ferinyi* (4., 7.), *Ferencéknyi* (5.); *Sándornyi* (1., 4., 7.), *Sándoréknyi* (10.). Az atlasz a toldaléknak jórészt általános használatát bizonyítja, a medvesalji gyűjtés pedig – viszonylagos megterheltsége ellenére is – azt, hogy ez a határozóragunk napjainkban erősen visszaszorulóban van már az idősebbek nyelvében

- is. Az atlaszban még adatolt *-tt* raggal (Cssz–19.: *Férinött, Sándornött*) Medvesalján már nem találkoztunk.
2. Az *-éknál* toldalék fordul elő az *-ékhoz* helyén és jelentésében, igaz, itt nem családnevet vagy foglalkozást jelölő névszókon, mint másutt (vö. Imre 1971: 318), hanem névmási határozószóban. Ezt bizonyítják a **hozzánk** címszóhoz tartozó medvesalji adataim. A *hozzánk* (1–8., 10–12.) főalak mellett, valamint vele váltakozva a *nālunk* (7., 9., 11.) is használatos. Az atlaszbeli pontokon is előfordul ez a kettősség, ott azonban a *nālunk* tekinthető főváltozatnak, a *hozzánk* (H–6. ponton „ritka” jelzésű, a Cssz–17., 18-as helyeken mindkét realizáció szerepel) pedig alacsony előfordulású mellékváltozatnak.
 3. A köznyelvitől eltérően egyes területeken más toldalék fordul elő időt, időpontot jelentő főneveken (vö. Imre 1971: 319–320). A *hajnalban* alak helyett a *hājnālba* (1–3., 5–12.) fővariáns mellett jelentkezik a *hājnālkor* (4., 11.) ~ *hājnālko* (8.) forma is. A környező atlaszpontokon is található *-kor* ragos változat: *hājnālkor* (H–7., 10., Cssz–18.), igaz, mindegyik helyen csak a *-ba* ragos variáció mellett létezik.
 4. A többes szám 1. személyű több birtokra utaló birtokos névmás medvesalji realizációi igen színes képet mutatnak. Egyrészt mellett él a *mijejink* (1–5., 9.) az archaikus *emijénk, eménk* (4., 6–8.) és az *emijőnk* (10–12.) változatokkal. A 6. kutatópontomon ’tietek’ jelentésben *ettéitek* alak is járatos. Az ÚMTsz. is fölvesz *emienk* ’a mienk’, *etied* ’a tied’ és *eti-etek* ’a tietek’ címszókat, s a szócikkekben többek között *emiőnk, emmink, emmiőnk* adatokat közöl Heves megyéből és Palóc-vidékről. Az atlaszban a Cssz–18., 19. pont kivételével minden összehasonlítási helyen található *e-* kezdetű forma.

A birtokos személyjelezés

A 3. személyű birtokos személyjelek rendszere a mai köznyelvben elég egyszerű. Palatális-veláris szempontból illeszkednek, magánhangzós és *j*-s változatuk egyaránt előfordul: *-a/-e, -ja/-je; -uk/-ük, -juk/-jük*. Az egyes szám 3. személyben a palatális toldalék realizációs skálája igen színes (vö. Cs. Nagy 1997: 63). Imre Samu megállapításait a medvesalji adatok alapján végzett szociolingvisztikai vizsgálataim megerősítik (vö. uo. 51–59).

A 3. személyre utaló személyjel nemcsak az egyes, hanem a többes szám 3. személyű birtokosra is utalhat. A többes számú birtokosra alakilag is rámutató, kongruens *-uk/-ük, -juk/-jük* toldalék soha nem volt általános használatú. Ha az adatközlők kérdésekre adott válaszait, illetőleg mondatkiegészítéseit a kérdésekkel, a kiegészítendő mondatokkal együtt vizsgáljuk, akkor érdekes szintaktikai tanulságokat is megfogalmazhatunk azzal kapcsolatban, hogy mely esetekben egyeztetnek az adatközlők a többes szám 3. személyű birtokossal, s melyekben nem. Csak ez a minimális kontextusbeli vizsgálat ad lehetőséget a tipizálásra, hiszen ennek alapján állapítható meg, hogy a birtokszón a birtokos számának a jelölése megbízható-e, vagy nem. A birtokával egy összetevőben szereplő nem névmási birtokos esetében (*Elveszett a fiúk kalapja.*) a szám jelölése megbízható (vö. Kiefer szerk. 1992: 189–193). Ez a sajátosság a területi nyelvváltozatokra is kiterjedő általános törvényszerűség. Nem megbízható jelölésű a birtokos, ha személyes névmással van kifejezve (*Az ő kertjük szebb.*), vagy ha a mondatban a birtokos egyáltalán nem szerepel (*A gyümölcsösük szépen terem.*), vagy ha a birtokos ugyan nem névmás, de birtokától elkülönülten, vele nem egy összetevőben foglal helyet (*A fáknak még csak a levelük sem mozdul.*). Az ún. birtoklásmondatban ki van zárva, hogy a birtokos birtokszavával egy összetevőben jelenjék meg (*A kistelepüléseknek alig van pénzük.*). Újabban ez utóbbi két esetben is már megbízhatónak tartja nyelvünk a birtokos számának jelölését, ezért a birtokszó *levelük*, illetve *pénzük* helyett szinte kötelezően *levele*, illetve *pénze*.

A medvesalji nyelvjárásban is jórészt nem megbízható jelölésűnek tarthatjuk a nem névmási birtokost. Az idősebb korosztályok az egyeztetésben is a régi, archaikusabb nyelvváltozatot képviselik. Többnyire nem tekintik megbízható jelölésűnek a birtokos számát, ha birtokával nem egy összetevőben áll. A *disznójuk* esetében azonban mintha az új változat felé közelednének, vagyis megbízhatónak számítana a birtokos (vö. Cs. Nagy 1997/a).

Az igeragozás

1. Az ikes ragozás rendszere az egész nyelvterületen erősen megbomlott (vö. Imre 1971: 320). Ezt bizonyítják a következő adataim. Kijelentő mód jelen idő egyes szám 1. személyben alanyi ragozásban *alszok* (1–12.), a nagyatlaszban szin-

tén; feltételes mód jelen idő egyes szám 1. személyben alanyi ragozásban *innék* (1–12.), az atlaszban *innāk ~ innék* váltokozva; feltételes mód jelen idő egyes szám 3. személyben alanyi ragozásban *innà* (1–12.), az atlaszban szintén.

2. A tárgyas ragozás kijelentő mód jelen idő többes szám 1. személyű ragja kétfalakú: *-uk/-ük, -juk/-jük*. Az atlasz tanúsága szerint a *nyomjuk* címszóhoz tartozó válaszok döntően *j* nélküli realizációjuk: *nyomuk* (H–6., 7., 10., Cssz–17–19.), csupán a H–7. ponton váltakozik a köznyelvi formával, a H–6-on pedig a *nyomjuk* „ritka” minősítésű. A *megnézzük* címszó adatai között egyetlen *j*-s alak van a H–10. ponton „újabb alak” jelzéssel. Ezekhez képest a 90-es évek közepéről származó anyagomban – bár főváltozat még a *nyomuk* (1–4., 6–9., 11.) a *nyomjuk* (5., 10., 12.) alakkal szemben – az elmozdulás a köznyelvi irányban erőteljes. Ezt mutatja az a tény, hogy a *megnézzük* (4–6., 9., 10., 12.) és a *megnézzük* (1–3., 7., 8., 11.) a kutatópontok számát tekintve azonos számban fordul elő. Imre Samu még a *nyomuk, megnézzük* típus általánosságát állapíthatta meg (vö. 1971: 323, 351).
3. A suksükölés jelenségéről méltán nem szól Imre Samu, hiszen a környező atlaszpontokon ez nem fordul elő. Medvesalji anyagomban azonban a *szoptáttýà* (1., 4–7., 9–12.) főváltozat mellett a *szoptássà* (2–4., 8., 12.) forma is gyakori. A 4. és a 12. kutatóponton a két realizáció már egymás mellett él.
4. A rendhagyó *megy* ige változatai színes képet mutatnak nyelvjárásainkban, az egyes alakok nyelvföldrajzi jellemzőit azonban nem tárgyalja Imre Samu (vö. 1971: 326). A medvesalji és az atlaszbeli adatok alapján kutatott területemről az alábbiak állapíthatók meg.

A *mégy* (1–12.) főváltozat mellett mindössze egy településen él a *mész* (10.). Az atlaszban mindenütt *mégy*, a Cssz–19-en *méc'sz* is előfordul.

A *mégy* (1–3., 5., 6., 9–12.) főváltozat mellett a *mégyën* (2–4., 7., 8., 10.) is gyakori. Az atlasz kutatópontjain egyenlő arányban váltakozik a két forma.

A *mégyünk* (2., 3., 5., 10.) alak önállóan és változatként egyaránt előfordul, de a *ménünk ~ mēnōnk* (1–4., 6–9., 11., 12.) a domináns. A környező atlaszpontokon *mēnōnk ~ mēnünk* adatok találhatók. Ugyanezt a párhuzamosságot mutatják az egyes szám 1. személyű alak realizációi (*mēnek ~ mēgyék*).

Minden bizonnyal itt Medvesalja környékén húzódik a *gy : n* szembenállás határa, ugyanis a Cssz–1–16-ig, valamint a H–1–3., 5. pontokon *gy-s* adatok találhatók, a Cssz–20–26-ig *gy-s* és *ny-esek*, az L–pontokon *gy-sek*, *ny-esek* a jellemzők, de *n-esek* is előfordulnak.

Az igeképzők

Bár a nyelvatlasz anyaga nem elegendő a nyelvjárási szóképzés tüzetes vizsgálatára – ahogy erre Imre Samu is figyelmeztet (vö. 1971: 326) –, azért mégsem teljesen érdektelen néhány képzőnek, illetve származéknak mint nyelvi változónak a bemutatása.

1. A *-dos* és a *-kod* deverbális verbumképző a *kap* tőhöz való kapcsolódásában a következő jellemzőket mutatja.
Medvesalján főváltozat a *-dos* képzős származék: *kápdos* (1–8., 10–12.), de helyenként váltakozik a *-kod* képzőssel: *kápkod* (2., 3., 10–12.). A 9. kutatóponton kiegészül az *-ik*-kel is az előbbi alak: *kápkogyik*. A közeli atlaszpontokon – mint Imre is megállapítja – a *kápdos* változat az uralkodó, a *kápkod* pedig ritkább (vö. 1971: 326). A H–6. ponton *ikes* alak is előfordul „ritka” minősítéssel.
2. Az *-ul* denominális igeképző szemben áll Medvesalján a vele rokon jelentésű *-od/ik* képzővel. Bár a *mëjjävút* (1–12.) a főváltozat, de a 2. és a 3. kutatóponton emellett él a *mëjjävodott* is. Az atlaszban a H–7. ponton találunk *mëjjävudott* ~ *mëjjävodott* adatokat.
3. Gyűjtési területemen a köznyelvben választékos *gyúl* ige igekötős alakja, a *mëggyúl* (1–6., 8., 9., 11.) dominánsként áll szemben a *mëggyullád* (2., 3., 7., 10., 12.) képzett formával. Az atlasz adatainak tanúsága szerint is a *mëggyúl* változat a jellemző. A H–6. ponton ennek az *ikes* alakját is följegyezték. A *mëggyullád* csak a H–10. kutatóponton szerepel „ritka” minősítéssel.
4. Érdekes szembenállást mutat a *särlik* ~ *särzik*. Az atlasz mindkét alak közel azonos arányú jelentkezését igazolja. A H–6. és a Cssz–18., 19. pontokon például mindkettő megvan. A medvesalji anyagban egymástól földrajzilag jól elhatárolható a két variáció, a domináns *särzik* (2–7., 9–12.) és a *särlik* (1., 8.) mellékváltozat használata.

5. A *füröshti* címszóhoz kapott *fürdetyi* ~ *firdetyi* alakváltozatok kizárólagossága Imre Samu megállapítását igazolja, vagyis azt, hogy ezen a területen a *füröshti* nem használatos (vö. 1971: 327).

A főnévi igenév képzője

1. A főnévi igenév képzője területünkön háromalakú. A tövében veláris *i*-t tartalmazó *iszik* főnévi igenevének egyik gyakori változata az *innya* (4–6., 9., 11., 12.), a másik, hasonlóan sűrű előfordulású az *innyi* (1–3., 7., 8., 11.), a harmadik pedig a ritkább *inni* (2., 3., 10.). Az atlaszbeli *innya* ~ *innyi* adatok medvesaljihoz hasonló gyakoriságú előfordulására utalhatott Imre Samu, amikor a dunántúli realizációk mellett a keletebbre lévő ritkábbakra is célzott (vö. 1971: 327). A *-nyi* képző e régióban is uralkodó jellegét bizonyítják a medvesalji *hínyi* (1–7., 9–12.), *hívnyi* (8.), valamint az atlaszbeli *hínyi* (H–6., 7., 10., Csz–17–19.) adatok. Mind Medvesalján, mind pedig az előbbi atlaszpontokon a *híni* igen ritka, mindössze két-két ponton fordul elő a *hínyi* változataként.

A MEGNEVEZÉSI RENDSZER VIZSGÁLATA

A feldolgozás elméleti alapvetése

Tagoltsági kategóriák

A tagoltság azt fejezi ki, hogy egy adott nyelvi rendszeren, részrendszeren belül ugyanannak a fogalomnak, jelenségnek a jelölésére hány megnevezés (szemantikai egység – vö. Imre 1987: 13) él, s azoknak milyen alakai jellemzőik vannak. Tehát a változatsorok szinkrón vizsgálatáról lesz szó az alábbiakban. A korábbi kutatásokat figyelembe véve, Imre Samu és Kiss Jenő osztályozására alapozva Bokor Józsefét – árnyalati eltérésekkel – alkalmazva (vö. Imre 1987: 6, Kiss 1990: 75–76, Bokor 1995: 97–100) a következő kategorizálást tartom célszerűnek:

tagolatlan megnevezési rendszer,

tagolt megnevezési rendszer.

A tagolt megnevezési rendszeren belül a továbbiakat különböztethetjük meg:

alakilag tagolt megnevezési rendszer,

lexikailag tagolt megnevezési rendszer,

alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszer.

Az ejtés-, az alak- és a lexikai változatok elkülönítésében általában az ÚMTsz. gyakorlatát követtem.

1. Tagolatlan megnevezési rendszer

A **tagolatlan csoportba** soroltam be azokat az azonos jelentésű lexémákat, amelyek között legfeljebb fonémarealizációs, hangszínbeli különbségek mutatkoznak, tehát ejtészváltozatok. Ide tartoznak a címszóval teljesen megegyező adatok: pl. **űszők (a gombán):** minden kutatópontonon *űszők*, **foszt (kukoricát):** minden kutatópontonon *foszt*; a címszó ejtészváltozatai: pl. **árpa:** *ārpā, ġarpā; zab:* *zāb; fűró:* *fūrō, fūrō, fūrō*; stb., valamint a címszóhoz képest más, de csak egyetlen lexémát tartalmazó megnevezések és elméletileg – hiszen ilyet anyagomban nem találtam – ezeknek ejtészvál-

tozata(i): pl. **göröngy**: minden kutatópontomon *rög*; **ollófa**: minde-
nütt *szárufá*; stb.

2. Tagolt megnevezési rendszer

2.1. Az alakilag tagolt megnevezési rendszer

Az **alakilag tagolt csoportba** kerültek azok a megnevezési rendszerek, amelyekben a címszóhoz képest fonematikus jellegű eltérés, fonématöbblet vagy fonémahiány mutatkozik, továbbá több tőváltozatú szavak esetében az egyes tőváltozatoknak a köznyelvitől eltérő formái. Természetesen ezeken belül is lehetnek ejtészváltozatok. Pl. **muhar**: *muār ~ muhār ~ muhār*; **borsó**: *borsó, borsó* ~ *bossó, bossó*; stb.

Az alakilag tagolt csoportba sorolás szükségessé teszi néhány elvi kérdés tisztázását. Az első az, hogy mely hangeszközöket tekinthetünk fonémáknak, s melyeket csak fakultatív variánsoknak. E kérdés megválaszolásához figyelembe kell venni az adott nyelvjárási egység sajátosságait. Addig egyszerű a dolgunk, amíg találunk ellentétpárokat, vagyis amíg jelentésmegkülönböztető szerepe van a hangnak. Emellett azonban „mindenképpen figyelembe kell venni azt is, hogy az illető hang jelentkezése hangtani alapon körülírható-e, illetőleg történeti szempontból is, társadalmilag is milyen mértékben kötött, mennyire jellemző csak bizonyos morfémaakra” (Imre 1971: 51–52). Két kritikus hangunk van, az *ē* és az *ly*, amelyekről el kell döntenünk, hogy fakultatív variánsok-e, vagy pedig fonémák.

Az *ē* napjainkban is önálló hangeszköz a *kéz*: *kezet* típusú névszótövekben, mint azt a hangtani változók között bemutattam, bár erősen visszaszorulóban van. Kovács jó hatvan évvel ezelőtti adatait vallatóra fogva (Kovács 1939) ennél színesebb képet kapunk, s bizonyos kötöttségeket is megállapíthatunk. Az egyalakú névszótövek végén nem fordul elő az *ē* még a toldalékos (tárgyragos, *-k* többesjeles) formákban sem, csak az *é*: *csóuré* 'a túró leve': *csóurét*; *góuré* 'dudva': *góurét, góurék*. Az *eke*: *ekét* típusú névszótövekben az *é* helyén áll: *cibe*: *cibēt, cibēk* 'csirke'; *cseplye*: *cseplyēt, cseplyēk* 'gazos, tövises bokor'; *cseplyēs* 'gazos, tövises bokrokkal benőtt hely'; *mezsgye*: *mezsgyēt, mezsgyēk* stb. Ugyancsak az *é* helyén található az *ēn, hēbe-hóba* szavakban. Hangsúlytalan helyzetben is előfordul a *kövēr* melléknévben a **pihég** szócikkbén.

Az igék színesebb képet mutatnak. Hangsúlyos helyzetben ugyan nem jelentkezik: *mëddëzsmā*, hangsúlytalan helyzetben azonban igen: *bëṅgëz(z)* 'keresni, összeszedni, ami még elmaradt a termésből'. Megjegyzendő, hogy Gömöralmágyon az idősek körében még ma is él a *bëngezik* ige. A *mër* (*mërëk*, *mërsz*, *mërtem*) 'vizet mer(ít)' igében a köznyelvi *e*-vel áll szemben az *ë*: *Fijām, mërjë ëty kis friss vizet!* Hasonló jelenség mutatkozik a *töllëszkegyik* 'kelleti magát' esetében is. Az atlasznál mintegy fél emberöltőnyivel korábbi gyűjtés alapján több kötöttséget is megállapíthattunk, s egyszersmind az *ë* önálló fonéma voltára is fény derült. A *mër* 'vizet merít' jelentésben ma is él, vele azonban szembeállítható a *mer*: egyrészt mint a *mert* kötőszó *mer* változata, másrészt pedig a 'van bátorsága vmit tenni' jelentésű *mer* ige. A fentiek alapján az *ë* hangot fonémaként kezelem a továbbiakban.

A másik kritikus hangunk az *ly*. Itt már annyi fogódzónk sincs, mint az előbb, hiszen vizsgált nyelvjárási területünkön egyetlen olyan ellentétpárt sem találunk, amelyben az *ly* : *j* különbségből eredne a jelentésbeli eltérés. Imre Samu is mindössze egyetlen példát említ az egész magyar nyelvterületről a RO–18-as ponton (vö. Imre 1971: 51). Az *ly* előfordulása a morféimákban fonetikai szempontok szerint nem határozható meg, hanem csak történetileg. Az *ly* a *j* helyén társadalmi érvénnyel nem fordul(t) elő, legfeljebb csak szórványosan (vö. Benkő 1953: 72), fordítva viszont a *j* az *ly*-et többnyire kötetlenül helyettesíti, s ma már egyre inkább kiszorítja az *ly*-et. A medvesalji területről készült szövegfelvételek tanúsága szerint még a 90-es évek közepén is igen erős volt az *ly*-ezés az idősek nyelvhasználatában (vö. Cs. Nagy 1999: 475–480). Zárójelben megkockáztatom azt a feltételezést, hogy a más vonatkozásban már említett *cseplye* 'gazos, tövises bokor' és a vele ma már azonos köznyelvi hangzású *cseppje* ['csepje'] esetében az *ly* talán jelentésmegkülönböztető szerepű lehetett. Föltéve természetesen, hogy a birtokos személyjel *-je* alakban járult a tőhöz, s nem a *j* nélkülivel. Az egyes szám 3. személyű birtokos személyjellel kapcsolatos korábbi vizsgálataim azt mutatták, hogy az idősebbek nyelvében a *j*-s forma gyakoribb volt (vö. Cs. Nagy 1997).

Ezt a felfogásomat erősíti meg Deme azon megállapítása is, hogy „Az *l*-ezés és a *j*-zés nem egyszerű artikulációs jelenség; az *l* és a *j* nem valamiféle fonetikai változata az *ly* fonémának. Mindkét ejtőmód fonémacsere, illetőleg meglévő fonémák megterheltségének kizárólagossá szaporodása az *ly* rovására” (Deme 1956: 96).

Bolla Kálmán fonetikai atlaszában a magyar mássalhangzók artikulációs jegyek szerinti táblázatában a palatális zöngés középréshang mellett bemutatja a palatális oldalréshangot is (vö. Bolla 1995: 212), igaz, csak mint beszédhangot s nem fonémát. Ez azonban inkább igazolja, sem mint cáfolja az *ly* egykori szélesebb körbeli fonémaértékű használatát.

A következő lényeges elvi kérdés az alakváltozattá minősítésben az, hogy a teljes szóalakra legyünk-e tekintettel, vagy csak magára az abszolút szótőre. Általában a szótővekben lejátszódó, alább tételesen felsorolandó jelenségek miatt kerülnek az alakváltozatok közé az egyes lexémák. Tehát a ragok, jelek és képzők hatására létrejövő alakváltozatok érdektelenek ugyanúgy, ahogy az összetételekben, szószerkezetekben a köznyelvben is érvényesülő változások. Ezen túlmenően azonban minden egyfonémányi eltérés már változatot eredményez.

A mássalhangzók köréből alakváltozatnak tekintem a következő eseteket:

- a köznyelvből hiányzó mássalhangzó-hasonulást: *borsó* ~ *bossó*, *mekfákád* ~ *meffákád*, *málna* ~ *männä*;
- a mássalhangzó-elhasonulást: *rokká* ~ *rofká* ~ *ropká*;
- a hangátvetést: *kálárábé* ~ *káralábé*, *csālān* ~ *csānāl*;
- a mássalhangzó-torlódás feloldását: *zāblā* ~ *zābolā*, *krumpli* ~ *krumli*;
- az anorganikus járulékhang betoldását: *körte* ~ *körtve*;
- a mássalhangzó szótőbeli megnyúlását: *herőce* ~ *herőcce*, *pocsolyā* ~ *pocsollyā*;
- a mássalhangzó szótőbeli megrövidülését: *könnyű* ~ *könyű*, *elzsibbād* ~ *elzsibād*;
- az affrikálódást és a dezaffrikálódást: *zsēnge* ~ *dzsēnge*, *őszibārāck* ~ *őszibārāszk*, *izzāccsāg* ~ *iddzāccsāg*;
- a palatalizálódást: *dinnye* ~ *gyinnye*, *ribizli* ~ *ribizlyi*;
- a depalatalizálódást: *bükköny* ~ *bükkön*, *menyásszony* ~ *menyásson*;
- az *ly* helyetti *l* eseteit és a *j*-t: *konkoly* ~ *konkol'* ~ *konkoj*;
- az *ly* helyébe lépő *l* kiesését: *pelyvā* ~ *pēvā*;
- az *ly* helyébe lépő *ll* esetét: *dērēlye* ~ *dērēlle*;
- a szótagzáró *l* kiesését: *szālkā* ~ *szākā*, *elsōhāz* ~ *ēsōhāz*;
- a köznyelvi *l* : nyelvjárási *j* (*ly*) szembenállását: *mell* ~ *melly* ~ *mejji*;
- a *j* kiesésének eseteit: *nyújtó* ~ *nyútó*;

- a mássalhangzó után álló *j* helyetti *gy*, *ny*, *ty* közül a töben jelentkezőket: *sárjú* ~ *sárnyú*;
- zöngés-zöngétlen megfeleléseket: *pige* ~ *pike*, *zsugori* ~ *sugori*;
- egyéb mássalhangzó-változásokat: *recept* ~ *receft*, *repce* ~ *repcse*.

A magánhangzók köréből alakváltozatnak tekintem a következő eseteket:

- a köznyelvi fonémánál zártabb vagy nyíltabb hangzót mutató törmorfémákat: *cserebogár* ~ *cseribogár*, *lencse* ~ *lëncse*;
- a köznyelvitől időtartamban eltérő fonémákat tartalmazó törmorfémákat: *duc* ~ *dúc*, *hidás* ~ *hídás*;
- a köznyelvitől labialitás tekintetében eltérést mutató törmorfémákat: *gyümölcs* ~ *gyimölcs*, *uborka* ~ *iborka*;
- a köznyelvitől zártság és labialitás szempontjából egyaránt eltérő törmorfémákat: *boroná* ~ *báráná*, *csëtérték* ~ *csütörtök*;
- a hangrendi átcsapás eseteit: *kilincs* ~ *kálincs*;
- a magánhangzó-hasonulás és elhasonulás eseteit: *csütörtök* ~ *csitörtök*, *köpű* ~ *küpű*;

egyéb magánhangzó-változást: *sárnyú* ~ *surnyá*, *nyávikol* ~ *nyivākol*.

2.2. A lexikailag tagolt megnevezési rendszer

A **lexikailag tagolt megnevezési rendszer** legfőbb jellemzője az, hogy egy adott denotátumhoz két vagy több lexéma tartozik. Ide soroltam az azonos töből képzéssel keletkezett származékokat, az összetételeket, az igekötős igéket, valamint a szószerkezeteket is. Pl. **nagyanya**: *mámá*, *mámi*, *mámó*, *mámuká*, *nágyi*, *nágyánya*, *nágymámá*, *öregmámá*; **csettint (az ujjával)**: *páttánt*, *páttint*, *páttoktát*; **farsróf**: *fársróf* / *csávár* / *felfogó csávár*; **csalamádé**: *csálámádé*, *csálámādé*, *csálámādéi* / *siló* / *tákármānkukoricá*; stb. Az előbb említetteken túl lexikai változatoknak tekintem az alany esetű alak birtokos személyjel nélküli és a birtokos személyjeles alakok szembenállását, valamint a kétszeresen birtokos személyjelezett szerkezeteket, ha a címszó személyjel nélküli, vagy ha nem sugall birtokos személyjeles választ: **komaasszony**: *komáásszon* / *komāmásszon*; **pupilla**: *pupillá*, *szēmvilág* / *szēmē világa*; stb., de: **sógornóm**: *āngyá*, *āngyom* csak paradigmatisus változatok. A **ba**

jusza (a kukoricáé) címszó kérdése – A cső végén, mikor még száron van, vékony szálak lógnak ki. Mije ez a kukoricának? – az adatközlőtől birtokos személyjeles választ kíván meg, ezért a *bájusz*, *bájusza* és az *üstök*, *üstöki* párokat paradigmaticusoknak tekintem. Nem sorolom a lexikai változatok közé az *sz-s*, *v-s* igetők tőváltozatainak különböző variánsaiból képzett és azonos jelentésű formáit. A *szúett*, *szúevett*, *szúette* igenevek alakjai, illetőleg paradigmaticus sort alkotnak. A *szúett* ~ *szúevett* egymás alakváltozatai, a *szúett* és a *szúette* pedig paradigmák.

2.3. Az alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszer

Az **alakilag és lexikailag tagolt** csoportba soroltam azokat az azonos jelentésű lexémákat, amelyek közül legalább az egyiknek alakváltozata is van. Az egyes lexikai egységeknek alakváltozataik mellett ejtőváltozataik is lehetnek. Pl. napraforgó: *tányérká* ~ *tányérka*, *tányérkã* ~ *tányírkã* / *tányírrózsã* / *tányírvirãg*; tejfog: *guzi* / *csikóufog* / *tejfog*, *tejfog*; stb.

A fogalomkörök megállapítása

A fogalomkörök kialakításához figyelembe vettem *A magyar nyelvjárások atlaszának elméleti-módszertani kérdései* című kézikönyv fogalomkörlistáját (237). Az atlasz VI. részének LEX. adatait jelentésük alapján illesztettem be a korábbi témák közé. A sok apróbb fogalomkört néhány nagyobbhoz soroltam a természetes előfordulás helye vagy ideje, esetleg mindkettő miatt. Imre Samu a már említett akadémiai székfoglalójában – a vizsgált korpuszban az igék, a melléknevek és a számnevek kis száma miatt – csak a főneveket sorolta fogalomkörökbe. Az eredmények könnyebb összevethetősége miatt jó lett volna követnem az említett felosztást, én azonban a főneveken kívül az igéket és a mellékneveket is elemzem, s ezeket nem akartam – csak a könnyebb összehasonlíthatóság végett – külön fogalomkörökbe sorolni. Ezek alapján tehát a következő fogalomkörökbe rendeztem az anyagomat:

Gabonafélék és részeik, a gabonafélék betegségei, a gabonafélék gyomnövényei; egyéb gyomnövények.

Egyéb termesztett növények és részeik.

Gyümölcsök, fák.

A föld megművelésének eszközei, a szekér és részei; ló- és ökörszerszámok, aratás, cséplés.

A ház és berendezése; konyhaeszközök.

A ház környéke; a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságaik.

A házi munkák, sütés-főzés, disznóölés.

A ruházkodás.

A család és a rokonság.

Az emberi test, az emberi tulajdonságok; állapot, egészségügy.

A kendermunka.

A népi szokások, a vallási és a társadalmi élet.

Az időjárás és a természet.

A vadon élő kisebb állatok; a rovarok.

A hét napjai.

A számnevek.

A fogalomköri elemzés során további szűkítésre van szükség, a számnév (14), a névmás (1) és a határozószó (1) kategóriája ugyanis mennyiségénél fogva is érdektelen, az alakváltozatok pedig minőségileg lényeges, új tanulságokkal nem szolgálnak, ezért ezeket a további tüzetes elemzésből kizárom, csupán a statisztikai összehasonlításokban tüntetem föl őket, mert egy későbbi változásvizsgálatnak (az alakváltozatok szegényedése, gazdagodása) így szolgálhat alapul. A „minőségileg” azt jelenti, hogy a szakirodalomból már ismert alakváltozatokon kívül újabbak nem fordultak elő, legfeljebb gyakoriságukban történhetett változás. A 15. és a 16. fogalomkörhöz tartozó fogalmak megnevezési rendszerének vizsgálatával az adatok kis száma miatt külön nem foglalkozom, de felsorolásuktól az anyag bemutatásának teljessége végett nem tekinthetek el.

A lexikai tagoltság fokozatai

Az előforduló lexikai változatok mennyisége szerint mind a medvesalji, mind pedig az atlasz anyagában a tagoltságnak különböző fokozatait különböztetem meg. **Erősen tagolt** az a megnevezési rendszer, amelynek legalább 5 eleme van, **közepesen tagolt**, amelynek 3-4 realizációja van, **gyengén tagolt**, amelynek 2 variációja él, **tagolatlan** pedig az, amelynek egyetlen adata van. Természetesen nem számít külön variációnak ugyanazon lexikai változat alaki, ejtésbeli realizációja, illetve paradigmatis formája. Az elemzés során Imre Samu módszerét követem a tagoltsági mutatók kiszámításában.

A lexikai tagoltság mértékének a megállapításához szükséges a szemantikai egységek megkülönböztetése. Szemantikai egységként veszem számításba az adott fogalom megnevezési rendszerének minden egyes elemét (vö. Imre 1987: 13–15) a fent leírt megszorításokkal.

A lexémák alaktani motiváltsága

A megnevezési rendszerek elemeit morfológiai motiváltság szempontjából csak a *medvesalji anyag alapján* elemzem. Az alaktaniilag szinkrón szempontból tagolhatatlan egyszerű szavakat motiválatlan szavaknak szokás nevezni. Ugyancsak a motiválatlanok közé sorolom a szlovák nyelvből származó jövevényszókat is. A nyelvjárási tanulmányokban a morfológiai motiváltság fogalmát a szokásosnál kissé szűkebben értelmezik, csak az összetételeket és a szószerkezeteket nevezik ugyanis motiváltkak, a képzett szavakat nem (vö. Imre 1981: 2). Ezzel a felfogással ellentétben a képzéseket is motiváltaknak tekintem. Az azonban, hogy melyik származékot sorolom a képzések, az összetételek, illetőleg a szószerkezetek közé, nem egyszerű dolog. Ezek meghatározásában jelentős szerepe van mai nyelvérzékünknek, az azonos nyelvváltozatúságnak, az adott nyelvközösség nyelvhasználatában érvényesülő normáknak, a nyelvjárási beszélők nyelvérzékének. Ezt azonban tüzetesen még nem vizsgálták, s én sem ebből a szempontból gyűjtöttem anyagomat. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ne lenne néhány támpontunk. Ha a szótó passzív, önálló szóként nem él, és más (párhuzamos) származéka sincs, akkor nem vettem föl a képzések közé, például: *csámcsog*, *dadog*, *hergel* ‘cicerél’, *lopockol* : *pockol* ‘lubickol’; *hóka* ‘sápadt’ és ‘<lómegnevezés>’, *hüvelyk* ‘hüvelykujj’, *pocsár* ‘tócsa’ stb., de képzésnek soroltam be például: *leheg* : *lehít* ‘líheg’, *nyávog* : *nyavikol*; *kehes* : *kehel*, *vakarcs* : *vakaré* ‘vakarcs’ stb. adataimat.

Az összetételek és a szószerkezetek szétválasztása sem könnyebb, ugyanis minősítésük a köznyelvben sem mindig problémamentes, „meglehetősen nagy számban vannak ingadozások, többféleképpen is megítélhető esetek” (AkH. 11., 95. pont). A nyelvjárási szókészlet elemei közül igen sok a paraszti életforma naponta használatos fogalmait, tárgyait műszóként nevezi meg, s ezt az adatok írásképe is tükröznie kell. Ezt az elvet valószínűtlen, hogy az atlasz szerkesztői azzal a törekvésükkel, hogy igyekeztek „mindig

az illető nyelvjárás belső rendszeréből kiindulva állást foglalni” (Deme 1975: 249–250). Ennek következtében a ma érvényben levő szabályzati pontok egyikébe sem ütközik az adatok helyesírási formája. A továbbiakban tehát semmi okom sincs a fent idézett helyen leírt szabályokat figyelmen kívül hagyni. Ennek értelmében soroltam az összetételek közé például a *kékvirág* ‘búzavirág’, *istenmonyókája* ‘krumplinudli’, *karvetőskötény* ‘melles kötény’ stb., a szószerkezetek közé pedig: *kenyérhányó lapát* ‘sütőlapát’, *szemes termény* ‘gabona’ stb. alakulatokat. Az igekötős igét nem tekintem összetételeknek, ha a címszóval megegyezik az igekötős származék. A **lelohad** címszóhoz tartozó *lelohad* így a képzések közé kerül, viszont az ugyanilyen jelentésű *szétoszlik* összetétel. Ugyanígy a **megkel** szócikk *megkel* adata tőszóként szerepel a motiváltsági vizsgálatban. De ha csak az igekötőhasználatban van a különbség, akkor összetételnek tekintem a címszótól eltérő változatot, például: *behunyja* : *lehunyja*, *kifakad* : *megfakad*, *borjazik* : *megborjazik* stb. Másik lényeges támpont a képzések, az összetételek és a szószerkezetek megállapításában az atlasz környező kutatópontjainak adatbázisa. Az atlaszadatokkal történő összevetés gyakorta segített a kategorizálásban, a kétes esetek eldöntésében, különösen akkor, ha azonos vagy hasonló típusú adatokról volt szó. Az adatközlők intonációja is többször eligazító lehet a jelentéstani vonatkozások mellett. Jó néhány esetben ebből a célból hallgattam meg szövegfelvételeimet is.

A tőszókkal – bizonyos statisztikai adatoktól eltekintve – a továbbiakban részletesen nem foglalkozom. Azért van azonban szükség figyelembevételükre, mert a különböző fogalmak megnevezésében egymás mellett élnek/élhetnek motivált és motiválatlan elemek. A motivált kategóriában a képzett származékok között megkülönböztethetünk morfológiai jellegű mellékváltozato(ka)t is. A mellékváltozat az egyazon tőből hasonló jelentésű (szinonim) képzővel alakult származék. Anyagomban ilyenek például a következők: *fiadzik* : *fial*, *kalászol* : *kalászoszik stb.*; *csatlás* : *csatló* ‘felhérc’, *termés* : *termény stb.* Grammatikai szempontból ezeket valóban mellékváltozatoknak tekinthetjük, a beszélő szempontjából azonban a fentiek teljes értékű szemantikai egységek, s mint ilyenek, a megnevezési rendszereknek is egyenrangú tagjai. Ezért a megnevezési rendszerek tagoltsági mutatóinak a megállapításakor természetesen ezeket is számba vettem, de a motiváltságot bemutató összesítő táblázatban a morfológiai változatok mennyiségét []-

be tett számmal jelzem. A motivált megnevezéseknek – az atlasz kérdéseinek a természetéből következően – sajátos fajtájával is találkozhatunk, mégpedig a hiányos szerkezetűekkel. Az adatközlő teljesen természetesen válaszol a beszélgetés közben birtokos személyjeles alakokkal az ilyen típusú kérdésekre: „A cső végén, mikor még szárazon van, vékony szálak lógnak ki. Mije ez a kukoricának?” [MNYA. 42. *bajusza (a kukoricáé)*] (vö. Cs. Nagy 1999: 44). Az ilyen típusú adatokat külön alcsoportként kezeltem.

A lexémák morfológiai motiváltsági vizsgálata az előbbiek alapján tehát fogalomkörönként a következőket tartalmazza: a motiváltsági arányok bemutatását, valamint az egyes motiváltsági kategóriákhoz sorolt megnevezések listáját szófajonként. A képzésen belül különválogatom az igei és a névszói származékokat. Az összetételeken és a szószerkezeteken belül viszont egyéb vizsgálatot nem végzek. Azt azonban megjegyzem, hogy – amire egyébként a címszók és a kérdések alapján is meglehetősen pontosan következtethetünk – az összetételek, szószerkezetek túlnyomó része minőség-, illetve birtokos jelzős, egyéb csak elvétve fordul elő. A szószerkezetek között külön felsorolom a laza szerkezetűeket.

A megnevezéstípusok fajtái és szóföldrajzi vonatkozásai

A megnevezések típusát és szóföldrajzi jellemzőit is csak a *medvesalji anyag alapján* elemzem, mert egyrészt vizsgálatom szinkrón szemléletű, másrészt pedig a terület minden kutatópontjára kiterjedő gyűjtés erre ad megfelelő alapot.

Imre Samu kategorizálása – mely jórészt a termesztett növények fogalomkörére vonatkozó megnevezések elemzése alapján készült – számomra is jó támpont. Az egész magyar nyelvterületről származó adatokra alapozva, szóföldrajzi szempontokat is figyelembe véve, hat megnevezéstípust különít el (vö. 1981: 3–10). A medvesalji anyag alapján – a szóföldrajzi jellemzőket is tekintve – a következő típusok állapíthatók meg: 1. Az adott fogalomnak csak egy – többnyire köznyelvi – megnevezése van az egész területen, s ez vagy az egész területen, vagy csak néhány településen él. 2. Kévsbé tagolt megnevezési rendszerben az egyik név többnyire az egész területen általános (főváltozat), mellette egy helyi változat (mellékváltozat) fordul elő, vagy mindkettő egyenrangú változat. Ide sorolom azokat a fogalmakat is, amelyeknek ugyan két megnevezésük van, de egyikük sem általános a tájegységen, csupán szór-

ványosan fordulnak elő. 3. Egy megnevezés az egész területen általános (főváltozat), de mellette több helyi elnevezés is használatos. 4. Legalább három – közel egyenrangú – változat él egymás mellett, s a változatok használata területileg elkülöníthető. Ebben a kategóriában különbséget teszünk azon rendszerek között, amelyek elemei együttesen lefedik a tájegység egészét, s azok között, amelyeknek tagjai együttesen sem fedik le a tájegységet. 5. A vizsgált fogalomnak viszonylag sok megnevezése van. Ezek közül egyik-másik több helyen is előfordul, és gyakori a területi átfedés.

AZ ADATOK FOGALOMKÖRÖNKÉNTI VIZSGÁLATA

A továbbiakban fogalmi körönként és a fenti szempontok szerint vizsgálom meg a medvesalji anyagot. Az atlaszadatokat azonban nem sorolom be a megnevezéstípusokhoz, s velük kapcsolatban szóföldrajzi elemzéseket sem végzek. Az adatokat egyszerűsített nyelvjárási lejegyzéssel és betűrendben közlöm. Először a medvesalji, majd külön bekezdésben az atlasz adatai következnek. A címszó után a variánsok mennyiségét jelző szám áll, mely az alaki és a lexikai tagoltsági mutató kiszámításához szükséges. Az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt kategóriában az **A** az alaki, az **L** pedig a lexikai változatokra utal. Az adatok utáni elemző fejezetekben a nyelvjárási anyag köznyelviesített formában jelenik meg. A köznyelviesített formák megállapítása az atlasz mutatójának az elveit követi (vö. Balogh–Deme–Imre 1980: 11–13). Az azonosítás megkönnyítése végett a nem egyértelmű esetekben közlöm az adatári címszót.

1. Gabonafélék és részeik [MNYA. 1–10.], a gabonafélék betegségei [MNYA. 11–13.], a gabonafélék gyomnövényei [MNYA. 14–18.]; egyéb gyomnövények [MNYA. 77–86.]

1.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (5): **árpa**, **kalász**, **tarack**, **üszök** (a **gabonán**), **zab**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

MNYA.: ige (0); fn (4): **búzavirág**, **rozsda** (a **gabonán**), **szem** (a **búzáé**), **zab**; mn (0). Tagoltsági mutató MNYA.: fn: 1.

1.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

1.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (6): **bajusza** (a **gabonáé**): 2 – *szākājā*, *szālākājā*; **csalán**: 4 – *csālān*, *csánā*, *csānā*, *csānāl*; **konkoly**: 3 – *konkoly*, *konkol*, *konkoj*; **perje**: 3 – *pernye*, *përnye*, *përnyë*; **sar-**

jú: 3 – *sàrjú, sàrnyó, sàrnyú; szem (a búzáé):* 2 – *szem, szëm;* mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $17/6 = 2,83$.

MNyA.: ige (0); fn (7): **aranka:** 2 – *áránká, áranyká; árpa:* 4 – *árpá, árpá, árpá, órpá; csalán:* 3 – *csáná, csánā, csánāl; konkoly:* 4 – *konkó, konkój, konkoly, konkol; sarjú:* 2 – *sàrjú, sàrnyú; szár (a búzáé):* 2 – *szār, szár; üszök (a gabonán):* 2 – *üszög, üszök;* mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $19/7 = 2,71$.

1.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (7): **anyarozs:** 3 – *ányározs, üszök, üszközs búzá; búza:* 4 – *búzá, távászúbúzá, tisztábúzá, őszi búzá; gaz:* 4 – *fű, gáz, gáznövény, gyom; kákabuzogány:* 3 – *csáté, kākā, pākā; pipacs:* 2 – *cúcik, pipács; rozs:* 2 – *gábonā, rozs; szár (a búzáé):* 2 – *szálmā, szār;* mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $20/7 = 2,86$.

MNyA.: ige (0); fn (6): **anyarozs:** 3 – *ányározs, rozsánnya, üszök; gabona:* 5 – *gábonā, gábonāneműek, kálászos, termés, végyēs termés; gaz:* 4 – *burnyā, dudvá, fű, gáz; kákabuzogány:* 2 – *kākā, pākā; pipacs:* 6 – *cúcik, lúdmāk, mākvirág, pápucs, pipács, vādmāk; rozs:* 3 – *gábonā, rozs, rozsúbúzá;* mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $23/6 = 3,83$.

1.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (6): **aranka:** 4A – 3L – *árān, áránkā, árān, selyem; búzavirág: 4A – 2L – *buzāvīrāg, búzāvīrāg, kēkvīrāg, kēkvīrāg; gabona:* 7A – 6L – *gábonā, gábonāfélék, gábonāfélék, termés, szēmes termés, termés, szemes termés; levele (a búzáé):* 4A – 3L – *levele, sāsā, sāsā, búzásās; rozsda (a gabonán):* 4A – 3L – *hőütēs, hőüttēs, rozsdā, levélrozsdā; vadrepce:* 5A – 2L – *repce, repcē, repcē, repcsē, vādrepce;* mn (0). Tagoltsági mutató: fn: A: $28/6 = 4,67$; L: $19/6 = 3,17$.*

MNyA.: ige (0); fn (6): **bajusza (a gabonáé):** 5A – 2L – *szākājā, szākājā, szālākājā, szókójā, toklāsszā; búza:* 3A – 2L – *buzā, búzá, tisztábúzá; kalász:* 4A – 2L – *fej, kálász, kálász, kálósz; levele (a búzáé):* 4A – 2L – *levele, sāsā sāsā, sāsā; perje:* 3A – 2L – *pērje, pērjefű, pērnye; vadrepce:* 3A – 2L – *repce, repcse, vādrepce;* mn (0). Tagoltsági mutató: fn: A: $22/6 = 3,67$; L: $12/6 = 2,00$.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNYA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	–	5	–	5	–	4	–	4
Tagolt	–	20,83	–	20,83	–	17,39	–	17,39
		19		19		19		19
		79,17		79,17		82,61		82,61
Össz:	–	24	–	24	–	23	–	23
		100		100		100		100

Ebbe a fogalomkörbe összesen 24 fogalom tartozik, a nyelvatlaszban azonban a *tarackra* az érintett kutatópontokról nincs adat. Szófajilag homogén a csoport: csak főnevek fordulnak elő. Alaki, lexikai vagy mindkét tekintetben tagolt megnevezési rendszerű 19 fogalom. Ez a medvesaljinak 79,17, az atlaszénak pedig 82,61%-a. Ezen belül alakilag tagolt Medvesalján a tagoltak közül 6 (31,58 %), az atlaszban 7 (36,84 %), lexikailag tagolt 7 (36,84 %), illetve 6 (31,58 %), alakilag és lexikailag tagolt 6–6 (31,58 %). Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak mutatója a medvesalji anyagban 2,83, az atlaszban 2,71. A lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmaké 2,86, valamint 3,83. Az alakilag és lexikailag egyaránt tagoltak alaki mutatói: 4,67, illetve 3,67; lexikai mutatói: 3,17, illetve 2. Az első fogalomkörhöz tartozó fogalmak megnevezési rendszerének abszolút tagoltsági mutatóját is kiszámíthatjuk: az összes alakváltozatot, illetve az összes lexikai változatot a fogalmak számával elosztva kapjuk meg az abszolút alaki, valamint az abszolút lexikai mutatót. Az abszolút tagoltsági mutatók tehát a következők: a lexikai Medvesalján 2,08, az atlaszban 2,00, az alaki Medvesalján 2,38, az atlaszban 2,22. Az abszolút tagoltsági mutatókból nem, de a részmutatókból kitűnik, hogy a medvesalji megnevezési rendszerek – a lexikai kivételével – tagoltabbak, mint az atlaszból valókéi. Az alaki tagoltságbeli különbség jórészt abból adódik, hogy néhány lexémának (pl. *csalán*, *sarjú*, *perje* stb.) több alakváltozatát jegyezhetjük föl. A lexikai tagoltságbeli eltérést főként a *pipacs* fogalmának erős tagoltsága okozza. Az atlaszbeli 6 lexémával szemben mindössze kettőt rögzíthettünk. A *rozs* megnevezése is szegényedett.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt – legalább 5 megnevezése van – Medvesalján 1, az atlaszban 2 főnévi fogalomnak. Közepesen tagolt – 3-4 megnevezése van Medvesalján 7, az atlaszban 3 főnévi fogalomnak. Gyen-

gén tagolt – 2 megnevezése él Medvesalján 5, az atlaszban 7 főnévi fogalomnak. A lexikailag tagolt megnevezési rendszerek elemei között morfológiailag motiváltak és motiválatlanok egyaránt előfordulnak. Az ebbe a fogalmkörbe tartozó 24, illetve az atlaszban 23 fogalom jelölésére 50, illetve 46 megnevezést használnak, tehát az egy fogalomra jutó megnevezések átlaga 2,08, valamint 2,00.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (1 fn) gabona	Erősen tagolt (2 fn) gabona pipacs
Közepesen tagolt (7 fn) anyarozs aranka búza gáz kákabuzogány levele (a búzáé) rozsda (a gabonán)	Közepesen tagolt (3 fn) anyarozs gáz rozs
Gyengén tagolt (5 fn) búzavirág pipacs rozs szár vadrepce	Gyengén tagolt (7 fn) búza kákabuzogány kalász levele (a búzáé) perje vadrepce

A lexémák motiváltsági vizsgálata

Az első fogalmkör 50 megnevezése közül 29 (58%) morfológiailag motiválatlan, tehát tőszó, 21 (42%) pedig motivált, vagyis képzés, összetétel és szó szerkezet. A motivált megnevezések nagy többsége összetétel (10 = 47,62%), 7 szó szerkezet (33,33 %), 4 (19,05 %) képzés.

Motiválatlan megnevezések

Tőszók (29): *arany* 'aranka', *árpa*, *búza*, *cúzik* 'pipacs', *csalán*, *csáté* 'kákabuzogány', *fű* 'gáz', *gabona* 1. 'ua.', 2. 'rozs', *gáz*, *gyom* 'gáz', *káka* 'kákabuzogány', *kalász*, *konkoly*, *páka* 'kákabuzogány', *pernye* 'perje', *pipacs*, *repce* 'vadrepce', *rozs*, *rozsda* 'r. (a gabonán)', *sarjú*, *selyem* 'aranka', *szalma* 'szár (a búzáé)', *szár* 'szár (a búzáé)', *szem* 'sz. (a búzáé)', *tarack*, *üszök* 1. 'anyarozs', 2. 'ü. (a gabonán)', *zab*.

Motivált megnevezések

Összetételek (10): *anyarozs*, *búzasás* 'levele (a búzáé)', *búzavirág*, *gaznövény* 'gáz', *hőítés* 'rozsda (a gabonán)', *kékvirág* 'búza-

virág', *levélrozda* 'rozsa (a gabonán)', *tavaszbúza* 'búza', *tisztabúza* 'búza', *vadrepce*.

Szószerkezetek (7): teljes szerkezetűek (4): *őszi búza* 'búza', *szemes termény* 'gabona', *szemes termés* 'gabona', *üszkös búza* 'anyarozs'; hiányos szerkezetűek (3): *levele* '1. (a búzáé)', *sása* 'levele (a búzáé)', *szálkája* 'bajusza (a gabonáé).

Képzések [3(+1 morfológiai)]: igei származék [1(+1 morfológiai)]: *termény* 'gabona', (*termés* 'gabona'); névszói származék (2): *aranka*, *gabonafélék* 'gabona'.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy – általában köznyelvi – megnevezésük van az egész területen a tagolatlan, illetve a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** Egy megnevezése a következő 11 fogalomnak él: *árpa*, *bajusza* (a gabonáé): *szálkája*, *csalán*, *kalász*, *konkoly*, *perje*: *pernye*, *sarjú*, *szem* (a búzáé), *tarack*, *üszök* (a gabonán), *zab*. **2.** Két megnevezése él a fogalomnak. **2.1.** Az egész területen élő főváltozat mellett egy helyi mellékváltozat is használatos. (A főváltozat az első a felsorolásban.) Ez a következő 5 fogalom: *búzavirág*: *búzavirág* : *kékvirág*, *pipacs*: *pipacs* : *cúcik*, *rozs*: *rozs* : *gabona*, *szár* (a búzáé): *szár* : *szalma*, *vadrepce*: *repce* : *vadrepce*.

3. A főváltozat mellett több mellékváltozat is előfordul. **3.1.** A változatok együttesen lefedik az egész területet 6 fogalom megnevezési rendszerében: *anyarozs*: *anyarozs* : *üszök* : *üszkös búza*, *aranka*: *aranka* : *arany* : *selyem*, *gabona*: *gabona* : *gabonafélék* : *termény* : *szemes termény* : *termés* : *szemes termés*, *gaz*: *fű* : *gaz* : *gaznövény* : *gyom*, *levele* (a búzáé): *sása* : *búzasás* : *levele*, *rozsa* (a gabonán): *rozsa* : *levélrozsa* : *hőütés*. **3.2.** A változatok 1 fogalom megnevezési rendszerében nem fedik le az egész területet: *kákabuzogány*: *páka* : *káka* : *csáté*. **4.** Legalább három változat él egymás mellett, s használatuk területileg elválasztható. Ebben a fogalomkörben ilyen nincs.

5. Viszonylag sok (közel egyenrangú) megnevezés használatos, és gyakori a területi átfedés. Mindössze 1 fogalomnak ilyen a megnevezési rendszere: *búza*: *búza* : *tavaszbúza* : *tisztabúza* : *őszi búza*.

2. Egyéb termesztett növények és részeik [MNyA. 19–76.]

2.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (2): **foszt (kukoricát), morzsol (kukoricát)**; fn (9): **bab, cukorrépa, csutka (a kukoricáé), kapor, káposzta, köles, paradicsom, sóska, torma**; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: 1; fn: 1.

MNyA.: ige (2): **foszt (kukoricát), morzsol (kukoricát)**; fn (15): **bab, cékla, cukorrépa, csalamádé, csutka (a kukoricáé), fokhagyma, kapor, káposzta, köles, kukorica, lencse, muhar, retek, torma, zeller**; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: 1; fn: 1.

2.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

2.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (14): **borsó: 2 – borsó, bossó; dinnye: 3 – dinnye, dinnyé, gyinnyé; karalábé: 3 – kálárábé, káralábé, káralábéj; karfiol: 2 – kárfijol, kárfijól; lencse: 3 – lencse, lēncse, lēncsē; levél (a kukoricáé): 3 – level, levél, levél; muhar: 3 – muār, muhār, muhār; palánta: 2 – pālāntā, pālóntā; retek: 2 – retek, reték; saláta: 2 – sālātā, sālótā; spenót: 2 – spenót, spēnót; uborka: 2 – iborkā, uborkā; üszök (a kukoricán): 2 – üszök, üszög; zeller: 3 – zeller, zellēr, zēllēr**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $34/14 = 2,43$.

MNyA.: ige (0); fn (12): **burgonya: 9 – kompēr, kompér, krompély, krompli, krumpli, krumplyi, kumpēr, kumpi, kumpri; dinnye: 2 – dinnye, gyinnye; gyökere (a kukoricáé): 2 – gyükere, gyökere; hüvely (a babé, borsóé): 6 – hívej, hívél, hívely, hívely, hūvej, hūvely; karalábé: 2 – káralábé, kārēlábé; karfiol: 3 – kárfijó, kárfijol, kárfijon; kelkáposzta: 6 – kelkāposztā, kēlkāposztā, kelkāposztā, kelkóposztā, kēlkóposztā, keltkāposztā; palánta: 2 – pālāntā, plāntā; polyva (a kukoricáé): 2 – pēlvā, pēlyvā; saláta: 2 – sālātā, sālótā; spenót: 2 – spēnót, spinót; uborka: 3 – huborkā, iborkā, uborkā**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $41/12 = 3,42$.

2.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (1): **tör (kukoricát): 3 – szed, tör, tördel**; fn (10): **borítólévl (a kukoricacsőé): 5 – csuhā, csuhé, fosztās, hārāszť,**

kukoricá hája; címere (a kukoricáé): 4 – címere, üstöke, zábja, záboggya; *csalamádé:* 3 – csálámádé, siló, tákarmánykukoricá; *fattyúhajtás (a kukoricáé):* 5 – fákadás, fattyú, fija, fíjók, kukoricá fija; *fokhagyma:* 2 – fokhagymá, gërzdëshagymá; *hajdina:* 2 – hájdiná, pohānká; *sütőtök:* 4 – olásztök, sütőtök, sütnyi váló tök, úritök; *szár (a kukoricáé; szárazon):* 2 – szār, kukoricászār; *szár (a kukoricáé; ha a marha lerágta):* 4 – csonk, csutká, góré, szār; *tuskó (a kukoricáé):* 4 – csutká, góré, tövé, kukoricá tövi; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: 3/1 = 3; fn: 35/10 = 3,5.

MNyA.: ige (1): **tör (kukoricát):** 2 – tör, tördel; fn (10): **bajusza (a kukoricáé):** 4 – bájúszá, hája, szöszi, üstökë; **címere (a kukoricáé):** 4 – címere, zábja, záboggyá, virāgjá; **cső (a kukoricáé):** 2 – cső, kukoricácső; **fattyúhajtás (a kukoricáé):** 2 – fija, fíjók; **paradicsom:** 2 – páradicská, páradicsom; **sóska:** 2 – csëvë, sóska; **sütőtök:** 2 – olásztök, úritök; **szár (a kukoricáé; szárazon):** 2 – góré, szār; **szár (a kukoricáé; ha a marha lerágta):** 3 – góró, ízék, szār; **tuskó (a kukoricáé):** 5 – csutká, tő, tuskó, kukoricá tövé, szār tövé; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: 2/1 = 2; fn: 28/10 = 2,8.

2.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (17): **bajusza (a kukoricáé):** 6A – 5L – bájusz, foná, hája, kukoricá hája, üstök; **burgonya:** 8A – 2L – grujá, kompé, kompéj, kompër, kompér, kumpér, krumli, krumpli; **bükköny:** 4A – 3L – bükkön, bükköny, zábozsbükkön, lënnëk; **cékla:** 4A – 3L – cëklá, céklá, pirosrépá, vörösrépá; **cső (a kukoricáé):** 3A – 2L – cső, csöv, kukoricácső; **gyökere (a kukoricáé):** 4A – 2L – gyökeri, gyükerë, gyükëri, töve; **hüvely (a babé, borsóé):** 9A – 2L – háj, hívej, hível, hívëly, hüvej, hűvëj, hüvel, hüvely, hűvëly; **kelkáposzta:** 4A – 2L – kelkáposztá, këlkápöszta, keltkápöszta, fodroskápöszta; **kukorica:** 4A – 2L – kukoricá, kukuricá, tengeri, tengëri; **marharépa:** 7A – 2L – burgondi, burgongyi, burgongyijá, burgundi, burgungyi, burgungyijá, márhárepá; **mákfej (tele):** 9A – 6L – fej, fëj, fő, gubó, mákfej, mākfëj, mókfëj, mākfő, māggubó; **mákfej (üres):** 4A – 3L – māk háj, mók háj, māk héj, maktok; **napraforgó:** 7A – 4L – nápráforgó, tányërká, tányérká, tányírká, tányërrözsá, tányírrözsá, tányërvirāg; **polyva (a kukoricáé):** 12A – 8L – gázá,

mohëtká, pëlhë, pëhëly, pelyhi, pelvá, pëlvá, pëlyvá, kukoricápelyvá, pihe, porá, szëmëtyi; sárgarépa: 4A – 3L – rëpá, répá, pirosrépá, sãrgãrëpá; szár (a kukoricáé; zölden): 3A – 2L – szãr, kukoricãszãr, kukuricãszãr; tejes kukorica: 7A – 3L – dzsënge, zsenge, zsengekukoricá, zsengekukoricá, zsengekukoricá, zöldkukoricá, zödkukoricá; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: A: 99/17 = 5,82; L: 53/17 = 3,12.

MNyA.: ige (0); fn (12): **borítólevél (a kukoricacsőé):** 3A – 2L – fosztãs, fosztós, gúnyá; **borsó:** 3A – 2L – borsó, bossó, cukorborsó; **bükköny:** 4A – 2L – bükkö, bükköny, lennek, lënnëk; **levél (a kukoricáé):** 3A – 2L – level, levél, sãss; **marharépa:** 7A – 3L – burbongyi, burbongyijá, burgondijá, burgongyi, burgongyijá, répá, mãrhãrëpá; **mákfej (tele):** 7A – 5L – gumó, mãkfej, mãkfő, mãggubó, mãggumó, mãggumó, mókfej; **mákfej (üres):** 3A – 2L – mãggubó, mãkháj, mókgháj; **napraforgó:** 6A – 3L – nãprãforgó, tãnyërrózsá, tãnyírrózsá, tãnyérvirãg, tãnyírvirãg, tãnyírviróg; **sárgarépa:** 3A – 2L – rëpá, répá, sãrgãrëpá; **szár (a kukoricáé; zölden):** 3A – 2L – szãr, szãr, kukoricãszór; **tejes kukorica:** 3A – 2L – gëngekukoricá, gyëngekukoricá, zsengekukoricá; **üszök (a kukoricán):** 5A – 3L – kolmãsz, kolomãsz, korom, üszög, üszök; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: A: 50 /12 = 4,17; L: 30/12 = 2,5.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	2 18,18	9 81,82	–	11 20,75	2 11,76	15 88,24	–	17 32,69
Tagolt	1 2,38	41 97,62	–	42 79,25	1 2,86	34 97,14	–	35 67,31
Össz:	3 5,66	50 94,34	–	53 100	3 5,77	49 94,23	–	52 100

Ezt a fogalomkört összesen 53 fogalom alkotja, az atlaszban azonban a *hajdina* a kiválasztott kutatópontokon nem szerepel, tehát ott 52 fogalommal számolhatunk. Szófajilag a főnév a túlnyomó többség (Medvesalja: 50 = 94,34%; MNyA.: 49 = 94,23%), a maradék 3 (Medvesalja: 5,66%; MNyA.: 5,77%) ige. Alaki, lexikai vagy mindkét tekintetben tagolt megnevezési rendszerű Medvesalján 42, az atlaszban pedig 35 fogalom. Ez a fogalmak 79,25, illetve 67,31%-a. Tagolatlan megnevezési rendszerű Medvesalján 11 (20,75%), az atlaszban 17 (32,69%) fogalom. Mindkét helyen tagolatlan két ige, a *foszt* (*kukoricát*) és a *morzsol* (*kukoricát*) megneve-

zési rendszere. A tagoltságot mutató kategóriákon belül alakilag tagolt Medvesalján 14 (33,33%), az atlaszban 12 (34,28%) főnévi fogalom megnevezési rendszere, lexikailag tagolt mindkét területen 1-1 igéé (2,38%, illetve 2,86%), valamint 10-10 főnévé (23,81%, illetve 28,57%), alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű Medvesalján 17 (40,48%), az atlaszban 12 (34,29%) főnév. Az alakilag tagolt rendszerű fogalmak mutatója a medvesalji anyagban 2,43, az atlaszban 3,42, a lexikailag tagoltaké Medvesalján az ige esetében 3, a főnevekében 3,5, az atlaszban az ige tagoltsági mutatója 2, a főnévé 2,8. Az alakilag és lexikailag egyaránt tagoltak alaki mutatói: 5,82, illetve 4,17; lexikai mutatói: 3,12, illetve 2,5. Az abszolút tagoltsági mutatók – az első fogalomkörnél alkalmazott számítással – a következők: alaki mutatók Medvesalján: 2,92, az atlaszban: 2,29; lexikai mutatók Medvesalján: 2,19, az atlaszban: 1,71. Az adatokból kitűnik, hogy ennek a fogalomkörnek a megnevezési rendszere mind alaki, mind lexikai tekintetben tagoltabb, mint az atlaszban följegyzetté.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt, tehát legalább 5 megnevezése van Medvesalján 5, az atlaszban 2 főnévi fogalomnak. Közepesen tagolt, vagyis 3-4 megnevezése fordul elő Medvesalján 1 igei és 11 főnévi, az atlaszban pedig 7 főnévi fogalomnak. Gyengén tagolt, tehát 2 megnevezését jegyeztük föl Medvesalján 11 főnévi, az atlaszban pedig 1 igei és 13 főnévi fogalomnak.

Az ebbe a fogalomkörbe tartozó 53 medvesalji, illetve 52 atlaszbeli fogalom jelölésére 116, illetve 89 megnevezést használnak/használtak. Ez azt jelenti, hogy az egy fogalomra eső megnevezések átlaga Medvesalján 2,19, az atlasz anyaga alapján pedig 1,71. Ez a tagoltságbeli különbség jórészt abból ered, hogy a kutatási területemen termesztett növények egészének és főként azok egyes részeinek a megnevezése árnyaltabb. Legszembetűnőbb ez a jelenség a *kukorica* és részei lexikai realizációinak az esetében (vö. Cs. Nagy 1999: 35–45). Emellett jellemzőbbek a metaforikus, metonimikus névadási sajátosságok, erősebb a szemantikai motivált-ság.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (5 fn) bajusza (a kukoricáé) borítólevél (a kukoricáé) fattyúhajtás (a kukoricáé) mákfej (tele) polyva (a kukoricáé)	Erősen tagolt (2 fn) mákfej (tele) tuskó (a kukoricáé)
Közepesen tagolt (1 ige, 11 fn) tör (kukoricát); bükköny cékla címere (a kukoricáé) csalamádé mákfej (üres) napraforgó sárgarépa sütőtök szár (a kukoricáé; ha a marha lerágta) tejes kukorica tuskó (a kukoricáé)	Közepesen tagolt (7 fn) bajusza (a kukoricáé) címere (a kukoricáé) levél (a kukoricáé) marharépa napraforgó szár (a kukoricáé; ha a marha lerágta) üszök (a kukoricán)
Gyengén tagolt (11 fn) burgonya cső (a kukoricáé) fokhagyma gyökere (a kukoricáé) hajdina hüvely (a babé, borsóé) kelkáposzta kukorica marharépa szár (a kukoricáé; szárazon) szár (a kukoricáé; zölden)	Gyengén tagolt (1 ige, 13 fn) tör (kukoricát); borítólevél (a kukoricacsőé) borsó bükköny cső (a kukoricáé) fattyúhajtás (a kukoricáé) mákfej (üres) paradicsom sárgarépa sóska sütőtök szár (a kukoricáé; szárazon) szár (a kukoricáé; zölden) tejes kukorica

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági elemzés során megállapított 116 megnevezés közül 5 igei fogalomra vonatkozik, s közülük 3 tőszó, 2 pedig képzés. A 111 főnévi megnevezésből 60 (54,05%) tőszó, tehát motiválatlan, 51 (45,95%) pedig motivált. A motiváltakon belül elenyészően kevés a képzések száma (3 = 5,88%), az összetétel dominál (30 = 58,83%), s viszonylag magas a szószerkezetek száma (18 = 35,29 %).

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: ige (3): *foszt* ‘kukoricát f.’, *szed* ‘kukoricát sz.’, *tör* ‘kukoricát t.’; fn (60): *bab*, *bajusz* ‘b. (a kukoricáé)’, *borsó*, *burgundi* ‘marharépa’, *bükköny*, *cékla*, *csalamádé*, *csenk* ‘szár (a kukoricáé; ha a marha lerágta)’, *cső* ‘cs. (a kukoricáé)’, *csuha* ‘borítólevél (a

kukoricacsőé)', *csuhé* 'borítólevél (a kukoricacsőé)', *csutka* 1. 'csutka (a kukoricáé)', 2. 'cső (a kukoricáé)', 3. 'szár (a kukoricáé; ha a marha lerágta)', 4. 'tuskó (a kukoricáé)', *dinnye*, *fattyú* 'fattyúhajtás (a kukoricáé)', *fej* 'mákfej (tele)', *fiók* 'fattyúhajtás (a kukoricáé)', *fő* 'mákfej (tele)', *góré* 1. 'szár (a kukoricáé; ha a marha lerágta)', 2. 'tuskó (a kukoricáé)', *gruja* 'burgonya', *gubó* 'mákfej (tele)', *haj* 'hüvely (a babé)', *hajdina*, *haraszt* 'borítólevél (a kukoricacsőé)', *hüvely* 'h. (a babé, borsóé)', *kapor*, *káposzta*, *karalábé*, *karfiol*, *kompér* 'burgonya', *köles*, *kukorica*, *lennek* 'bükköny', *levél* '1. (a kukoricáé)', *mohetka* 'polyva (a kukoricáé)', *muhar*, *palánta*, *paradicsom*, *pehely* 'polyva (a kukoricáé)', *polyva* 'polyva (a kukoricáé)', *pihe* 'polyva (a kukoricáé)', *pohánka* 'hajdina', *répa* 'sárgarépa', *rettek*, *saláta*, *sóska*, *spenót*, *szár* 1. 'sz. (a kukoricáé; szárazon)', 2. 'sz. (a kukoricáé; ha a marha lerágta)', 3. 'sz. (a kukoricáé; zölden)', *tengeri* 'kukorica', *torma*, *uborka*, *üstök* 'bajusz (a kukoricáé)', *üszök* 'ü. (a kukoricán)', *zeller*, *zsenge* 'tejes kukorica'.

Motivált megnevezések

Összetételek (30): *cukorrépa*, *fokhagyma*, *fodroskáposzta* 'kelkáposzta', *gerezdeszagyma* 'fokhagyma', *kelkáposzta*, *kukoricacső*, *kukoricapelyva*, *kukoricaszár* 1. 'sz. (a kukoricáé; szárazon)', 2. 'sz. (a kukoricáé; zölden)', *mákfej* 'mf. (tele)', *mákfő* 'mákfej (tele)', *mákgubó* 'mákfej (tele)', *mákhaj* 'mákfej (üres)', *mákhéj* 'mákfej (üres)', *máktok* 'mákfej (üres)', *marharépa*, *napraforgó*, *olasztök* 'sütőtök', *pirosrépa* 1. 'cékla', 2. 'sárgarépa', *sárgarépa*, *sütőtök*, *takarmánykukorica*, *tányérrózsa* 'napraforgó', *tányérvirág* 'napraforgó', *úritök* 'sütőtök', *vörösrépa* 'cékla', *zabosbükköny* 'bükköny', *zöldkukorica* 'tejes k.', *zsengekukorica* 'tejes k.'

Szószerkezetek (18): teljes szerkezetek (4): *kukorica fia* 'fattyúhajtás (a kukoricáé)', *kukorica haja* 1. 'borítólevél (a kukoricacsőé)', 2. 'bajusza (a kukoricáé)', *kukorica töve* 'tuskó (a kukoricáé)'; hiányos szerkezetek (13): *címere* 'c. (a kukoricáé)', *fia* 'fattyúhajtás (a kukoricáé)', *fona* 'bajusza (a kukoricáé)', *gaza* 'polyva (a kukoricáé)', *gyökere* 'gy. (a kukoricáé)', *haja* 'bajusza (a kukoricáé)', *pora* 'polyva (a kukoricáé)', *szemete* 'polyva (a kukoricáé)', *töve* 1. 'gyökere (a kukoricáé)', 2. 'tuskó (a kukoricáé)', *üstöke* 'címere (a kukoricáé)', *zabja* 'címere (a kukoricáé)', *zaboggva* 'címere (a kukoricáé)'; laza szerkezet (1): *sütni való tök* 'sütőtök'.

Képzések (5): ige (2): igei származék: *tördel* ‘t. (kukoricát)’; névszói származék: *morzsol* ‘m. (kukoricát)’; fn (3): igei származék: *fakadás* ‘fattyúhajtás (a kukoricáé)’; *fosztás* ‘borítólevél (a kukoricacsőé)’; névszói származék: *tányérka* ‘napraforgó’.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy köznyelvi megnevezése van az egész területen a tagolatlan, valamint a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** Egy megnevezése él 24 fogalomnak: *bab*, *borsó*, *cukorrépa*, *csutka* (a kukoricáé), *dinnye*, *foszt* (kukoricát), *kapor*, *káposzta*, *karalábé*, *karfiol*, *köles*, *lencse*, *levél* (a kukoricáé), *morzsol* (kukoricát), *palánta*, *paradicsom*, *reték*, *saláta*, *sóska*, *spenót*, *torma*, *uborka*, *üszök* (a kukoricán), *zeller*. **1.2.** Az egyetlen megnevezés sem él 1 fogalomnak az egész területen: *muhar*. **2.** Két megnevezése van a fogalomnak.

2.1. Az egész tájegységen élő főváltozat mellett a fogalomnak egy helyi mellékváltozata is használatos. Ebbe a típusba a következő 9 fogalom tartozik: burgonya: *kompér* : *gruja*, cső (a kukoricáé): *cső* : *kukoricacső*, fokhagyma: *fokhagyma* : *gerezdeszhagyma*, gyökere (a kukoricáé): *tőve* : *gyökere*, kelkáposzta: *kelkáposzta*, *fodroskáposzta*, kukorica: *kukorica* : *tengeri*, marharépa: *burgundi* : *marharépa*, mákfaj (üres): *mákhaj* : *máktok*, sárgarépa: *sárgarépa* : *pirosrépa*, szár (a kukoricáé; szárazon): *szár* : *kukoricaszár*, szár (a kukoricáé; zölden): *szár* : *kukoricaszár*. **2.2.** Két egyenrangú megnevezése él a következő fogalomnak: hüvely (babé, borsóé): *hüvely* : *haj*. **2.3.** Szórványosan fordul elő két lexikai változata az alábbi fogalom megnevezésének: hajdina: *pohánka* : *hajdina*.

3. A főváltozat mellett több mellékváltozat is előfordul. **3.1.** A változatok lefedik az egész területet a következő 14 fogalom megnevezési rendszerében: bajusza (a kukoricáé): *bajusz* : *üstök* : *fona* : *haja* : *kukorica haja*, borítólevél (a kukoricacsőé): *fosztás* : *csuha* : *csuhé* : *haraszt* : *kukorica haja*, bükköny: *bükköny* : *zabosbükköny* : *lennek*, cékla: *cékla* : *pirosrépa* : *vörösrépa*, címere (a kukoricáé): *zabja* : *virágja* : *címere* : *üstöke* : *zaboggya*, csalamádé: *csalamádé* : *siló* : *takarmánykukorica*, fattyúhajtás (a kukoricáé): *fia* : *kukorica fia* : *fiók* : *fattyú* : *fakadás*, mákfaj (tele): *mákfaj* : *fej* : *fő* : *mákfő* : *gubó* : *mákgubó*, mákfaj (üres): *mákhaj* : *mákhéj* : *máktok*, napraforgó: *napraforgó* : *tányérka* : *tányérrózsa* : *tányérvirág*, sárgarépa: *sárgarépa* : *répa* : *pirosrépa*, sütőtök: *olasztök* : *sütőtök*

: *úritők* : *sütni való tök*, tejes kukorica: *zsengekukorica* : *zsenge* : *zöldkukorica*, *tör* (kukoricát): *tör* : *tördel* : *szed*. **4.** Két vagy több közel egyenrangú változat él egymás mellett. **4.1.** A változatok területileg jórészt elválaszthatók, s 2 fogalom megnevezési rendszerében lefedik a területet: *szár* (a kukoricáé; ha a marha lerágta): *szár* : *góré* : *csonk* : *csutka*, tuskó (a kukoricáé): *töve* : *csutka* : *góré* : *kukorica töve* **5.** Sok megnevezése van az ide tartozó fogalomnak, s a megnevezések gyakran területileg fedik egymást: *polyva* (a kukoricáé): *pelyva* : *pehely* : *kukoricapelyva* : *gaza* : *mohetka* : *pihe* : *pora* : *szemete*.

3. Gyümölcsök, fák [MNYA. 87–123.]

3.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (5): **alma**, **fürt** (a **szőlőé**; **teljes**), **mandula**, **mogyoró**, **orgona**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

MNYA.: ige (0); fn (9): **bodza**, **eperfa**, **fürt** (a **szőlőé**; **teljes**), **mandula**, **meggy**, **mogyoró**, **orgona**, **őszibarack**, **rózsa**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

3.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

3.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (11): **birsalma**: 4 – *birsálmá*, *bísálmá*, *bürsálmá*, *búsálmá*; **cseresznye**: 6 – *cseresnye*, *cserésnye*, *cserésnye*, *cseresznye*, *cserésznye*, *csérésnye*; **dió**: 2 – *dijó*, *gyijó*; **egres**: 3 – *bíszkē*, *büszke*, *büszkē*; **eperfa**: 2 – *eperfā*, *epērfā*; **gyümölcs**: 2 – *gyimőcs*, *gyümőcs*; **körte**: 5 – *körte*, *körtē*, *körtve*, *körtvē*, *körtvi*; **meggy**: 2 – *meggy*, *mēggy*; **ribizli**: 3 – *ribizli*, *ribízli*, *ribizlyi*; **szilva**: 2 – *szilvá*, *szívá*; **szőlő**: 2 – *szőlő*, *szöllő*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 33/11 = 3.

MNYA.: ige (0); fn (11): **alma**: 2 – *álmá*, *ómá*; **bajusza** (a **szőlőé**): 2 – *bájúszá*, *bájusszá*; **cseresznye**: 2 – *csérésnye*, *csérésnye*; **dió**: 3 – *dijo*, *dijó*, *gyijó*; **égerfa**: 3 – *égērfā*, *jēgērfā*, *jégerfā*; **egres**: 2 – *büszke*, *piszke*; **gyümölcs**: 3 – *gyimőcs*, *gyümölcs*, *gyümőcs*; **körte**: 5 – *körfē*, *körte*, *körtē*, *körtve*, *körtvē*; **ribizli**: 3 – *ribizli*, *ribízli*, *ribizlyi*; **szilva**: 2 – *szilvá*,

szívá; **szőlő**: 2 – *szőlő*, *szöllő*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $29/11 = 2,64$

3.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (2): **csipkebogyó**: 2 – *csipke*, *csipkebogyó*; **rózsa**: 2 – *rózsá*, *csipkerózsá*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $4/2 = 2$.

MNyA.: ige (0); fn (1): **csipkebogyó**: 4 – *csipke*, *csipkebogyó*, *piszke*, *szőröspiszke*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $4/1 = 4$.

3.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (12): **akác**: 7A – 3L – *ágacá*, *ágacká*, *ágócká*, *ágacáfá*, *ákac*, *ákacáfá*, *ákócfá*; **bajusza (a szőlőé)**: 6A – 5L – *bajusz*, *bájusz*, *folyóká*, *fonásá*, *kápaszkodója*, *kocs*; **bodza**: 3A – 2L – *bocfá*, *boccfá*, *boddzá*; **égerfa**: 5A – 2L – *égér*, *ēgērfa*, *égērfa*, *jégērfa*, *jégērfa*; **fürt (a szőlőé; éretlen)**: 6A – 5L – *fürt*, *kácsfürt*, *kocsszőlő*, *sárnyú fürt*, *sárnyó szőlő*, *sárnyú szőlő*; **fürt (a szőlőé; kicsi)**: 7A – 5L – *fürt*, *hőütött fürt*, *setnye fürt*, *sárnyu fürt*, *surnyú fürt*, *góré*, *góró*; **gyertyánfa**: 3A – 2L – *gyurtyān*, *gyurtyāny*, *gyurtyāmfa*; **kökény**: 4A – 2L – *kikény*, *kökény*, *vaccilvá*, *vátszilvá*; **málna**: 7A – 2L – *málná*, *māná*, *mānná*, *vörösmálná*, *vörösmāná*, *vörösmānná*, *vörösmālná*; **mézga**: 5A – 2L – *enyő*, *enyű*, *enyűv*, *enyv*, *fäenyv*; **őszibarack**: 4A – 2L – *bárack*, *bárászk*, *őszibárack*, *őszibárászk*; **szeder**: 7A – 3L – *szeder*, *szedēr*, *szēdēr*, *feketeszēdēr*, *feketemālná*, *feketemāná*, *feketemānná*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: A: $64/12 = 5,33$; L: $35/12 = 2,92$.

MNyA.: ige (0); fn (7): **akác**: 7A – 2L – *āgac*, *ágac*, *ágacá*, *ágácá*, *ágacká*, *ágacská*, *ákac*; **birsalma**: 10A – 2L – *bisálmá*, *bisóká*, *bizsálmá*, *bízsalma*, *bízsomá*, *bürsálmá*, *büsálmá*, *bűsálmá*, *bűzsálmá*, *visálmá*; **gyertyánfa**: 3A – 2L – *gyērtyāmfa*, *gyurtyān*, *gyurtyāmfa*; **kökény**: 3A – 2L – *kikény*, *vaccilvá*, *vátszilvá*; **málna**: 7A – 3L – *málná*, *mānná*, *mānná*, *móná*, *lyukāsmānná*, *vörösmāná*, *vörösmānná*; **mézga**: 5A – 3L – *enyű*, *enyv*, *mészka*, *mézgá*, *fäenyű*; **szeder**: 4A – 3L – *mānná*,

feketemänná, sędër, szędër; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: A: $39/7 = 5,57$; L: $17/7 = 2,43$.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNYA			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	–	5	–	5	–	9	–	9
Tagolt	–	16,67	–	16,67	–	32,14	–	32,14
		25		25		19		19
		83,33		83,33		67,86		67,86
Össz:	–	30	–	30	–	28	–	28
		100		100		100		100

A gyümölcsök, fák fogalomkörhöz 30 fogalom tartozik. Az atlaszban a kiválasztott kutatópontokon a **fürt (a szőlőé; éretlen)** és a **fürt (a szőlőé; kicsi)** ismeretlen, tehát ott 28 fogalmat tarthatunk nyilván. Szófaji szempontból egységes a fogalomkör, valamennyi főnév. Alaki, lexikai vagy mindkét vonatkozásban tagolt megnevezési rendszerű Medvesalján 25 fogalom (83,33%), az atlaszban pedig 19 (67,86%), tagolatlan Medvesalján 5 (16,67%), az atlaszban 9 (32,14%). A tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmak csoportján belül alakilag tagolt Medvesalján 11 (44%), lexikailag tagolt 2 (8%), alakilag és lexikailag is tagolt 12 (48%), az atlaszban alakilag tagolt 11 (57,89%), lexikailag tagolt 1 (5,26%), alakilag és lexikailag tagolt 7 (36,85%). Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak mutatója Medvesalján 3,00, az atlaszban 2,64, a lexikailag tagoltaké a medvesalji anyagban 2,00, az atlaszban 4,00. Az alakilag és lexikailag is tagoltak alaki tagoltsági mutatója Medvesalján 5,33, az atlaszban 5,57, a lexikai mutatók ugyanilyen sorrendben: 2,92, valamint 2,43. Az abszolút tagoltsági mutatók – a már ismert számítással – az alábbiak: alaki mutató Medvesalján: 3,47, az atlaszban: 2,79; lexikai mutató: Medvesalján: 1,83, az atlaszban: 1,46. Mind alakilag, mind pedig lexikailag tagoltabb ennek a fogalomkörnek a medvesalji megnevezési rendszere.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt, vagyis legalább 5 megnevezése van Medvesalján 3 főnévi fogalomnak, az atlaszban azonban nincs ilyen. Közepesen tagolt, tehát 3-4 megnevezése fordul elő Medvesalján 2, az atlasz-

ban 4 főnévi fogalomnak. Gyengén tagolt, mindössze 2 megnevezést találtuk Medvesalján 9, az atlaszban 4 főnévi fogalomnak.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (3 fn) bajusza (a szőlőé) fürt (a szőlőé; éretlen) fürt (a szőlőé; kicsi)	Erősen tagolt (0)
Közepesen tagolt (2 fn) akác szeder	Közepesen tagolt (4 fn) csipkebogyó málna mézga szeder
Gyengén tagolt (9 fn) bodza csipkebogyó égerfa gyertyánfa kökény málna mézga őszibarack rózsa	Gyengén tagolt (4 fn) akác birsalma gyertyánfa kökény

A fogalomkör 30 fogalmára Medvesalján 55 megnevezést jegyezhetünk föl, az atlaszban a 28 fogalomra 41 megnevezés gyűlt össze. Az egy fogalomra eső megnevezések átlaga Medvesalján 1,83, az atlasz adatai alapján pedig 1,46. Figyelemre méltó, hogy az **éretlen** és a **kicsi szőlőfürt** megnevezési rendszere Medvesalján az erősen tagolt kategóriába tartozik, s ugyanakkor az atlaszban csupán a H-6-os kutatópontról van egyetlen „ritka” minősítésű adat, tehát tagolatlan megnevezési rendszerű.

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A 30 fogalomhoz tartozó 55 megnevezés közül 30 (54,55%) tőszó, vagyis motiválatlan, 25 (45,45%) pedig összetétel, szószerkezet vagy képzés, tehát motivált. A motivált megnevezéseken belül az összetételek mennyisége a legnagyobb (16 = 64%), alacsony a szószerkezetek száma (7 = 28 %), s mindössze 2 képzés (8%) fordul elő.

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: fn (30): *akác*, *alma*, *bajusz* ‘bajusza (a szőlőé)’, *barack* ‘őszibarack’, *bodza*, *büszke* ‘egres’, *cseresznye*, *csipke* ‘csipkebo-

gyó', *dió, éger* 'égerfa', *enyv* 'mézga', *fürt* 1. 'f. (a szőlőé; teljes)', 2. 'f. (a szőlőé; éretlen)', 3. 'f. (a szőlőé; kicsi)', *góré* 'fürt (a szőlőé; kicsi)', *gyümölcs, gyurtyán* 'gyertyán', *kocs* 'bajusza (a szőlőé)', *kökény, körte, málna, mandula, meggy, mogyoró, orgona, ribizli, rózsza, szeder, szilva, szőlő*.

Motivált megnevezések

Összetételek: fn (16): *akácfa, birsalma, bocfa* 'bodza', *csipkebogyó, csipkerózsa* 'rózsza', *égerfa, eperfa, faenyv* 'mézga', *feketemálna* 'szeder', *feketeszeder* 'szeder', *gyurtyánfa* 'gyertyánfa', *kacsfürt* 'fürt (a szőlőé; éretlen)', *kocsszőlő* 'fürt (a szőlőé; éretlen)', *őszibarack, vadszilva* 'kökény', *veresmálna* 'málna'.

Szószerkezetek: fn (7): teljes szerkezetek (5): *hőütött fürt* 'f. (a szőlőé; kicsi)', *sarnyú fürt* 1. 'f. (a szőlőé; éretlen)', 2. 'f. (a szőlőé; kicsi)', *sarnyú szőlő* 'fürt (a szőlőé; éretlen)', *setnye fürt* 'f. (a szőlőé; kicsi); hiányos szerkezetek (2): *fonása* 'bajusza (a szőlőé)', *kapaszkodója* 'bajusza (a szőlőé)'.

Képzések (2): fn (2): névszói származék: *akácska* 'akác', *folyóka* 'bajusza (a szőlőé)'.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy, többnyire köznyelvi megnevezésük van az egész területen a tagolatlan, illetve a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** Ez az 1 megnevezés az egész területen 16 fogalomnál él: *alma, birsalma, cseresznye, dió, egres : büszke, eperfa, fürt (a szőlőé; teljes), gyümölcs, körte, mandula, meggy, mogyoró, orgona, ribizli, szilva, szőlő*. **2.** Két megnevezése van a fogalomnak. **2.1.** Az egész tájegységen élő főváltozat mellett egy helyi mellékváltozat is használatos. Ide az alábbi 7 fogalom megnevezési rendszere sorolható: *csipkebogyó : csipke : csipkebogyó, égerfa : égerfa : éger, gyertyánfa : gyurtyánfa : gyurtyán, kökény : vadszilva : kökény, málna : málna : veresmálna, mézga : enyv : faenyv, rózsza : rózsza : csipkerózsa*. **2.2.** Két egyenrangú megnevezése él 2 fogalomnak: *bodza : boddza : bocfa, őszibarack : őszibarack : barack*. **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat is használatos. **3.2.** A változatok 1 fogalom megnevezési rendszerében együttesen

sem fedik le a területet: *bajusza* (a szőlőé): *bajusz* : *folyóka* : *fonása* : *kapaszkodója* : *kocs*, *szeder*: *szeder* : *feketemálna* : *feketeszeder*. **4.** Legalább három változata fordul elő a fogalom megnevezésének, s ezek használata területileg elválasztható. **4.1.** A változatok együttesen lefedik az egész tájegységet: *akác*: *akácfa* : *akác* : *akác-ka*. **4.2.** A változatok együttesen sem fedik le a tájegységet: *fürt* (a szőlőé; éretlen): *fürt* : *kocsszőlő* : *sarnyú szőlő* : *kacsfürt* : *sarnyú fürt*, *fürt* (a szőlőé; kicsi): *fürt* : *góré* : *hőütött fürt* : *sarnyú fürt* : *setnye fürt*. **5.** Sok megnevezése van az adott fogalomnak, és gyakori a területi átfedés. Ebből a fogalomkörből illet nem sorolhatam ide.

4. A föld megművelésének eszközei [MNyA. 124–140.], a szekér és részei [MNyA. 141–168.], ló- és ökörszerszámok [MNyA. 169–178.], aratás, cséplés [179–191.]

4.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (6): **göröngy**, **hordás**, **járom**, **járomszeg**, **kantár**, **kazal**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

MNyA.: ige (0); fn (16): **alfa** (**a járomé**), **farsróf**, **fergettyű**, **göröngy**, **gyeplő**, **hámfa**, **járom**, **járomszeg**, **kazal**, **kerék**, **legfelső kéve**, **nyújtó**, **puska** (**a keréké**), **rúd**, **sín** (**a keréken**), **vánkos** (**a taligái**); mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

4.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

4.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (8): **ekeszarv**: 3 – *ekeszárva*, *ekészárva*, *ékészárva*; **ekevas**: 3 – *ekevás*, *ekévás*, *ékévás*; **istráng**: 3 – *estráng*, *ëstrång*, *istrång*; **kéve**: 4 – *kéve*, *kévë*, *kíve*, *kívë*; **polyva**: 6 – *pejvá*, *pějvá*, *pelvá*, *pëlva*, *pelyvá*, *pëlyvá*; **sároglátartó**: 3 – *sárogljátártó*, *sároglátártó*, *sárogljátártó*; **törek**: 2 – *törek*, *török*; **zabla**: 2 – *záblá*, *zábolá*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 26/8 = 3,25.

MNyA.: ige (0); fn (15): **bélfa**: 3 – *bēdëszká*, *bédëszká*, *béldëszká*; **csoroszlya**: 3 – *csërëszlá*, *csoroszlá*, *csoroszlyá*; **ekegerendely**: 3 – *girindëly*, *gërëndëj*, *gërëndëly*; **ekeszarv**: 2 – *ekeszárva*, *ekészárva*; **hordás**: 2 – *hordās*, *hordós*; **istráng**: 2 –

ëstrāng, *istrāng*; **kantár**: 2 – *kāntār*, *kāntór*; **kéve**: 3 – *kévē*, *kíve*, *kívē*; **kormányvas**: 3 – *kormā*, *kormān*, *kórmāny*; **küllő**: 2 – *köllő*, *küllő*; **rúdszeg**: 2 – *rúdszēg*, *rúdszög*; **saroglyatartó**: 2 – *sárogjátartó*, *sáruglyátartó*; **szán**: 2 – *szānkā*, *szānkā*; **tézsla**: 2 – *tézsłā*, *tézslyā*; **zabla**: 2 – *zāblā*, *zābolā*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 35/15 = 2,33.

4.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (19): **ágas**: 3 – *āgās*, *āgāsfa*, *cséptetyűág*; **agykarika (keskeny)**: 5 – *kārikā*, *átykārikā*, *folytókrikā*, *kēskēnykārikā*, *belső kerékátykārikā*; **agykarika (széles)**: 4 – *kārikā*, *átykārikā*, *szélēskārikā*, *kűső kerékátykārikā*; **cséplőgép**: 4 – *gēp*, *kombāj*, *cséplőgēp*, *tűzezsgēp*; **ekelő**: 2 – *kālābínā*, *kālodā*; **fársróf**: 3 – *csāvār*, *fārsróf*, *felfogó csāvār*; **fogasborona**: 2 – *boronā*, *vāsboronā*; **gyeplő**: 3 – *gyeplő*, *gyeplőszār*, *hājtószār*; **hámfa**: 2 – *hāmfa*, *késefa*; **juha**: 2 – *juhā*, *juhāfa*; **kereszt**: 2 – *csomó*, *kērēszť*; **kocsikenőcs**: 4 – *kenő*, *kenőcs*, *kocsikenőcs*, *kocsiolāj*; **marokszedő**: 5 – *felszedő*, *félkēzēs*, *félrészes*, *mārékszedő*, *márokszedő*; **nyomórúd**: 4 – *rúd*, *nyomórúd*, *rudálló*, *rudállórúd*; **oldal (a szekéré)**: 5 – *dērēk*, *ódāl*, *dērēkódāl*, *kocsidērēk*, *kocsiódāl*; **puska (a keréké)**: 2 – *puskā*, *kērēkpuskā*; **rúd**: 3 – *rúd*, *kocsirúd*, *szekerrúd*; **sín (a keréken)**: 3 – *ābroncs*, *pānt*, *rāf*; **vállfa**: 9 – *húzó*, *húzófa*, *jārom*, *jāromfa*, *jāromfej*, *jāromfő*, *nyákfa*, *tártófa*, *vālfā*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 67/19 = 3,53.

MNyA.: ige (0); fn (21): **agy**: 2 – *ágy*, *kerekágy*; **agykarika (keskeny)**: 2 – *kārikā*, *átykārikā*; **agykarika (széles)**: 4 – *kārikā*, *átykārikā*, *szélēskārikā*, *ütközőkārikā*; **az oldal alsó fája**: 2 – *állyā*, *álsó kocsidērēk*; **az oldal felső fája**: 2 – *teteji*, *fēső kocsidērēk*; **cséplőgép**: 2 – *gēp*, *cséplőgēp*; **ekelő**: 2 – *ekelő*, *kālābínā*; **eketalp**: 3 – *bocskor*, *tálp*, *eketálp*; **ekevas**: 2 – *ekēvās*, *szāntóvās*; **fogasborona**: 3 – *boronā*, *fogās*, *vāzsboronā*; **juha**: 4 – *juhā*, *juhāfa*, *nyomhá*, *nyomfa*; **kaparé**: 4 – *gāzłās*, *gereblyélēs*, *gereblyézēs*, *kāpārēk*; **kereszt**: 2 – *csomó*, *kērēszť*; **lovasszekér**: 2 – *kocsi*, *szeker*; **marokszedő**: 2 – *mārékszedő*, *márokszedő*; **nyomórúd**: 3 – *rudálló*, *csátlórúd*, *nyomórúd*; **oldal (a szekéré)**: 5 – *dērēk*, *szekerdērēk*, *ódāl*, *kocsiódāl*, *szeker*

ódál; **ökrös szeker:** 2 – kocsi, szeker; **tüskeborona:** 4 – báráná, tuskézsboroná, tövizsboroná, tövizsgboroná; **vállfa:** 5 – fejfa, járom, járomfa, járomfej, járomfő; **záp:** 2 – bordá, kárfá; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $59/21 = 2,81$.

4.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: íge (1): **farol:** 6A – 4L – făró, făról, kicsápódik, kisiklik, sendereg, sindereg; fn (29): **agy:** 7A – 4L – ágy, kerekágy, kërékágy, kerékágy, kërékágy, kërékføj, kërékthus; **alfa (a járomé):** 6A – 5L – ādészka, āldészka, ālfā, āsófā, jāromdészka, ālsó jāromfā; **az oldal alsó fája:** 9A – 7 L – ājā, ālly, ājjā, ālsódërék, āsódërék, ālsóódāl, āsó ódālfā, dërékódāl, ódālród; **az oldal felső fája:** 6A – 5L – teteji, felsódërék, fõlsõdërék, felsóódāl, felsõ ódālfā, ódālród; **bélfa:** 5A – 4 L – bédészka, bēldészka, bēlfā, jāromdészka, közēpdészka; **csoroszlya:** 5A – 3L – csoroszjā, csoroszlā, csoroszlyā, elõvāgó, hāsítóvās; **ekfej:** 4A – 3L – ekēfej, ekefõ, kormānfõ, kormányfõ; **ekegerendely:** 9A – 2L – gërēndel, gërēndely, girindej, girindel, girindēl, girindely, girindēly, girindõ, ēkēgirindēj; **eketalp:** 5A – 3L – tālp, etektālp, ekētālp, ēkētālp, tālpvās; **felhérc:** 4A – 3L – csātlās, csātló, felhérc, fűrhész; **fergettyű:** 6A – 3L – fërgetű, fërgetyű, fërgettyű, përgetyű, përgettyű, sërgetyű; **henger:** 5A – 4 L – hendërgõ, henger, hengër, hengërezõ, simító; **kaparé:** 8A – 4L – gāzlās, gerebjélés, gereblélés, gereblyélés, gerebjézés, gereblézés, gereblyézés, kápárék; **kerék:** 8A – 3L – ke-rek, kerék, kërék, kerék, kërék, kocsikërék, kocsikërék, szeker-kerek; **kormányvas:** 3A – 2L – kormān, kórmāny, ēkēkormāny; **küllő:** 3A – 2L – külõ, küllõ, kerekküllõ; **legfelső kéve:** 4A – 3L – ānyā, pāp, pāpkévē, pāpkívē; **lovasszekér:** 6A – 4L – kocsī, szeker, szekér, lovāskocsi, lovāsszeker, lovāsszekér; **nyújtó:** 4A – 2L – nyújtó, nyútó, nyújtófā, nyútófā; **õkrõs szekér:** 5A – 4L – kocsī, szeker, szekér, õkrõskocsi, õkrõsszeker; **rúdszárny:** 7A – 5L – āgāsfā, csēptetűāg, csēptetyűāg, rútszárny, rútszárnyā, csēptetõs āg, csēptetyűs āg; **rúdszeg:** 9A – 7L – fõszõg, húzõszõg, nātyszõg, nyākszõg, nyākszõg, rútszõg, rútszõg, kocsirútszõg, közēpsõ szõg; **szán:** 3A – 2L – szānkā, szānkā, szānkó; **taliga (az eké):** 5A – 2L – tāligā, tālyigā,

eketáligá, ekétáligá, eketályigá; talpfa: 9A – 5L – fojó, foló, folyó, kérékfolyó, keréktálp, kéréktálp, kocsikerekfolyó, tálfá, tálpfá; tézsla: 4A – 2L – tézslá, tézslá, tézslászár, tézslászár; túskeborona: 4A – 3L – báráná, boroná, tövizsboroná, túskezsboroná; vánkös (a taligáé): 3A – 2L – vánkös, vánkös, vánkös-fá, záp: 8A – 7L – bordá, fog, pácá, pácá, bélfá, bordáfá, dörékfog, kárfá; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: $6/1 = 6$; L: $4/1 = 4$; fn: A: $164/29 = 5,66$; L: $105/29 = 3,62$.

MNyA.: ige (1): **farol:** 4A – 2L – fájlík, fályík, fárlick, fárol; fn (10): **ágas:** 6A – 5L – ágás, ágásfá, cséptetyüág, cséptetyüág, cseptetyügály, hátúsó rútszárnyá; **ekefej:** 6A – 3L – ekefej, ekéfej, ekéfő, ekéfő, ködök, köldök; **felhérc:** 3A – 2L – fűrhec, fűrhec, első fűrhec; **henger:** 4A – 3L – hengör, hendörgő, hendörgő, hengörgő; **kocsikenőcs:** 10A – 5L – kálámász, kenőcs, kolémász, kolémáz, kojimáz, kolimáz, kolyimáz, kocsikenőcs, szekerkenő, szekerkenőcs; **polyva:** 4A – 3L – pëjvá, pëlyvá, törek, áprötörek; **rúdszárny:** 7A – 5L – ágás, ágásfá, cséptetyüág, cseptetyüág, cséptetyüág, cséptetyügály, rútszárnyá; **taliga (az ekéé):** 3A – 2L – táligá, tályigá, ekétályigá; **talpfa:** 5A – 3L – fojó, folyó, tálp, kerekálp, keréktálp; **törek:** 4A – 3L – pëjvá, pëlyvá, törek, nátytörek; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: $4/1 = 4$; L: $2/1 = 2$; fn: A: $52/10 = 5,2$; L: $34/10 = 3,4$.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	–	6	–	6	–	16	–	16
Tagolt	1	9,52	–	9,52	1	25,40	–	25,40
	1,75	56	–	57	2,13	46	–	47
Össz:	1,75	98,25	–	90,48	2,13	97,87	–	74,60
	1	62	–	63	1	62	–	63
	1,59	98,41	–	100	1,59	98,41	–	100

Ennek az egyik leggazdagabb fogalomkörnek 63 eleme van. Mind a medvesalji gyűjtésben, mind az atlaszban mindegyik fogalomnak több-kevesebb megnevezése használatos, ezért 63 fogalommal számolhatunk. Szófajilag majdnem teljesen homogén ez a fogalmi kör, a 62 főnév (98,41%) mellett mindössze 1 ige (1,59%) sorolható ide. Alaki, lexikai vagy mindkét szempontból tagolt megnevezési rendszerű Medvesalján 57 (90,48%) fogalom megnevezési rendszere, az atlaszban pedig 47 (74,60%). Tagolatlan Medvesalján 6

(9,52%) fogalomé, az atlaszban 16-é (25,40%). A tagolt kategóriákon belül alakilag tagolt megnevezési rendszerű Medvesalján 8-é (14,04%), az atlaszban 15 (31,91%) főnévi fogalomé, lexikailag tagolt megnevezési rendszerű Medvesalján 19-é (33,33%), az atlaszban 21 (44,68%) szintén főnévi fogalomé, alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű mindkét anyagban 1-1 igéé (1,75% – 2,13%), valamint Medvesalján 29 (50,88%), az atlaszban pedig 10 (21,28%) főnévé. Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatója a medvesalji anyagban 3,25, az atlaszban 2,33, a lexikailag tagoltaké 3,53 és 2,81. Az alakilag és lexikailag is tagolt rendszerű fogalmak alaki tagoltsági mutatója Medvesalján az ige esetében 6,00, a főnevekében 5,66, az atlaszban az igéé 4,00, a főneveké 5,2. A lexikai tagoltsági mutatók az előbbi sorrendben a következők: Medvesalján 4 és 3,62, az atlaszban 2 és 3,4. Az abszolút tagoltsági mutatók az egész fogalomkörre vonatkozóan az alábbiak: alaki mutató Medvesalján: 3,51, az atlaszban: 2,03; lexikai mutatók Medvesalján: 3,02, az atlaszban: 2,00. Az adatok azt mutatják, hogy mind alaki, mind lexikai szempontból tagoltabb a korábban bemutatott fogalmak megnevezési rendszere.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt, vagyis legalább 5 megnevezése él Medvesalján 11, az atlaszban 5 főnévi fogalomnak. Közepesen tagolt, tehát 3-4 megnevezése van Medvesalján 1 igei, 23 főnévi, az atlaszban 12 főnévi fogalomnak. Gyengén tagoltak, ugyanis csak két megnevezésüket találtuk Medvesalján 14 főnévi, az atlaszban 1 igei, valamint 14 főnévi fogalomnak.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (11 fn) agykarika (keskeny) alfa (a járomé) az oldal alsó fája az oldal felső fája marokszedő oldal (a szekéré) rúdszárny rúdszeg talpfa vállfa záp Közepesen tagolt (1 ige, 23 fn) farol; ágas agy agykarika (széles) bélfa cséplőgép csoroszlya ekefej eketalp farsróf felhérc fergettyű gyeplő henger kaparék kerék kocsikenőcs legfelső kéve lovasszekér nyomórúd ökrös szekér rúd sín (a keréken) tüskeborona Gyengén tagoltak (14 fn) ekelő ekegerendely fogasborona hámfa juha kereszt kormányvas küllő nyújtó puska (a keréké) szán taliga (az ekéé) tézsla vánkoss (a taligáé)	Erősen tagolt (5 fn) ágas kocsikenőcs oldal (a szekéré) rúdszárny vállfa Közepesen tagolt (12 fn) agykarika (széles) ekefej eketalp fogasborona henger juha kaparék nyomórúd polyva talpfa törek tüskeborona Gyengén tagoltak (1 ige, 14 fn) farol; agy agykarika (keskeny) az oldal alsó fája az oldal felső fája cséplőgép ekelő ekevas felhérc kereszt lovasszekér marokszedő ökrös szekér taliga (az ekéé) záp

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági elemzés során bemutatott 63 fogalomhoz 190 megnevezés tartozik. Ezek közül 4 ige (2 tőszó, 2 képzés), 186 pedig fő-

név: 54 tőszó (29,03%), 22 képzés (11,83%), 100 összetétel (53,76%), 10 szószerkezet (5,38%). A képzések száma ebben a fogalomkörben is kevés (24 = 12,63%), jóval magasabb a tőszók aránya (56 = 29,47%), de a domináns a szóösszetétel (100 = 52,63%), s előfordul még 10 (5,26%) szószerkezet.

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: ige (2): *kisiklik* ‘farol’, *sendereg* ‘farol’; fn (54): *abroncs* ‘sín (a keréken)’, *agy*, *alj* ‘az oldal alsó fája’, *anya* ‘legfelső kéve’, *borda* ‘záp’, *borona* 1. ‘fogasborona’, 2. ‘tüskeborona’, *csavar* ‘farsróf’, *csomó* ‘kereszt’, *csoroszlya*, *derék* ‘oldal (a szekéré)’, *felhérc*, *fog* ‘záp’, *gép* ‘cséplőgép’, *gerendely* ‘ekegerendely’, *gyeplő*, *henger*, *istráng*, *járom* 1. ‘ua.’, 2. ‘vállfa’, *juha*, *kalabina* ‘ekelő’, *kaloda* ‘ekelő’, *kantár*, *karika* 1. ‘agykarika (keskeny)’, 2. ‘agykarika (széles)’, *kazal*, *kenőcs* ‘kocsikenőcs’, *kerék*, *kereszt* ‘[aratásnál]’, *kéve*, *kocsi* 1. ‘lovasszekér’, 2. ‘ökrösszekér’, *kombájn* ‘cséplőgép’, *kormány* ‘kormányvas’, *küllő*, *oldal* ‘oldal (a szekéré)’, *pálca* ‘záp’, *pánt* ‘sín (a keréken)’, *pap* ‘legfelső kéve’, *polyva* ‘polyva’, *puska* ‘puska (a keréké)’, *ráf* ‘sín (a keréken)’, *rög* ‘göröngy’, *rúd* 1. ‘ua.’, 2. ‘nyomórúd’, *szekér* 1. ‘lovasszekér’, 2. ‘ökrösszekér’, *taliga* ‘t. (az ekéé)’, *talp* ‘eketalp’, *tézsza*, *törek*, *vánkos* ‘v. (a taligáé)’, *zabla*.

Motivált megnevezések

Összetételek (100): *ágasfa* 1. ‘ágas’, 2. ‘rúdszárny’, *agykarika* 1. ‘a. (keskeny)’, 2. ‘a. (széles)’, *aldeszka* ‘alfa (a járomé)’, *alfa*, *alsóderék* ‘az oldal alsó fája’, *alsófa* ‘alfa (a járomé)’, *alsóoldal* ‘az oldal alsó fája’, *béldeszka* ‘bélfa’, *bélfa* 1. ‘ua.’, 2. ‘záp’, *bordafa* ‘záp’, *cséplőgép*, *cseptetőág* 1. ‘ágas’, 2. ‘rúdszárny’, *derékfog* ‘záp’, *derékoldal* 1. ‘az oldal alsó fája’, 2. ‘oldal (a szekéré)’, *ekefej*, *ekelő* ‘ekefej’, *ekegerendely*, *ekékormány* ‘kormányvas’, *ekeszarva* ‘ekeszarv’, *eketaliga* ‘taliga (az ekéé)’, *eketalp*, *ekevas*, *elővágó* ‘csoroszlya’, *farsróf*, *félkezes* ‘marokszedő’, *félrészes* ‘marokszedő’, *felsőderék* ‘az oldal felső fája’, *felsőoldal* ‘az oldal felső fája’, *folytókariika* ‘agykarika (keskeny)’, *főszög* ‘rúdszeg’, *gyeplőszár* ‘gyeplő’, *hajtószár* ‘gyeplő’, *hámfa*, *hasítóvas* ‘csoroszlya’, *húzófa* ‘vállfa’, *húzószeg* ‘rúdszeg’, *járomdeszka* 1. ‘alfa

(a járomé)', 2. 'bélfa', *járomfa* 'vállfa', *járomfej* 'vállfa', *járomfő* 'vállfa', *járomszeg* 'vállfa', *juhafa* 'juha', *karfa* 'záp', *kerékagy* 'agy', *kerékfej* 'agy', *kerékfolyó* 'talpfa', *kerékküllő* 'küllő', *kerékpuska* 'p. (a keréké)', *keréktalp* 'talpfa', *keréktus* 'agy', *késefa* 'hámfa', *keskenykarika* 'agykarika (keskeny)', *kocsiderék* 'oldal (a szekéré)', *kocsikenőcs*, *kocsikerék* 'kerék', *kocsikerékfolyó* 'talpfa', *kocsiolaj* 'kocsikenőcs', *kocsioldal* 'oldal (a szekéré)', *kocsirúd* 'rúd', *kocsirúdszög* 'rúdszeg', *kormányfő* 'ekefej', *középdeszka* 'bélfa', *lovaskocsi* '1. szekér', *lovasszekér*, *marékszedő* 'marokszedő', *marokszedő*, *nagyszög* 'rúdszeg', *nyakfa* 'vállfa', *nyakszeg* 'rúdszeg', *nyomórúd*, *nyújtófa* 'nyújtó', *oldalrúd* 1. 'az oldal alsó fája', 2. 'az oldal felső fája' *ökröskocsi* 'ö. szekér', *ökrösszekér*, *papkéve* 'legfelső kéve', *rudalórúd* 'nyomórúd', *rúdszárny*, *rúdszárnya* 'rúdszárny', *rúdszeg*, *saroglyatartó*, *szekérkerék* 'kerék', *szekérrúd* 'rúd', *széleskarika* 'agykarika (széles)', *talpfa*, *talpvas* 'eketalp', *tartófa* 'vállfa', *tézsaszár* 'tézsza', *tővisborona* 'tüskeborona', *tüskésborona* 'tüskeborona', *tüzesgép* 'cséplőgép', *vállfa*, *vánkosfa* 'vánkos (a taligáé)', *vasborona* 'fogasborona'.

Szószerkezetek (10): teljes szerkezetek (8): *alsó járomfa* 'alfa (a járomé)', *alsó oldalfa* 'az oldal alsó fája', *belső kerékagykarika* 'agykarika (keskeny)', *cseptető ág* 'rúdszárny', *felfogó csavar* 'farsróf', *felső odalfa* 'az oldal felső fája', *középső szög* 'rúdszeg', *külső kerékagykarika* 'agykarika (széles)'; hiányos szerkezetek (2): *alja* 'az oldal alsó fája', *teteje* 'az oldal felső fája'.

Képzések (22): ige (2): igei származék: *kicsapódik*; névszói származék: *farol*; fn (20): igei származék: *csatlás* 'felhérc', [csatló 'felhérc'], *felszedő* 'marokszedő', *fergettyű*, *folyó* 'talpfa', *gázlás* 'kaparék', *gereblyélés* 'kaparék', [gereblyezés 'kaparék'], *hendergő* 'henger', [hengerező 'henger'], *hordás*, *húzó* 'vállfa', *kaparék*, *kenő* 'kocsikenőcs', *nyújtó*, *pergettyű* 'fergettyű', *rudaló* 'nyomórúd', *sergettyű* 'fergettyű', *simító* 'henger'; névszói származék: *szánka* 'szán', [szánkó 'szán'].

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy – általában köznyelvi – megnevezésük van a tagolatlan vagy a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** Három kivételtől eltekintve egyetlen köznyelvi megnevezése van az egész területen 14 fogalom megnevezési rendszerének:

ekeszarv: *ekeszarva, ekevas*, göröngy: *rög, hordás, istráng, járom, járomszeg, kantár, kazal, kéve*, polyva: *pelyva, saroglyatartó, törrek, zabla*. **2.** Két megnevezése él a fogalomnak. **2.1.** Az egész tájegységen érvényes főváltozat mellett egy mellékváltozat is jelentkezik 8 fogalom megnevezési rendszerében: ekegerendely: *gerendely : ekegerendely*, fogasborona: *borona : vasborona*, hámfa: *hámfa : késefa*, juha: *juha : juhafa*, küllő: *küllő : kerékküllő*, puska (a keréké): *puska : kerékpuska*, taliga (az ekéé): *taliga : eketaliga*, tézsla: *teúzsla : tézslaszár*. **2.1.1.** A főváltozat és a mellette feltűnő mellékváltozat csak részben fedi le a területet az alábbi 4 fogalom megnevezési rendszerében: ekelő: *kaloda : kalabína*, kormányvas: *kormány : ekekormány*, nyújtó: *nyújtó : nyújtófa*, vánkös (a taligáé): *vánkös : vánkösfa*. **2.2.** Két egyenrangú megnevezése él az egész tájegységen 2 fogalom megnevezési rendszerében: kereszt: *csomó : kereszt*, szán: *szánka : szánkó*. **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat is előfordul. **3.1.** A változatok együttesen lefedik az egész területet az alábbi 16 fogalom megnevezési rendszerében: alfa (a járomé): *aldeszka : alfa : alsófa : járomdeszka : alsó járomfa*, bélfa: *béldeszka : bélfa : járomdeszka : középdeszka*, csoroszlya: *csoroszlya : elővágó : hasítóvas*, farol: *farol : kicsapódik : kisiklik : sendereg*, fergettyű: *fergettyű : pergettyű : sergettyű*, gyepelő: *gyeplő : gyeplőszár : hajtószár*, henger: *henger : hengerező : hendergő : simító*, kaparéék: *gázlás : gereblyélés : gereblyezés : kaparéék*, kerék: *kerék : kocsikerék : szekérkerék*, legfelső kéve: *pap : papkéve : anya*, lovas szekér: *kocsi : lovaskocsi : szekér : lovasszekér*, marokszedő: *marékszedő : marokszedő : félkezes : félrészes : felszedő*, nyomórúd: *nyomórúd : rúd : rudaló : rudalórúd*, ökrös szekér: *kocsi : szekér : ökröskocsi : ökrösszekér*, sín (a keréken): *ráf : abroncs : pánt*, talpfa: *folyó : talpfa : keréktalp : kerékfolyó : kocsikerékfolyó*. **3.2.** A változatok a területnek csupán egy részét fedik le 4 fogalomnál: eketalp: *eketalp : talp : talpvas*, felhérc: *csatlás : felhérc : csatló*, túskeborona: *borona : tövisborona : túskeborona*, záp: *karfa : fog : pálca : bélfa : borda : bordafa : derékfog*. **4.** Több változat él egymás mellett, s ezek használata területileg elválasztható. **4.1.** A megnevezési rendszer elemei együttesen lefedik az egész területet a következő 3 fogalom esetében: cséplőgép: *cséplőgép : tüzesgép : gép : kombájn*, kocsikenőcs: *kocsikenőcs : kenőcs : kenő : kocsiolaj*, rúd: *rúd : kocsirúd : szekérrúd*. **4.2.** A megnevezési rendszer tagjai a tájegységnek csak egy

részét fedik le 7 fogalomnál: ágas: *ágas* : *ágasfa* : *cseptetőág*, agykarika (keskeny): *karika* : *agykarika* : *folytókarika* : *keskenykarika* : *belső kerékagykarika*, agykarika (széles): *karika* : *agykarika* : *széleskarika* : *külső agykarika*, az oldal alsó fája: *alja* : *alj* : *alsóderék* : *alsóoldal* : *derékoldal* : *oldalrúd* : *alsó oldalfa*, az oldal felső fája: *felsőderék* : *teteje* : *oldalrúd* : *felsőoldal* : *felső oldalfa*, ekefej: *ekefő* : *ekefej* : *kormányfő*, farsróf: *farsróf* : *csavar* : *felfogó*. 5. A sok megnevezés gyakran területileg átfedi egymást a következő 5 fogalom esetében: agy: *agy* : *kerékagy* : *kerékfej* : *kerék-tus*, oldal (a szekéré): *kocsiderék* : *kocsioldal* : *derék* : *oldal* : *derékoldal*, rúdszárny: *cseptetőág* : *ágasfa* : *cseptető ág* : *rúdszárny* : *rúdszárnya*, rúdszeg: *nyakszög* : *rúdszeg* : *főszög* : *húzószeg* : *nagyszög* : *kocsirúdszög* : *középsőszög*, vállfa: *járom* : *járomfő* : *járomfej* : *vállfa* : *húzó* : *húzófa* : *járomfa* : *nyakfa* : *tartófa*.

5. A ház és berendezése [MNyA. 193–219.], konyhaeszközök [MNyA. 228–259., 975., 1156.]

5.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (1): **épít**; fn (9): **dunya**, **fülke (a falba vájt)**, **gyufa**, **kancsó**, **lámpaüveg**, **ollófa**, **pokróc**, **szakajtó**, **villa**; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: 1; fn: 1.

MNyA.: ige (1): **épít**; fn (11): **dunya**, **dunyahuzat**, **fülke (a falba vájt)**, **gyufa**, **kakasülő**, **kályhacső**, **pad**, **pokróc**, **szakajtó**, **vályog**, **villa**; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: 1; fn: 1.

5.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

5.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (11): **kakasülő**: 2 – *kákásülő*, *kákásüllő*; **kanál**: 3 – *káná*, *kánā*, *kánāl*; **kemence**: 4 – *kemence*, *kēmence*, *kemēnce*, *kemēncē*; **kilincs**: 2 – *kálincs*, *kilincs*; **malter**: 2 – *málter*, *máltēr*; **piszkavas**: 2 – *kutács*, *kutács*; **szén**: 3 – *szēn*, *szēn*, *szén*; **szémvonó**: 3 – *szēmvonó*, *szēmvonó*, *szémvonó*; **tányér**: 2 – *tányér*, *tányír*; **tepsi**: 2 – *tepsi*, *tēpsi*; **vályog**: 6 – *vājog*, *vājok*, *vālog*, *vālok*, *vályog*, *vályok*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $31/11 = 2,82$.

MNyA.: ige (0); fn (10): **bádog**: 2 – *plé, pléh*; **kanál**: 2 – *káná, kánál*; **kemence**: 3 – *keménce, kēménce, keménce*; **kilincs**: 2 – *kálincs, kilincs*; **lámpaüveg**: 2 – *lāmpāüveg, lāmpāüveg*; **malter**: 2 – *mājter, mālter*; **ollófa**: 2 – *szálufā, szárufā*; **szérvonó**: 3 – *szemvonó, szēmvonó, szémvonó*; **tál**: 2 – *tā, tāl*; **tányér**: 2 – *tānyír, tónyír*; mn (0). Tagoltsági mutató: $22/10 = 2,2$

5.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (7): **ajtófélfa**: 3 – *ajtófā, ajtófēlfā, ajtótok*; **dunyahuzat**: 4 – *cihā, huzāt, ātyhuzāt, dunnāhāj*; **házipadlás**: 2 – *pād, pādās*; **hátsószo**: 4 – *komrā, belsōhāz, hāccsōhāz, hātsōszobā*; **kétfülű kosár**: 2 – *kosār, kétfülű kosār*; **párna**: 4 – *fejel, tolyúfejel, pārnā, vānkos*; **szalmazsák**: 2 – *trozsāk, szálmázsāk*; mn (0). Tagoltsági mutató: $21/7 = 3$.

MNyA.: ige (0); fn (7): **fanyelű bicska**: 5 – *bicskā, csuklibicskā, jāncsibicskā, zsidóbicskā, fānyelű bicskā*; **elsőszoba**: 3 – *hāz, szobā, elsōhāz*; **koszorúgrenda**: 3 – *mājorpāng, mōrpāng, sārgērēndā*; **párna**: 2 – *fejel, vānkus*; **sütőlapát**: 3 – *lápāt, kényérlápāt, sütőlápāt*; **szalmazsák**: 2 – *trozsāk, szálmzsāk*; **szén**: 2 – *szén, kōszén*; mn (0). Tagoltsági mutató: $20/7 = 2,86$.

5.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (19): **bádog**: 3A – 2L – *bādog, bādok, plé*; **bögre**: 6A – 4L – *bādog, bādok, bēgre, bögre, ivóbēgre, csupor*; **elsőszoba**: 5A – 4L – *hāz, elsōhāz, ēsōhāz, szobā, elsőszobā*; **fanyelű bicska**: 9A – 8L – *bicsāk, bicskā, budlibicskā, bugylibicskā, hāl bicskā, hālāzsbicskā, jāncsibicskā, konyābicskā, fānyelő bicskā, fānyelű bicskā*; **függöny**: 3A – 2L – *firhāng, függön, függöny*; **kályhacsó**: 4A – 3L – *csō, kályhācsō, spārhełcsō, spārhełcsō*; **kisszék**: 4A – 3L – *fejōszék, kisszēk, kisszēk, ülōszék*; **koszorúgerenda**: 10A – 9L – *gērēndā, koszorō, koszorū, koszorūgērēndā, kötōgērēndā, mājorpānk, sārgērēndā, tālbgerēndā, tālfā, tārōgērēndā*; **pad**: 5A – 4L – *lōcā, ülōlōcā, hosszōszék, hosszúsžék, pād*; **parázs**: 4A – 3L – *pārāzs, ūszōg, ūszōk, zsārāt*; **párnatok**: 5A – 4L – *ānginēt, ānginēt, turbik, ālsōhāj, fejelhāj*; **pemet**: 6A – 5L – *csutāk, kápārō, kotrō, pemetē, pemetē, fāvonō*; **petróleum**: 3A – 2L – *pētrō, pētrōleum, pētrōlum*; **sut**: 7A – 4L – *kocik, kucik,*

sut, suty, sutyty, sutyik, sutyká; sütőlapát: 9A – 6L – lapát, fálapát, kenyérlapát, kenyérlapát, kenyérlapát, kenyéreslapát, sütőlapát, kenyérhányó lapát, kenyérhányó lapát; takaréktűzhely: 8A – 2L – másiná, párhét, spárhejt, spárhelt, spárhely, spárhét, spárhét; tál: 4A – 2L – tā, tál, levesestā, levesestāl; zsámoly: 4A – 3L – sāmli, kisszék, lukásszík, lyukásszék; zsírosbödön: 4A – 3L – bödön, bödöny, zsíroszbödöny; zsírosfázék; mn (1): szuvas: 7A – 3L – szobogárás, szubogárás, szóëtt, szúëttë, szóëvëtt, szórágott, szúrágott. Tagoltsági mutatók: fn: A: 104/19 = 5,47; L: 73/19 = 3,84; mn: A: 7/1 = 7; L: 3/1 = 3.

MNyA.: ige (0); fn (18): **ajtófélfa:** 10 A – 7L – cilstok, filstok, tilstok, zsélyéb, ajtófā, ajtóféfā, ajtófél, ajtófélfa, ajtóoszlop, ajtózsélyéb; **bögre:** 3A – 2L – bādog, bādok, bëgre; **függöny:** 3A – 2L – fīrhāng, fīrhāng, függöny; **hátsószoza:** 6A – 5L – komrá, hālókomrá, hātrúsóhāz, hātsóhāz, hātulsóhāz, utóhāz; **házipadlās:** 4A – 3L – pād, hāszpād, pādłās, pālłās; **kāncsó:** 5A – 2L – kāncsó, kāncsú, kāncsúr, kupā, kúpā; **kétfülű kosár:** 4A – 3L – fīlkā, fīlykā, kosār, fīllosār; **kisszék:** 4A – 3L – szék, fejőszék, fejőszék, kis-szék; **parázs:** 3A – 2L – pārāzs, üszög, üszök; **párnatok:** 8A – 7L – ānginét, tok, trubu, turbuk, ālsóhāj, fejeltok, toltártó, vānkus-tok; **pemet:** 6A – 2L – pemēcs, pemecs, pemetē, pemētē, penete, penetē; **petróleum:** 8A – 3L – olāj, pētlól, pētró, pētróleom, pētrólëom, pētróleum, pētróliom, pētrólyom; **piszkavas:** 3A – 2L – kutācs, kutācs, tūszipiszkálló; **sut:** 5A – 2L – kocik, kucik, kuskó, kucic, szápállýā; **takaréktűzhely:** 4A – 3L – kālłā, másinā, párhét, spárhét; **tepsi:** 3A – 2L – tepsi, tēpsi, sütő; **zsámoly:** 4A – 3L – sāmli, sāmlyi, sāmëdli, kisszék; **zsírosbödön:** 5A – 2L – bödö, bödön, bödöny, zsírosedény, zsírosedény; mn (1): **szuvas:** 4A – 3L – szobogárás, szóëtt, szóëvëtt, szórágott. Tagoltsági mutatók: fn: A: 88/18 = 4,89; L: 55/18 = 3,06; mn: A: 4/1 = 4; L: 3/1 = 3.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	1 10	9 90	–	10 20,83	1 8,33	11 91,67	–	12 25
Tagolt	–	37 97,37	1 2,63	38 79,17	–	35 97,22	1 2,78	36 75
Össz:	1 2,08	46 95,84	1 2,08	48 100	1 2,08	46 95,84	1 2,08	48 100

Ebbe a fogalomkörbe 48 fogalom sorolható, s Medvesalján és az atlaszban is mindegyiknek van több-kevesebb elemből álló megnevezési rendszere. Uralkodó szófaj a főnév (Medvesalján és az atlaszban egyaránt 46 = 95,84%), csupán 1-1 ige és melléknév (2,08-2,08 %) színesíti a képet. Alaki, lexikai vagy mindkét tekintetben tagolt Medvesalján 38 (79,17%), az atlaszban pedig 36 (75%) fogalom megnevezési rendszere. Tagolatlan Medvesalján 10-é (20,83%), az atlaszban 12-é (25%). Mindkét helyen tagolatlan az *épít* ige, alakilag erősebben, lexikailag pedig közepesen tagolt a *szuvas* melléknév. A tagoltságot mutató kategóriákon belül alakilag tagolt Medvesalján 11 (28,95%), az atlaszban 10 (27,78%) főnévi fogalom, lexikailag tagolt mindkét helyen 7-7 főnév (18,42%, illetve 19,44%), alakilag és lexikailag egyaránt tagolt Medvesalján 19 (50%), az atlaszban 18 (50%) főnévi fogalom, valamint 1-1 (2,63%, illetve 2,78%) melléknévi fogalom megnevezési rendszere. Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak mutatója a medvesalji anyagban 2,82, az atlaszban 2,2, a lexikailag tagoltaké Medvesalján 3,00, az atlaszban 2,86. Az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű fogalmak alaki tagoltsági mutatója a főnévnél 5,47, illetve 4,89, a melléknévnél 7,00, illetve 4,00; a lexikai tagoltsági mutató főnévnél 3,84, illetve 3,06, a melléknévnél 3,00, illetve 3,00. A fogalomkör megnevezési rendszerének abszolút tagoltsági mutatói a következők: alaki tagoltsági mutatók Medvesalján: 3,31, az atlaszban: 2,77; lexikai tagoltsági mutatók Medvesalján: 2,46, az atlaszban: 2,08. Az abszolút tagoltsági mutatók azt bizonyítják, hogy mind alaki, mind pedig lexikai tekintetben tagoltabb e fogalomkör medvesalji megnevezési rendszere, mint az atlasz környező pontjairól följegyzett fogalmaké.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt, vagyis legalább 5 megnevezése van Medvesalján és az atlaszban is 4 főnévi fogalomnak. Közepesen tagolt, tehát 3-4 megnevezése található Medvesalján 14 főnévi és 1 melléknévi, az atlaszban pedig 8 főnévi és 1 melléknévi fogalomnak. Gyengén tagolt, ugyanis csak 2 megnevezése él Medvesalján 8, az atlaszban pedig 13 főnévi fogalomnak.

Az ehhez a fogalomkörhöz tartozó 48 fogalom jelölésére Medvesalján 118, az atlaszban pedig 100 megnevezés fordul, illetve

fordult elő. Ebből kiderül, hogy az egy fogalomra eső megnevezések átlaga Medvesalján 2,46, az atlasz környékbeli kutatópontjainak adatai alapján pedig 2,08.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (4 fn) fanyelű bicska koszorúgerenda pemet sütőlapát	Erősen tagolt (4 fn) ajtófélfa fanyelű bicska hátsószoza párnatok
Közepesen tagolt (14 fn, 1 mn) ajtófélfa bögre dunyahuzat elsőszoza hátsószoza kályhacsó kisszék pad párna párnatok parázs sut zsírosbödön zsámoly; szuvas	Közepesen tagolt (8 fn, 1 mn) elsőszoza kétfülű kosár kisszék koszorúgerenda petróleum sütőlapát takaréktűzhely zsámoly; szuvas
Gyengén tagolt (8 fn) bádóg függöny házipadlás kétfülű kosár petróleum szalmazsák takaréktűzhely tál	Gyengén tagolt (13 fn) bögre függöny házipadlás kancsó párna parázs pemet piszkavas sut szalmazsák szén tepsi zsírosbödön

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági vizsgálat során megállapított 118 megnevezés közül 1 igei, 3 pedig melléknévi fogalomra vonatkozik. Az igei és a melléknévi megnevezések mindegyike képzés. A 114 főnévi megnevezésnek éppen több mint fele, 58 (50,88%) tőszó, tehát motiválatlan, a többi 56 (49,12%) pedig motivált. A motiváltak között igen kevés a képzések száma (3 = 5,36%), az összetétel a domináns (49 = 87,50%), a képzéssel azonos számú a szószerkezet (3 = 5,36%), s 1 (1,78%) elvonás (szórővidítés) is akad.

Tőszók: fn (58): *anginét* ‘párnatok’, *bádog* ‘bögre’, *bádog*, *bicsak* ‘fanyelű bicska’, *bicska* ‘fanyelűbicska’, *bödön* ‘zsírosbödön’, *bögre*, *ciha* ‘dunyhahuzat’, *cső* ‘kályhacső’, *csupor* ‘bögre’, *csutak* ‘pemet’, *dunyha*, *fejel* ‘párna’, *firhang* ‘függöny’, *függöny*, *gerenda* ‘koszorúgerenda’, *gyufa*, *ház* ‘elsőház’, *kanál*, *kancsó*, *kemence*, *kilincs*, *komra* ‘hátsószoza’, *kosár* ‘kétfülű kosár’, *koszorú* ‘koszorúgerenda’, *kucik* ‘sut’, *kutacs* ‘piszkavas’, *lapát* ‘sütőlapát’, *lóca* ‘pad’, *malter*, *masina* ‘takaréktűzhely’, *pad* ‘házpadlás’, *pad*, *padlás* ‘házpadlás’, *parázs*, *párna*, *pemete* ‘pemet’, *petróleum*, *plé* ‘bádog’, *pokróc*, *sáml* ‘zsámoly’, *sparhelt* ‘takaréktűzhely’, *sut*, *sutka* ‘sut’, *sutyik* ‘sut’, *szakajtó*, *szén*, *szoba* ‘elsőház’, *tál*, *tányér*, *tepsi*, *trozsák* ‘szalmazsák’, *turbik* ‘párnatok’, *üszök* ‘parázs’, *vályog*, *vánkos* ‘párna’, *villa*, *zsarát* ‘parázs’.

Összetételek: (fn 49): *ágyhuzat* ‘dunyhahuzat’, *ajtófa* ‘ajtófélfa’, *ajtófélfa*, *ajtótok* ‘ajtófélfa’, *alsóhaj* ‘párnatok’, *belsőház* ‘hátsószo-
boba’, *bugylibicska* ‘fanyelű bicska’, *dunyhahaj* ‘dunyhahuzat’, *elsőház* ‘elsőszoba’, *elsőszoba*, *falapát* ‘sütőlapát’, *favonó* ‘pemet’, *fejelhaj* ‘párnatok’, *fejőszék* ‘kisszék’, *halasbicska* ‘fanyelű bics-
ka’, *halbicska* ‘fanyelű bicska’, *hátsóház* ‘hátsószo-
boba’, *hátsószo-
boba*, *hosszúszék* ‘pad’, *ivóbögre* ‘bögre’, *jancsibicska* ‘fanyelű bicska’, *kakasülő*, *kályhacső*, *kenyereslapát* ‘sütőlapát’, *kenyér-
lapát* ‘sütő-
lapát’, *kisszék* ‘zsámoly’, *kisszék*, *konyabicska* ‘fanyelű bicska’, *koszorúgerenda*, *kötőgerenda* ‘koszorúgerenda’, *lámpaüveg*, *leve-
sestál* ‘tál’, *lyukasszék* ‘zsámoly’, *majorpánk* ‘koszorúgerenda’, *sárgerenda* ‘koszorúgerenda’, *sparheltső* ‘kályhacső’, *sütőlapát*, *szalmazsák*, *szarufa* ‘ollófa’, *szénvonó*, *talpfa* ‘koszorúgerenda’, *talpgerenda* ‘koszorúgerenda’, *tartógerenda* ‘koszorúgerenda’, *tolyúfejel* ‘párna’, *ülőlóca* ‘pad’, *ülőszék* ‘kisszék’, *vakablak* ‘fülke
(a falba vájt)’, *zsírosbödön*, *zsírosfazék* ‘zsírosbödön’; mn (3): *szű-
bogaras* ‘szuvas’, *szúett* ‘szuvas’, *szúrágott* ‘szuvas’.

Képzések (4): ige (1): igei származék: *épít*; fn (3): igei származék: *huzat* ‘dunyahuzat’, *kaparó* ‘pemet’, *kotró* ‘pemet’.

Elvonás (szórővidítés): fn (1): *petró* ‘petróleum’.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy – általában köznyelvi – megnevezésük van a tagolatlan, illetve a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** Egyetlen köznyelvi megnevezése van az egész területen a következő 21 fogalomnak: *dunyha, épít, fülke (a falba vájt), gyufa, kakasülő, kanál, kancsó, kemence, kilincs, lámpaüveg, malter, ollófa, piszkavas, pokróc, szakajtó, szén, szénvonó, tányér, tepsi, vályog, villa*. **2.** Két megnevezése él a fogalmaknak. **2.1.** A főváltozat mellett 1 mellékváltozat is jelentkezik, s együttesen lefedik az egész területet az alábbi 6 fogalom megnevezései: *bádog: plé : bádog, függöny: firhang : függöny, kétfülű kosár: kosár : kétfülű kosár, petroléum: petró : petroléum, takaréktűzhely: sparhelt : masina, tál: tál : levesestál*. **2.2.** A két egyenrangú változat lefedik az egész területet 2 fogalom megnevezésében: *házipadlás: pad : padlás, szalmazsák: trozsák : szalmazsák*. A *szalmazsák* megnevezései bizonyos területi átfedést is mutatnak. **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat szerepel. **3.1.** A változatok együttesen lefedik a területet, sőt területi átfedés is előfordul a következő 14 fogalom némelyikének a megnevezésében: *ajtófélfa: ajtófa : ajtótok : ajtófélfa, bögre: bádog : bögre : ivóbögre : csupor, dunyahuzat: dunnahaj : huzat : ágyhuzat : ciha, fanyelű bicska: bicsak : fanyelű bicska : bugylibicska : jancsibicska : bicska : halbicska : konyabicska : halászbicska, hátsószoba: kamra : hátsószoba : hátsóház : belsőház, kályhacső: cső : sparheltcső : kályhacső, pad: lóca : pad : hosszúszek : ülőlóca, párna: fejel : párna : tolyúfejel : vánkös, párnatok: turbik : anginét : fejelhaj : alsóhaj, parázs: parázs : üszök : zsarát, sut: sut : kukik : sutyik : sutyka, sütőlapát: lapát : kenyérlapát : kenyérhányó lapát : kenyereslapát : sütőlapát : falapát, zsírosbödön: bödön : zsírosbödön : zsírosfazék, zsámoly: sámli : kisszek : lyukasszek*. **4.** A fogalomnak több – közel egyenrangú – megnevezése él. **4.1.** A változatok lefedik a területet 2 fogalom megnevezésében: *elsőszoba: elsőház : szoba : ház : elsőszoba, szuvas: szúette : szubogaras : szúragott*. **4.2.** A változatok nem fedik le a területet ugyancsak 2 fogalom megnevezésében: *kisszek: kisszek : fejszek : ülőszék, pemet: pemet : csutak : kaparó : kotró : favonó*. **5.** Sok megnevezése van 1 fogalomnak, s a változatok területileg átfedik egymást: *koszorúgerenda: koszorúgerenda : gerenda : koszorú : majorpánk, kötőgerenda : sárgerenda : talpgerenda : talpfa : tartógerenda*.

6. A ház környéke [MNyA. 260–313.]; a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságaik [MNyA. 314–388.]

6.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak:

Medvesalja: ige (3): **bóg, gágog, harap**; fn (7): **colstok, csődör, fúró, kacs, kanca, kaptár, kasza**; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: 1; fn: 1.

MNyA.: ige (5): **bóg, harap, nyerít, sziszeg, vonít**; fn (14): **csép, csikó, csődör, gúnár, jobb oldali ökör, juh, kacs, kanász, kanca, kasza, léckerítés, talicska, véső, viasz**; mn (1): **pókos**. Tagoltsági mutatók: ige: 1; fn: 1; mn: 1.

6.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

6.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak:

Medvesalja: ige (8): **búg**: 2 – *búg, búgik*; **cicerél**: 3 – *hergel, hergél, hërgël*; **kiherélik**: 4 – *kiherélik, kiheréjik, kiherélik, kiherélyik*; **kukorékol**: 4 – *kikiríku, kikiríkul, kukorékol, kukurúku*; **megeg**: 2 – *megeg, mekëg*; **nyerít**: 3 – *nyerit, nyerít, nyërit*; **sziszeg**: 4 – *sziszeg, sziszeg, szíszeg, szíszeg*; **vonít**: 2 – *vonít, vonyít*; fn (10): **fejőedény**: 2 – *zséjtár, zsétár*; **gida**: 4 – *gëdä, gedó, gëdó, gidä*; **gúnár**: 2 – *gunär, gúnär*; **juh**: 2 – *ju, juh*; **létra**: 5 – *léträ, réjtä, rétlä, rétylä, réträ*; **pehely**: 6 – *pehej, pehel, pehely, pëhel, pëhël, pëhëly*; **pulyka**: 3 – *pujká, pulká, pulyká*; **szálka**: 2 – *szākä, szālka*; **telek (az ostoré)**: 2 – *telek, telëk*; **ürü**: 3 – *örü, ürü, ürü*; mn (1): **kendermagos**: 2 – *kendermagos, kendërmagos*. Tagoltsági mutatók: ige: $24/8 = 3$; fn: $31/10 = 3,1$; mn: $2/1 = 2$.

MNyA.: ige (3): **búg**: 2 – *búg, búgik*; **cicerél**: 6 – *hergël, hergel, hergël, hergël, hergol, hërgol*; **kiherélik**: 3 – *kiherélik, kiherélyik, kiherélyik*; fn (19): **colstok**: 4 – *colostok, colstok, cóstok, csolosztok*; **csirke**: 2 – *cibe, cibi*; **csüd**: 2 – *csülök, csürök*; **fejőedény**: 2 – *zsojtár, zsétár*; **fúró**: 2 – *fúró, fúru*; **gereblye**: 2 – *gerebje, gereblye*; **gida**: 3 – *gëdä, gëdó, gidä*; **kese (disznó)**: 2 – *àngol, àngoly*; **kesely**: 2 – *kesej, kesely*; **löp (a kasban)**: 2 – *sejt, slejt*; **létra**: 2 – *léträ, lyéträ*; **méh**: 3 – *mé, méhe, méhë*; **nagyfejsze**: 2 – *fejsze, fejszë*; **pehely**: 2 – *pëhëj, pëhëly*; **pulyka**: 2 – *pujká, pulyká*; **sulyok**: 3 – *súk, sujok, sulyok*; **szálka**: 3 – *szākä, szālka, szókä*; **telek (az ostoré)**: 2 – *te-*

lek, telék; ürü: 3 – ürü, ürű, örű; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: $11/3 = 3,67$; fn: $45/19 = 2,37$.

6.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (7): **cserdít:** 7 – csáttánt, csáttint, csettint, páttánt, páttint, páttog, páttogtát; **dorombol:** 7 – bőgőzik, brűgőzik, dorombol, duruzsol, morog, morgátyúzik, muzsikál; **gúnárizik:** 2 – gunárizik, hergél; **hápog:** 3 – hápog, krepög, sápag; **karmol:** 2 – csikár, kármol; **kiszedjük:** 2 – kiássuk, kiszeggyük; **malacozik:** 3 – fijáddzik, fijál, málacozik; fn (38): **abrakostarisznya:** 4 – ábrakos, ábrakostárisznya, zábostárisznya, zábозsák; **ágyás:** 4 – ágy, ágyás, veteményágy, veteményeságy; **bak:** 2 – bák, bákkecske; **balta:** 3 – báltá, kizsbáltá, kiskejszű; **barány:** 3 – bárány, kizsbárány, kizsbáriká; **baromfi:** 2 – áprólék, báromfi; **csép:** 4 – csép, cséplő, hādáró, cséphādáró; **csikó:** 2 – csikó, csikoló; **csillag:** 2 – csillág, csillágos; **disznócsorda:** 7 – csordá, csürhe, kondá, disznócsordá, disznófálká, disznónýáj, fálkádisznó; **emse:** 4 – emse, kocá, anyádisznó, kocádisznó; **favágó tuskó:** 4 – tőke, fāvágató, fāvágató tőke, fāvágó tőke; **gácsér:** 3 – gunár, gunárkácsá, kácságunár; **gyaluforgács:** 2 – forgács, gyállás; **hóka:** 3 – hóká, hókás, lámpás; **jobb oldali ökör:** 3 – belső, jobbos, rudás; **juhász:** 3 – bácsó, bojtár, juhász; **kanász:** 2 – kánász, kondás; **kanna:** 6 – kánná, kupá, öntöző, öntözőkánná, öntözőkupá, vízőskupá; **kaszakariká:** 4 – gyűrő, káriká, kászákáriká, nyákvás; **kese (disznó):** 2 – ángol, fehér; **kisliba:** 2 – libá, kislibá; **kotlós:** 5 – kotló, kotlós, kotyogós, ülős, ülőstyúk; **kukoricagóré:** 3 – góré, szárító, kukoricászárító; **kútágas:** 2 – ágásfá, kútágás; **kútkáva:** 8 – kává, kálitká, rávās, ráváték, kútkálitká, kútkává, kútrāmá, kútrávās; **kútostor:** 4 – ostor, kútostor, fárúd, felvonószár; **lebernyeg:** 4 – bőnye, kendő, nyákkendő, lebeny; **léckerítés:** 4 – gāt, lédgāt, kerítés, léckerítés; **mangalica:** 4 – mángá, mángáli, mángalicá, mángádisznó; **pata:** 2 – köröm, pátá; **sudár:** 3 – bojt, hēgy, ostorhēgy; **sulyok:** 2 – súk, ütősúk; **szuka:** 5 – emē, kocá, kocákutyá, szuká, fijás kutyá; **tinó:** 2 – tinó, ökör-tinó; **üllő:** 2 – üllő, kászáüllő; **üsző:** 4 – üsző, üszőbornyú, üsző-tinó, tinós tēhén; **véső:** 2 – véső, cēr hó; mn (2): **csökönýös:** 5 – csökönýös, kötēncs, kötődő, kötőző, mákrāncos; **meddő:** 3

– *meddő*, *meddős*, *tinós*. Tagoltsági mutatók: ige: $26/7 = 3,71$; fn: $127/38 = 3,34$; mn: $8/2 = 4$.

MNyA.: ige (11): **cserdít**: 2 – *páttán*, *páttánt*; **csikózik**: 3 – *csikózik*, *ellik*, *fijáddzik*; **dorombol**: 6 – *brúgózik*, *dorombol*, *dudál*, *durúzsol*, *morog*, *muzsikāl*; **gágog**: 2 – *gāgog*, *kijábāl*; **gúnárzik**: 4 – *gunārozik*, *gunārzik*, *hergěl*, *tojóz*; **karmol**: 2 – *csikár*, *kármol*; **kiszedjük**: 2 – *kiāsuk*, *kiszēgyük*; **kotkodácsol**: 2 – *kodácsol*, *kotkodácsol*; **malacozik**: 2 – *fijáddzik*, *málacozik*; **mekeg**: 3 – *bekęg*, *bög*, *mekęg*; **tallóz**: 2 – *búzáfeket szēd*, *kālász szēd*; fn (32): **abrakostarisznya**: 3 – *ábrakos*, *ábrakostárisznya*, *tárisznya*; **ágyás**: 2 – *āgy*, *pád*; **balta**: 2 – *báltá*, *kizsbáltá*; **bak**: 2 – *bák*, *bāggēdā*; **baromfi**: 2 – *āprólék*, *báromfi*; **csillag**: 2 – *csillág*, *csillágos*; **disznócsorda**: 3 – *csordā*, *csűrhe*, *nyāj*; **disznóól**: 2 – *hidás*, *ól*; **favágó tuskó**: 4 – *tuskó*, *tőke*, *fāvāgő tőke*, *fāvāgātő tőke*; **fenőtök**: 2 – *tok*, *tokmāny*; **gácsér**: 2 – *gunār*, *kácsāgunār*; **gebe**: 4 – *dög*, *gebe*, *gírhēs*, *koporsó*; **hóka**: 2 – *hókā*, *hókās*; **jérce**: 3 – *csirke*, *jérce*, *jércike*; **kanna**: 3 – *kupā*, *öntöző*, *öntözőkupā*; **kaptár**: 2 – *kāptār*, *zirzonkās*; **kaszaék**: 2 – *ék*, *kászászög*; **kaszakarika**: 2 – *kárikā*, *kászákárikā*; **kifutó**: 4 – *kārān*, *kārics*, *rājcsúr*, *zādor*; **kisliba**: 2 – *libā*, *kislibā*; **kotlós**: 5 – *heverős*, *heverőstyúk*, *kotlós*, *ülős*, *ülőstyúk*; **kútágas**: 2 – *āgās*, *kútāgās*; **kútkáva**: 3 – *rāvās*, *kútrāvās*, *rāvāték*; **kútostor**: 2 – *ostor*, *kútostor*; **mangalica**: 2 – *māngā*, *māngálicā*; **nyél**: 2 – *nyel*, *kászānyel*; **pata**: 2 – *köröm*, *pātā*; **sudár**: 2 – *hēgy*, *ostorhēgy*; **tinó**: 2 – *tinó*, *ökörtinó*; **üllő**: 2 – *ülő*, *kászāülő*; **üsző**: 2 – *tinó*, *üszőtinó*; **vonókés**: 3 – *kézvonó*, *kézvonókés*, *kétnyelűkés*; mn (4): **csökönös**: 7 – *csökönös*, *kötekedő*, *kötődő*, *kötődős*, *köttencs*, *rosszhúzó*, *rosszhāmos*; **kendermagos**: 2 – *irombā*, *kendērmāgos*; **meddő**: 2 – *meddő*, *tinós*; **pej**: 2 – *pej*, *vércse*; Tagoltsági mutatók: ige: $30/11 = 2,73$; fn: $79/32 = 2,47$; mn: $13/4 = 3,25$.

6.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (9): **béget**: 3A – 2L – *bēget*, *béget*, *bög*; **csikózik**: 5A – 4L – *csikóddzik*, *csikózik*, *ellik*, *fijáddzik*, *fijál*; **kotkodácsol**: 6A – 4L – *kríkog*, *kodácsó*, *kodácsol*, *kotkodácsó*, *kotkodácsol*, *kotkodākol*; **kölykezik**: 8A – 4L – *ellik*, *fijáddzik*,

fíjál, köjközik, kölkezik, kölykezik, kölykoddzik, külközik; li-heg: 5A – 2L – lehég, lühég, liheg, lihég, lühít; megellik: 5A – 2L – borjázik, bornyázik, mēgborjāddzik, mēgborjāzik, mēgbornyāzik; nyāvog: 5A – 4L – mājukol, mājúkol, nyāvog, nyāvíkol, nyivākol; tallóz: 8A – 6L – bēngészik, bēngezik, bēngéz, kálászó, kálászol, kálászozik, káláz gyűt, kálászt széd; üzekedik: 7A – 6L – felindú, felindúl, folyát, futosik, űzekegyik, űzőgyik, űzőthetnék vān; fn (28): bal oldali ökör: 5A – 4L – belső, hájszos, kezes, kezēs, bāloldalós; csirke: 6A – 4L – cibe, csibe, csirke, kiscibe, kiscsibe, kiscsirke; csūd: 3A – 2L – csūd, csülök, csürök; deszkakerítés: 4A – 3L – kerítés, dēszkágāt, deszkākerítés, dēszkākerítés; disznóól: 6A – 3L – hidás, hídás, ó, ól, disznóó, disznóól; fenőtök: 6A – 5L – tok, tokmān, tokmāny, fenőtök, fēntártó, kászatok; galambdúc: 4A – 3L – dúc, gālāmbduc, gālāmbdúc, gālmphāz; gebe: 5A – 4L – gebe, gebē, gērhes, gethes, kehēs; gereblye: 6A – 2L – gerebje, gereble, gereblē, gereblye, gereblyē, kizsgereble; határ: 3A – 2L – hātār, hātór, mező; jérce: 3A – 2L – csirke, jērce, jérce; kaszaék: 4A – 3L – ēk, ék, szög, kászászög; kaszakó: 5A – 2L – fēn, fēn, fēn, kászfēn, kászfēn; kesely: 6A – 2L – kesej, kesēj, kesel, kesely, kesély, hārisnyās; kifutó: 7A – 3L – kārām, kārícs, kāréc, kārís, kāríz, lājcsúr, rājcsúr; kiskacs: 3A – 2L – kocs, koccs, kászákocs; kútgém: 4A – 2L – gēm, gém, kúdgēm, kúdgém; lép (a kasban): 4A – 3L – lēp, lép, sejt, sonkoly; méh: 6A – 3L – mēh, mehe, mehē, méhe, méhē, méhecske; méhkas: 8A – 7L – kās, méhēkās, mēkās, kōpű, kűpű, méheskőpű, mēkőpű, szālmākőpű; nagyfejsze: 3A – 2L – báltā, fejsze, fejszē; nagygereblye: 10A – 6L – bōgő, nāgybōgő, gerebje, gereble, gereblē, gereblyē, fāgereble, nāgygerebje, nāgygereblye, tāllógereble; nagykacs: 3A – 2L – kocs, koccs, kászákocs; nyél: 3A – 2L – nyel, kászányel, kászányél; talicska: 7A – 5L – fūlik, fūrik, fāfūrik, tālicskā, tāligā, tālyigā, fātrāgācs; targonca: 5A – 4L – fūrik, tālicskā, tāligā, tālyigā, trāgācs; viasz: 5A – 3L – sonkol, sonkoly, szurok, vijász, vijāszk; vonókés: 5A – 4L – húzókés, kétnyelűkés, kézvonó, kēzvonókés, kézvonókés; mn (2): pej: 3A – 2L – pej, pel, pejkó; pókos: 3A – 2L – kāptās, kātās, pókos. Tagoltsá-

gi mutatók: ige: A: $52/9 = 5,78$; L: $34/9 = 3,78$; fn: A: $139/28 = 4,96$; L: $89/28 = 3,18$; mn: A: $6/2 = 3$; L: $4/2 = 2$.

MNyA.: ige (8): **béget**: 4A – 3L – *bēget, béget, bekęg, bög*; **hápog**: 3A – 2L – *hāpog, sāpog, sāppog*; **kölykezik**: 5A – 2L – *fiĵaddzik, kőjkezik, külkezik, külközik, külyközik*; **kukorékol**: 4A – 2L – *kikiríkol, kikirikúzik, kukorékol, kukoríkol*; **liheg**: 5A – 2L – *lehęg, lihęg, lehël, lēhël, pihël*; **megellik**: 5A – 4L – *borjázik, bornyázik, mēbbornyázik, ellik, mēgellik*; **nyávog**: 9A – 4L – *mājog, mājúkol, máúkol, māvog, māvog, māvúkol, nyávog, nyávog, nyávúkol*; **üzekedik**: 13A – 10L – *elindól, elindúl, folát, folyát, folátnyi akár, fojáthátnék, fojáthátnék vān, foláthátnék vān, futozik, megindól, meg vān indúvā, megindól fojátnyi, úzógyik*; fn (17): **bal oldali ökör**: 4A – 3L – *cselős, kezes, kezēs, késztső*; **bárány**: 3A – 2L – *bārā, bārany, kizsbārany*; **deszkakerítés**: 4A – 3L – *kerítés, deszkakerítés, dēszkakerítés, rāvās*; **emse**: 3A – 2L – *eme, emē kocá*; **galambduc**: 7A – 3L – *duc, dúc, gálambduc, gálambdúc, gálamduc, gálamdúc, gálámpház*; **gyaluforgács**: 3A – 2L – *gyállás, gyal-lás, gyás, szilács*; **határ**: 3A – 2L – *hātār, hátór, mező*; **juhász**: 3A – 2L – *bácso, juhász, juhós*; **kaszakó**: 3A – 2L – *fēn, fēn, kászfēn*; **kukoricagóré**: 3A – 2L – *szārító, kukoricászārító, kukoricászārjto*; **kútgém**: 4A – 2L – *gém, gén, kúdgém, kúdgén*; **lebernyeg**: 8A – 7L – *blőnye, csüngő, gāngā, kēcēle, kendő, lebernyeg, pillengő, pillēngő*; **méhkas**: 5A – 3L – *köpő, köpű, küpű, méhēküpű, mékās*; **nagyereblye**: 7A – 4L – *bārbulā, brúgő, brűgő, gerebje, gereblye, nagyerebje, nagyereblye*; **nagykacs**: 3A – 2L – *kocs, kászákocs, kászákorc*; **szuka**: 5A – 3L – *eme, emē, emekutyā, emēkutyā, szukā*; **targonca**: 3A – 2L – *drágács, trágács, fűrik*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: $48/8 = 6$; L: $29/8 = 3,63$; fn: A: $71/17 = 4,18$; L: $46/17 = 2,71$.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	3	7	–	10	5	14	1	20
Tagolt	30	70		8,70	25	705	5	17,54
	24	76	5	105	22	68	4	94
	22,86	72,38	4,76	91,30	23,40	72,34	4,26	82,46
Össz:	27	83	5	115	27	82	5	114
	23,48	72,17	4,35	100	23,68	71,93	4,39	100

Ez a legszélesebb fogalomkör. Összesen 115 fogalom sorolható ide, az atlasz környékbeli kutatópontjain azonban a *kiskacs* ismeretlen, így ott 114-gyel számolhatunk. Uralkodó szófaj a főnév (Medvesalja: 83 = 72,17%; MNyA.: 82 = 71,93%), viszonylag magas az igék aránya (Medvesalja: 27 = 23,48%; MNyA.: 27 = 23,68%), s előfordul néhány melléknév is (Medvesalja: 5 = 4,35%; MNyA.: 5 = 4,39%). Alaki, lexikai vagy mindkét szempontból tagolt Medvesalján 105, az atlaszban pedig 94 fogalom megnevezési rendszere. Ez a fogalmak 91,30, illetve 83,33%-a. Tagolatlan megnevezési rendszerű Medvesalján 10 (8,70%) fogalom (3 ige, 7 főnév), az atlaszban 20 (17,54%) fogalom (5 ige, 14 főnév, 1 melléknév). A tagoltságot mutató kategóriákon belül alakilag tagolt Medvesalján 19 (18,09% – 8 ige, 10 főnév, 1 melléknév), az atlaszban 22 (23,40% – 3 ige 19 főnév), lexikailag tagolt Medvesalján 47 (44,77% – 7 ige, 38 főnév, 2 melléknév), az atlaszban ugyancsak 47 (50% – 11 ige, 32 főnév, 4 melléknév), alakilag és lexikailag egyaránt tagolt Medvesalján 39 (37,14% – 9 ige, 28 főnév, 2 melléknév), az atlaszban 25 (26,60% – 8 ige, 17 főnév) fogalom megnevezési rendszere. Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatói a medvesalji anyagban: ige: 3,00, főnév: 3,10, melléknév: 2,00; az atlaszban: ige: 3,67, főnév: 2,37. A lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatói: Medvesalján: ige: 3,71, főnév: 3,26, melléknév: 2,00; az atlaszban: ige: 2,73, főnév: 2,47, melléknév: 3,25. Az alakilag és lexikailag is tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatói: Medvesalján: ige: alaki tagoltság: 5,78, lexikai tagoltság: 3,78, főnév: alaki tagoltság: 4,96, lexikai tagoltság: 3,18, melléknév: alaki tagoltság: 3,00, lexikai tagoltság: 2,00; az atlaszban: ige: alaki tagoltság: 6,00, lexikai tagoltság: 3,63, főnév: alaki tagoltság: 4,18, lexikai tagoltság: 2,71. Az abszolút tagoltsági mutatók az alábbiak: alaki mutató Medvesalján: 2,70, az atlaszban: 2,12; lexikai mutató Medvesalján: 2,76, az atlaszban: 2,09. Az abszolút mutatókból az derül ki, hogy ennek a fogalomkörnek a megnevezési rendszere összességében alakilag is, lexikailag is Medvesalján tagoltabb.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt a megnevezési rendszere, vagyis legalább 5 megnevezése van Medvesalján (14 [ige (4), fn (9), mn (1)] az atlaszban (5) [ige (2) fn (2), mn (1)] fogalomnak. Közepesen tagolt, ugyanis

3-4 megnevezése fordul elő Medvesalján (39) [ige (6), fn (32), mn (1)], az atlaszban (21) [ige (6), fn (15)] fogalomnak. Gyengén tagolt, vagyis 2 megnevezése él Medvesalján (33) [ige (6), fn (25), mn (2)], az atlaszban (46) [ige (11), fn (32), mn (3)] fogalomnak.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (4 ige, 9 fn, 1 mn) cserdít dorombol tallóz üzekedik; disznócsorda fenőtök kanna kotlós kútkáva méhkas nagygereblye szuka talicska; csökönyös	Erősen tagolt (2 ige, 2 fn, 1 ige) dorombol üzekedik; kotlós lebernyeg; csökönyös
Közepesen tagolt (6 ige, 32 fn, 1 mn) csikózik hápog kotkodácsol kölykezik malacozik nyávog; abrakostarisznya ágyás bal oldali ökör balta bárány csép csirke deszkakerítés disznóól emse favágó tuskó gácsér galambdúc gebe hóka jobb oldali ökör juhász kaszaék kifutó kukoricagöré kútostor lebernyeg léckerítés	Közepesen tagolt (6 ige, 15 fn) béget csikózik gúnárizik megellik mekeg nyávog; abrakostarisznya bal oldali ökör deszkakerítés disznócsorda favágó tuskó galambdúc gebe jérce kanna kifutó kútkáva méhkas nagygereblye szuka vonókés
	Gyengén tagolt (11 ige, 32 fn, 3 mn) cserdít gágog

lép (a kasban)	hápog
mangalica	karmol
méh	kiszedjük
sudár	kotkodácsol
targonca	kölykezik
üsző	kukorékol
viasz	liheg
vonókés;	malacozik
meddő	tallóz;
Gyengén tagolt (6 ige, 25 fn, 2 mn)	ágyás
béget	bak
gúnárizik	balta
karmol	bárány
kiszedjük	baromfi
liheg	csillag
megellik;	dísznóól
bak	emse
baromfi	fenótok
csikó	gácsér
csillag	gyaluforgács
csúd	határ
gereblye	hóka
gyaluforgács	juhász
határ	kaptár
jérce	kaszaék
kanász	kaszakarika
kaszakó	kaszakó
kese (dísznó)	kisliba
kesely	kukoricagóré
kiskacs	kútágas
kisliba	kútgém
kútágas	kútostor
kútgém	mangalica
nagyfejsze	nagykacs
nagykacs	nyél
nyél	pata
pata	sudár
sulyok	targonca
tinó	tinó
üllő	üllő
véső;	űsző;
kendermagos	kendermagos
pej	meddő
	pej

Ebben a fogalomkörben a 115 medvesalji és a 114 atlaszbeli fogalomnak a jelölésére 317, illetve 239 megnevezés használatos. Az egy fogalomra eső megnevezések átlaga Medvesalján 2,76, az atlaszban pedig 2,09.

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági elemzéssel megállapított 317 megnevezés közül 71 (22,40%) igei fogalmat jelöl, 233 (73,50%) főnévit, 13 (4,10%) pedig melléknévit. A 71 igéből 26 tőszó (36,62%), 40 képzés (56,33%), 2 összetétel (2,82%), 3 pedig laza szerkezet (4,23%). A 233 főnévből 107 tőszó (45,92%), 38 képzés (16,31%), 82 összetétel (35,19%), 4 laza szószerkezet (1,72%), 2 elvonás (0,86%). A 13 melléknév közül 5 tőszó (38,46%), 7 képzés (53,85%), 1 összetétel (7,69%).

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: ige (26): *béget*, *bög* 1. ‘böğ’, 2. ‘béget’, *bűg*, *csikar* ‘karmol’, *dorombol*, *duruzsol* ‘dorombol’, *ellik* 1. ‘csikózik’, 2. ‘kölykezik’, *gágog*, *harap*, *hergel* 1. ‘cicerél’, 2. ‘gúnárizik’, *kiássuk* ‘kiszedjük’, *kiszedjük*, *kodácsol* ‘kotkodácsol’, *krepeg* ‘hápog’, *krikog* ‘kotkodácsol’, *kodácsol* ‘kotkodácsol’, *kukorékol*, *majúkol*, *mekeg*, *nyerít*, *sápog* ‘hápog’, *sziszeg*, *vonít*; fn (107): *ágy* ‘ágyás’, *angol* ‘kese (disznó)’, *bacsó* ‘juhász’, *bak*, *balta* 1. ‘balta’, 2. ‘nagyfejsze’, *bárány*, *baromfi*, *bojt* ‘sudár’, *bojtár* ‘juhász’, *bőnye* ‘lebernyeg’, *cerhó* ‘véső’, *colstok*, *csép*, *csibe* ‘csirke’, *csikó*, *csillog*, *csirke* 1. ‘csirke’, 2. ‘jérce’, *csorda* ‘disznócsorda’, *csődör*, *csüd*, *csülök* ‘csüd’, *csürhe* ‘disznócsorda’, *dúc* ‘galambdúc’, *ék* ‘kaszaék’, *eme* ‘szuka’, *emse*, *fehér* ‘kese (disznó)’, *fejsze* ‘nagyfejsze’, *fén* ‘kaszakő’, *forgács* ‘gyaluforgács’, *furik* 1. ‘talicska’, 2. ‘targonca’, *gát* ‘léckerítés’, *gebe*, *gém* ‘kútgém’, *gereblye* 1. ‘gereblye’, 2. ‘nagygereblye’, *gethes* ‘gebe’, *gida*, *girhes* ‘gebe’, *góré* ‘kukoricagóré’, *gúnár* 1. ‘gúnár’, 2. ‘gácsér’, *gyűrű* ‘kaszakarika’, *határ*, *hegy* ‘sudár’, *hóka*, *jérce*, *juh*, *kacsa*, *kalitka* ‘kútkáva’, *kanca*, *kanna*, *kaptár*, *karám* ‘kifutó’, *karics* ‘kifutó’, *karika* ‘kaszakarika’, *kas* ‘méhkas’, *kasza*, *káva* ‘kútkáva’, *kendő* ‘lebernyeg’, *kesely*, *koca* 1. ‘emse’, 2. ‘szuka’, *kocs* 1. ‘kiskacs’, 2. ‘nagykacs’, *konda* ‘disznócsorda’, *köpű* ‘méhkas’, *köröm* ‘pata’, *kupa* ‘kanna’, *lebeny* ‘lebernyeg’, *lép*, *létra*, *liba* ‘kisliba’, *mangalica*, *méh*, *mező* ‘határ’, *nyél*, *ól* ‘disznóól’, *ostor* ‘kútostor’, *pata*, *pehely*, *pulyka*, *rajcsúr* ‘kifutó’, *sejt* ‘lép (a kasban)’, *sonkoly* 1. ‘lép (a kasban)’, 2. ‘viasz’, *súk* ‘sulyok’, *szög* ‘kaszaék’, *szuka*, *szurok* ‘viasz’, *talicska* 1. ‘talicska’, 2. ‘targonca’, *taliga* 1. ‘talicska’, 2. ‘targonca’, *te-*

lek, tinó, tok ‘fenőtök’, *tőke* ‘favágó tuskó’, *tragacs* ‘targonca’, *üllő, ürü, üsző, viasz, zsétár* ‘fejőedény’ mn (5): *csökönyös, kaptás* ‘pókos’, *makrancos* ‘csökönyös’, *meddő, pej*.

Motivált megnevezések

Összetételek: ige (2): *felindul* ‘üzekedik’, *megborjazik* ‘megellik’; fn (82): *abrakostarisznya, ágasfa* ‘kútágas’, *anyadisznó* ‘emse’, *bakkecske* ‘bak’, *baloldalas* ‘bal oldali ökör’, *cséphadaró* ‘csép’, *csikoló* ‘csikó’, *deszkagát* ‘deszkakerítés’, *deszkakerítés, disznócsorda, disznófalka* ‘disznócsorda’, *disznónyáj* ‘disznócsorda’, *disznóól, fafurik* ‘talicska’, *fagereblye* ‘nagygereblye’, *falkadisznó* ‘disznócsorda’, *farúd* ‘kútostor’, *fatragacs* ‘talicska’, *favágató* ‘favágó tuskó’, *felvonószár* ‘kútostor’, *fenőtök, féntartó* ‘fenőtök’, *galambdúc, galambház* ‘galambdúc’, *gúnárkacsa* ‘gácsér’, *húzókes* ‘vonókés’, *kacsagúnár* ‘gácsér’, *kaszafén* ‘kaszakő’, *kaszakarika, kaszakocs* 1. ‘kiskacs’, 2. ‘nagykacs’, *kaszanyél* ‘nyél’, *kaszaszög* ‘kaszaék’, *kaszatok* ‘fenőtök’, *kaszaüllő* ‘üllő’, *kényelűkés* ‘vonókés’, *kézvonó* ‘vonókés’, *kisbalta* ‘balta’, *kisbárány* ‘bárány’, *kisbarika* ‘bárány’, *kiscsibe* ‘csirke’, *kiscsirke* ‘csirke’, *kisfejsze* ‘balta’, *kisgereblye* ‘gereblye’, *kisliba, kocadisznó* ‘emse’, *kocakutya* ‘szuka’, *kukoricaszárító* ‘kukoricagőré’, *kútágas, kútgém, kútkalitka* ‘kútkáva’, *kútkáva, kútostor, kútráma* ‘kútkáva’, *kútrovás* ‘kútkáva’, *lécgát* ‘léckerítés’, *léckerítés, mangadisznó* ‘mangalica’, *méhekas* ‘méhkas’, *méhesköpű* ‘méhkas’, *méhkas, méhköpű* ‘méhkas’, *nagybőgő* ‘nagygereblye’, *nagygereblye, nyakkendő* ‘lebernyeg’, *nyakvas* ‘kaszakarika’, *ostorhegy* ‘sudár’, *ökörtinó* ‘tinó’, *öntözőkanna* ‘kanna’, *öntözőkupa* ‘öntözőkanna’, *szalmaköpű* ‘méhkas’, *tarlógereblye* ‘nagygereblye’, *ülőstyúk* ‘kotlós’, *üszőborjú* ‘üsző’, *üszőtinó* ‘üsző’, *ütőszék* ‘sulyok’, *veteményágy* ‘ágyás’, *veteményeságy* ‘ágyás’, *vizeskupa* ‘kanna’, *zabostarisznya* ‘abrakostarisznya’, *zaboszák* ‘abrakostarisznya’, *kézvonókés* ‘vonókés’.

mn (1): *kendermagos*.

Szószerkezetek: ige (3): *kalászt gyűjt* ‘tallóz’, *kalászt szed* ‘tallóz’, *űződhetnék van* ‘üzekedik’; fn (4): *favágató tőke* ‘favágó tuskó’, *favágó tőke* ‘favágó tuskó’, *tinós tehén* ‘üsző’, *fias kutya* ‘szuka’.

Képzések: ige: 40 (28+[12]): igei származék (13+[8]): *bőgőzik*, ‘dorombol’, *brűgőzik* ‘dorombol’, *csattant* ‘cserdít’, [*csattint*]

‘cserdít’, *csettint* ‘cserdít’, *folyat* ‘üzekedik’, *futosik* ‘üzekedik’, *kotkodácsol*, [*kotkodákol*] ‘kotkodácsol’, [*lehít*] ‘liheg’, *liheg*, *morog* ‘dorombol’, [*nyavíkol*] ‘nyávog’, *nyávog*, *nyivákol* ‘nyávog’, *pattant* ‘cserdít’, [*pattint*] ‘cserdít’, [*pattog*] ‘cserdít’, [*pattogat*] ‘cserdít’, *üzekedik*, [*űződik*] ‘üzekedik’; névszói származék (15+[4]): *bengészik* ‘tallóz’, [*bengézik*] ‘tallóz’, *borjazik* ‘megelik’, *csikózik*, *fiaddzik* 1. ‘csikózik’, 2. ‘kölykezik’, 3. ‘malacozik’, [*fial*] 1. ‘csikózik’, 2. ‘kölykezik’, 3. ‘malacozik’, *gúnárizik*, *kalászol* ‘tallóz’, [*kalászozik*] ‘tallóz’ *karmol*, *kiherélik*, *kölykezik*, *malacozik*, *morgattyúzik* ‘dorombol’, *muzsikál* ‘dorombol’; **fn**: 38 (36+[2]): igei származék (15+[1]): *bőgő* ‘nagygereblye’, *cséplő* ‘csép’, *fúró*, *gyallás* ‘gyaluforgács’, *hadaró* ‘cséplő’, *kehes* ‘gebe’ *kerítés* 1. ‘deszkakerítés’, 2. ‘léckerítés’, *kotló* ‘kotlós’, *kotlós*, *kotyogós* ‘kotlós’, *öntöző* ‘kanna’, *rovás* ‘kútkáva’, [*rováték*] ‘kútkáva’, *százító* ‘kukoricagóré’, *ülős* ‘kotlós’, *véső*; névszói származék (20+[1]): *abrakos* ‘abrakostarisznya’, *ágyás*, *aprólék* ‘baromfi’, *belső* 1. ‘bal oldali ökör’, 2. ‘jobb oldali ökör’, *csillagos* ‘csillag’, *hajszos* ‘bal oldali ökör’, *harisnyás* ‘kesely’, *hidas* ‘disznóól’, *hókás* ‘hóka’, *jobbos* ‘jobb oldali ökör’, *juhász*, *kanász*, *kezes* ‘bal oldali ökör’, *kondás* ‘kanász’, *lámpás* ‘hóka’, *méhe* ‘méh’, [*méhecske*] ‘méh’, *rudas* ‘jobb oldali ökör’, *szálka*, *tokmány* ‘fenőtök’; **mn**: 7 (6+[1]): igei származék (3): *kötencs* ‘csökönyös’, *kötődő* ‘csökönyös’, [*kötőző*] ‘csökönyös’; névszói származék (4): *meddő* ‘meddő’, *tinós* ‘meddő’, *pejkó* ‘pej’, *pókos*.

Elvonás: fn (2): *manga* ‘mangalica’, *mangali* ‘mangalica’.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy köznyelvi megnevezése van a tagolatlan és a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** Egyetlen köznyelvi megnevezése van az egész területen 28 fogalomnak: *bőg*, *bűg*, *cicerél*, *colstok*, *csődör*, *fejőedény*, *fúró*, *gágog*, *gida*, *gúnár*, *harap*, *juh*, *kacsa*, *kanca*, *kaptár*, *kasza*, *kendermagos*, *kiherélik*, *kukorékol*, *létra*, *mekeg*, *nyerít*, *pehely*, *pulyka*, *szálka*, *sziszeg*, *űrű*, *vonít*. **1.2.** Az egyetlen köznyelvi változat csak szórványosan él a területen 1 fogalom megnevezéseként: *telek* (az *ostoré*). **2.** Két megnevezése él a fogalmaknak. **2.1.** A főváltozat a mellékváltozattal együtt lefedi a területet a következő 30 fogalom megnevezési rendszerében: bak: *bak* : *bakkecske*, baromfi: *baromfi* : *aprólék*,

béget: *béget* : *bőg*, csikó: *csikó* : *csikoló*, csillag: *csillag* : *csillagos*, gereblye: *gereblye* : *kisgereblye*, gúnárizik: *gúnárizik* : *hergel*, gyaluforgács: *gyallás* : *forgács*, határ: *határ* : *mező*, jérce: *jérce* : *csirke*, kanász: *kanász* : *kondás*, karmol: *csikar* : *karmol*, kaszakő: *fén* : *kaszafén*, kese (disznó): *angol* : *fehér*, kesely: *kesely* : *harisnyás*, kisliba: *kisliba* : *liba*, kiszedjük: *kiássuk* : *kiszedjük*, kútágas: *kútágas* : *ágasfa*, kútgém: *kútgém* : *gém*, liheg: *liheg* : *lehít*, megellik: *borjazik* : *megborjazik*, nagyfejsze: *fejsze* : *balta*, nagykacs: *kacs* : *kaszakacs*, pata: *pata* : *köröm*, pej: *pej* : *pejkó*, pókos: *pókos* : *kap-tás*, sulyok: *súk* : *ütősúk*, tinó: *tinó* : *ökörtinó*, üllő: *üllő* : *kaszaüllő*, véső: *véső* : *cerhó*. **2.1.1.** A főváltozat a mellékváltozattal együtt sem fedi le a területet 2 fogalom megnevezési rendszerében: csüd: *csülök* : *csüd*, kiskacs: *kacs* : *kaszakacs*. **2.2.** Két egyenrangú változat lefedi a területet 1 fogalom megnevezési rendszerében: nyél: *nyél* : *kaszanyél*. **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat jelentkezik. **3.1.** A változatok együttesen lefedik a területet, néhány esetben még átfedés is mutatkozik. Ide a következő 40 fogalom megnevezési rendszere tartozik: abrakostarisznya: *abrakostarisznya* : *abrakos* : *zabostarisznya* : *zaboszsák*, ágyás: *ágy* : *ágyás* : *veteményágy* : *veteményeságy*, bal oldali ökör: *kezes* : *baloldalos* : *belső* : *hajszos*, balta: *balta* : *kisbalta* : *kisfejsze*, bárány: *bárány* : *kisbárány* : *kisbarika*, csép: *csép* : *cséplő* : *hadaró* : *cséphadaró*, csikózik: *csikózik* : *ellik* : *fiaddzik* : *fial*, csirke: *kiscsibe* : *kiscsirke* : *csibe* : *csirke*, csökönyös: *kötődő* : *csökönyös* : *kötencs* : *kötöző* : *makrancos*, disznócsorda: *disznónyáj* : *konda* : *csürhe* : *csorda* : *disznófalka* : *disznócsorda* : *falkadisznó*, disznóól: *disznóól* : *hidas* : *ól*, emse: *koca* : *emse* : *anyadisznó* : *kocadisznó*, favágó tuskó: *tőke* : *favágató tőke* : *favágató* : *favágó tőke*, fenőtök: *tokmány* : *tok* : *fenőtök* : *féntartó* : *kaszatok*, gácsér: *gúnár* : *gúnárkacsa* : *kacsagúnár*, galambdúc: *galambdúc* : *dúc* : *galambház*, gebe: *gebe* : *gírhés* : *kehes*, hápog: *hápog* : *krepeg* : *sápog*, hóka: *hóka* : *hókás* : *lámpás*, jobb oldali ökör: *rudas* : *belső* : *jobbos*, juhász: *juhász* : *bacsó* : *bojtár*, kanna: *öntözőkanna* : *kanna* : *kupa* : *öntözőkupa* : *öntöző* : *vizeskupa*, kaszaék: *kaszaszög* : *ék* : *szög*, kaszakarika: *kaszakarika* : *karika* : *gyűrű* : *nyakvas*, kotkodácsol: *kodácsol* : *kotkodácsol* : *kotkodákol* : *krikog*, kotlós: *kotlós* : *kotló* : *kotyogós* : *ülőstyúk* : *ülős*, kölykezik: *fiaddzik* : *kölykezik* : *ellik* : *fial*, kútos-tor: *kútos-tor* : *ostor* : *farúd* : *felvonószár*, léckerítés: *kerítés* : *léckerítés* : *gát* : *lécgát*, malacozik: *fiaddzik* : *fial* : *malacozik*, mangali-

ca: *manga* : *mangalica* : *mangali* : *mangadisznó*, meddő: *meddő* : *meddős* : *tinós*, méh: *méhe* : *méh* : *méhecske*, méhkas: *köpű* : *kas* : *méhkas* : *méhekas* : *méhköpű* : *méhesköpű* : *szalmaköpű*, szuka: *szuka* : *koca* : *kocakutya* : *eme* : *fias kutya*, targonca: *tragacs* : *furik* : *taliga* : *talicska*, üsző: *üsző* : *üszőtinó* : *üszőborjú* : *tinós tehén*, üzekedik: *üződik* : *futosik* : *folyat* : *felindul* : *üzekedik* : *üződhetnék van*, viasz: *viasz* : *szurok* : *sonkoly*, vonókés: *húzóké* : *kézvonókés* : *kényelűkés* : *kézvonó*. **3.2.** A változatok együttesen sem fedik le a területet a következő 6 fogalom megnevezési rendszerében: *deszkakerítés*: *kerítés* : *deszkakerítés* : *deszkagát*, *kifutó*: *karics* : *rajcsúr* : *karám*, *kukoricagóré*: *kukoricaszárító* : *szárító* : *góré*, *lebernyeg*: *kendő* : *bőnye* : *nyakkendő* : *lebeny*, *lép* (a kasban): *sejt* : *lép* : *sonkoly*, *sudár*: *ostorhegy* : *hegy* : *bojt*. **4.** Több, közel egyenrangú megnevezés él egymás mellett. **4.1.** A megnevezések lefedik a területet, és területi átfedést is mutatnak 2 fogalom megnevezési rendszerében: *nyávog*: *nyávog* : *majúkol* : *nyavíkol* : *nyivákol*, *talicska*: *furik* : *taliga* : *talicska* : *fafurik* : *fatragacs*. **4.2.** A megnevezési rendszer tagjai 1 fogalom esetében nem fedik le a területet: *nagygereblye*: *gereblye* : *bőgő* : *nagygereblye* : *fagereblye* : *nagybőgő* : *tallógereblye*. **5.** Sok megnevezése van 4 fogalomnak, s a megnevezések területileg átfedésben vannak: *cserdít*: *pattant* : *csattant* : *csattint* : *pattint* : *pattog* : *csettint* : *pattogtat*, *dorombol*: *dorombol* : *morog* : *muzsikál* : *bőgőzik* : *brűgőzik* : *duruzsol* : *morgattyúzik*, *kútkáva*: *rovás* : *kútkalitka* : *kútrovás* : *kútkáva* : *káva* : *kalitka* : *kútráma* : *rováték*, *tallóz*: *kalászol* : *bengézik* : *kalászt szed* : *bengészik* : *kalászoszik* : *kalászt gyűjt*.

7. A házi munkák [MNyA. 220–223.], sütés-főzés [MNyA. 389–424.], disznóölés [MNyA. 425–438.]

7.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (8): **író**, **kocsonya**, **korpa**, **kóstoló**, **máj**, **palacsinta**, **túró**, **vacsora**; mn (1): **avas**. Tagoltsági mutató: fn: 1; mn: 1.

MNyA.: ige (3): **kicsavarja**, **megkel**, **öblögeti**; fn (14): **disznósajt**, **ebéd**, **fánk**, **forgácsfánk**, **hurka**, **kocsonya**, **korpa**, **máj**, **metélt tészta**, **palacsinta**, **rántotta**, **szege**, **túró**, **uzsonna**; mn (1): **avas**. Tagoltsági mutató: ige: 1; fn: 1; mn: 1.

7.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

7.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (3): **köpül**: 6 – *köpű, köpül, köpül, küpű, küpül, küpül*; **megkel**: 3 – *mekkel, mēkkel, mēkkēl*; **öblögeti**: 2 – *öblíti, öblíti*; fn (11): **ebéd**: 2 – *ebēd, ebéd*; **élesztő**: 3 – *élesztő, éllesztő, ílesztő*; **epe**: 2 – *epe, epē*; **kolbász**: 2 – *kóbász, kolbász*; **lekvár**: 2 – *lekvār, lēkvār*; **leves**: 2 – *leves, lēvēs*; **rántotta**: 2 – *rāntottā, rātottā*; **töltött káposzta**: 2 – *töltöt káposztā, tőtöt káposztā*; **töporthyú**: 2 – *tepertő, tēpértő*; **uzsonna**: 2 – *ozsonná, uzsonná*; **vese**: 2 – *vese, vesē*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: $11/3 = 3,67$; fn: $23/11 = 2,10$.

MNyA.: ige (3): **köpül**: 6 – *köpöl, köpül, köpű, köpül, küpű, küpül*; **pörzsöl (disznót)**: 2 – *porgol, porkol*; **súrol**: 3 – *suhol, surol, súrol*; fn (11): **befőtt**: 2 – *befősz, befőtt*; **derelye**: 4 – *dērē-je, dērējje, dērēlle, dērēllye*; **élesztő**: 3 – *élesztő, éllesztő, élllesztő*; **epe**: 2 – *epe, epē*; **író**: 2 – *író, író*; **kolbász**: 2 – *kolbász, kóbász*; **lekvár**: 2 – *lēkvār, lēkvār*; **töltött káposzta**: 2 – *töltöt káposztā, tőtöt káposztā*; **töporthyú**: 2 – *tēpértő, tēpértő*; **vacsora**: 2 – *vácsorā, vocsorā*; **vese**: 2 – *vese, vesē*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: $11/3 = 3,67$; fn: $25/11 = 2,27$.

7.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (1): **vág (kenyeret)**: 2 – *szēl, vāg*; fn (7): **disznósajt**: 2 – *sāj, disznósāj*; **falat**: 2 – *fālāt, hārāpās*; **forradás (a kenyéren)**: 4 – *domó, forradās, forrās, púp*; **lángos**: 3 – *lāngos, lepény, kényérlepény*; **reggeli**: 2 – *früstök, rēggeli*; **sávó**: 2 – *csóré, sávó*; **vakarcs**: 5 – *bodák, cipó, vākārcs, vākārék, vākáró*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: $2/1 = 2$; fn: $20/7 = 2,86$.

MNyA.: ige (2): **megveti az ágyat**: 3 – *elbontyá, fēlbontyá, mēvvetyi*; **vág (kenyeret)**: 2 – *szel, vāg*; fn (11): **böllér**: 3 – *hentēs, segiccség, saktēr*; **falat**: 2 – *fālāt, hārāpās*; **forradás (a kenyéren)**: 2 – *domó, rágāncs*; **kockatészta**: 3 – *hāluskā, kockā, sifli*; **kóstoló**: 4 – *ājándék, āprólék, kóstoló, pēcsēnye*; **lángos**: 3 – *lāngos, lepény, kényérlepény*; **pirított kenyér**: 4 – *pirító, pirítós, pirítós kényér, pirítot kenyér*; **pörkölt**: 5 – *pāprikās, pāprikāshús, pēcsēnye, pörkölt, pörkölhús*; **reggeli**: 2 – *früs-*

tök, réggelyi; **savó**: 2 – csóré, sávó; **vakarcs**: 2 – cipó, vákáró; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: $5/2 = 2,5$; fn: $32/11 = 2,91$.

7.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (5): **kicsavarja**: 3A – 2L – kicsávárjá, kicsávārjá, kifácsárjá; **mángorol**: 8A – 5L – māngol, māngorol, māngorol, síkāl, síkáll, síkār, síkāró, síkāról; **megveti (az ágyat)**: 6A – 4L – fēlbontyá, fölbontyá, mēgāgyáz, mēgvetyi, mēvvetyi, szétszegyi; **pörzsöl (disznót)**: 4A – 2L – pērzsöl, porkó, porkol, pörköl; **súrol**: 3A – 2L – síkāl, surol, súrol; fn (15): **abált szalonna**: 8A – 6L – ābārolt szálonná, ābārót szálonná, pāprikās szálonná, torkájja, torkállá szálonná, torkályá szálonná, torkászálonná, tokálljá; **befőtt**: 3A – 2L – befősz, befőt, kompót; **böllér**: 4A – 3L – böllér, hentés, mēsžáros, mēsžáros; **derelye**: 7A – 2L – dērēglye, dereje, dērēle, dērēlle, dērēlye, dērēllye, bātusháluská; **fánk**: 3A – 2L – fānk, pámpuská, pámpuszká; **forgácsfánk**: 5A – 4L – csöröge, herőce, herőcce, forgácshe-rőce, láskáherőce; **hurka**: 3A – 2L – hurká, vērēs hurká, vérēs hurká; **kockatészta**: 6A – 5L – háluská, kocká, kockáháluská, kockatészta, sífli, síflyi; **krumplinúdli**: 9A – 4L – bēgyēllő, bēgyer, bēgyērő, bōgyölő, bōgyöllő, bōgyörő, núdli, gērgēháluská, istenmonyókájá; **metélt tészta**: 3A – 2L – csík, metélt, metét; **pirított kenyér**: 5A – 3L – pírító, pírítós, pírítós kenyér, pírítós kēnyēr, pírítós kēnyēr; **pörkölt**: 3A – 2L – pörkölt, pörköt, pāprikās hús; **sárgája (a tojásé)**: 4A – 3L – sārgājá, szēki, szēki, tojāsszēki; **sonka**: 5A – 4L – boncá, disznóboncá, sódār, sonká, sunká; **szege**: 6A – 5L – csücske, domó, dumó, kezdő, végē, kēnyēr végē; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: $24/5 = 4,8$; L: $15/5 = 3$; fn: A: $74/15 = 4,93$; L: $49/15 = 3,27$.

MNyA.: ige (1): **mángorol**: 6A – 5L – māngol, māngorol, síkāl, síkáll, síkār, síkāról; fn (5): **abált szalonna**: 4A – 2L – ābāllot szálonná, ābārolt szálonná, ābārt szálonná, ābāt szálonná; **krumplinúdli**: 8A – 5L – bēdērő, bēgyērő, bōgyörő, āngyālbōgyörő, cigāmbēdērő, munyorká, munyurká, núdli; **leves**: 3A – 2L – lē, lé, leves; **sárgája (a tojásé)**: 4A – 2L – sārgājá, sōrgójá, szēkjá, szíkjá; **sonka**: 3A – 2L – sódār, sonká, sunká; mn (0). Tagoltsági mutató: ige: A: $6/1 = 6$; L: $5/1 = 5$; fn: A: $22/5 = 4,4$; L: $13/5 = 2,6$.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNYA			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	–	8	1	9	3	14	1	18
Tagolt	9	88,89	11,11	17,65	16,67	77,78	5,55	35,29
	21,43	33	–	42	6	27	–	33
Össz:	–	78,57	–	82,35	18,18	81,82	–	64,71
	9	41	1	51	9	41	1	51
	17,65	80,40	1,95	100	17,65	80,40	1,95	100

Ehhez a fogalomkörhöz 51 fogalom tartozik. Az atlasz kiválasztott kutatópontjain is minden fogalomnak van több-kevesebb megnevezése, tehát ott is 51 fogalommal számolhatunk. Adatbázisaimban a fogalmak 80,39%-a (41) főnévi, 17,65%-a (9) igei, 1,96%-a (1) pedig melléknévi. Alaki, lexikai vagy mindkét szempontból tagolt Medvesalján 42 (82,35%) fogalomnak, az atlaszban viszont csupán 33-nak (64,71%) a megnevezési rendszere. Tagolatlan megnevezési rendszerű Medvesalján 9 (17,65%) fogalom, az atlaszban viszont 18 (35,29%). A tagoltságot mutató kategóriákon belül alakilag tagolt rendszerű Medvesalján és az atlaszban is egyformán 11-11 főnévi fogalom (26,19, illetve 33,33%), valamint 3-3 igei (7,14, illetve 9,1%) lexikailag tagolt Medvesalján 7 (16,67%), az atlaszban 11 (33,33%) főnévi, medvesalján 1 igei (2,38%), az atlaszban 2 igei (6,06%) fogalom. Az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezésű fogalmak csoportjában jelentkezik a legnagyobb különbség a két adatbázis között. Medvesaljáról 15 főnévi (35,72%) és 5 igei (11,90%) fogalom sorolható ide szemben az atlaszbeli 5 főnévi (15,15%) és 1 igei (3,03%) fogalommal. Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatója az igéknél mindkét helyen 3,67, a főneveké Medvesalján 2,10, az atlaszban valamivel nagyobb: 2,27. A csak lexikai tagoltságot vizsgálva megállapítható, hogy az atlasz megnevezési rendszere tagoltabb a medvesaljinál: ige: 2,00, illetve 2,50 (atlasz); fn: 2,86, illetve 2,91 (atlasz). Az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt rendszerek kategóriájában az atlasznak az igékre vonatkozó mutatói magasabbak (alaki: 6,00, lexikai: 5,00), a medvesaljiak „mindössze” 4,8 és 3,00. Az idézőjeles kiemelés arra vonatkozik, hogy az atlaszban egyetlen, de gazdag alakváltozatú ige (*mángorol*) szerepel ebben a csoportban, Medvesalján viszont 5 kevésbé színes. (Feldolgozási módszeremből következően mégis össze kellett hasonlítanom ezeket az adatokat is.) A főnevek alaki és lexikai mutatója már a korábbi tendenciát követi, tehát a medvesalji tagoltsági értékek a ma-

gasabbak: alaki: 4,93, illetve 4,4 (atlasz); lexikai: 3,27, illetve 2,6. A fogalomkör abszolút tagoltsági mutatói a következők: alaki mutatók: Medvesalja: 2,90, atlasz: 1,86; lexikai mutatók: Medvesalja: 2,14, atlasz: 1,71.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt, vagyis legalább 5 megnevezése van Medvesalján 5 (1 ige, 4 fn) az atlaszban 3 (1 ige, 2 fn) fogalomnak. Közepesen tagolt, tehát 3-4 megnevezése fordul elő Medvesalján 9 (1 ige, 8 fn), az atlaszban 5 (1 ige, 4 fn) fogalomnak. Gyengén tagolt, tehát mindössze 2 megnevezése él Medvesalján 14 (4 ige, 10 fn), az atlaszban 11 (1 ige, 10 fn) fogalomnak.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (1 ige, 4 fn) mángorol; abált szalonna kockatészta szege vakarcs	Erősen tagolt (1 ige, 2 fn) mángorol; krumplinudli pörkölt
Közepesen tagolt (1 ige, 8 fn) megveti (az ágyat); böllér forgácsfánk forradás (a kenyéren) krumplinudli lángos pirított kenyér sárgája (a tojásé) sonka	Közepesen tagolt (1 ige, 4 fn) megveti (az ágyat); böllér kockatészta lángos pirított kenyér
Gyengén tagolt (4 ige, 10 fn) kicsavarja pörzsöl (disznót) súrol vág (kenyeret); befőtt derelye disznósajt falat fánk hurka metélt tészta pörkölt reggeli savó	Gyengén tagolt (1 ige, 10 fn) vág (kenyeret); abált szalonna falat forradás (a kenyéren) kóstoló leves reggeli sárgája (a tojásé) savó sonka vakarcs

Az ebbe a fogalomkörbe tartozó 51 fogalom megnevezésére Medvesalján 109, az atlasz környékbeli kutatópontjain pedig 87 lexémát használnak. Az egy fogalomra eső megnevezések átlaga Medvesalján 2,14, az atlaszban pedig 1,71.

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági elemzésben megállapított 109 megnevezésből 20 igei, 88 főnévi és 1 melléknévi fogalmat jelöl. A 20 igéből 16 (80%) tőszó, vagyis motiválatlan, 4 (20%) motivált, szóképzés. A 88 főnévből 43 (48,86%) tőszó, tehát motiválatlan, 45 (51,14%) pedig motivált. Közülük 19 (42,22%) képzés, 15 (33,33%) összetétel, 11 (24,45%) szószerkezet. Az egyetlen melléknév képzett származék.

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: ige (16): *fölbontja* ‘megveti az ágyat’, *kicsavarja*, *kifacsarja* ‘kicsavarja’, *mángol*, *mángorol*, *megkel*, *megveti* ‘megveti (az ágyat)’, *perzsel* ‘pörzsöl (disznót)’, *pörköl* ‘pörzsöl (disznót)’, *sikál* 1. ‘mángorol’, 2. ‘súrol’, *sikár* ‘mángorol’, *súrol*, *szel* ‘vág (kenyeret)’, *szétszedi* ‘megveti (az ágyat)’, *vág*; fn (43): *bodag* ‘vakarcs’, *bonca* ‘sonka’, *bögyölő* ‘krumplinudli’, *böllér*, *cipó* ‘vakarcs’, *csík* ‘metélt tészta’, *csóré* ‘savó’, *csöröge* ‘forgácsfánk’, *derelye*, *domó* 1. ‘forradás (a kenyéren)’, 2. ‘szege’, *ebéd*, *epe*, *fánk*, *früstök* ‘reggeli’, *haluska* ‘kockatészta’, *hentes* ‘böllér’, *herőce* ‘forgácsfánk’, *hurka*, *író*, *kocka* ‘kockatészta’, *kocsonya*, *kolbász*, *kompót* ‘befőtt’, *korpa*, *lekvár*, *lepény* ‘lángos’, *máj*, *nudli* ‘krumplinudli’, *palacsinta*, *pampuska* ‘fánk’, *púp* ‘forradás (a kenyéren)’, *rántotta*, *sajt* ‘disznósajt’, *savó*, *sifli* ‘kockatészta’, *sódar* ‘sonka’, *sonka*, *tepertő* ‘töpörtyű’, *túró*, *uzsonna*, *vacsora*, *vese*.

Motivált megnevezések

Összetételek: ige (0); fn (15): *batushaluska* ‘derelye’, *disznóbonca* ‘sonka’, *disznósajt*, *forgácsherőce* ‘forgácsfánk’, *gergehaluska* ‘krumplinudli’, *istenmonyókája* ‘krumplinudli’, *kenyérlepény* ‘lángos’, *kockahaluska* ‘kockatészta’, *kockatészta*, *laskaherőce* ‘forgácsfánk’, *paprikáshús* ‘pörkölt’, *tojásszéki* ‘sárgája (a tojásé)’, *tokaalja* ‘abáltszalonna’, *torkalja* ‘abált szalonna’, *torkaszalonna* ‘abált szalonna’.

Szószerkezetek: ige (0);

fn (11): teljes szószerkezet (7): *abárolt szalonna* ‘abált szalonna’, *kenyér vége* ‘szege’, *paprikás szalonna* ‘abált szalonna’, *pirítós kenyér* ‘pirított kenyér’, *torkalja szalonna* ‘abált szalonna’, *töltött káposzta*, *véres hurka* ‘hurka’; hiányos szószerkezet (4): *csücske* ‘szege’, *sárgája* ‘sárgája (a tojásé)’, *széki* ‘sárgája (a tojásé)’, *vége* ‘szege’.

Képzések: **igeképzés** (4): igei származék (2): *öblíti* ‘öblögeti’, *sikárol* ‘mángorol’; névszói származék (2): *köpül*, *megágyaz* ‘megveti az ágyat’;

főnévképzés (19): igei származék (14 + [1]): *befőtt*, *élesztő*, *falat*, *forradás* ‘forradás (a kenyéren)’, *forrás* ‘forradás (a kenyéren)’, *harapás* ‘falat’, *kezdő* ‘szege’, *kóstoló*, *metélt* ‘metélt tészta’, *pirító* ‘pirított kenyér’, *[pirítós]* ‘pirított kenyér’, *pörkölt*, *vakarcs*, *vakaré* ‘vakarcs’, *vakaró* ‘vakarcs’; névszói származék (4): *lángos*, *leves* *mészáros*, *reggeli*.

melléknévképzés (1): igei származék: *avas*.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy köznyelvi megnevezésük van Medvesalján a tagolatlan és a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak.

1.1. Az alábbi 22 fogalom megnevezése az egész területen jelentkezik: *avas*, *ebéd*, *élesztő*, *epe*, *író*, *kocsonya*, *kolbász*, *korpa*, *kóstoló*, *köpül*, *lekvár*, *leves*, *máj*, *megkel*, *öblögeti*, *palacsinta*, *töltött káposzta*, *töporthyú*, *túró*, *uzsonna*, *vacsora*, *vese*. **1.2.** Az egyetlen köznyelvi megnevezés sem él minden településen 1 fogalomnál: *rántotta*. **2.** Két megnevezése található meg a fogalmaknak. **2.1.** A főváltozat mellett jelentkező mellékváltozattal együtt lefedik a tájegységet a következő 12 fogalom megnevezései: befőtt: *befőtt* : *kompót*, derelye: *derelye* : *batushaluska*, disznósajt: *sajt* : *disznósajt*, fánk: *pampuska* : *fánk*, hurka: *hurka* : *véres hurka*, kicsavarja: *kicsavarja* : *kifacsarja*, metélt tészta: *csík* : *metélt*, pörkölt: *pörkölt* : *paprikáshús*, pörzsöl (disznót): *pörkö*l : *perzsel*, reggeli: *früstök* : *reggeli*, savó: *csóré* : *savó*, súrol: *súrol* : *sikál*. **2.2.** A két egyenrangú megnevezés lefedi az egész területet 1 fogalomnál: vág (kenyeret): *szel* : *vág*. **2.3.** A két, közel egyenrangú változat nem fedi le a területet 1 fogalomnál: falat: *harapás* : *falat*. **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat is található. **3.1.** A következő 11 fo-

galom megnevezési rendszerének az elemei lefedik a területet: böllér: *hentes : mézsáros : böllér*; forgácsfánk: *herőce : forgácsherőce : laskaherőce : csöröge*, krumplinudli: *bögyölő : nudli : istenmonyókája : gergehaluska*, lángos: *lángos : lepény : kenyérlepény*, mángorol: *sikál : mángorol : sikárol : sikár : mángol*, megveti (az ágyat): *felbontja : megveti : megágyaz : szétszedi*, pirított kenyér: *pirítós kenyér : pirítós : pirító*, sárgája (a tojásé): *sárgája : széki : tojásszéki*, sonka: *sonka : bonca : disznóbonca : sódar*, szege: *domó : kezdő : kenyér vége : vége : csücske*, vakarcs: *bodag : vakaró : cipó : vakarcs : vakaré*. **3.2.** A megnevezések nem fedik le a területet 1 fogalomnál: abált szalonna: *abárolt szalonna : torkalja : torkalja szalonna : tokaalja : torkaszalonna : paprikás szalonna*. **4.** A fogalomnak több megnevezése él. **4.1.** A megnevezések az egész tájegységen jelentkeznek, s bizonyos mértékig átfedig egymást 2 fogalomnál: forradás (a kenyéren): *forradás : domó : forrás : púp*, kockatészta: *haluska : kocka : kockatészta : kockahaluska : sifli*.

8. A ruházzkodás [439–458.]

8.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (4): **bakancs, gatya, kapca, szoknya**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

MNyA.: ige (0); fn (5): **gyapjú, kapca, kesztyű, szoknya, vászon**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

8.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

8.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (4): **ellenzős sapka**: 5 – *sildēs sápká, siltes sápká, siltēs sápká, siltēs sápká, siltēs sipká*; **gyapjú**: 2 – *gyápju, gyápjú*; **kesztyű**: 3 – *kesztyű, késztyű*; **vászon**: 2 – *vāszon, vāszony*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $12/4 = 3$.

MNyA.: ige (0); fn (2): **bakancs**: 2 – *bákāncs, bokāncs*; **csizma**: 2 – *csizmá, csizsmá*; mn (0). Tagoltsági mutató: $4/2 = 2$.

8.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (5): **fejkendő**: 2 – *kendő, fejkendő*; **inggallér**: 3 – *gállér, ingynyák, nyággállér*; **mellény**: 2 – *lájbi*,

mellény; pantalló: 2 – pântalló, pântállósnádrág; tutyi: 4 – bocs-kor, māmusz, pāpucs, vāszonpāpucs; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 13/5 = 2,6.

MNyA.: ige (0); fn (6): **fejkendő: 2 – kendő, fejkendő; gatyá: 2 – gátyá, lábráváló; inggallér: 3 – gállér, nyák, ingnyák; mellény: 2 – lájbi, mellény; tutyi: 2 – māmusz, pāpucs; ülep: 2 – ülep, ület; mn (0). Tagoltsági mutató: 13/6 = 2,17.**

8.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (5): **csizma: 3A – 2L – botos, csizma, csizma; gatyakorc: 4A – 3L – korc, ondrá, ontrá, gátyárānc; kézelő: 6A – 3L – kēzellő, kézellő, készfő, māndzsét, māndzsétā, māndzsöttā; melles kötény: 10A – 7L – kötény, kötīny, kötő, kārvetőskötény, kārvetőskötény, mellyes, mejjeskötény, melleskötīny, kántāroskötő, kántārossurc; ülep: 3A – 2L – ülep, ület, űlet; mn (0). Tagoltsági mutatók: fn: A: 26/5 = 5,2; L: 17/5 = 3,4.**

MNyA.: ige (0); fn (5): **ellenzős sapka: 6A – 3L – sápkā, sipkā, micisápkā, smicisápkā, siltēs sápkā, siltēs sipkā; gatyakorc: 4A – 3L – ondrā, ontrā, rānc, gátyārānc; kézelő: 5A – 3L – kēzellő, kézellő, kézelő, készfő, māndzsétā; melles kötény: 11A – 8L – kötény, kötīny, kārvetőskötīny, mejjeskötény, melleskötény, mellyeskötīny, mellyeskötő, mellyessurc, gāzdāsszonysurc, bāzsāruhā, bāzsāsurc; pantalló: 4A – 3L – pântālō, pântállō, pântállōs, pântállōsnádrág; mn (0). Tagoltsági mutatók: fn: A: 30/5 = 6; L: 20/5 = 4.**

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	–	4 100	–	4 22,22	–	5 100	–	5 27,78
Tagolt	–	14 100	–	14 77,78	–	13 100	–	13 72,22
Össz:	–	18 100	–	18 100	–	18 100	–	18 100

Ebbe a fogalomkörbe 18 fogalom tartozik. Szófaji szempontból homogén ez a fogalmi kör: csak főnév alkotja. Alaki, lexikai, illetve mindkét tekintetben tagolt Medvesalján 14 (77,78%), az atlaszban 13 (72,22%) fogalomkör megnevezési rendszere, tagolatlan 4

(22,22%), illetve 5 (27,78%). A tagoltságot mutató kategóriákon belül alakilag tagolt Medvesalján 4 (28,57%), az atlaszban 2 (15,38%), lexikailag tagolt Medvesalján 5 (35,71%), az atlaszban 6 (46,15%), alakilag és lexikailag is tagolt mindkét területen 5-5 (35,71, illetve 38,46%) fogalom megnevezési rendszere. Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatója a medvesalji anyagban 3,00, az atlaszban 2,00, a lexikailag tagoltaké Medvesalján 2,6, az atlaszban 2,17. Az alakilag és lexikailag tagoltak alak mutatói az előbbi sorrendet követve: 5,2, illetve 5,00 a lexikai pedig 3,40, illetve 4,00. A fogalomkör abszolút tagoltsági mutatói a következők: alak mutató Medvesalján: 2,61, az atlaszban: 2,5; lexikai mutató Medvesalján: 2,11; az atlaszban: 2,22. A medvesalji anyag tehát alakilag, az atlaszbeli pedig lexikailag tagoltabb.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt, vagyis legalább 5 megnevezés van Medvesalján és az atlaszban is ugyanannak az 1 fogalomnak. Közepesen tagolt, tehát 3-4 megnevezése fordul elő Medvesalján 4, az atlaszban 5 főnévi fogalomnak. Gyengén tagolt, tehát 2 megnevezése él Medvesalján és az atlaszban egyaránt 5 főnévi fogalomnak.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (1 fn) melles kötény	Erősen tagolt (1 fn) melles kötény
Közepesen tagolt (4 fn) gatyakorc inggallér kézelő tutyi	Közepesen tagolt (5 fn) ellenzős sapka gatyakorc inggallér kézelő pantalló
Gyengén tagolt (5 fn) csizma fejkendő mellény pantalló ülep	Gyengén tagolt (5 fn) fejkendő gatyá mellény tutyi ülep

Az e fogalomkörbe tartozó 18 fogalom jelölésére 38 megnevezést találtunk, tehát az egy fogalomra eső megnevezések átlaga 2,11.

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági elemzésben megállapított 38 főnévi megnevezésből 20 (52,63%) tőszó, tehát motiválatlan, 18 pedig motivált. A motiváltak között 5 (27,78%) képzést, 12 (66,67%) összetételt és mindössze 1 (5,55%) szó szerkezetet találunk.

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: fn (20): *bakancs*, *bocskor* ‘tutyi’, *botos* ‘csizma’, *csizma*, *gallér* ‘inggallér’, *gatyá*, *gyapjú*, *kapca*, *kendő* ‘fejkendő’, *kesztyű*, *korc* ‘gatyakorc’, *lajbi* ‘mellény’, *mamusz* ‘tutyi’, *mandzsetta* ‘kézelő’, *ondra* ‘gatyakorc’, *pantalló*, *papucs* ‘tutyi’, *szoknya*, *ülep*, *vászon*.

Motivált megnevezések

Összetételek: fn (12): *fejkendő*, *gatyaránc* ‘gatyakorc’, *ingnyak* ‘inggallér’, *kantároskötő* ‘melles kötény’, *kantárossurc* ‘melles kötény’, *karvetőskötény* ‘melles kötény’, *kézelő*, *kézfő* ‘kézelő’, *melleskötény*, *nyakgallér* ‘inggallér’, *pantallós nadrág* ‘pantalló’, *vászonpapucs* ‘tutyi’.

Szó szerkezetek: fn (1): *siltes sapka* ‘ellenzős sapka’.

Képzések: fn (5): *kötény* ‘melles kötény’, *kötő* ‘melles kötény’, *mellény*, *melles* ‘melles kötény’, *ület* ‘ülep’.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy megnevezésük van a tagolatlan és a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** Egy, köznyelvi megnevezése él az egész területen 8 fogalomnak: *bakancs*, *ellenzős sapka*, *gatyá*, *gyapjú*, *kapca*, *kesztyű*, *szoknya*, *vászon*. **2.** Két megnevezése él a fogalmaknak. **2.1.** A főváltozat a mellékváltozatattal együtt az egész területet 4 fogalom rendszerében lefedi: *csizma*: *csizma* : *botos*, *fejkendő*: *kendő* : *fejkendő*, *mellény*: *lajbi* : *mellény*, *ülep*: *ület* : *ülep*. **2.1.1.** A főváltozat a mellékváltozattal együtt sem fedi le 1 fogalomnál a területet: *pantalló*: *pantalló* : *pantallós nadrág*. **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat is jelentkezik. **3.1.** A változatok 3 fogalom esetében lefedik a tájegységet: *gatyakorc*: *ondra* : *korc* : *gatyaránc*, *inggallér*: *gallér* : *ingnyak* : *nyakgallér*, *tutyi*: *papucs* : *bocskor* : *mamusz* : *vászonpapucs*. **4.** Több,

területileg elválasztható változat él egymás mellett. **4.1.** A lexémák 1 fogalomnál lefedik a területet: *kézelő: mandzsetta : kézelő : kéz-fő.* **4.2.** A lexémák ugyancsak 1 fogalomnál nem fedik le a területet: *melles kötény: kötény : melleskötény : karvetőskötény : kötő : kantároskötő : kantárossurc : melles.*

9. A család és a rokonság [MNyA. 460–483.]

9.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (7): **anyósom, apatárs, apósom, bátyám, koma, mostoha, öcsém;** mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

MNyA.: ige (0); fn (4): **lakodalom, legény, menyasszony, vőlegény;** mn (1): **özvegy.** Tagoltsági mutatók: fn: 1; mn: 1.

9.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

9.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (3): **anyatárs:** 3 – *nāszāsszo, nāszāsszon, nāszāsszony;* **menyasszony:** 3 – *menyāsszon, menyāsszony, mēnyāsszony;* **vőlegény:** 2 – *vőlegény, vőlēgény;* mn (1): **özvegy:** 2 – *özvegy, özvēgy.* Tagoltsági mutatók: fn: $8/3 = 2,67$; mn: $2/1 = 2$.

MNyA.: ige (0); fn (4): **anyatárs:** 2 – *nāszāsszo, nāszāsszony;* **anyósom:** 2 – *ányósom, ányóssom;* **apósom:** 2 – *ápósom, ápóssom;* **mostoha:** 2 – *mostohá, mustohá;* mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $8/4 = 2$.

9.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (6): **eljegyzés:** 5 – *eljeddzés, kendő, kendőváltás, kérő, készfogó;* **fiú:** 2 – *fijú, gyermek;* **lakodalom:** 2 – *lāgzi, lākodalom;* **nagyanya:** 8 – *māmá, nāgymāmá, öregmāmá, māmi, māmó, māmuká, nāgyányá, nāgyi;* **nagyapa:** 8 – *ápó, átyus, átyuská, nāgyi, pápá, tátá, tátus, nāgyápá;* **sógornőm:** 4 – *āngyom, āngyi, sógorāsszony, sógornőm;* mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $29/6 = 4,83$.

MNyA.: ige (0); fn (9): **apatárs:** 2 – *nāsz, nāszurām;* **bátyám:** 2 – *bātyām, testvérēm;* **eljegyzés:** 3 – *eljeddzés, kendőlakás, készfogó;* **fiú:** 2 – *fijú, gyermek;* **koma:** 2 – *komá, komāmurām;*

nagyapa: 5 – *ápó, ápóká, átyus, nágyápá, öregápá; násznép:* 5 – *hivatalosák, lágzisosok, lágzis nép, nāsznēp, vendégék; öcsém:* 2 – *öcsém, testvérem; sógornóm:* 5: – *āngyom, āngyi, āngyiká, sógorāsszony, sógornóm;* mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $28/9 = 3,11$.

9.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (5): **húgom:** 3A – 2L – *hugom, húgom, testvérem; komaasszony:* 5A – 2L – *komāāsszon, komāāsszony, komāsszon, komāsszony, komāmāsszon; legény:* 6A – 4L – *legēny, legén, legény, legénkē, legényember, suhānc; násznép:* 9A – 7L – *lágzisosok, lágzis nēp, lágzis nép, lākodālmāsák, lākodālmās nép, nāsznēp, nāsznēp, vendégek, nāszvendégék; néném:* 4A – 3L – *neném, néném, nővérem, testvérem;* mn (0). Tagoltsági mutatók: fn: A: $27/5 = 5,4$; L: $18/5 = 3,6$.

MNyA.: ige (0); fn (4): **húgom:** 3A – 2L – *húgom, testvérem, testvīrem; komaasszony:* 4A – 2L – *komāsszo, komāsszony, komāāsszony, komāmāsszony; nagyanya:* 6A – 5L – *māmá, māmā, māmī, māmó, nágyányá, nāgymāmá; néném:* 6A – 3L – *nenēm, neném, néném, nővērēm, testvérem, testvīrem;* mn (0). Tagoltsági mutatók: fn: A: $19/4 = 4,75$; L: $12/4 = 3$.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	–	7	–	7	–	4	1	5
Tagolt	–	100	1	31,82	–	80	20	22,73
		14		15		17	–	17
		93,33		68,18		100	–	77,27
Össz:	–	21	1	22	–	21	1	22
		95,45	4,55	100		95,45	4,55	100

Ezt a fogalomkört 22 fogalom alkotja, s mindegyik fogalomnak van megnevezési rendszere. A főnév a domináns szófaj (95,45%), s ehhez társul 1 melléknév (4,55%). Alaki, lexikai vagy mindkét szempontból tagolt Medvesalján 15 (68,18%), az atlaszban pedig 17 (77,27%) fogalom megnevezési rendszere. Tagolatlan megnevezési rendszerű Medvesalján 7 (31,82%), az atlaszban 5 (22,73%) fogalom. A tagoltságot mutató kategóriákban alakilag tagolt Medvesalján 4 (26,67%), az atlaszban ugyancsak 4 (23,53%), lexikailag tagolt Medvesalján 6 (40%), az atlaszban 9 (52,94%), alakilag és

lexikailag egyaránt tagolt Medvesalján 5 (33,33%), az atlaszban 4 (23,53%) fogalom megnevezési rendszere. Az egyetlen melléknévi fogalom Medvesalján alakilag tagolt, az atlaszban pedig tagolatlan megnevezési rendszerű. Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak mutatója a medvesalji anyagban a főnév esetében 2,67, a melléknév 2,00, az atlaszban a főnévnél 2,00. A lexikailag tagolt rendszerek tagoltsági mutatója Medvesalján a főnévnél 4,67, az atlaszban 3,00. Az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezésű fogalmak (itt csak főnéviek vannak) tagoltsági mutatói: alaki mutató Medvesalján: 5,40, az atlaszban 4,75; lexikai mutatók Medvesalján: 3,60, az atlaszban: 3,00. Az abszolút tagoltsági mutatók az alábbiak: alaki mutató Medvesalján: 2,27, az atlaszban: 1,86; lexikai mutató Medvesalján: 2,59, az atlaszban: 2,18. Ezek alapján megállapítható, hogy ennek a fogalomkörnek a megnevezési rendszere alaki és lexikai szempontból is tagoltabb a Medvesalján, mint az atlasz kiválasztott kutatópontján.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt a megnevezési rendszere, tehát legalább 5 megnevezése van Medvesalján 4, az atlaszban 3 főnévi fogalomnak. Közepesen tagolt, vagyis 3-4 megnevezése fordul elő Medvesalján és az atlaszban egyaránt 3 főnévi fogalomnak. Gyengén tagolt, csak 2 megnevezése van Medvesalján 4 az atlaszban 7 főnévi fogalomnak.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (4 fn) eljegyzés nagyanya nagyapa násznép	Erősen tagolt (3 fn) nagyanya nagyapa násznép
Közepesen tagolt (3 fn) legény néném sógornőm	Közepesen tagolt (3 fn) eljegyzés néném sógornőm
Gyengén tagolt (4 fn) fiú húgom komaasszony lakodalom	Gyengén tagolt (7 fn) apatárs bátyám fiú húgom koma néném sógornőm

Ebben a fogalomkörben a 22 fogalom megnevezésére Medvesalján 57, az atlaszban pedig 48 lexémát használtak, ebből következően az egy fogalomra eső megnevezések átlaga Medvesalján 2,59, az atlaszban 2,18.

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági elemzésben megállapított 57 megnevezés közül 56 főnévi fogalmat jelöl, 1 melléknévit. Az 56 főnévből 19 (33,93%) tőszó, vagyis motiválatlan, 37 (66,07%) pedig motivált, tehát képzés 16 (43,24%), összetétel 19 (51,35%) szószerkezet 2 (5,41%).

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: fn (19): *ágyom* ‘sógornő’, *bátyám*, *fiú*, *gyerek* ‘fiú’, *húgom*, *kendő* ‘eljegyzés’, *koma*, *lagzi* ‘lakodalom’ *lakodalom*, *legény*, *mama* ‘nagyanya’, *mostoha*, *nász* ‘apatárs’, *néném*, *öcsém*, *papa* ‘nagyapa’, *suhanc* ‘legény’, *tata* ‘nagyapa’, *vendégek* ‘násznép’; **mn** (1): *özvegy*.

Motivált megnevezések

Összetételek: fn (19): *kendőváltás* ‘eljegyzés’, *kézfogó* ‘eljegyzés’, *komaasszony*, *komámasszony* ‘komaasszony’, *legényember* ‘legény’, *menyasszony*, *nagyanya*, *nagyapa*, *nagymama* ‘nagyanya’, *nászasszony* ‘anyatárs’, *násznép*, *nászvendégek* ‘násznép’, *nővérem* ‘néném’, *öregmama* ‘nagyanya’, *sógorasszony* ‘sógornő’, *sógornőm*, *testvérem* ‘húgom’, *testvérem* ‘néném’, *vőlegény*.

Szószerkezetek: fn (2): *lagzis nép* ‘násznép’, *lakodalmas nép* ‘násznép’.

Képzések: főnévképzés (14 [+3]): igei származék (2): *eljegyzés*, *kérő* ‘eljegyzés’; névszói származék (12 [+3]): *ágyi* ‘sógornő’, *anyósom*, *apó* ‘nagyapa’, *apósom*, *atyus* ‘nagyapa’, *[atyuska]* ‘nagyapa’, *lagzisos* ‘násznép’, *lakodalmasok* ‘násznép’, *legényke* ‘legény’, *mami* ‘nagyanya’, *[mamó]* ‘nagyanya’, *[mamuka]* ‘nagyanya’, *nagyi* ‘nagyanya’, *nagyi* ‘nagyapa’, *tatus* ‘nagyapa’.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy, általában köznyelvi megnevezésük van a tagolatlan, illetve a csak alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** A megnevezés az egész területen él 11 fogalom megnevezési rendszerében: *anyatárs, anyósom, apatárs: nász, apósom, bátyám, koma, menyasszony, mostoha, öcsém, özvegy, vőlegény.* **2.** Két megnevezése él a fogalmaknak. **2.1.** A főváltozat mellett jelentkezik egy mellékváltozat, s ezek együttesen lefedik az egész területet 4 fogalom megnevezési rendszerében: *fiú: gyerek : fiú, húgom: húgom : testvérem, komaasszony: komaasszony : komámasszony, lakodalom: lagzi : lakodalom.* **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat jelentkezik. **3.1.** A változatok bizonyos átfedéssel lefedik az egész területet 6 fogalom megnevezési rendszerében: *eljegyzés: eljegyzés : kendőváltás : kendő : kérő : kézfogó, legény : legény : suhanc : legényke, nagyanya: mama : nagymama : nagyanya : öregmama : mami : mamó : mamuka : nagy, nagyapa: nagyapa : apó : papa : atyus : atyuska : nagy : tata : tatus, néném: nővérem : néném : testvérem, sógornőm: ángyom : sógornőm : sógorasszony.* **4.** Több, közel egyenrangú megnevezése jelentkezik a fogalomnak. **4.1.** A lexikai változatok lefedik a területet 1 fogalom megnevezési rendszerében: *násznép: násznép : vendégek : lagzis nép : lagzisok : lakodalmasok : lakodalmas nép : nászvendégek.*

10. Az emberi test, az emberi tulajdonságok, állapot, egészségügy [MNyA. 484–570., 1157–1162.]**10.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak**

Medvesalja: ige (3): **csuklik, izzad, köp**; fn (9): **csipa, izom (a felső karon), keze feje, konty, köldök, könyök, lábszár, ököl, pattanás**; hsz (1): **hanyatt**. Tagoltsági mutatók: ige: 1; fn: 1; hsz: 1.

MNyA.: ige (8): **behunyja, eltéved, korog, köp, lelohad, nevet, pislog, talál**; fn (19): **anyajegy, árpa (szemen), comb, csipa, csípő, íny, íz, keze feje, kisujj, konty, köldök, könyök, lábszár, lapocka, mutatóujj, orvosság, ököl, pattanás, tejfog**; mn (1): **rekedt**. Tagoltsági mutatók: ige: 1; fn: 1; mn: 1.

10.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak**10.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak**

Medvesalja: ige (5): **csámcsog**: 2 – csámcsog, csāmcsog; **eltéved**: 2 – eltéved, eltéved; **elzsibbad**: 2 – elzsibád, elzsibbád; **mosolyog**: 3 – mosojog, mosolog, mosolyog; **talál**: 4 – tálá, tálál, tánā, tánāl; fn (11): **gyűrűsujj**: 2 – gyűrűsúj, gyűrűsúj; **íny**: 2 – ín, ín; **kisujj**: 2 – kisúj, kisujj; **könny**: 3 – könny, könnyű, könnyű; **középsőujj**: 3 – közepsőúj, középsőúj, közepsőúj; **lapocka**: 2 – lápocká, lapocská; **mell**: 2 – mell, melly; **recept**: 2 – receft, recept; **szemöldök**: 4 – szemöldök, szemöldök, szemöldök, szemöldök; **tenyér**: 4 – tenyer, tényér, tereny, tēreny; **térd**: 2 – térd, térgy; mn (3): **rekedt**: 2 – rekett, rēkett; **selyp**: 4 – sejp, selp, selyp, sēlyp; **szeplős**: 2 – szeplős, széplős. Tagoltsági mutatók: ige: 13/5 = 2,6; fn: 28/11 = 2,55; mn: 8/3 = 2,67.

MNyA.: ige (6): **csámcsog**: 4 – cámmog, csámcsog, csāmcsog, csāncsog; **csuklik**: 2 – csuklik, csuklyik; **elzsibbad**: 2 – elzsi-bád, elzsibbád; **izzad**: 2 – iddzád, izzád; **kifakad**: 2 – mēffákád, mēkfákád; **mosolyog**: 2 – mosojog, mosolyog; fn (10): **bütyök**: 2 – bitykő, bütykő; **gége**: 4 – gége, gégē, gigá, gígá; **izom (a felső karon)**: 2 – izom, ízom; **könny**: 3 – könny, könnyű, könnyű; **mell**: 2 – mejj, melly; **recept**: 2 – receft, recept; **szemöldök**: 3 – szemődök, szemődök, szemöldök; **tenyér**: 3 – tenyer, tenyér, tereny; **térd**: 3 – tērd, térd, térgy; **tyúkszem**: 2 – tyuk-szēm, tyúkszēm; mn (2): **meztelen**: 2 – mesztele, mesztelen; **szeplős**: 2 – szeplős, széplős. Tagoltsági mutatók: ige: 14/6 = 2,33; fn: 26/10 = 2,6; mn: 4/2 = 2.

10.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (9): **csettint (az ujjával)**: 3 – páttánt, páttint, pát-toktát; **dadog**: 2 – dádog, hebég, **dobog (a szív)**: 2 – dobog, ver; **korog**: 2 – korog, morog; **köhög**: 3 – káhācsol, káhog, köhög; **lelohad**: 2 – lēlohád, szétoszlik; **nevet**: 3 – kácág, nevet, röhög; **pislog**: 3 – húnýorgát, pislākol, pislog; **ringatja (a bölcsőt)**: 3 – rēngētyi, ringáttyá, ringāzzá; fn (9): **ajaka**: 4 – ájaká, pislējē, pittýē, szājszéle; **anyajegy**: 2 – anyáfót, anyājegy; **bütyök**: 2 – bitykő, bütyök; **comb**: 2 – bonc, comb; **csípő**: 2 – csípő, tom-por; **gerince**: 2 – gērincē, hādgerincē; **orvosság**: 2 – gyótyszēr, orvossāg; **szemölcs**: 3 – szēmőcs, szemőcső, tyukszēm; **tejfog**:

3 – *guzi, tejfog, csikófog*; mn (3): **libabőrös**: 3 – *borzongós, libabőrös, lúdbőrös*; **púpos**: 2 – *puklis, púpos*; **zömök**: 3 – *köpcös, tömzsi, zömök*. Tagoltsági mutatók: ige: $23/9 = 2,56$; fn: $22/9 = 2,44$, mn: $8/3 = 2,67$.

MNyA.: ige (9): **csettint (az ujjával)**: 4 – *káttánt, páttán, pátánt, páttint*; **dadog**: 3 – *bákog, hebég, dadog*; **dobog (a szív)**: 2 – *dobog, ver*; **hány**: 3 – *hány, ikrógyik, okādik*; **horkol**: 2 – *horkol, hortyog*; **köhög**: 2 – *kähog, köhög*; **lubickol**: 3 – *lopocskol, pocskol, pocsol*; **ringatja (a bölcsőt)**: 2 – *ringáttya, ringázza*; **tüsszög**: 2 – *prüszköl, tüsszköl*; fn (6): **ádámcsutka**: 3 – *csutká, ádámcsutká, álmácsutká*; **ajaka**: 2 – *piszléje, szája széle*; **gyűrűsujj**: 4 – *gyűrűsúj, hűvejkúj, nevetlenúj, nevendékúj*; **hüvelykujj**: 2 – *hüvelykúj, nágyúj*; **pupilla** [Hangtani realizációkat az atlasz nem közöl.]: 16: *bábu, bábuja, bábuka, szembábu, szembábuja, szeme bábuja, golyó, golyója, golyócska, szemgolyó, szemegolyó, szemgolyója, szeme golyója, szemvilág, szemvilága, szeme világa*; **szemüveg**: 2 – *pápászém, szemüveg*; mn (5): **állapotos**: 4 – *ālápotos, terhés, vástág, viselő*; **kancsal**: 3 – *bándzsál, káncsi, kándzsál*; **libabőrös**: 3 – *borzátt, libabőrös, lúthúsos*; **púpos**: 3 – *domós, puklis, púpos*; **zömök**: 3 – *köpcös, vaskos, zömök*; hsz (1): **hanyatt**: 2 – *hányátt, hanyátást*. Tagoltsági mutatók: ige: $23/9 = 2,55$; fn: $29/6 = 4,83$; mn: $16/5 = 3,2$; hsz: $2/1 = 2$.

10.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (11): **behunyja**: 3A – 2L – *behunnya, behúnnya, lehunnya*; **csúszkál**: 5A – 2L – *csinkózik, csúszkā, csúszkāl, sinkózik, sinkóddzik*; **dalol**: 3A – 2L – *dálikózik, dālól, dānol*; **fütyül**: 3A – 2L – *fütyül, fütyül, süvőt*; **hány**: 5A – 3L – *hány, okād, okādik, ökrógyik, ükrógyik*; **horkol**: 4A – 3L – *bőgőz, horkó, horkol, hortyog*; **kifakad**: 4A – 2L – *kifákád, mēfákád, mēffákád, mēkfákád*; **lubickol**: 7A – 6L – *lopocskol, lubickol, pácskol, pocskol, páncsol, pocsol, poccsol*; **megmosakodik**: 7A – 6L – *mosákodek, mosákszik, mozsdik, mozsódokodik, mēgmosákodek, mēmmosákodek, mēmmozsgyik*; **nyújtózkodik**: 7A – 5L – *huzákodek, húzákogyik, huzákszik, húzógyik, nyújtószkodek, nyútóckogyik, nyútkóddzik*; **tüsszög**: 6A – 3L –

prüszkő, prüszköl, trüszköl, tüszköl, tüszög, tüsszög; fn (14): **ádámcsutka**: 7A – 5L – csutka, ādāmcsutá, ādāmcsutká, āmācsutká, ālmācsutká, évācsutká, gugó; **árpa (a szemén)**: 4A – 3L – árpá, árpá, gyulládás, kelēs; **gége**: 6A – 3L – gégē, gége, gégá, gígá, lēkső, lékcső; **genny**: 5A – 4L – gēny, gēny, gēnyeccség, vőgyi, rúccság; **halánték**: 3A – 2L – hálánték, hálánték, vakszēm; **hüvelykujj**: 8A – 3L – hüvelyk, hüvelkúj, hűvelkujj, hűvelykúj, hüvelykujj, hűvelykujj, nágyúj, nagyujj; **íz**: 3A – 2L – íz, perc, pērc; **mutatóujj**: 3A – 2L – mutató, mutatóúj, mutatóujj; **oldalborda**: 4A – 2L – bordá, ódābordá, ódálbordá, oldálbordá; **pupilla**: 7A – 6L – lēncse, pupillá, szēmbogār, szēmgoló, szēmgolyó, szēmvilág, szēmē vilāgá; **szemüveg**: 4A – 3L – okulārē, okullārē, pāpászēm, szēmüveg; **toka**: 6A – 4L – cāk, cākk, cākjá, szākjá, toká, tokājá; **tyúkszēm**: 5A – 3L – bütykő, bőrkeményedés, bőrkeményedés, tyukszēm, tyúkszēm; **veríték**: 5A – 4L – iddzácság, izzácság, izzádás, verejték, veríték; mn (11): **állapotos**: 8A – 7L – ālāpotos, állāpotos, hāsás, terhēs, vārándós, vástág, telē vān, telibeli vā; **falánk**: 8A – 6L – fālānk, gyút, telhētētlēn, bēlpoklos, bēlpoklos, bēpoklos, éhenkórász, nágybélű; **fősvény**: 7A – 4L – fősvény, fősvén, fősvény, fukár, sóhēr, sugori, zsugori; **himlőhelyes**: 7A – 6L – fōtos, rágyās, rúcskős, sēmērgēs, tárjāgos, himlőheles, himlőhelyes; **kancsal**: 5A – 3L – bāndzsá, bāndzsál, gāndzsál, kāncsál, kāndzsál; **kócos**: 7A – 4L – bogjās, boglyās, bogjos, boglyos, borzos, bozontos, kócos; **lúdtalpú**: 6A – 4L – lúttálpás, luttálpú, lúttálpú, telētálpú, telitálpú, teltálpú; **meztelen**: 5A – 4L – csupász, mesztele, mesztelen, mezítelen, pucér; **pisze**: 6A – 5L – fītos, pisze, pizsē, tompá, tonká, tompáórrú; **pufók**: 5A – 4L – duci, dundi, pofók, puffók, puffált; **sápadt**: 5A – 4L – fākó, fehér, hóká, sápátt, sáppátt. Tagoltsági mutatók: ige: A: 55/11 = 5,00; L: 36/11 = 3,27; fn: A: 70/14 = 5,00; L: 46/14 = 3,28; mn: A: 69/11 = 6,27; L: 51/11 = 4,64.

MNyA.: ige (5): **csúszkál**: 7A – 6L – [Hangtani realizációkat az atlasz nem közöl.] csúszkázik, csúszkorondik, csúszingál, csúszinkál, illankázik, sinkószik, sinkózik; **dalol**: 4A – 2L – dánó, dālól, énekēl, énekēl; **fütyül**: 4A – 3L – fütyöl, fütyül, süvít, süvőt; **megmosakodik**: 5A – 4L – mosákogyik, mozggyik, mēg-

mosázkodik, mëmozsgyik, mëmmozsgyik; nyújtózkodik: 4A – 3L – *huzázkodik, huzákszik, nyútozkodik, nyútószkogyik;* fn (8): **genny:** 5A – 3L – *genny, gënnny, gënnyeccség, rúccsäg, rútsäg; gerince* 16A – 3L – *hädgërëncë, hädgërëncë, hädgërëndzi, hädgërinDzë, hädgerincë, hädgërincë, hädgirinci, hātā gërënci, hātā gërëndzi, hātā gërënci, hātā gërincë, hātā gërinDzi, hātā gerincë, hātā girdzsājā, hātā girinci; hálánték:* 4A – 2L – *hálánték, hálánték, hálántík, vakszëm; középsőujj:* 3A – 2L – *közepsőúj, középsőúj, középúj; oldalborda:* 3A – 2L – *bordā, ódálbordā, oldálbordā; szemölcs:* 6A – 4L – *szëmőcs, szëmőcső, tyuksegg, tyúksegg, tyukszëm, tyúkszëm; toka:* 6A – 4L – [Hangtani realizációkat az atlasz nem közöl.] *cak, cakja, szak, szaka, toka, tokāja; veríték:* 5A – 4L – *iddzäccsäg, izzäccsäg, izzädäs, verejték, veríték;* mn (9): **falánk:** 7A – 6L – *bëlpoklos, éhenkórósz, nágybëló, nágybëlü, nágyëvő, nágyyomrú, telhetetlen; fösvény:* 4A – 3L – *fösvé, fösvény, fukár, zsugori; himlőhelyes:* 4A – 3L – *himlőhejes, himlőhelyes, rágyäs, rücskös; kócos:* 6A – 2L – *bägyäs, bäglyäs, bogjos, boglyos, buglyos, kócos; lúdtalpú:* 4A – 2L – *lúttálpú, telëttálpú, telyitálpó, telyitálpú; pisze:* 4A – 3L – *fitos, turpisz, tupisz, turpizzoró; pufók:* 3A – 2L – *dägätt, pofók, pufók; sápadt:* 6A – 4L – *fákó, fehér, fehér, hálvāny, sápätt, sáppätt; selyp:* 4A – 2L – *pënye, sejp, selyp, sëlyp.* Tagoltsági mutatók: ige: A: 24/5 = 4,8; L: 18/5 = 3,6; fn: A: 48/8 = 6; L: 24/8 = 3; mn: A: 42/9 = 4,67; L: 27/9 = 3.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	3	9	–	12	8	19	1	28
	25	75		13,64	28,57	67,86	3,57	31,82
Tagolt	25	34	17	76	20	24	16	60
	32,89	44,74	22,37	86,36	33,33	40	26,67	68,18
Össz:	28	43	17	88	28	43	17	88
	31,82	48,86	19,32	100	31,82	48,86	19,32	100

Ehhez a fogalomkörhöz 88 fogalom tartozik. A fogalmak többsége főnévi (43 = 48,86%), őket követik az igeiek (28 = 31,82%) és a melléknévi (17 = 19,32 %). Alakilag, lexikailag vagy mindkét tekintetben tagolt megnevezési rendszerű Medvesalján 76 fogalom, az atlaszban pedig 60. Ez a fogalmak 86,36, illetve 68,18%-a.

Tagolatlan Medvesalján 12 (13,64%), az atlaszban pedig 28 (31,82%). A tagoltságot mutató kategóriákon belül alakilag tagolt rendszerű Medvesalján 5 igei, 11 főnévi és 3 melléknévi, összesen 19 fogalom (25%), az atlaszban 6 igei, 10 főnévi és 2 melléknévi, összesen 18 fogalom (30%); lexikailag tagolt megnevezési rendszerű Medvesalján 9 igei, 9 főnévi és 3 melléknévi, összesen 21 fogalom (27,63%), az atlaszban 9 igei, 6 főnévi és 5 melléknévi, összesen 20 fogalom (33,33%); alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű Medvesalján 11 igei, 14 főnévi és 11 melléknévi, összesen 36 fogalom (47,37%), az atlaszban 5 igei, 8 főnévi és 9 melléknévi, összesen 22 fogalom (36,67%). Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatója a medvesalji anyagban: ige: 2,60, főnév: 2,55, melléknév: 2,67; az atlaszbeliben ige: 2,33, főnév: 2,60, melléknév: 2,00. A lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatója a medvesalji anyagban: ige: 2,56, főnév: 2,44, melléknév: 2,67; az atlaszbeliben: ige: 2,55, főnév: 4,83, melléknév: 3,2. Az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatói Medvesalján: ige: alaki: 5,00, lexikai: 3,27, főnév: alaki: 5,00, lexikai: 3,28, melléknév: alaki: 6,27, lexikai: 4,64; az atlaszban: ige: alaki: 4,8, lexikai: 3,6, főnév: alaki: 6,00, lexikai: 3,00, melléknév: alaki: 4,67, lexikai: 3,00. Az abszolút tagoltsági mutatók a következők: az alaki mutató Medvesalján: 3,14, az atlaszban 2,34; a lexikai mutató Medvesalján: 2,47, az atlaszban: 2,08. Az egyes tagoltsági kategóriák mutatóinak a hullámozása ellenére mind alakilag, mind lexikailag tagoltabbak a medvesalji fogalmak.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt, tehát legalább 5 megnevezése van Medvesalján 3 igei 2 főnévi, 4 melléknévi, az atlaszban 1 igei, 2 főnévi és 1 melléknévi fogalomnak. Közepesen tagolt, vagyis 3-4 megnevezése fordul elő Medvesalján 8 igei, 11 főnévi, 9 melléknévi, az atlaszban 7 igei, 6 főnévi és 9 melléknévi fogalomnak. Gyengén tagolt, tehát 2 megnevezése van Medvesalján 9 igei, 10 főnévi, 1 melléknévi, az atlaszban 6 igei, 6 főnévi és 4 melléknévi fogalomnak.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
<p>Erősen tagolt (3 ige, 2 fn, 4 mn) lubickol megmosakodik nyújtózkodik; ádámcsutka pupilla; állapotos falánk himlőhelyes pisze Közepesen tagolt (8 ige, 11 fn, 9 mn) csettint (az ujjával) hány horkol köhög nevet pislog ringatja (a bölcsőt) tüsszög; ajaka árpa (a szemen) gége genny hüvelykujj szemölcs szemüveg tejfog toka tyúkszem veríték; fősvény kancsal kócos libabőrös lúdtalpú</p>	<p>Erősen tagolt (1 ige, 2 fn, 1 mn) csúszkál; genny pupilla; falánk Közepesen tagolt (7 ige, 6 fn, 9 mn) csettint dadog fütyül hány lubickol megmosakodik nyújtózkodik; ádámcsutka gerince gyűrűsujj szemölcs toka veríték; állapotos fősvény himlőhelyes kancsal libabőrös pisze púpos sápadt zömök</p>

meztelen pufók sápadt zömök	
Gyengén tagolt (9 ige, 10 fn, 1 mn) behunyja csúszkál dadog dalol dobog (a szív) fűtyül kifakad korog lelohad; anyajegy bütyök comb csípő gerince halánték íz mutatóujj oldalborda orvosság; púpos	Gyengén tagolt (6 ige, 6 fn, 4 mn) dalol dobog (a szív) horkol köhög ringatja tüsszög; ajaka halánték hüvelykujj középsőujj oldalborda szemüveg; kócos lúdtalpú pufók selyp

Az ehhez a fogalomkörhöz tartozó 88 fogalom jelölésére Medvesalján 217, az atlasz kiválasztott kutatópontjain pedig 183 megnevezést használtak. Ezek alapján az egy fogalomra eső megnevezések átlaga 2,47, illetve 2,08.

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági vizsgálatban megállapított 217 megnevezésből 67 (30,88%) igei, 88 (40,55%) főnévi és 62 (28,57%) melléknévi fogalmat jelöl. A 67 igéből 18 (26,87%) tőszó, tehát motiválatlan, 49 pedig (73,13%) motivált. A motiváltak közül 44 (89,80%) képzés,

5 (10,20%) szóösszetétel. A 88 főnévből 35 (39,77%) tőszó, vagyis motiválatlan, 53 (60,23%) viszont motivált. A motiváltak között 15 (28,30%) a képzés, 29 (54,72%) az összetétel, 9 (16,98%) a szó szerkezet. A 62 melléknév közül 18 (29,03%) tőszó, tehát motiválatlan, 44 (70,97%) motivált. A motivált megnevezésekből 31 (70,45%) a képzés, 11 (25%) az összetétel, 2 (4,55%) a szó szerkezet.

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: ige (25): *behunyja*, *csámcsog*, *csuklik*, *dadog*, *elzsidbad*, *hány*, *hebeg* ‘dadog’, *kacag* ‘nevet’, *kifakad*, *köp*, *lelohad*, *lopocskol* ‘lubickol’, *lubickol*, *nevet*, *okád* ‘hány’, *ökrődik* ‘hány’, *pacskol* ‘lubickol’, *pancsol* ‘lubickol’, *pocskol* ‘lubickol’, *pocsol* ‘lubickol’, *prüszköl* ‘tüsszög’, *röhög* ‘nevet’, *sinkózik* ‘csúszkál’, *talál*, *ver* ‘dobog (a szív)’; **fn** (35): *árpa* ‘árpa (a szemén)’, *bonc* ‘comb’, *borda* ‘oldalborda’, *bütyök*, *cak* ‘toka’, *comb*, *csipa*, *csípő*, *csutka* ‘ádámcsutka’, *gége*, *genny*, *giga* ‘gége’, *gugó* ‘ádámcsutka’, *guzi* ‘tejfog’, *halánték*, *hüvelyk* ‘hüvelykujj’, *íny*, *íz*, *izom* (a felső karon), *konty*, *könny*, *könyök*, *lapocka*, *lencse* ‘pupilla’, *mell*, *ókularé* ‘szemüveg’, *ököl*, *perc* ‘íz’, *púp* ‘köldök’, *pupilla*, *recept*, *tenyér*, *térd*, *toka*, *tomp* ‘csípő’; **mn** (22): *bandza* ‘kancsal’, *bandzsal* ‘kancsal’, *csupasz* ‘meztelen’, *duci* ‘pufók’, *dundi* ‘pufók’, *fehér* ‘sápadt’, *fitos* ‘pisze’, *fösvény*, *fukar* ‘fösvény’, *hóka* ‘sápadt’, *kancsal*, *köpcös* ‘zömök’, *pisze*, *pucér* ‘meztelen’, *selyp*, *sóher* ‘fösvény’, *tompa* ‘pisze’, *tonka* ‘pisze’, *tömzsi* ‘zömök’, *vastag* ‘állapotos’ *zömök*, *zsugori* ‘fösvény’.

Motivált megnevezések

Összetételek: ige (4): *lehunyja* ‘behunyja’, *megfakad* ‘kifakad’, *megmosdik* ‘megmosakodik’, *szétoszlik* ‘lelohad’; **fn** (29): *ádámcsutka*, *almacsutka* ‘ádámcsutka’, *anyafolt* ‘anyajegy’, *anyajegy*, *bőrkeményedés* ‘tyúkszem’, *csikófog* ‘tejfog’, *évacsutka* ‘ádámcsutka’, *gyógyszer* ‘orvosság’, *gyűrűsujj*, *hátgerince* ‘gerince’, *hüvelykujj*, *kisujj*, *középsőujj*, *lábszár*, *légcső* ‘gége’, *mutatóujj*, *nagyujj* ‘hüvelykujj’, *oldalborda*, *pápaszem* ‘szemüveg’, *szájszéle* ‘ajaka’, *szembogár* ‘pupilla’, *szemgolyó* ‘pupilla’, *szemöldök*, *szemüveg*, *szemvilág* ‘pupilla’, *tejfog*, *tyúkszem* ‘szemölcs’, *tyúkszem*, *vakszem* ‘halánték; **mn** (11): *bélpoklos* ‘falánk’, *éhenkórász* ‘fa-

lánk', *himlőhelyes*, *libabőrös*, *lúdbőrös* 'libabőrös', *lúdtalpas* 'lúdtalpu', *lúdtalpu*, *nagybelű* 'falánk', *teletalpu* 'lúdtalpu', *telttalpu* 'lúdtalpu', *tompaorrú* 'pisze'.

Szószerkezetek: teljes szerkezetek: **fn** (2): *keze feje*, *szeme világa* 'pupilla'; hiányos szerkezetek: **fn** (7): *ajaka*, *cakja* 'toka', *gerince*, *pisléje* 'ajaka', *pittyé* 'ajaka', *tokája* 'toka', *völgye* 'genny'; laza szerkezet: **mn** (2): *tele van* 'állapotos', *telibeli van* 'állapotos'.

Képzések: igeképzés (25[+13]): igei származék (23[+12]): *bőgőz* 'horkol', *csúszkál*, *dobog*, *eltéved*, *fütyül*, *horkol*, *[hortyog]* 'horkol', *hunyorgat* 'pislog', *huzakodik* 'nyújtózkodik', *[huzakszik]* 'nyújtózkodik', *húzódik* 'nyújtózkodik', *izzad*, *kahácsol* 'köhög', *[kahog]* 'köhög', *korog*, *köhög*, *megmosakodik*, *morog* 'korog', *mosakodik* 'megmosakodik', *[mosakszik]* 'megmosakodik', *[mosdik]* 'megmosakodik', *[mosdolkodik]* 'megmosakodik', *[nyújtkozózik]* 'nyújtózkodik', *nyújtózkodik*, *pattant* 'csettint (az ujjával)', *[pattint]* 'csettint (az ujjával)', *[pattogtat]* 'csettint az ujjával', *[pislákol]* 'pislog', *pislog*, *rengeti* 'ringatja (a bölcsőt)', *ringatja*, *[ringázza]* 'ringatja (a bölcsőt)', *süvölt* 'fütyül', *[trüszköl]* 'tüsszög', *tüsszög*; névszói származék (2 [+1]): *dalol*, *[dalikózik]* 'dalol', *mosolyog*; **főnévképzés** (12[+3]): igei származék (7 [+2]): *gennyedség* 'genny', *gyulladás* 'árpa (a szemén)', *[izzadás]* 'veríték', *izzadság* 'veríték', *kelés* 'árpa (a szemén)', *mutató* 'mutatóujj', *pattanás*, *[verejték]* 'veríték', *veríték*; névszói származék (5[+1]): *bütykö* 1. 'bütyök', 2. 'tyúkszem', *orvosság*, *rútság* 'genny' *szemölcs*, *[szemölcső]* 'szemölcs'; **melléknévképzés** (27): igei származék (11): *borzongós* 'libabőrös', *borzos* 'kócos', *fakó* 'sápadt', *falánk*, *gyúlt* 'falánk', *puffadt* 'pufók', *pufók*, *rekedt*, *sápadt*, *telhetetlen* 'falánk', *várandós* 'állapotos'; névszói származék (16): *állapotos*, *boglyas* 'kócos', *bozontos* 'kócos', *foltos* 'himlőhelyes', *hasas* 'állapotos', *kócos*, *meztelen* 'meztelen', *meztelen*, *puklis* 'púpos', *púpos*, *ragyás* 'himlőhelyes', *rücskös* 'himlőhelyes', *semerges* 'himlőhelyes', *szeplős*, *tarjagos* 'himlőhelyes', *terhes* 'állapotos'.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy, általában köznyelvi megnevezésük van a tagolatlan, illetve a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** A megnevezés 29 fogalomnál az egész területen él: *csámcsog*, *csipa*, *csuklik*, *eltéved*, *elzsibbad*, *gyűrűsujj*, *íny*, *izom* (a fel-

ső karon), izzad, kisujj, konty, köldök: púp, könny, könnyök, köp, középsőujj, lábszár, lapocka, mell, mosolyog, ököl, recept, rekedt, selyp, szemöldök, szeplős, talál, tenyér; térd. 1.2. A megnevezés 2 fogalom esetében nem fedi le a területet: keze feje, pattanás. 2. Két megnevezése él a fogalomnak. 2.1. A főváltozat mellett 1 mellékváltozata is van 15 fogalom megnevezésének: anyajegy: anyajegy : anyafolt, behunyja: behunyja : lehunyja, bütyök: bütykő : bütyök, csúszkál: sinkózik : csúszkál, dadog: dadog : hebeg, dalol: dalol : dalikózik, dobog (a szív): dobog : ver, füttyül: füttyül : süvölt, halánték: halánték : vakszem, íz: perc : íz, korog: korog : morog, lelohad: lelohad : szétozlik, mutatóujj: mutatóujj : mutató, oldalborda: oldalborda : borda, púpos: púpos : puklis. 2.2. Két egyenrangú változat 5 fogalom rendszerében lefedi az egész területet: comb: bonc : comb, csípő: tompor : csípő, gerince: hátgerince : gerince, kifakad: kifakad : megfakad, orvosság: gyógyszer : orvosság. 3. A főváltozat mellett több mellékváltozat jelentkezik. 3.1. A változatok 31 fogalom megnevezési rendszerében lefedik az egész területet, néhány esetben még átfedések is vannak: ádámcsutka : ádámcsutka : évacsutka : almacsutka : csutka : gugó, ajaka: pittye : pisléje : szájszéle : ajaka, állapotos: állapotos : terhes : várandós : hasas : vastag : tele van : telibebe van, árpa (a szemén): árpa : gyulladás : kelés, csettint (az ujjával): pattint : pattant : pattogtat, fösvény: fösvény : zsugori : fukar : sóher, gége: gége : légcső : giga, genny: genny : rútság : gennyedség : völgye, hány: hány : okád : ökrődik, himlőhelyes: himlőhelyes : ragyás : rücskös : foltos : tarjagos : semerges, horkol: horkol : hortyog : bölgőz, hüvelykujj: nagyujj : hüvelykujj : hüvelyk, kancsal: kancsal : bandzsal : bandzsa, kócos: boglyas : kócos : borzos : bozontos, köhög: köhög : kahácsol : kahog, libabőrös: libabőrös : lúdbőrös : borzongós, lúdtalpú: lúdtalpú : teletalpú : lúdtalpas : telttalpú, meztelen: meztelen : meztelen : csupasz : pucér, nevet: nevet : kacag : röhög, pislog: pislog : hunyorgat : pislákol, pisze: pisze : fitos : tompa : tonka : tompa-orru, pufók: pufók : puffadt : duci : dundi, ringatja (a bölcsőt): ringatja : ringázza : rengeti, sápadt: sápadt : fehér : fakó : hóka, szemüveg: szemüveg : pápaszem : okuláré, tejfog: tejfog : guzi : csikófog, toka: cakja : toka : tokája : cak, tüsszög: prüszköl : trüszköl : tüsszög, tyúkszem: tyúkszem : bütykő : bőrkeményedés, veriték: izzadság : izzadás : verejték : veriték, zömök: zömök : köpcös : tömzsi. 4. Több, közel egyenrangú változat létezik egymás mel-

lett. **4.1.** A változatok a területet 1 fogalom megnevezési rendszerben teljesen lefedik: szemölcs: *szemölcs* : *szemőcső* : *tyúkszem*.

5. Sok megnevezés területi átfedéssel jelentkezik 5 fogalom megnevezési rendszerében: falánk: *bélpoklos* : *falánk* : *gyúlt* : *telhetetlen* : *éhenkórász* : *nagybelű*, lubickol: *lubickol* : *pancsol* : *pocskol* : *lopocskol* : *pacskol* : *pocsol*, megmosakodik: *mosakodik* : *mosdik* : *megmosdik* : *megmosakodik* : *mosakszik* : *mosdózkodik*, nyújtózkodik: *huzakodik* : *nyújtózkodik* : *huzakszik* : *húzódik* : *nyújtózik*, pupilla: *lencse* : *pupilla* : *szeme világa* : *szemvilág* : *szemgolyó* : *szembogár*.

11. A kendermunka [MNyA. 571–583.]

11.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (1): **sző**; fn (1): **áspa**; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: 1; fn: 1.

MNyA.: ige (2): **nyűvi (a kendert)**, **sző**; fn (0); mn (0). Tagoltsági mutató: ige: 1.

11.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

11.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (1): **vetélő**: 3 – *vetélő*, *vetélő*, *vetéllő*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $3/1 = 3$.

MNyA.: ige (0); fn (3): **áspa**: 2 – *motolá*, *motollá*; **szövőszék**: 3 – *szātvā*, *szātyvā*, *szótvā*; **vetélő**: 3 – *vetélő*, *vetélő*, *vetéllő*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $8/3 = 2,67$.

11.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (3): **kóc**: 4 – *gongyolá*, *kóc*, *kócgongyolá*, *áprószösz*; **szálakender**: 4 – *fejő*, *fejkendő*, *fejikendő*, *jókendő*; **tiloló**: 3 – *csápó*, *tiló*, *tiloló*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $11/3 = 3,67$.

MNyA.: ige (0); fn (2): **szálakender**: 2 – *fejő*, *kender fejő*; **tiloló**: 3 – *csápó*, *tiló*, *törő*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $5/2 = 2,5$.

11.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (2): **gerebenez**: 5A – 2L – *csinā, csināl, csinyā, csinyāl, gerebényéz*; **nyűvi (a kendent)**: 6A – 2L – *növi, nyövi, nyővi, nyüvi, nyűvi, szággáttya*; fn (4): **gereben**: 3A – 2L – *gerebén, gerebény, gerebjé*; **gombolyító**: 5A – 4L – *bolond, gombolító, gombolyító, motáfá, vető*; **rokka**: 5A – 2L – *rofká, rokká, ropká, kerekezsuguszáj, kerekezsuguszály*; **szövőszék**: 5A – 2L – *eszvátá, szátfa, szátvá, szátyvá, szövőszék*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: $11/2 = 5,5$; L: $4/2 = 2$; fn: A: $18/4 = 4,5$; L: $10/4 = 2,5$.

MNyA.: ige (1): **gerebenez**: 5A – 4L – *csinā, csināl, héh-lyézik, húz, von*; fn (4): **gereben**: 3A – 2L – *gerebén, gerebény, héhély*; **gombolyító**: 8A – 6L – *gombolyító, motá, motáfá, vértéke, vértékelevel, vertőke, vertőkelevel, vető*; **kóc**: 3A – 2L – *csepű, csépű, kóc*; **rokka**: 4A – 2L – *rofká, ropká, kerekezsuguszáj, kerekezsuguszály*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: $5/1 = 5$; L: $4/1 = 4$; fn: A: $18/4 = 4,5$; L: $12/4 = 3$.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	1 50	1 50	–	2 16,67	2 100	–	–	2 16,67
Tagolt	2 20	8 80	–	10 83,33	1 10	9 90	–	10 83,33
Össz:	3 25	9 75	–	12 100	3 25	9 75	–	12 100

Ezt a fogalomkört 12 fogalom, 3 (25%) igei és 9 (75%) főnévi alkotja. Alaki, lexikaivagy mindkét tekintetben tagolt Medvesalján és az atlaszban is 10-10 fogalom megnevezési rendszere, ez a fogalmak 83,33%-a, 2 (6,67%) tagolatlan. A tagoltságot mutató csoportokon belül alakilag tagolt Medvesalján 1 (10%), az atlaszban 3 (30%) főnév, lexikailag tagolt Medvesalján 3 (30%), az atlaszban 2 (20%) főnév, alakilag és lexikailag is tagolt Medvesalján 2 (20%) ige és 4 (40%) főnév, az atlaszban 1 (10%) ige és 4 (40%) főnév megnevezési rendszere. Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak mutatója a medvesalji anyagban 3,00, az atlaszban 2,67, a lexikailag tagoltaké Medvesalján 3,67, a atlaszban 2,50. Az alakilag és lexikailag egyaránt tagoltak alaki mutatói: ige: 5,50, illetve 5,00, főnév: 4,50-4,50; lexikai mutatók: ige: 2,00, illetve 4,00,

főnév: 2,50, illetve 3,00. A fogalomkör abszolút tagoltsági mutatói a következők: alaki mutató Medvesalján: 3,08, az atlaszban: 2,92; lexikai mutató Medvesalján 2,33, az atlaszban 2,17. Ezek a mutatók azt bizonyítják, hogy a medvesalji megnevezési rendszerek alaki és lexikai tekintetben is tagoltabbak.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt a megnevezési rendszere, tehát legalább 5 megnevezése van Medvesalján: 0; az atlaszban 1 főnévi fogalomnak. Közepesen tagolt, vagyis 3–4 megnevezése fordul elő Medvesalján 4 főnévi; az atlaszban 1 igei és 1 főnévi fogalomnak. Gyengén tagolt, tehát mindössze 2 megnevezése él Medvesalján 2 igei, 3 főnévi; az atlaszban 4 főnévi fogalomnak.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (0)	Erősen tagolt (1 fn) gombolyító
Közepesen tagolt (4 fn) gombolyító kóc szálakender tiloló	Közepesen tagolt (1 ige, 1 fn) gerebenez; tiloló
Gyengén tagolt (2 ige, 3 fn) gerebenez nyűvi (a kendert); gereben rokka szövőszék	Gyengén tagolt (4 fn) gereben kóc rokka szálakender

Az ebbe a fogalomkörbe tartozó 12 fogalom megjelölésére Medvesalján 28, az atlasz vizsgált kutatópontjain pedig 26 lexémát találtunk. Az egy fogalomra eső megnevezések átlaga tehát 2,33, illetve 2,17.

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági vizsgálatban megállapított 28 megnevezésből 5 igei fogalomra vonatkozik, közülük 3 (60%) tőszó, 2 (40%) képzés, tehát motivált. A 23 főnévi megnevezésből 9 (39,13%) tőszó, vagyis motiválatlan, 14 (60,87%) motivált. A motiváltak közül 5 (35,72%) képzett származék, 8 (57,14%) összetétel és 1 (7,14%) szó szerkezet.

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: **ige** (3): *csinál* ‘gerebenez’, *nyűvi* ‘nyűvi (a kendert)’, **szó**; **fn** (9): *bolond* ‘gombolyító’, *gereben*, *gereblye* ‘gereben’, *gongyola* ‘kóc’, *kóc*, *motolla* ‘áspa’, *rokka*, *szátva* ‘szövőszék’, *tiló* ‘tiloló’.

Motivált megnevezések

Összetételek: **fn** (8): *aprószösz* ‘kóc’, *fejekender* ‘szálakender’, *fejkender* ‘szálakender’, *jókender* ‘szálakender’, *kerekesguzsaly* ‘rokka’, *kócgongyola* ‘kóc’, *motafa* ‘gombolyító’, *szövőszék*.

Szószerkezet: **fn** (1): hiányos szerkezet: *feje* ‘szálakender’.

Képzések: **ige** (2): igei származék: *szaggatja* ‘nyűvi (a kendert)’; névszói származék: *gerebenez*; **fn** (5): igei származék: *csapó* ‘tiloló’, *gombolyító*, *tiloló*, *vetélő*, *vető* ‘gombolyító’.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy, általában köznyelvi megnevezésük van a tagolatlan, illetve a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalomnak. **1.1.** Egyetlen, az egész területen élő köznyelvi megnevezése van 1 fogalomnak: *szó*. **1.2.** Az egyetlen megnevezés nem fedi le az egész területet 2 fogalom rendszerében: *áspa*, *vetélő*. **2.** Két megnevezése létezik a fogalomnak. **2.1.** A főváltozat és a mellette jelentkező mellékváltozat 4 fogalomnál együttesen lefedi az egész területet: *gereben*: *gereben* : *gereblye*, *nyűvi* (a kendert): *nyűvi* : *szaggatja*, *rokka*: *rokka* : *kerekesguzsaly*, *szövőszék*: *szátva* : *szövőszék*. **2.2.** Két – közel egyenrangú – változat 1 fogalom rendszerében lefedi az egész területet: *gerebenez*: *csinál* : *gerebenez*. **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat jelentkezik. **3.2.** A változatok együttesen sem fedik le 4 fogalom megnevezési rendszerében a régiót: *gombolyító*: *gombolyító* : *bolond* : *motafa* : *vető*, *kóc*: *kóc* : *gongyola* : *aprószösz* : *kócgongyola*, *szálakender*: *feje* : *fejkender* : *fejekender* : *jókender*, *tiloló*: *tiló* : *tiloló* : *csapó*.

12. A népi szokások [MNyA. 584–589.], a vallási és társadalmi élet [MNyA. 591–597.]

12.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (2): **bagó, ügyvéd**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

MNyA.: ige (0); fn (6): **bagó, fazekas, fejfa, jegyző, sírkereszt, szőlőkaró**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

12.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

12.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (1): **gyónik**: 8 – *gyohon, gyón, gyovon, gyuhony, gyónik, gyónyik, gyovonyik, gyuhonyik*; fn (2): **bige**: 2 – *pige, pike*; **jegyző**: 2 – *jeddző, jegyző*; mn (0). Tagoltsági mutató: ige: $8/1 = 8$; fn: $4/2 = 2$.

MNyA.: ige (2): **alkuszik**: 2 – *álkud, álkudik*; **gyónik**: 6 – *gyón, gyohon, gyovon, gyovonik, gyovonyik, gyuvonyik*; fn (1): **bige**: 5 – *bige, bike, pige, pigé, pike*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: $8/2 = 4$; fn: $5/1 = 5$.

12.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (5): **fazekas**: 2 – *cserepes, fázékás*; **fejfa**: 2 – *fejfá, kopjáfá*; **lóre**: 3 – *lóre, kápázsbor, sigérbor*; **sírkereszt**: 4 – *kérészt, fákérészt, fejfá, kérésztfa*; **szőlőkaró**: 2 – *káró, szőlőkáró*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $13/5 = 2,6$.

MNyA.: ige (0); fn (1): **lóre**: 3 – *csingér, lőre, kápázsbor*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $3/1 = 3$.

12.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (1): **alkuszik**: 4A – 3L – *álkudik, álkusz, álkuszik, éggyeszkedik*; fn (1): **palozsna**: 6A – 5L – *polos, polozs, poloská, polozsna, polostojás, zāp*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: $4/1 = 4$; L: $3/1 = 3$; fn: A: $6/1 = 6$; L: $5/1 = 5$.

MNyA.: ige (0); fn (2): **palozsna**: 4A – 2L – *polos, polozs, polozsá, zāptojás*; **ügyvéd**: 5A – 2L – *fiskális, fiskáris, fiskārus, ügyvéd, ügyvég*; mn (0). Tagoltsági mutatók: fn: A: $9/2 = 4,5$; L: $4/2 = 2$.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	–	2 100	–	2 16,67	–	6 100	–	6 50
Tagolt	2 20	8 80	–	10 83,33	2 33,33	4 66,67	–	6 50
Össz:	2 16,67	10 83,33	–	12 100	2 16,67	10 83,33	–	12 100

Ebbe a fogalomkörbe 12 fogalom, 2 (16,67%) igei és 10 (83,33%) főnévi sorolható. Alaki, lexikai vagy mindkét szempontból tagolt Medvesalján 10 (83,33%), az atlaszban pedig 6 (50%) fogalom megnevezési rendszere. A tagoltságot mutató kategóriákon belül alakilag tagolt Medvesalján 1 (10%) igei 2 (20%) főnévi, az atlaszban 2 (33,33%) igei és 1 (16,67%) főnévi, lexikailag tagolt Medvesalján 5 (50%) főnévi, az atlaszban 1 (16,67%) főnévi, alakilag és lexikailag is tagolt Medvesalján 1-1 (10-10%) igei és főnévi, az atlaszban 2 (33,33%) főnévi fogalom megnevezési rendszere. Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatója a medvesalji anyagban az igeinél 8,00, a főnévinél 2,00, az atlaszban az igeinél 4,00, a főnévinél 5,00. A lexikailag tagoltak kategóriájának tagoltsági mutatói: Medvesalján a főnévinél 2,60, az atlaszban 3,00. Az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatói: Medvesalján az igei alaki tagoltsága: 4,00, lexikai tagoltsága: 3,00, a főnévi alaki tagoltsága: 6,00, lexikai tagoltsága 5,00; az atlaszban a főnévi alaki tagoltsága 4,50, lexikai tagoltsága pedig 2,00. A fogalomkör abszolút tagoltsági mutatói a következők: alaki mutatók: Medvesalján és az atlaszban egyformán 2,42; lexikai mutatók: Medvesalján 2,17, az atlaszban 1,33. A fogalomkör megnevezési rendszerének alaki tagoltsága mindkét helyen azonos, lexikailag azonban a medvesalji jóval tagoltabb.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt, tehát legalább 5 megnevezése van Medvesalján 1 főnévi fogalomnak. Közepesen tagolt, vagyis 3-4 megnevezése fordul elő Medvesalján 1 igei, 2 főnévi; az atlaszban 1 főnévi fogalomnak. Gyengén tagolt, csupán 2 megnevezése él Medvesalján 3 főnévi, az atlaszban 2 főnévi fogalomnak.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (1 fn) palozsna	Erősen tagolt (0)
Közepesen tagolt (1 ige, 2 fn) alkuszik; lőre sírkereszt	Közepesen tagolt (1 fn) lőre
Gyengén tagolt (3 fn) fazekas fejfa szőlőkaró	Gyengén tagolt (2 fn) palozsna ügyvéd

Az ebbe a fogalomkörbe tartozó 12 fogalom jelölésére 26 megnevezést találtunk, így az egy fogalomra eső megnevezések átlaga Medvalján 2,17, az atlasz vizsgált anyaga alapján pedig 1,33.

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági elemzésben megállapított 26 megnevezésből 4 (15,38%) igei, 22 (84,62%) pedig főnévi fogalmat jelöl. A 4 igei megnevezésből 1 (25%) tőszó, tehát motiválatlan, 3 (75%) képzés, vagyis motivált. A 22 főnévi megnevezésből 7 (31,82%) tőszó, tehát motiválatlan, 15 (68,18%) motivált. A motiváltakból 10 (66,67%) összetétel, 4 (26,66%) képzés, 1 (6,67%) elvonás.

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: ige (1): *gyónik*; fn (8): *bagó*, *bige*, *karó* ‘szőlőkaró’, *kereszt* ‘sírkereszt’, *lőre*, *polos* ‘palozsna’, *polozsna*, *záp* ‘palozsna’.

Motivált megnevezések:

Összetételek: fn (10): *fakereszt* ‘sírkereszt’, *fejfa* ‘sírkereszt’, *fejfa*, *kapásbor* ‘lőre’, *keresztfa* ‘sírkereszt’, *kopjafa* ‘fejfa’, *polostojás* ‘palozsna’, *sígerbor* ‘lőre’, *szőlőkaró*, *ügyvéd*.

Képzések: ige (2 +[1]): igei származék (1): *egyezkedik* ‘alkuszik’; névszói származék (1+[1]): *alkuszik*, *[alkudik]* ‘alkuszik’; fn (4): igei származék (1): *jegyző*; névszói származék (3): *cserepes* ‘fazekas’, *fazekas*, *poloska* ‘palozsna’.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy, általában köznyelvi megnevezésük van a tagolatlan, valamint a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** Egy köznyelvi megnevezése él 4 fogalomnak az egész területen: *bagó*, *bige*, *gyónik*, *ügyvéd*. **1.2.** Az egyetlen megnevezés 1 fogalom esetében nem él az egész területen: *jegyző*. **2.** Két megnevezése használatos a fogalomnak. **2.1.** A főváltozat a mellette jelentkező egy mellékváltozattal együtt 2 fogalomnál lefedi az egész régiót: fazekas: *cserapes* : *fazekas*, szőlőkaró: *karó* : *szőlőkaró*. **2.1.1.** A főváltozat a mellékváltozattal együtt sem fedile a területet 1 fogalomnál: fejfa: *fejfa* : *kopjafa*. **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat jelentkezik. **3.1.** A megnevezések 3 fogalomnál együttesen lefedik az egész területet: alkuszik: *alkudik* : *alkuszik* : *egyezkedik*, palozsna: *polos* : *polozsna* : *polostojás* : *záp* : *poloska*, sárkereszt: *kereszt* : *keresztfa* : *fejfa* : *fakereszt*. **3.2.** A változatok együttesen sem fedik le a területet 1 fogalomnál: löre: *lőre* : *kapásbor* : *sígerbor*.

13. Az időjárás és a természet [MNyA. 598–614., 640.]

13.1 Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (3): **tó**, **kavics**, **szívárvány**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

MNyA.: ige (1): **mennydörög**; fn (2): **lék**, **tó**; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: 1; fn: 1.

13.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

13.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (1): **befagy**: 2 – *befägy*, *bëfägy*; fn (4): **dér**: 2 – *dër*, *dér*; **felhő**: 2 – *felhő*, *fëlhő*; **jég**: 2 – *jëg*, *jég*; **tejút**: 2 – *tejút*, *tëjút*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: $2/1 = 2$; fn: $8/4 = 2$.

MNyA.: ige (1): **befagy**: 2 – *befägy*, *bëfägy*; fn (6): **békanyál**: 2 – *békányā*, *békányāl*; **dér**: 2 – *dër*, *dér*; **jég**: 2 – *jëg*, *jég*; **kavics**: 2 – *kävács*, *kävics*; **szárazság**: 2 – *szārāsāg*, *szārāsāg*; **szívárvány**: 2 – *szivärvány*, *szivärvány*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: $2/1 = 2$; fn: $12/6 = 2$.

13.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (1): **villámlik**: 2 – *villámlik, villámzik*; fn (0); mn (0); Tagoltsági mutató: ige: $2/1 = 2$.

MNyA.: ige (0); fn (2): **tejút**: 2 – *tejút, hádák útyá*; **zúzmara**: 2 – *zúz, zúzmára*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $4/2 = 2$.

13.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (3): **kiderül**: 4A – 3L – *kiderű, kiderül, kitisztul, kividul*; **mennydörög**: 5A – 4L – *dörög, zeng, zörög, mēndörög, mennydörög*; **szítal (az eső)**: 7A – 6L – *csöpereg, lájhāl, szādolog, szemereg, szitā, szitāl, szitálogyik*; fn (6): **békányál**: 4A – 2L – *békáfenyēr, békáfenyēr, békáfenyér, békányāl*; **Göncölszekér**: 6A – 3L – *göncölszeker, göncölszekēr, göncölszekér, kincsőszeker, kincsőszekér, kincsőszekeri*; **lék**: 5A – 2L – *lēk, lék, juk, luk, lyuk*; **szárazság**: 3A – 2L – *ászāl, ászály, szárasság*; **tócsa**: 7A – 4L – *pocsār, pocsér, pocsok, pocsolá, pocsolyá, pocsollyá, tócsá*; **zúzmara**: 4A – 3L – *zúz, zúzmár, zuzmára, zúzmára*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: $16/3 = 5,33$; L: $13/3 = 4,33$; fn: A: $29/6 = 4,83$; L: $16/6 = 2,67$.

MNyA.: ige (3): **kiderül**: 5A – 3L – *kiderül, kitisztul, kitisztul, kitisztól, kividul*; **szítal (az eső)**: 5A – 4L – *csöpereg, csöpereg, lájhāl, szitāl, szitálogyik*; **villámlik**: 3A – 2L – *vilámlik, villámyik, villámzik*; fn (3): **felhő**: 5A – 2L – *burólás, fējhő, fēlhő, felyhő, fēlyhő*; **Göncölszekér**: 3A – 2L – *göncölszeker, göncölszekér, göncölszekere*; **tócsa**: 4A – 3L – *pocsáj, pocsolá, pocsolyá, tócsá*; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: $13/3 = 4,33$; L: $9/3 = 3$; fn: A: $12/3 = 4$; L: $7/3 = 2,33$.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	–	3 100	–	3 16,67	1 33,33	2 66,67	–	3 16,67
Tagolt	5 33,33	10 66,67	–	15 83,33	4 26,67	11 73,33	–	15 83,33
Össz:	5 27,78	13 72,22	–	18 100	5 27,78	13 72,22	–	18 100

Ezt a fogalomkört 18 fogalom 5 (27,78%) igei és 13 (72,22%) főnévi alkotja. Alaki, lexikai vagy mindkét tekintetben tagolt megnevezési rendszerű Medvesalján és az atlaszban is 15-15 (83,33-83,33%) fogalom, tagolatlan 3-3 (16,67-16,67). A tagolt kategóriákon belül alakilag tagolt Medvesalján és az atlaszban is 1-1 (6,67-6,67%) igei, valamint Medvesalján 4 (26,66%), az atlaszban 6 (40%) főnévi fogalom megnevezési rendszere. Lexikailag tagolt Medvesalján 1 (6,67%) igei, az atlaszban pedig 2 (13,33%) főnévi fogalom megnevezési rendszere. Alakilag és lexikailag is tagolt Medvesalján és az atlaszban 3-3 (20%) igei, valamint Medvesalján 6 (40%), az atlaszban pedig 3 (20%) főnévi fogalom megnevezési rendszere. Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak tagoltsági mutatója a medvesalji anyagban is, az atlaszban is mindkét szófajúnál egyformán 2,00, a lexikailag tagoltaké Medvesalján az igei estében 2,00, az atlaszban a főnévié 2,00. A alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű fogalmak alaki tagoltsági mutatói: az igeieké: 5,33, illetve 4,33, a főnévieké 4,83, illetve 4,00; lexikai tagoltsági mutatói: az igeieké: 4,33, illetve 3,00, a főnévieké: 2,67, illetve 2,33. A fogalomkör megnevezési rendszerének abszolút tagoltsági mutatói: alaki mutató Medvesalján: 3,28, az atlaszban 2,44; lexikai mutató Medvesalján: 2,17, az atlaszban 1,67. Ennek a fogalomkörnek a megnevezési rendszere alaki és lexikai tekintetben is Medvesalján a tagoltabb.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt, tehát legalább 5 megnevezése van Medvesalján 1 igei fogalomnak. Közepesen tagolt, vagyis 3-4 megnevezése fordul elő Medvesalján 2 igei, 4 főnévi; az atlaszban 2 igei, 1 főnévi fogalomnak. Gyengén tagolt, tehát csak 2 megnevezése használatos Medvesalján 1 igei, 2 főnévi; az atlaszban 1 igei, 4 főnévi fogalomnak.

MEDVESALJA	NYELVATLASZ
Erősen tagolt (1 ige) szítál (az eső)	Erősen tagolt (0)
Közepesen tagolt (2 ige, 4 fn) kiderül mennydörög; Göncölszekér szárazság tócsa zúzmara	Közepesen tagolt (2 ige, 1 fn) kiderül szítál (az eső); tócsa
Gyengén tagolt (1 ige, 2 fn) villámlík; békanyál, lék	Gyengén tagolt (1 ige, 4 fn) villámlík; felhő Göncölszekér tejút zúzmara

Az ebbe a fogalomkörbe tartozó 18 fogalom jelölésére Medvesalján 39, az atlasz kiválasztott kutatópontjain 30 megnevezést találtunk. Ebből következően az egy fogalomra eső lexémák átlaga Medvesalján 2,17, az atlaszban pedig 1,67.

A lexémák motiváltsági vizsgálata

A tagoltsági vizsgálatban megállapított 39 megnevezésből 16 (41,02%) igei, 23 (58,98%) pedig főnévi fogalmat jelöl. Az igei fogalmat jelölőkből 4 (25%) tőszó, tehát motiválatlan, 12 (75%) motivált. A motiváltakból 11 (91,67%) képzés, 1 (8,33%) összetétel. A főnévi megnevezések közül 15 (65,22%) tőszó, tehát motiválatlan, 8 (34,78%) motivált. A motiváltak 75%-a (6) összetétel, 25%-a (2) képzés.

Motiválatlan megnevezések

Tőszók: **ige** (4): *befagy*, *kivídul* ‘kiderül’, *lajhál* ‘szítál (az eső)’, *szádolog* ‘szítál (az eső)’; **fn** (15): *aszály* ‘szárazság’, *dér*, *felhő*, *jég*, *kavics*, *lék*, *lyuk* ‘lék’, *pocsár* ‘tócsa’, *pocsok* ‘tócsa’, *pocsolya* ‘tócsa’, *szívárvány*, *tó*, *zúz* ‘zúzmara’, *zúzmar* ‘zúzmara’, *zúzmara*. Motivált megnevezések

Összetételek: **ige** (1): *mennydörög*; **fn** (6): *békafenyér* ‘békanyál’, *békanyál*, *göncölszekér*, *kinscsőszekér* ‘Göncölszekér’, *kinscsőszekere* ‘Göncölszekér’, *tejút*.

Képzések: ige (9+[2]): igei származék (4): *csepereg* ‘szítál (az eső)’, *dörög* ‘mennydörög’, *zeng* ‘mennydörög’, *zörög* ‘mennydörög’; névszói származék (5+[2]): *kiderül*, *kitisztul* ‘kiderül’, *szeme-reg* ‘szítál (az eső)’, *szítál* ‘szítál (az eső)’, [*szítáلودیک*] ‘szítál (az eső)’ *villámlik*, [*villámszik*] ‘villámlik’; **fn** (2): névszói származék (2): *szárazság*, *tócsa*.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy, általában köznyelvi megnevezésük van a tagolatlan, illetve a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak. **1.1.** Az egy köznyelvi megnevezés 8 fogalomnál az egész területen használatos: *befagy*, *dér*, *felhő*, *jég*, *kavics*, *szivárvány*, *tejút*, *tó*. **2.** Két megnevezése él a fogalomnak. **2.1.** A főváltozat a mellette jelentkező mellékváltozattal együtt 4 fogalomnál az egész területen használatos: békanyál: *békanyál* : *békafenyér*, lék: *lék* : *lyuk*, szárazság: *szárazság* : *aszály*, villámlik: *villámlik* : *villámszik*. **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat is használatos. **3.1.** A főváltozat a mellékváltozatokkal együtt 5 fogalom megnevezési rendszerében lefedi a területet: Göncölszékér: *göncölszékér* : *kincsőszékér* : *kincsőszékere*, kiderül: *kiderül* : *kividul* : *kitisztul*, szítál (az eső): *szítál* : *csepereg* : *szítáلودیک* : *száදဝလ* : *lajhál* : *szeme-reg*, tócsa: *pocsolya* : *tócsa* : *pocsár* : *pocsok*, zúzmara: *zúzmara* : *zúz* : *zúsmar*. **4.** Több, területileg elválasztható lexéma él egymás mellett. **4.1.** A változatok 1 fogalom esetében együttesen lefedik az egész régiót: *mennydörög*: *zeng* : *dörög* : *mennydörög* : *zörög*.

14. A vadon élő kisebb állatok [MNyA. 615–639.], rovarok [MNyA. 641–652.]

14.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (4): **gyík, kígyó, szarka, szitakötő**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

MNyA.: ige (0); fn (11): **búbos pacsirta, csimasz, egér, fecske, görény, gyík, kígyó, mókus, szarka, szöcske, veréb**; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: 1.

14.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

14.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (8): **cserebogár**: 3 – *cserebogār, cserebugār, cseribogār*; **egér**: 3 – *eger, egēr, egér*; **fecske**: 3 – *fecske, fecskē, fēcskē*; **gólya**: 2 – *gólá, gólyá*; **menyét**: 4 – *menetke, mēnetke, mēnētke, mēnyētke*; **mezei pacsirta**: 2 – *pácsirtá, pácsirtá*; **tövisszúró gébics**: 2 – *gebics, gēbics*; **veréb**: 3 – *vereb, verēb, veréb*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $22/8 = 2,75$.

MNyA.: ige (0); fn (5): **gólya**: 2 – *gójá, gólyá*; **légy**: 2 – *lēgy, légy*; **menyét**: 2 – *mēnetke, mēnētke*; **mezei pacsirta**: 2 – *pácsirtá, pácsirtá*; **patkány**: 5 – *pátkány, potká, potkāny, potykā, potykāny*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $13/5 = 2,6$.

14.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (0); fn (10): **búbos banka**: 2 – *búbozsbánká, bűdözbánká*; **csimasz**: 2 – *pájod, pájor*; **denevér**: 2 – *bőreger, denevér*; **ebihal**: 2 – *ebihál, kutyáhál*; **feketevarjú**: 3 – *csóká, várnyú, feketevárnyú*; **görény**: 2 – *girind, görény*; **lepke**: 3 – *lepe, lepke, pillángó*; **mókus**: 3 – *evet, mokus, mókuská*; **szöcske**: 2 – *kábócá, szöcske*; **szürkevarjú**: 3 – *csóká, várnyú, szürkevárnyú*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $24/10 = 2,4$.

MNyA.: ige (0); fn (10): **bodobács**: 2 – *verőkötő, verőkötőbogār*; **cinke**: 2 – *cinēge, cinke*; **denevér**: 3 – *bőreger, denevér, szárnyáseger*; **ebihal**: 2 – *békáhál, kutyáhál*; **feketevarjú**: 4 – *csóká, holló, várnyú, feketevárnyú*; **lepke**: 3 – *lepe, lepke, pillángó*; **sündisznó**: 2 – *töviskézsdisznó, töviskēskutyá*; **szitakötő**: 5 – *kígyószolgá, kígyószolgājá, kígyószolgáló, kígyószolgálójá, szitákötő*; **szürkevarjú**: 2 – *várnyú, szürkevárnyú*; **tövisszúró gébics**: 3 – *gebics, gegő, szárkágebics*; mn (0). Tagoltsági mutató: fn: $28/10 = 2,8$.

14.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: ige (1): **zümmög**: 7A – 6L – *dunnyog, dünnyög, duruzsol, zizeg, zong, zúg, zümmög*; fn (13): **barázdabillegető**: 5A – 3L – *bárāzدابillegető, borozدابillegető, bárāzدابillēncs, borozدابillēncs, borozدابillentyű*; **bodobács**: 6A – 5L – *verőke, kátonābogār, nāpkőjtőbogār, nāpkőtőbugār, szēntivān bogār, tőkebogār*; **bögöly**: 6A – 4L – *bögöly, dongó, dongólēgy, pēcsik,*

pécsik, pícsik; búbos pacsirta: 5A – 3L – pácsirtá, pácsírtá, búbospácsirt, pipíske, pipíské; cinke: 4A – 2L – cinege, cinége, cinke, cinké; katicabogár: 7A – 5L – katicá, kátyicá, katicábogár, kátyicábogár, katicábogárká, kátóká, kátókábogár; kukac: 5A – 3L – férég, kukác, pondrē, pondré, pondró; légy: 4A – 3L – dongó, lēgy, légy, dongólégy; patkány: 5A – 2L – pátkān, pátkāny, potkān, potkāny, nágyegēr; pióca: 4A – 3L – nádá, lónádá, lónádály, pijóca; sündisznó: 6A – 3L – sündisznó, tövisēzsdisznyó, töviskēzsdisznó, töviskēzsdisznyó, töviskēzsdisznó, töviskēzszyisznyó; vakondok: 5A – 3L – potkāny, potykāny, vākond, vākondák, vākondok; varangyos béka: 5A – 2L – várāncsozsbēká, várāncsozsbéká, várāngyozsbēká, várāngyozsbéká, várāzsbéká; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: 7/1 = 7; L: 6/1 = 6; fn: A: 67/13 = 5,15; L: 41/13 = 3,15.

MNyA.: ige (1): **zűmmög:** 9A – 5L – brűng, drung, zong, zömög, zűg, zung, zűmög, zűmmög, zsong; fn (9): **barázda-billegető:** 4A – 2L – bārāzdābillencs, borozdābillencs, bārāzdābillēktető, borozdābillēktető; **bögöly:** 7A – 5L – dongó, dungó, lólégy, précsik, zongó, zongólégy, zungólégy; **búbos banka:** 4A – 3L – búbozsbānká, bűdōzsbānká, bűdōzsdātká, bűdōzsdutká; **cserebogár:** 4A – 2L – cseri, cserebogār, cseribogār, cseribogār; **katicabogár:** 8A – 7L – bārbóká, borbóká, kátālinká, katicá, katicábogār, katicábogārká, istenkebogārkJá, szentjānozbogārkJá; **kukac:** 5A – 3L – férég, kukác, pondré, pondró, pundré; **pióca:** 3A – 2L – nádá, nádāj, pijóca; **vakondok:** 4A – 2L – vākānd, vākond, vākondák, vākondok; **varangyos béka:** 4A – 2L – rāvāncsāgozsbéká, várāncsozsbéká, várāngyozsbéká, várāzsbéká; mn (0). Tagoltsági mutatók: ige: A: 9/1 = 9; L: 5/1 = 5; fn: A: 43/9 = 4,78; L: 28/9 = 3,11.

A tagoltság általános jellemzői

Tagoltság	Medvesalja				MNyA.			
	ige %	fn %	mn %	Össz: %	ige %	fn %	mn %	Össz: %
Ttlan	–	4 100	–	4 11,11	–	11 100	–	11 30,56
Tagolt	1 3,13	31 96,87	–	32 88,89	1 4	24 96	–	25 69,44
Össz:	1 2,78	35 97,22	–	36 100	1 2,78	35 97,22	–	36 100

Ezt a fogalomkört 36 fogalom alkotja. Szófaji szempontból egyetlen egy igei (2,78%) kivételével a többi 35 (97,22%) főnévi. Alaki, lexikai vagy mindkét tekintetben tagolt Medvesalján 32 (88,89%), az atlaszban pedig 25 (69,44%) fogalom megnevezési rendszere. Tagolatlan Medvesalján 4 (11,11%), az atlaszban viszont 11 (30,56%) fogalom megnevezési rendszere. Mindkét korpuszban alakilag és lexikailag egyaránt tagolt az egyetlen igei fogalom rendszere. A tagoltságot mutató kategóriákon belül alakilag tagolt Medvesalján 8 (25%), az atlaszban 5 (20%), lexikailag tagolt Medvesalján és az atlaszban is egyformán 10-10 (31,25%, illetve 40%), alakilag és lexikailag egyaránt tagolt Medvesalján 14 (43,75%), az atlaszban 10 (40%) fogalom megnevezési rendszere. Az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak mutatója a medvesalji anyagban 2,75, az atlaszban 2,60, a lexikailag tagoltaké Medvesalján 2,4, az atlaszban 2,8. Az alakilag és lexikailag is tagoltak alaki tagoltsági mutatói: ige: 7,00, illetve 9,00; főnév: 5,15, illetve 4,78; lexikai tagoltsági mutatói: ige: 6,00, illetve 5,00; főnév: 3,15, illetve 3,11. Az abszolút tagoltsági mutatók a következők: alaki mutatók: Medvesalján 3,06, az atlaszban 2,39; lexikai mutatók: Medvesalján 2,31, az atlaszban 2,14. Bizonyos belső egyenetlenségek ellenére a medvesalji megnevezési rendszerek tagoltabbak, mint az atlaszbeliek.

A lexikai tagoltság fokozatának jellemzői

Erősen tagolt a megnevezési rendszere, tehát legalább 5 megnevezése van Medvesalján 1 igei, 2 főnévi; az atlaszban 1 igei, 3 főnévi fogalomnak. Közepesen tagolt, vagyis 3-4 lexémával fejeznek ki Medvesalján 12 főnévi; az atlaszban 6 ugyancsak főnévi fogalmat. Gyengén tagolt, tehát 2 megnevezése használatos Medvesalján 8 főnévi; az atlaszban 10 szintén főnévi fogalomnak.

Motívatlan megnevezések

Tőszók: ige (6): *dunnyog* ‘zümmög’, *duruzsol* ‘zümmög’, *zizeg* ‘zümmög’, *zong* ‘zümmög’, *zúg* ‘zümmög’, *zümmög*; **fn** (42): *bögöly*, *cinege* ‘cinke’, *cinke*, *cserebogár*, *csóka* 1. ‘feketevarjú’, 2. ‘szürkevarjú’, *denevér*, *egér*, *evet* ‘mókus’, *fecske*, *féreg* ‘kukac’, *gébics* ‘töviszúró gébics’, *girind* ‘görény’, *gólya*, *görény*, *gyík*, *kabóca* ‘szöcske’, *kígyó*, *kukac*, *légy*, *lepe* ‘lepke’, *lepke*, *mókus*, *nada* ‘pióca’, *pacsirta* 1. ‘búbos pacsirta’, 2. ‘mezei pacsirta’, *pajod* ‘csimasz’, *pajor* ‘csimasz’, *patkány* 1. ‘patkány’, 2. ‘vakondok’, *pécsik* ‘bögöly’, *pillangó* ‘lepke’, *pióca*, *pipiske* ‘búbos pacsirta’, *pondró* ‘féreg’, *szarka*, *szöcske*, *vakond* ‘vakondok’, *vakondok*, *varjú* 1. ‘feketevarjú’, 2. ‘szürkevarjú’, *veréb*.

Motivált megnevezések

Összetételek: fn (27): *barázdabillegető*, *barázdabillencs* ‘barázdabillegető’, *barázdabillentű* ‘barázdabillegető’, *bőregér* ‘denevér’, *búbosbanka*, *búbospacsirta*, *büdösbanka* ‘búbos banka’, *dongólégy* 1. ‘bögöly’, 2. ‘légy’, *ebihal*, *feketevarjú*, *katicabogár*, *katókabogár* ‘katicabogár’, *katonabogár* ‘bodobács’, *kutyahal* ‘ebihal’, *lónadály* ‘pióca’, *nagyegér* ‘patkány’, *napköltőbogár* ‘bodobács’, *sündisznó*, *szentivánbogár* ‘bodobács’, *szitakötő*, *szürkevarjú*, *tőkebogár* ‘bodobács’, *tövisesdisznó* ‘sündisznó’, *töviskesdisznó* ‘sündisznó’, *varancsóbéka*, *varasbéka* ‘varangyos béka’.

Képzések: fn (8): igei származék (3): *dongó* 1. ‘bögöly’, 2. ‘légy’, *verőke* ‘bodobács’; névszói származék (5): *katica* ‘katicabogár’, *katicabogárka* ‘katicabogár’, *katóka* ‘katicabogár’, *menyétke* ‘menyét’, *mókuska* ‘mókus’.

A fogalomkör megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásai

1. Egy, általában köznyelvi megnevezése van a tagolatlan, illetve a csak alaki tagoltságot mutató megnevezési rendszerű fogalmaknak.

1.1. A köznyelvi megnevezés 9 fogalomnál az egész területen él: *egér*, *fecske*, *gólya*, *gyík*, *kígyó*, *menyét*: *menyétke*, *mezei pacsirta*: *pacsirta*, *szarka*, *veréb*. **1.2.** Az egyetlen megnevezés 3 fogalom esetében nem használatos az egész területen: *cserebogár*, *szitakötő*, *töviszúró gébics*: *gébics*. **2.** Két megnevezése van a fogalmaknak.

2.1. A főváltozat a mellékváltozattal együtt 4 fogalom megnevezési rendszerében lefedi az egész területet: *csimasz*: *pajod*: *pajor*, *de-*

nevér: *bőregér* : *denevér*; görény: *girind* : *görény*, varangyos béka: *varancsosbéka* : *varasbéka*. **2.1.1.** A főváltozat és a mellette élő mellékváltozat 1 fogalomnál nem fedi le a régiót: szöcske: *kabóca* : *szöcske*. **2.2.** Két egyenrangú változat 3 fogalomnál lefedi az egész területet: cinke: *cinke* : *cinége*, ebihal: *kutyahal* : *ebihal*, patkány: *patkány* : *nagyegér*. **2.3.** A két lexéma nem fedi le 1 fogalomnál a területet: búbos banka: *búbosbanka* : *büdösbanka*. **3.** A főváltozat mellett több mellékváltozat is előfordul. **3.1.** A változatok együttesen 11 fogalomnál – olykor egymást is átfedve – lefedik a területet: barázdabillegető: *barázdabillegető* : *barázdabillencs* : *barázdabillentyű*, bögöly: *pécsik* : *dongó* : *dongólégy* : *bögöly*, feketevarjú: *varjú* : *csóka* : *feketevarjú*, katicabogár: *katicabogár* : *katica* : *katicabogárka* : *katóka* : *katókabogár*, kukac: *pondró* : *kukac* : *féreg*, légy: *légy* : *dongó* : *dongólégy*, lepke: *lepke* : *lepe* : *pilangó*, mókus: *mókus* : *mókuska* : *evet*, pióca: *pióca* : *lónadály* : *nada*, sündisznó: *tövikesdisznó* : *sündisznó* : *tövisesdisznó*, zümmög: *zümmög* : *zúg* : *dunnyog* : *duruzsol* : *zizeg* : *zong*. **3.2.** A lexikai változatok 2 fogalomnál csak részben fedik le a területet: búbos pacsirta: *pipiske* : *pacsirta* : *búbospacsirta*, szürkevarjú: *varjú* : *szürkevarjú* : *csóka*. **4.** Több, közel egyenrangú változat él a területen. **4.1.** A megnevezések 1 fogalomnál lefedik az egész területet: vakondok: *patkány* : *vakond* : *vakondok*. **4.2.** A megnevezések 1 fogalomnál csak részben fedik le a területet: bodobács: *verőke* : *katonabogár* : *napköltőbogár* : *szentivánbogár* : *tőkebogár*.

15. A hét napjai [MNyA. 653– 659.]

15.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: fn (2): **szombat, vasárnap**. Tagoltsági mutató: fn: 1.

MNyA.: fn (2): **kedd, szombat**. Tagoltsági mutató: fn: 1.

15.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

15.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: fn (5): **csütörtök**: 4 – *csëtérték*, *csitörtök*, *csötörtök*, *csütörtök*; **hétfő**: 3 – *hetfő*, *hétfő*, *hétfű*; **kedd**: 2 – *ked*, *kedd*; **péntek**: 3 – *pēnték*, *pēnték*, *pénték*; **szerda**: 2 – *szerdá*, *szērdá*. Tagoltsági mutató: fn: $14/5 = 2,8$.

MNyA.: fn (5): **csütörtök**: 4 – *csētērtēk, csitērtēk, csötörtök, csütörtök*; **hétfő**: 4 – *hetfő, hétfő, hetfű, hétfű*; **péntek**: 3 – *péntek, pinték, pēnték*; **szerda**: 2 – *szērdā, szērēdā*; **vasárnap**: 3 – *vāsārnāp, vāsārnāp, vāsarnāp*. Tagoltsági mutató: fn: $16/5 = 3,2$.

15.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak: nincsenek.

15.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak: nincsenek.

16. A számnevek [MNyA. 660–681.]

16.1. Tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: szn (8): **egy, harminc, három, hat, húsz, nyolc, öt, tíz**. Tagoltsági mutató: 1.

MNyA.: szn (10): **egy, harminc, hat, húsz, kettő, kilenc, négy, nyolc, öt, tíz**. Tagoltsági mutató: 1.

16.2. Tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

16.2.1. Alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak

Medvesalja: szn (6): **fél**: 3 – *fē, fēl, fél*; **hét**: 2 – *hēt, hét*; **két**: 2 – *kēt, két*; **kettő**: 2 – *kettő, kēttő*; **kilenc**: 2 – *kilenc, kilēnc*; **négy**: 2 – *nēgy, négy*. Tagoltsági mutató: szn: $13/6 = 2,16$.

MNyA.: szn (4): **fél**: 4 – *fē, fēl, fē, fél*; **három**: 2 – *hārom, három*; **hét**: 2 – *hēt, hét*; **két**: 2 – *kēt, két*. Tagoltsági mutató: szn: $10/4 = 2,5$.

16.2.2. Lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak: nincsenek.

16.2.3. Alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak: nincsenek.

KÖVETKEZTETÉSEK

A záró fejezetben a fogalomkörönként azonos, de több szempontú kutatásom eredményeit összegzem. Vizsgálati szempontjaimat igyekeztem következetesen érvényesíteni mindkét korpusz (Medvesalja és a MNyA.-anyag) elemzésében. Az eredmények összehasonlításából bizonyos óvatos következtetéseket vontam le annak a ténynek a szem előtt tartásával, hogy az atlasz adatai egy emberöltőnyivel korábbiakról valók, mint a medvesalji gyűjtés anyaga.

Először a teljes korpusz általános jellemzőit tárom föl, kiindulva a nagyatlasz 617 lexikai jellegű térképlapjának adataiból, majd a két forrás fogalmainak megnevezési rendszereit hasonlítom össze lexikai tagoltsági fokozataik tekintetében. Ezt követően a további vizsgálatok – a lexémák alaktani motiváltsági elemzése, valamint a fogalomkörök megnevezéstípusainak és szóföldrajzi előfordulásainak a bemutatása – már csak a medvesalji korpuszra korlátozódnak, mert az atlasz adatainak többé-kevésbé hasonló szemléletmódú alaktani motiváltsági és megnevezéstípus-vizsgálatával Imre Samu korábban foglalkozott (vö. Imre 1981).

A fogalmak megnevezési rendszerének általános tagoltsági jellemzői

A tagoltság az egyes fogalmak megnevezési rendszereiben jelentkező mennyiségi különbségeket fejezi ki. A nagyatlasz 1162 térképéből 617 lexikai jellegű térképlap. Az atlasz gyűjtői és mi is e lapok köznyelvi címszavaival jelölt denotátum helyi megnevezéseit keresték, illetőleg kerestük. Imre Samu akadémiai székfoglalójában 567 térképlap anyagát – fogalomrendszerem szerint lexikai tagoltság szempontjából – elemezte, a többi különböző okokból figyelmen kívül hagyta, ugyanakkor azonban egy kiadatlan térképlapot is földolgozott, két fogalom adatait pedig több lap felhasználásával állította össze (vö. Imre 1987: 5–7). Éppen ezért Imre eredményeivel való összehasonlításaimban inkább csak az arányokra lehettem tekintettel.

A medvesalji anyagban a 617 címszó közül 101-nek (16,37%) teljesen tagolatlan, 138-nak (22,37%) alakilag tagolt, 152-nek (24,63%) lexikailag tagolt, 222-nek (35,98%) alakilag és lexikailag tagolt a megnevezési rendszere, 4 fogalomra (0,65%) nem kaptunk adatokat. Ezek a következők: *naspolya*, *kévekötfő*, *tévő*, *csípővas*. A maradék 613 címszó közül 101 (16,47%) tagolatlan, 138-nak (22,51%) alakilag tagolt, 152-nek (24,80%) lexikailag tagolt, 222-nek (36,22%) pedig alakilag és lexikailag egyaránt tagolt a megnevezési rendszere.

Medvesalja összesített adatai

	TTLAN		ALTAG		LEXTAG		ALEXTAG		ÖSSZ:	
szófaj	adat	%	adat	%	adat	%	adat	%	adat	%
lge	10	12,5	18	22,5	19	23,75	33	41,25	80	100
%	9,90		13,04		12,5		14,86		13,05	
Fn	81	16,46	109	22,15	128	26,02	174	35,37	492	100
%	80,20		78,99		84,21		78,38		80,26	
mn	1	4	5	20	5	20	14	56	25	100
%	0,99		3,62		3,29		6,31		4,08	
szn	8	57,14	6	42,86	–		–		14	100
%	7,92		4,35						2,29	
nm	–		–		–		1	100	1	100
%							0,45		0,16	
hsz	1	100	–		–		–		1	100
%	0,99								0,16	
Össz:	101	16,47	138	22,51	152	24,8	222	36,22	613	100
%	100		100		100		100		100	

Az atlasz anyagából a 617 címszó közül 168-nak (27,23 %) teljesen tagolatlan, 142-nek (23,01 %) alakilag tagolt, 157-nek (25,45 %) lexikailag tagolt, 141-nek (22,85 %) alakilag és lexikailag tagolt a megnevezési rendszere, 9 (1,46 %) fogalomra vagy egyáltalán nincs adat, vagy értékelhetetlenül kevés, egy esetleg két helyről „ritka” minősítéssel. Ezek a következők: *naspolya*, *kévekötfő*, *tévő*, *csípővas*, *tarack*, *hajdina*, *kiskacs*, *fürt* (a szőlőé; kicsi), *fürt* (a szőlőé; éretlen). A maradék 608 címszó közül 168-nak (27,63%) tagolatlan, 142-nek (23,36%) alakilag tagolt, 157-nek (25,82%) lexikailag tagolt, 141-nek (23,19%) pedig alakilag és lexikailag egyaránt tagolt a megnevezési rendszere.

A Magyar nyelvjárások atlaszának összesített adatai

	TTLAN		ALTAG		LEXTAG		ALEXTAG		ÖSSZ:	
szófaj	adat	%	adat	%	adat	%	adat	%	adat	%
ige	22	27,5	15	18,75	23	28,75	20	25	80	100
%	13,1		10,56		14,65		14,18		13,16	
fn	132	27,10	121	24,85	124	25,46	110	22,59	487	100
%	78,57		85,21		78,98		78,01		80,10	
mn	4	16	2	8	9	36	10	40	25	100
%	2,38		1,41		5,73		7,1		4,12	
szn	10	71,43	4	28,56	–		–		14	100
%	5,95		2,82						2,30	
nm	–		–		–		1	100	1	100
%							0,71		0,16	
hsz	–		–		1	100	–		1	100
%					0,64				0,16	
Össz:	168	27,63	142	23,36	157	25,82	141	23,19	608	100
%	100		100		100		100		100	

A tagoltsági vizsgálatok a fentiekből következően 613 medvesalji és 608 atlaszbeli címszó adataira vonatkoznak. Ha a medvesalji adatok százaléértékeit összevetjük a nagyatlasz vizsgált kutatópontjairól följegyzettek tagoltsági jellemzőivel, akkor szinte teljesen fordított képet kapunk. A medvesalji gyűjtésben a teljesen tagolatlan megnevezési rendszerű fogalom a legkevesebb (101=16,47%), ezt követi az alakilag tagolt (138=22,51%), a lexikailag tagolt (152=24,80%), s a legtöbb az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt (222=36,22%) kategória. Az atlaszadatok tanúsága szerint a teljesen tagolatlan rendszerű fogalom a legtöbb (168=27,63%), ezután következik a lexikailag tagolt (157=25,82%), majd körülbelül egyenlő arányban az alakilag tagolt (142=23,36%) és az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt (141=23,19%). Ezekből az adatokból csak a fogalomköri vizsgálat után vonhatunk le érdemleges következtetéseket. Annyit azonban feltételezhetünk most is, hogy a tárgyi tényezők jelentős szerepet játszhatnak a tagoltság mértékének kialakulásában. A tagoltsági fokozatok tulajdonképpen az ember (a beszélőközösség) és az őt körülvevő tárgyak közötti viszonyt fejezik ki. A beszélőközösségek a számukra az elnevezés pillanatában leglényegesebb fogalmakat nevezik meg szóval (lexémával), a kevésbé fontosakat pedig ezekhez viszonyítva szerkezetekkel (többnyire jelzős szerkezetekkel) jelölik. A medvesalji beszélők számára – a vizsgált fogalmak közül társadalmi, gazdasági és egyéb tényezők miatt – mások voltak fontosak, mint a nyelvterület más tájegységein élőknek.

Szófaji jellemzők

Szófaji szempontból is összevethetjük a medvesalji és az atlaszadatokot. Az összehasonlítást leginkább az igék, a főnevek és a melléknév körében érdemes elvégezni éppen ezek nagy számára való tekintettel. Az összes címszó közül Medvesalján és az atlaszban is 80 (13,05 és 13,16%) az ige, 492 (80,26%), illetve 487 (80,10%) a főnév, 25 (4,08 és 4,12%) a melléknév, 14 (2,29 és 2,30%) a számnév, 1 (0,16-0,16%) a névmás, s ugyancsak ennyi a határozószó is. Az Imre Samu által földolgozott 570 térképlap címszavainak szófaji megoszlása az előbbi sorrendben a következő: ige: 73 (12,8%), főnév: 455 (79,8%), melléknév: 26 (4,6%), számnév: 16 (2,8%) (vö. Imre 1987: 13). Tételes összehasonlítás nem végezhető, mert a forrás nem közöl címszójegyzéket, annyi azonban megállapítható, hogy az ige, a főnév és a melléknév százaléértékei egymáshoz viszonylag közel vannak.

Medvesalján az igei fogalmak megnevezési rendszerének a 12,5%-a (10) tagolatlan, 22,5%-a (18) alakilag, 23,75%-a (19) lexikailag, 41,25%-a (33) pedig alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű. Az atlaszban az igei fogalmak megnevezési rendszerének 27,5%-a (22) tagolatlan, 18,75%-a (15) alakilag, 28,75%-a (23) lexikailag, 25%-a (20) pedig alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű. A főnévi fogalmaknál az előbbi sorrendet megtartva a következő arányokat figyelhetjük meg: 16,46% (81) – 27,10% (132) tagolatlan, 22,15% (109) – 24,85% (121) alakilag tagolt, 26,02% (128) – 25,46% (124) lexikailag tagolt, 35,37% (174) – 22,59% (110) alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű. A melléknévi fogalmak közül – a korábbi sorrendet követve – az alábbi arányok érvényesülnek: 4% (1) – 16% (4) tagolatlan, 20% (5) – 8% (2) alakilag tagolt, 20% (5) – 36% (9) lexikailag tagolt, 56% (14) – 40% (10) alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű. A számnévi, névmási és határozószói fogalmak megnevezési rendszerének tagoltsági megoszlásáról csak a fenti 2 táblázat tájékoztat, további részletezésüket az adatok kis száma miatt szükségtelennek tartom.

Fogalomkörönkénti jellemzők

A fogalmak megnevezési rendszerének tagoltságát fogalomkörönkénti szófaji megoszlásban is vizsgáltam. A *Fogalomkörök és tagoltság* című táblázat azt szemlélteti, hogy a feldolgozott 14 fogalomkörben milyen arányban oszlanak meg az ige, a főnevek és a melléknevek kategóriái. A hét napjai és a számnevek fogalomkörök elemzésével – az adatok kis száma és azok lexikológiai érdektelensége miatt – a továbbiakban nem foglalkozom.

Az előbbi okok miatti szűkítések következtében a medvesalji anyagból összesen 590, az atlaszból pedig 585 fogalom megnevezési rendszerét vizsgáltam. Ezek szófaji megoszlása a medvesalji és az atlaszanyagban a következő: ige: 80 (13,56, illetve 13,68%), főnév: 485 (82,20%) , illetve 480 (82,05%), melléknév: 25 (4,24, illetve 4,27%).

Fogalomkörök és tagoltság

	Forrás	TTLAN			ALTAG			LEXTAG			ALEXTAG			ÖSSZ
		ige	fn	mn	ige	fn	mn	ige	fn	mn	ige	fn	mn	
1.	Medvesalja		5			6			7			6		24
	MNyA.		4			7			6			6		23
2.	Medvesalja	2	9			14		1	10			17		53
	MNyA.	2	15			12		1	10			12		52
3.	Medvesalja		5			11			2			12		30
	MNyA.		9			11			1			7		28
4.	Medvesalja		6			8			19		1	29		63
	MNyA.		16			15			21		1	10		63
5.	Medvesalja	1	9			11			7			19	1	48
	MNyA.	1	11			10			7			18	1	48
6.	Medvesalja	3	7		8	10	1	7	38	2	9	28	2	115
	MNyA.	5	14	1	3	19		11	32	4	8	17		114
7.	Medvesalja		8	1	3	11		1	7		5	15		51
	MNyA.	3	14	1	3	11		2	11		1	5		51
8.	Medvesalja		4			4			5			5		18
	MNyA.		5			2			6			5		18
9.	Medvesalja		7			3	1		6			5		22
	MNyA.		4	1		4			9			4		22
10.	Medvesalja	3	9		5	11	3	9	9	3	11	14	11	88
	MNyA.	8	19	1	6	10	2	9	6	5	5	8	9	88
11.	Medvesalja	1	1			1			3		2	4		12
	MNyA.	2				3			2		1	4		12
12.	Medvesalja		2		1	2			5		1	1		12
	MNyA.		6		2	1			1			2		12
13.	Medvesalja		3		1	4		1			3	6		18
	MNyA.	1	2		1	6			2		3	3		18
14.	Medvesalja		4			8			10		1	13		36
	MNyA.		11			5			10		1	9		36
Ö.	Medvesalja	10	79	1	18	104	5	19	128	5	33	174	14	590
	MNyA.	22	130	4	15	116	2	23	124	9	20	110	10	585

A kutatásomhoz alapul szolgáló nagyatlaszban, ezért nálam is – mint a fenti adatokból is kiderül – a főnévi fogalmak dominálnak: minden fogalomkörben szép számmal fordulnak elő. A kérdések természetéből adódóan az igei fogalmak mennyisége mindössze hatoda a főnevekének, a melléknévi pedig az igeieknek az egy-harmadát is alig haladják meg. Az *igei fogalmak* az alábbi fogalomkörökben fordulnak elő: 2. fogalomkör (= fk.): egyéb természetű növények és részeik (3), 4. fk.: a föld megművelésének eszközei, a szekér és részei, ló- és ökörszerszámok, aratás, cséplés (1); 5. fk.: a ház berendezése, konyhaeszközök (1); 6. fk.: a ház környéke, a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságaik (27); 7. fk.: a házi munkák, sütés-főzés, disznóölés (9); 10. fk.: az emberi test, az emberi tulajdonságok, állapot, egészségügy (28); 11. fk.: a kendermunka (3); 12. fk.: a népi szokások, a vallási és a társadalmi élet (2); 13. fk.: az időjárás és a természet (5); 14. fk.: a vadon élő kisebb állatok, a rovarok (1). A *melléknévi fogalmak* az alábbi fogalomkörökben találhatók: 5. fk.: a ház berendezése, konyhaeszközök (1); 6. fk.: a ház környéke, a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságaik (5); 7. fk.: a házi munkák, sütés-főzés, disznóölés (1); 9. fk.: a család és a rokonság (1); 10. fk.: az emberi test, az emberi tulajdonságok, állapot, egészségügy (17).

Az igei fogalmakból a medvesalji anyagban 10 (12,5%), az atlaszban 22 (27,50%), a főnévekből a medvesaljiban 79 (16,29%), az atlaszban 130 (27,08%), a melléknévekből a medvesaljiban 1 (4%), az atlaszban 4 (16%) alaki és lexikai tekintetben egyaránt tagolatlan megnevezési rendszerű.

Alaki, lexikai vagy alaki és lexikai szempontból egyaránt tagolt megnevezési rendszerű az igei fogalmakból a medvesalji gyűjtésben 70 (87,50%), az atlaszban 58 (72,50%), a főnévekből 406 (83,71%), illetve 350 (72,92%), a melléknévekből 24 (96%), illetve 21 (84%). Minden tagoltsági kategóriában a medvesalji anyag a tagoltabb. Medvesalján a vizsgált fogalmak 84,75%-a (500) tagolt, 15,25%-a (90) pedig tagolatlan megnevezési rendszerű. Az atlaszban a fogalmak 73,33%-a (429) tagolt megnevezési rendszerű, 26,67%-a (156) viszont tagolatlan.

A fogalmak megnevezési rendszerének általános tagoltsági jellemzői (1. táblázat)

Rör	Forrás	Össz. fog.	Tagolatlan					Tagolt					%	Össz.	%
			ige	%	fn	%	mn	%	fn	%	mn	%			
1.	M.alja	24	-	-	5	100	-	-	19	100	-	-	19	79,17	-
	MNYA.	23	-	-	4	100	-	-	19	100	-	-	19	82,61	-
2.	M.alja	53	2	18,18	9	81,82	-	-	41	97,62	-	-	42	79,25	-
	MNYA.	52	2	11,76	15	88,24	-	-	34	97,14	-	-	35	67,31	-
3.	M.alja	30	-	-	5	100	-	-	25	100	-	-	25	83,33	-
	MNYA.	28	-	-	9	100	-	-	19	100	-	-	19	67,86	-
4.	M.alja	63	-	-	6	100	-	-	56	98,25	-	-	57	90,48	-
	MNYA.	63	-	-	16	100	-	-	46	97,87	1	2,63	47	74,60	-
5.	M.alja	48	1	10,00	9	90,00	-	-	37	97,37	1	2,63	38	79,17	-
	MNYA.	48	1	8,33	11	91,67	-	-	35	97,22	1	2,78	36	75,00	-
6.	M.alja	115	3	30,00	7	70,00	-	-	76	72,38	5	4,76	105	91,30	-
	MNYA.	114	5	25,00	14	70,00	1	5,00	68	72,34	4	4,26	94	82,46	-
7.	M.alja	51	-	-	8	88,89	1	11,11	9	17,65	33	78,57	42	82,35	-
	MNYA.	51	3	16,67	14	77,78	1	5,55	27	81,82	-	-	33	64,71	-
8.	M.alja	18	-	-	4	100	-	-	14	100	-	-	14	77,78	-
	MNYA.	18	-	-	5	100	-	-	13	100	-	-	13	72,22	-
9.	M.alja	22	-	-	7	100	-	-	14	93,33	1	6,67	15	68,18	-
	MNYA.	22	-	-	4	80,00	1	20,00	17	100	-	-	17	77,27	-
10.	M.alja	88	3	25,00	9	75,00	-	-	34	44,74	17	22,37	76	86,36	-
	MNYA.	88	8	28,57	19	67,86	1	3,57	20	33,33	24	40,00	60	68,18	-
11.	M.alja	12	1	50,00	1	50,00	-	-	8	80,00	-	-	10	83,33	-
	MNYA.	12	2	100	-	-	-	-	9	90,00	-	-	10	83,33	-
12.	M.alja	12	-	-	2	100	-	-	8	80,00	-	-	10	83,33	-
	MNYA.	12	-	-	6	100	-	-	4	66,67	-	-	6	50,00	-
13.	M.alja	18	-	-	3	100	-	-	10	66,67	-	-	15	83,33	-
	MNYA.	18	1	33,33	2	66,67	-	-	11	73,33	-	-	15	83,33	-
14.	M.alja	36	-	-	4	100	-	-	31	96,87	-	-	32	88,89	-
	MNYA.	36	-	-	11	100	-	-	24	96,00	-	-	25	69,44	-
Össz:	M.alja	590	10	11,11	79	87,78	1	1,11	70	14,00	406	81,20	24	4,80	84,75
	MNYA.	585	22	14,10	130	83,33	4	2,57	58	13,82	350	81,59	21	4,89	73,33

**A tagolt megnevezési rendszerű fogalmak típusai fogalomkö-
rönként és szófajonként (2. táblázat)**

Fkór	Forrás	Tagoltságtípus															Össz. fog.
		Alakilag tagolt					Lexikailag tagolt					Alakilag és lexikailag tagolt					
		ige	fn	mn	Össz.	%	ige	fn	mn	Össz.	%	ige	fn	mn	Össz.	%	
1.	M.alja MNYA.		6		6	31,58		7		7	36,84		6		6	31,58	19
			7		7	36,84		6		6	31,58		6		6	31,58	19
2.	M.alja MNYA.		14		14	33,33	1	10		11	26,19		17		17	40,48	42
			12		12	34,28	1	10		11	31,43		12		12	34,29	35
3.	M.alja MNYA.		11		11	44,00		2		2	8,00		12		12	48,00	25
			11		11	57,89		1		1	5,26		7		7	36,85	19
4.	M.alja MNYA.		8		8	14,04		19		19	33,33	1	29		30	52,63	57
			15		15	31,92		21		21	44,68	1	10		11	23,40	47
5.	M.alja MNYA.		11		11	28,95		7		7	18,42		19	1	20	52,63	38
			10		10	27,78		7		7	19,44		18	1	19	52,78	36
6.	M.alja MNYA.	8	10	1	19	18,10	7	38	2	47	44,76	9	28	2	39	37,14	105
		3	19		22	23,40	11	32	4	47	50,00	8	17		25	26,60	94
7.	M.alja MNYA.	3	11		14	33,33	1	7		8	19,05	5	15		20	47,62	42
		3	11		14	42,42	2	11		13	39,40	1	5		6	18,18	33
8.	M.alja MNYA.		4		4	28,58		5		5	35,71		5		5	35,71	14
			2		2	15,39		6		6	46,15		5		5	38,46	13
9.	M.alja MNYA.		3	1	4	26,67		6		6	40,00		5		5	33,33	15
			4		4	23,53		9		9	52,94		4		4	23,53	17
10.	M.alja MNYA.	5	11	3	19	25,00	9	9	3	21	27,63	11	14	11	36	47,37	76
		6	10	2	18	30,00	9	6	5	20	33,33	5	8	9	22	36,67	60
11.	M.alja MNYA.		1		1	10,00		3		3	30,00	2	4		6	60,00	10
			3		3	30,00		2		2	20,00	1	4		5	50,00	10
12.	M.alja MNYA.	1	2		3	30,00		5		5	50,00	1	1		2	20,00	10
		2	1		3	50,00		1		1	16,67	2	2		2	33,33	6
13.	M.alja MNYA.	1	4		5	33,33	1			1	6,67	3	6		9	60,00	15
		1	6		7	46,67		2		2	13,33	3	3		6	40,00	15
14.	M.alja MNYA.		8		8	25,00		10		10	31,25	1	13		14	43,75	32
			5		5	20,00		10		10	40,00	1	9		10	40,00	25
Ö:	M.alja	18	104	5	127	25,40	19	128	5	152	30,40	33	174	14	221	44,20	500
	MNYA.	15	116	2	133	31,00	23	124	9	156	36,36	20	110	10	140	32,64	429

A fogalmak megnevezési rendszerének általános tagoltsági jellemzőit bemutató táblázat (1. táblázat) vízszintes soraiból az is kiderül, hogy a fogalomkörönkénti összes fogalomnak hány százaléka tagolatlan, illetve tagolt megnevezési rendszerű.

A százaléktértek alapján a *legtágoltabb 5 fogalomkör a medvesalji korpuszban* a következő: **1.** 6. fk.: a ház környéke, a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságaik (91,30%), **2.** 4. fk.: a föld megművelésének eszközei, a szekér és részei, ló- és ökörszerszámok, aratás, cséplés (90,48%), **3.** 14. fk.: a vadon élő kisebb állatok, a rovarok (88,89%), **4.** 10. fk.: az emberi test, az emberi tulajdonságok, állapot, egészségügy (86,36%), **5.** 3. fk.: gyümölcsök, fák; 11. fk.: a kendermunka; 12. fk.: a népi szokások, a vallási és a társadalmi élet; 13. fk.: az időjárás és a természet (83,33%). Az **atlasz vizsgált kutatópontjainak az adatai alapján** az alábbi sorrend állapítható meg: **1.** 11. fk.: a kendermunka; 13. fk.: az időjárás és a természet (83,33%), **2.** 1. fk.: gabonafélék és részeik, a gabonafélék betegségei, a gabonafélék gyomnövényei, egyéb gyomnövények (82,61%), **3.** 6. fk.: a ház környéke, a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságaik (82,46%), **4.** 9. fk.: a család és a rokonság (77,27%), **5.** 5. fk.: a ház és berendezése, konyhaeszközök (75,00%).

Ha a tagolt megnevezési rendszerű típusokat tüzetesebben megvizsgáljuk, akkor a következőket állapíthatjuk meg (2. táblázat). Mind az alakilag, mind pedig a csak lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak aránya az atlaszban valamivel nagyobb, mint Medvesalján (133 – 31%, szemben a 127-tel – 25,40%, valamint 156 – 36,36%, szemben a 152-vel 30,40%). Itt megjegyzendő, hogy a százaléktértek félrevezetők, mert a százalékszámítás alapja különböző, az atlaszban 429, Medvesalján viszont 500, ezért inkább a fogalmak száma mutatja a valóságos képet. Az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű fogalmak csoportjában a medvesalji 221-gyel (44,20%) 140 (32,64%) atlaszbeli állítható szembe. Ebben az esetben is a fogalmak száma a mérvadó.

A fenti táblázatból a fogalomkörönkénti szófaji megoszlást is leolvashatjuk, s azt is megállapíthatjuk, hogy tagoltsági típusonként mely fogalomkörökhöz tartozó fogalmak hány százaléka tagolt megnevezési rendszerű. A százaléktértek alapján az öt, legtagoltabb megnevezési rendszerű fogalmakat tartalmazó fogalomkör a következő. Az **alakilag tagolt** kategóriából a *medvesalji anyagból*: **1.** 3. fk.: gyümölcsök, fák (44%), **2.** 2. fk.: egyéb ter-

mesztett növények és részeik, 7. fk.: a házi munkák, sütés-főzés, disznóölés, 13. fk.: az időjárás és a természet (33,33-33,33%), 3. 1. fk.: gabonafélék és részeik, a gabonafélék betegségei, a gabonafélék gyomnövényei, egyéb gyomnövények (31,58%), 4. 12. fk.: a népi szokások, a vallási és a társadalmi élet (30,00%), 5. 5. fk.: a ház és berendezése, konyhaeszközök (28,95%); az *atlasz adatai alapján*: 1. 3. fk.: gyümölcsök, fák (57,89%), 2. 12. fk.: a népi szokások, a vallási és társadalmi élet (50,00%), 3. 13. fk.: az időjárás és a természet (46,67%), 4. 7. fk.: a házi munkák, sütés-főzés, disznóölés (42,42%), 5. 1. fk.: gabonafélék és részeik, a gabonafélék betegségei, a gabonafélék gyomnövényei, egyéb gyomnövények (36,84%); a **lexikailag tagolt** kategóriából a *medvesalji anyagból*: 1. 12. fk.: a népi szokások, a vallási és a társadalmi élet (50,00%), 2. 6. fk.: a ház környéke, a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságaik (44,76%), 3. 9. fk.: a család és a rokonság (40,00%), 4. 1. fk.: gabonafélék és részeik, a gabonafélék betegségei, a gabonafélék gyomnövényei, egyéb gyomnövények (36,84%), 5. 8. fk.: a ruházkodás (35,71%); az *atlasz adatai alapján*: 1. 9. fk.: a család és a rokonság (52,94%), 2. 6. fk.: a ház környéke, a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságaik (50,00%), 3. 8. fk.: a ruházkodás (46,15%), 4. 4. fk.: a föld megművelésének eszközei, a szekér és részei, ló- és ökörszerszámok, aratás, cséplés (44,68%), 5. 14. fk.: a vadon élő kisebb állatok, a rovarok (40,00%); az **alakilag és lexikailag egyaránt tagolt** kategóriából a *medvesalji anyagból*: 1. 11. fk.: a kendermunka, 13. fk.: az időjárás és a természet (60,00-60,00%), 2. 4. fk.: a föld megművelésének eszközei, a szekér és részei, ló- és ökörszerszámok, aratás, cséplés; 5. fk.: a ház és berendezése, konyhaeszközök (52,63-52,63%), 3. 3. fk.: gyümölcsök, fák (48,00%), 4. 7. fk.: a házi munkák, sütés-főzés, disznóölés (47,62%), 5. 10. fk.: az emberi test, az emberi tulajdonságok, állapot, egészségügy (47,37%); az *atlasz adatai alapján*: 1. 5. fk.: a ház és berendezése, konyhaeszközök (52,78%), 2. 11. fk.: a kendermunka (50,00%), 3. 13. fk.: az időjárás és a természet, 14. fk.: a vadon élő kisebb állatok, a rovarok (40,00-40,00%), 4. 8. fk.: a ruházkodás (38,46%), 5. gyümölcsök, fák (36,85%).

A tagoltsági mutatók fogalomkörönként (3. táblázat)

Főír	Forrás	Tagoltsági típus											
		Alakilag tagolt			Lexikailag tagolt			Alakilag és lexikailag tagolt					
		Tagoltsági mutatók			Tagoltsági mutatók			Alakilag tagoltsági mutató			Lexikailag tagoltsági mutató		
		íge	fn.	mn.	íge	fn.	mn.	íge	fn.	mn.	íge	fn.	mn.
1.	M.ajla		2,83			2,86			4,67			3,17	
	MNYA.		2,71			3,83			3,67			2,00	
2.	M.ajla		2,43		3,00	3,50			5,82			3,12	
	MNYA.		3,42		2,00	2,80			4,17			2,50	
3.	M.ajla		3,00			2,00			5,33			2,92	
	MNYA.		2,64			4,00			5,57			2,43	
4.	M.ajla		3,25			3,53		6,00	5,66		4,00	3,62	
	MNYA.		2,33			2,81		4,00	5,20		2,00	3,40	
5.	M.ajla		2,82			3,00			5,47	7,00		3,84	3,00
	MNYA.		2,20			2,86			4,89	4,00		3,06	3,00
6.	M.ajla	3,00	3,10	2,00		3,26		5,78	4,96	3,00	3,78	3,18	2,00
	MNYA.	3,67	2,37			2,47		6,00	4,18		3,63	2,71	
7.	M.ajla	3,67	2,10			2,86		4,80	4,93		3,00	3,27	
	MNYA.	3,67	2,27			2,91		6,00	4,40		5,00	2,60	
8.	M.ajla		3,00			2,60			5,20			3,40	
	MNYA.		2,00			2,17			6,00			4,00	
9.	M.ajla		2,67	2,00		4,83			5,40			3,60	
	MNYA.		2,00			3,11			4,75			3,00	
10.	M.ajla	2,60	2,55	2,67		2,56		5,00	5,00	6,27	3,27	3,28	4,64
	MNYA.	2,33	2,60	2,00		2,55		4,80	6,00	4,67	3,60	3,00	3,00
11.	M.ajla		3,00			3,67		5,50	4,50		2,00	2,50	
	MNYA.		2,67			2,50		5,00	4,50		4,00	3,00	
12.	M.ajla	8,00	2,00			2,60		4,00	6,00		3,00	5,00	
	MNYA.	4,00	5,00			3,00			4,50			2,00	
13.	M.ajla	2,00	2,00			2,00		5,33	4,83		4,33	2,67	
	MNYA.	2,00	2,00			2,00		4,33	4,00		3,00	2,33	
14.	M.ajla		2,75			2,40		7,00	5,15		6,00	3,15	
	MNYA.		2,60			2,80		9,00	4,78		5,00	3,11	
Tag. átl.	M.ajla	3,85	2,68	2,22		2,65		5,43	5,21	5,42	3,67	3,34	3,21
	MNYA.	3,13	2,63	2,00		2,45		5,49	4,78	4,34	3,75	2,80	3,00

Az eddigi táblázatok a **tagolatlan és az alakilag vagy lexikailag tagolt** megnevezési rendszerű fogalmak előfordulási arányait szemléltették. A 3. táblázat az **alakilag, a lexikailag**, valamint az **alaki-
lag és lexikailag egyaránt tagolt** kategóriákban fogalomkörönként és szófajonként tárja eléünk a tagoltsági mutatókat, tehát a tagolatlan megnevezési rendszerű fogalmakra nem terjed ki. A szófajonkénti tagoltsági mutatók átlaga – az alaki és lexikai tagoltságot egyaránt reprezentáló kategóriában az ige alaki tagoltsági mutatójának a kivételével – a medvesalji korpuszban mindenütt magasabb.

Abszolút tagoltsági mutatók (4. táblázat)

<i>Fkőr</i>	<i>Forrás</i>	<i>A fogalmak száma</i>	<i>A lexémák száma</i>	<i>Lexikai tagoltsági mutató</i>	<i>Az alakváltozatok száma</i>	<i>Alaki tagoltsági mutató</i>
1.	M.alja	24	50	2,08	57	2,38
	MNyA.	23	46	2,00	51	2,22
2.	M.alja	53	116	2,19	155	2,92
	MNyA.	52	89	1,71	119	2,29
3.	M.alja	30	55	1,83	104	3,47
	MNyA.	28	41	1,46	78	2,79
4.	M.alja	63	190	3,02	221	3,51
	MNyA.	63	126	2,00	128	2,03
5.	M.alja	48	118	2,46	159	3,31
	MNyA.	48	100	2,08	133	2,77
6.	M.alja	115	317	2,76	311	2,70
	MNyA.	114	239	2,09	242	2,12
7.	M.alja	51	109	2,14	149	2,92
	MNyA.	51	87	1,71	95	1,86
8.	M.alja	18	38	2,11	47	2,61
	MNyA.	18	40	2,22	45	2,50
9.	M.alja	22	58	2,64	51	2,27
	MNyA.	22	49	2,23	42	1,86
10.	M.alja	88	217	2,47	276	3,14
	MNyA.	88	183	2,08	206	2,34
11.	M.alja	12	28	2,33	37	3,08
	MNyA.	12	26	2,17	35	2,92
12.	M.alja	12	26	2,17	29	2,42
	MNyA.	12	16	1,33	29	2,42
13.	M.alja	18	39	2,17	59	3,28
	MNyA.	18	30	1,67	44	2,44
14.	M.alja	36	83	2,31	110	3,06
	MNyA.	36	77	2,14	86	2,39
Össz:	M.alja	590	1444	2,45	1765	2,99
	MNyA.	585	1149	1,96	1333	2,28

A teljes korpuszra vonatkozó **abszolút tagoltsági mutatókat** a 4. táblázat tartalmazza. Itt megtaláljuk a fogalmak és a hozzájuk tartozó lexémák, valamint az alakváltozataik számát, s az ezek alapján fogalomkörönként kiszámított lexikai és alaki tagoltsági mutatókat. A medvesalji anyag abszolút lexikai tagoltsági mutatója **2,45**, az atlaszé pedig **1,96**. Alaki tekintetben is a medvesalji a tagoltabb: **2,99** áll szemben az atlaszbeli **2,28-dal**. Csupán lexikai tagoltság tekintetében kínálkozik lehetőség Imre Samu eredményei-

vel való igen óvatos összevetésre. Nála „...az 570 fogalom megnevezési rendszerének átlagos tagoltsági mutatója 12,7. Ez a mutató annál a 185 fogalomnál, amelyeknek megnevezései között van olyan is, amely az egész nyelvterületen él, csupán 3,5” (Imre 1987: 24). Annak a nagyságrendi eltérésnek, amely a két, illetve az általam vizsgált atlaszadatok tagoltsági mutatója között mutatkozik, az az oka, hogy Imre Samu a nyelvterület egészéről merítette adatait, az én adataim pedig az egészhez képest csak egy parányi területről valók. Az egész nyelvterületen is élő megnevezésű fogalmak tagoltsági mutatója (3,5) már lényegesen közelebb áll eredményemhez, a 2,45-hoz. Ennél tanulságosabb a legfőbb szófajok tagoltsági mértékének az összehasonlítása. Imre Samu fenti tanulmányában azt állapítja meg, hogy legtagoltabb a melléknévi fogalmak megnevezési rendszere, kevésbé tagolt az igéké, s legkevésbé a főneveké (vö. Imre 1987: 24). A nyelvjárási szókincs egészére kiterjedő, a szófajok tagoltsági mértékének megállapítására irányuló vizsgálatok hiányában azonban eredményét nem tudta mással összehasonlítani, mert „...bizonyos kontrollvizsgálatokra volna szükség, amikre azonban megfelelő anyag hiányában jelenleg nem nagyon van lehetőség” (Imre 1987: 25). A medvesalji, valamint a környező atlaszbeli kutatópontokról származó adataim ilyen szempontú vizsgálatának mint kontrollvizsgálatnak az eredményei Imre előbbi megállapítását igazolják. A lexikai tagoltság mértéke csökkenő sorrendben az alábbi (először a medvesalji, majd az atlasz környékbeli kutatópontjai alapján számított mutatók következnek): melléknév: 3,20, illetve 2,60; ige: 2,49, illetve 2,11; főnév: 2,40, illetve 1,90. Az **alaki tagoltsági** mutatók alapján is a fenti sorrendet állapíthatjuk meg a szófajok között (az adatok a fentivel azonos sorrendben követik egymást): melléknév: 4,00, illetve 2,52, ige: 3,28, illetve 2,50; főnév: 2,89, illetve 2,23. Imre az alaki tagoltsággal nem foglalkozott, ezért nincs vele összehasonlítási lehetőségem. Az abszolút tagoltsági mutatók alapján az egyes fogalomkörök között különbségek vannak. Ezt szemlélteti a következő lista. (Helyszűke miatt a fogalomkörök rövidített változatát adom meg.)

Medvesalja			MNyA.		
1.	4. A földműv. eszk.	3,02	1.	9. A család	2,23
2.	6. A ház környéke	2,76	2.	8. A ruházkodás	2,22
3.	9. A család	2,64	3.	11. A kendermunka	2,17
4.	10. Az emberi test	2,47	4.	14. A vadon kiséllatai	2,14
5.	5. A ház berendezése	2,46	5.	6. A ház környéke	2,09
6.	11. A kendermunka	2,33	6.	5. A ház berendezése	2,08
7.	14. A vadon kiséllatai	2,31	7.	10. Az emberi test	2,08
8.	2. Egyéb term. növ.	2,19	8.	1. Gabonafélék	2,00
9.	12. A népi szokások	2,17	9.	4. A földműv. eszk.	2,00
10.	13. Az időjárás	2,17	10.	2. Egyéb term. növ.	1,71
11.	7. A házi munkák	2,14	11.	7. A házi munkák	1,71
12.	8. A ruházkodás	2,11	12.	13. Az időjárás	1,67
13.	1. Gabonafélék	2,08	13.	3. Gyümölcsök, fák	1,46
14.	3. Gyümölcsök, fák	1,83	14.	12. A népi szokások	1,33

Lexikai tagoltság szempontjából az öt legtagoltabb fogalomkör a *medvesalji korpuszban*: **1. 4. fk.**: a föld megművelésének eszközei, a szekér és részei, ló- és ökörszerszámok, aratás, cséplés (3,02), **2. 6. fk.**: A ház környéke, a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságaik (2,76), **3. 9. fk.**: a család és a rokonság (2,64), **4. 10. fk.**: az emberi test, az emberi tulajdonságok, állapot, egészségügy (2,47), **5. 5. fk.**: a ház és berendezése, konyhaeszközök (2,46); az *atlaszban*: **1. 9. fk.**: a család és a rokonság (2,23), **2. 8. fk.**: a ruházkodás (2,22), **3. 11. fk.**: a kendermunka (2,17), **4. 14. fk.**: a vadon élő kisebb állatok, a rovarok (2,14), **5. 6. fk.**: a ház környéke, a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságaik (2,09). A három legkevesbé tagolt fogalomkör a *medvesalji* anyagban: **1. 3. fk.**: gyümölcsök, fák (1,83), **2. 1. fk.**: gabonafélék és részeik, a gabonafélék betegségei, a gabonafélék gyomnövényei, egyéb gyomnövények (2,08), **3. 8. fk.**: a ruházkodás (2,11); az *atlaszban*: **1. 12. fk.**: a népi szokások, a vallási és a társadalmi élet (1,33), **2. 3. fk.**: gyümölcsök, fák (1,46), **3. 13. fk.**: az időjárás és a természet (1,67).

Az egyes fogalomköröknek a tagoltsági sorrendben elfoglalt helyéből néhány lényeges következtetést vonhatunk le. A *medvesalji korpuszban* a *föld megművelésének eszközei, a szekér részei, ló- és ökörszerszámok, aratás, cséplés* fogalomkör a legtagoltabb, a nyelvatlasz gyűjtése idején ugyanez a fogalomkör csupán a középmezőny végén foglalt helyet. A szókincs e rétegének a mozgása tükrözi a két gyűjtés közti emberöltőnyi idő alatt végbement

társadalmi és gazdasági változásokat, például azt, hogy a termőföld – bár itt mindig silány volt –, valamint a mezőgazdasági munka mennyire töltött be központi szerepet a lakosság életében. Az előbbihez hasonló változás mutatható ki a néphagyományok, a vallási és társadalmi élet szokásainak s – talán legszembetűnőbben – a ruházkodás vizsgált szókincsrétegében. (Motiváló tényezőként mindenképpen figyelembe kell azt venni, hogy medvesalji adatközlőim életkora minimum 65 év volt, tehát fiatal korukban atlaszadatközlők is lehettek volna.) Ha elfogadjuk azt a tételt, hogy a mindenkori beszélőközösség mindennapi élete szempontjából legfontosabb fogalmak, fogalomkörök megnevezési rendszere a legkevésbé tagolt, akkor a lexikai tagoltsági elemzések is alkalmasak bizonyos lexikai változók vagy azok egyes csoportjainak a megállapítására. Ilyenkor azt kell megvizsgálnunk, hogy az illető fogalomkör adott korszaknaként a tagoltsági skála melyik fokán helyezkedik el.

A fogalmak lexikai tagoltságának mértékét meghatározhatja a fogalomnak a megnevezési rendszerben elfoglalt helye. Általában tagolatlanok a szókincs legősibb rétegébe tartozó szavak, korai jövevényszavaink, valamint a hagyományos paraszti gazdálkodás alapfogalmai közé tartozók. Tagoltak viszont a jórészt a középkorban megismert növények megnevezési rendszerei. A megnevezés tagoltságának mértéke tárgyi tényezőktől is függ. Gyakori, hogy egy-egy növény, tárgy, szerszám egészének a megnevezési rendszere tagolatlan, valamely részének a megnevezési rendszere pedig tagolt (vö. Imre 1987: 58). Például a *szőlő* tagolatlan megnevezési rendszerű, de a *bajusza* és a *kicsi*, valamint az *éretlen fürt* megnevezési rendszere az erősen tagolt kategóriába tartozik. Az eszközök, használati tárgyak az elmúlt századok folyamán sokat változtak. Ezt is tükrözik a megnevezési rendszerek. A megnevezési rendszer tagoltságának a kialakulásához vezethet a beszélőközösség metaforikus névadása is.

A lexikai abszolút tagoltsági mutatók mellett az alaki mutatókról is tájékoztat a **4. táblázat**. **Alaki tagoltság** szempontjából az öt legtagoltabb megnevezési rendszerű fogalomkör a *medvesalji* korpuszban: **1.** 4. fk.: a föld megművelésének eszközei, a szekér és részei, ló- és ökörszerszámok, aratás, cséplés (3,51), **2.** 3. fk.: gyümölcsök, fák (3,47), **3.** 5. fk.: a ház és berendezése, konyhaeszközök (3,31), **4.** 13. fk.: az időjárás és a természet (3,28), **5.** az emberi test, az emberi tulajdonságok, állapot, egészségügy (3,14) az *at-*

laszban 1. 11. fk.: a kendermunka (2,92), 2. 3. fk.: gyümölcsök, fák (2,79), 3. 5. fk.: a ház és berendezése, konyhaeszközök (2,77), 4. 8. fk.: a ruházkodás (2,50), 5. 13. fk.: az időjárás és a természet (2,44) a három legkevesbé tagolt fogalomkör a *medvesalji* anyagban: 1. 9. fk.: a család és a rokonság (2,27), 2. 1. fk.: gabonafélék és részeik, a gabonafélék betegségei, a gabonafélék gyomnövényei, egyéb gyomnövények (2,38), 3. 12. fk.: a népi szokások, a vallási, társadalmi élet (2,42); az *atlaszban*: 1. 7. fk.: a házi munkák, sütés-főzés, disznóölés, 9. fk.: a család és a rokonság (1,86-1,86), 2. 4. fk.: a föld megművelésének eszközei, a szekér és részei, ló- és ökör-szerszámok, aratás, cséplés (2,03), 3. 6. fk.: a ház környéke, a háziállatok, cselekvéseik, sajátosságai (2,12).

A fogalmak megnevezési rendszerének lexikai tagoltsági fokozatai

Az egyes fogalomkörök tagoltsági mutatóinak az alapja a hozzájuk tartozó fogalmak megnevezési rendszerének a tagoltsága. Lexikailag tagolatlan megnevezési rendszerűek azok a fogalmak, amelyeket csak egy (tájnyelvi vagy köznyelvi) lexémával nevez meg a beszélőközösség. Ide tartozik az összes tagolatlan, valamint az alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalom: Medvesaljáról 217, az atlaszból 289. A lexikailag, valamint az alakilag és lexikailag egyaránt tagolt megnevezési rendszerű fogalmaknak a beszélőközösség nyelvhasználatában több (akár tájnyelvi, akár köznyelvi) nevük él. A medvesalji korpuszban 373, az atlaszbeliben pedig 296 ilyen található. A lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmakon belül a lexikai változatok számától függően megkülönböztettem **erősen** (legalább 5 megnevezés), **közepesen** (3-4 megnevezés) és **gyengén** (2 megnevezés) **tagolt fokozatokat**. Ezeknek a fogalomkörönkénti és szófaji megoszlását mutatja az 5. táblázat.

Az adatokból megállapítható, hogy a medvesalji anyagban a közepesen tagolt fokozatú a domináns (168 fogalom – 45,04%), az atlaszban pedig a gyengén tagolt (159 – 53,71%), az erősen tagolt fokozatúak részesedése mindkét korpuszban a legkevesebb: a medvesaljiban 16,62, az atlaszbeliben pedig 11,49%. A százaléértékek mögött meghúzódó számadatok összevetése még inkább bizonyít-

ja, hogy a medvesalji megnevezési rendszerek tagoltabbak, mint az atlaszéi.

A lexémák alaktani motiváltsága

„A magyarra vonatkozólag egyértelműen állíthatjuk, hogy bizonyos nyelvjárásai között a szavak alaki motiváltsága és motiválatlansága tekintetében vannak aránybeli különbségek. Más szavakkal tehát: bizonyos nyelvjárások nagyobb mértékben lexikológiai jellegűek, mint mások, illetőleg nagyobb mértékben grammatikai természetűek, mint mások. Pontosabb választ azonban egyrészt világos vizsgálati elveken nyugvó, másrészt statisztikailag is értelmezhető korpuszon végzendő elemzéssel lehet csak adni” – állapítja meg Kiss Jenő (2000: 162). *A megnevezési rendszer vizsgálata* című fejezetben kifejtett vizsgálati elvek alapján a medvesalji korpuszon végzett számításaim az alábbi eredményeket mutatják. **(6. táblázat)**

A fogalmak megnevezési rendszerének lexikai ta- golsági fokozatai (5. táblázat)

Főfog	MEDVESALIA												MNYA.											
	Erősen				Közepesen				Gyengén				Erősen				Közepesen				Gyengén			
	íge	fn.	mn.		íge	fn.	mn.		íge	fn.	mn.		íge	fn.	mn.		íge	fn.	mn.		íge	fn.	mn.	Össz.
1.		1				7			5	11				2			3	7			1	13	7	12
2.		5			1	11							2				7				1	13		23
3.		3				2			9								4					4		8
4.		11			1	23			14			5				12					1	14		32
5.		4				14	1		8			4				8						13		26
6.	4	9	1		6	32	1		25			2	2		1	6	15				11	32	3	72
7.	1	4			1	8			10			1	2			1	4				1	10		19
8.		1				4			5			1	1			5						5		11
9.		4				3			4			3	3			3						7		13
10.	3	2	4		8	11	9		9	10	1	1	2	1		7	6				6	6	4	42
11.						4			3			1				1	1					4		7
12.		1			1	2			3			7				1	1					2		3
13.	1					4			2			10				2	1				1	4		8
14.	1	2				12			9			24	1	3		6						10		20
Össz:	10	47	5		20	137	11		22	118	3	373	5	27	2	17	76	10		21	131	7	296	
	62				168				143			34	34			103				159				
	16,62%				45,04%				38,34%				11,49%			34,80%				53,71%				

Az 1444 lexikai egységnek 13,78%-a (199) ige, 80,68%-a (1165) főnév és 5,54%-a (80) melléknév. A 199 igéből 86 (43,22%) motiválatlan, 113 (56,78%) motivált. Az 1165 főnévből 529 (45,41%) motiválatlan, 636 (54,59%) motivált. A 80 melléknévből 28 (35%) motiválatlan, 52 (65%) motivált. Bár mennyiségileg a melléknév a legkevesebb, arányaiban mégis ez a legmotiváltabb szófaj. A szófajok tagoltsági sorrendje megegyezik az alaktanilag motiváltak sorrendjével: melléknév, ige, főnév. Az alaktanilag motivált, más elnevezéssel: „világos szavak” (vö. Saussure 1967: 167; Fábián 1972: 54–55) megoszlása a következő képet mutatja. A 801 motivált lexikai egység nagyobb része, 435 (54,31%) összetétel, ezt követi a 285 képzés (35,58%), a 78 szószerkezet (9,74%) és a 3 (0,37%) elvonás. A származékcsoportok közötti szófajonkénti arányok igen különbözőek. Medvesalji korpuszomban az 1165 főnévből 486 (41,72%) összetétel vagy szószerkezet – ez az arány Imre Samu számításai szerint 70,3% (vö. Imre 1987: 33–35) –, a 199 igéből viszont csupán 10 (5,03%) összetétel vagy szószerkezet (Imrénél 22,3%). A 80 melléknévnek a 21,25%-a összetétel vagy szószerkezet (Imrénél 8,10%). Az aránybeli eltérésnek a legfőbb oka az, hogy Imre Samu diakrón szemléletével szemben a szinkrón szemléletmódot érvényesítettem, s ezért motiválatlannak kellett minősítenem a *bont*, *foszt*, *kert*, illetve a *gágog*, *horkol* típusú szavakat (vö. Imre 1987: 32). A képzett származékok szófajonkénti arányai is változatosak. Az 1165 főnévből 147 (12,62%) képzett származék (Imrénél 25,80%), a 199 igéből 103 (51,76%) a képzés (Imrénél 76,1%), a 80 melléknévből pedig 35 (43,75%) képzett lexéma (Imrénél 88,8%). Medvesalji korpuszom szinkrón szempontú alaktani vizsgálata alapján azt állapíthatom meg, hogy a motivált lexikális elemek aránya nagyobb (801 = 55,47%), mint a motiválatlanoké (643 = 44,56%), tehát e tájegység nyelvjárása az adott időszakban – az 1990-es évek derekán – lexikológiai jellegű volt.

A megnevezéstípusok fajtái és szóföldrajzi vonatkozásai

A fogalmak megnevezési rendszerének tagoltsági vizsgálata önmagában is érdekes, de még tanulságosabb, ha azt is igyekszünk föl-

tárni, hogy a tagoltság szóföldrajzi tekintetben hogyan realizálódik. (A térképmelléletek ezt szemléltetik.) Arról van tehát szó, hogy az egyes fogalmkörök által kijelölt jelentéstani mikrorendszerek és azok elemei a vizsgált tájegységen térbelileg milyen megoszlást mutatnak. Természetesen ebben a dolgozatban – elsősorban terjedelmi okokból – csak az illusztrálás szándékával közölhetem néhány szemantikai mező elemeinek a térbeli változásait, melyekkel esetleg kísérletet tehetünk bizonyos izoglosszák megrajzolására.

A fogalmak megnevezéstípusai és szóföldrajzi előfordulásuk fajtái (7. táblázat)

Fkőr	Típus											Foga- lom össz:
	1.		2.				3.		4.		5.	
	1.1.	1.2.	2.1.	2.1.1.	2.2.	2.3.	3.1.	3.2.	4.1.	4.2.		
1.	11		5				6	1			1	24
2.	24	1	9		1	1	14		2		1	53
3.	16		7		2			2	1	2		30
4.	14		8	4	2		16	4	3	7	5	63
5.	21		6		2		14		2	2	1	48
6.	28	1	30	2	1		40	6	2	1	4	115
7.	22	1	12		1	1	11	1	2			51
8.	8		4	1			3		1	1		18
9.	11		4				6		1			22
10.	29	2	15		5		31		1		5	88
11.	1	2	4		1			4				12
12.	4	1	2	1			3	1				12
13.	8		4				5		1			18
14.	9	3	4	1	3	1	11	2	1	1		36
Össz:	206	11	114	9	18	3	160	21	17	14	17	590
	217		144				181		31		17	590
	36,78%		24,41%				30,68%		5,25%		2,88%	100%

Nézzük előbb azonban az adatokat. Az 590 fogalomból 217-nek (36,78%) csak egy – többnyire köznyelvi – megnevezése van az egész területen (tehát tagolatlan megnevezési rendszerű), illetve közülük 11-nek ez az egy neve sem él mindenütt. A második leggyakoribb megnevezéstípusban a főváltozat mellett több mellékváltozat is előfordul. Ide a fogalmak 30,68%-a (181 fogalom) tartozik. E kategóriában két alkategóriát különböztethetünk meg. Az elsőben a megnevezések együttesen lefedik az egész területet (160), a másodikban a rendszer elemei együttesen sem fedik le a terület egészét (21). A legváltozatosabb az a tagolt megnevezési rendszerű típus, amelyben két megnevezése van a fogalomnak. Ide 144 fogalom (24,41%) sorolható. Közülük 114 fogalom megnevezésének az egész tájegységen élő főváltozata mellett egy helyi mel-

lékváltozata is van. Az is előfordul, hogy a főváltozat és a mellékváltozat együttesen sem fedi le a területet (9). Két, megközelítőleg egyenrangú lexéma él az egész területen 18 fogalom megnevezése esetében. Igen ritkán, mindössze 3 fogalom megnevezésénél találkozunk azzal a jelenséggel, hogy a két lexikai változat csupán szórványosan fordul elő a tájegységen. A fogalmaknak csupán 5,25%-a (31) tartozik abba a kategóriába, amelyben a fogalom megnevezésére legalább három, közel egyenrangú lexémát használnak. Aszerint, hogy a lexikai egységek lefedik-e a területet vagy sem, két alkategória különböztethető meg. Az egész tájegységet teljesen lefedik 17, csak részben fedik le 14 fogalom megnevezési rendszerének elemei. A legkevesebb fogalmat (17 = 2,88%) tartalmazó kategóriában az adott fogalomnak sok megnevezése van, közülük egyik-másik több helyen is előfordul, és gyakori a területi átfedés. Fenti adataimat Imre Samu kutatásainak az eredményével (vö. Imre 1981: 1–20) kevésbé tudom összehasonlítani, mert a hivatkozott tanulmányban a szerző – az egyébként is szűkebben értelmezett – motiváltságot is szempontnak tekinti a megnevezési típusok megállapításakor.

A szóföldrajzi vizsgálatok a valóság nyelvi tagolásának a területi különbözőségére is rávilágíthatnak, s az „...egyes fogalomkörök által kijelölt jelentéstani mikrorendszerek – pl. a rokonsági kötelékek, a ruházkodás, az állattartás vagy a növényvilág körében – diatopikusan, térbeli változásaikban és változataikban leírhatók” – állapítja meg Juhász Dezső (1999). A következőkben bemutatom a 6. fogalomkörből négy háziállat (**ló, tehén, disznó, kutya**) vonatkozásában az ‘<emlős állat> magzatot hoz a világra’ cselekvés Medvesalján, valamint a környező atlaszpontokon följegyzett lexémáiból kirajzolódó jelentéstani mikrorendszerét. (Az adatok térbeli tagozódását a mellékelt térképek szemléltetik.)

Jelentéstani mikrorendszerek

<i>Medvesalja</i>			
kanca	kutya	disznó	tehén
fiadzik			(meg)borjazik
fial			
ellik		malacozik	
csikózik	kölykezik		

<i>MNyA.</i>			
kanca	kutya	disznó	tehén
fiadzik			(meg)borjazik
ellik			(meg)ellik
csikózik	kölykezik	malacozik	
csikózik	kölykezik		

A medvesalji és az atlaszbeli adatokból kiderül, hogy a vizsgált jelentésmezőt milyen tagolású mikroszisztémák alkotják. Medvesalján kettős (*ellik [a kanca és a kutya]*) és hármas tagolásúak (*fiadzik, fial [a kanca, a kutya és a disznó]*) alkotják a rendszert. A fajtára jellemző utódok nevét kifejező szavak (*csikózik [a kanca], borjazik [a tehén]*), valamint az általánosabb jelentésű *kölykezik [a kutya]* társulnak ezekhez. Az atlasz kiemelt kutatópontjain ugyancsak kettős tagolású az *ellik [a kanca és a tehén]*, hármas tagolású a *fiadzik [a kanca, a kutya és a disznó]*. Az utódra utaló általánosabb jelentésű *kölykezik*, valamint a fajtára jellemző megnevezések (*csikózik [a kanca], malacozik [a disznó]*) és *(meg)borjazik [a tehén]* csatlakoznak az előbbi lexémákhoz. Az összehasonlításból kiderül, hogy Medvesalján a *fiadzik* mellett a *fial* is használatos, bár jóval kevesebb településen. Az efféle szóföldrajzi vizsgálatoknak természetesen megvannak az előzményei a nemzetközi (pl. Goossens 1969, Debus 1958) és a magyar (pl. Imre Samu 1985, Kiss Jenő, 1999, Murádin László, 1969, 1975a, 1975b, 1976, 1982, Péntek János 1972) nyelvudományban egyaránt. Magam is foglalkoztam tagoltsági vizsgálatokkal (vö. Cs. Nagy 1996, 1999). Imre Samu a fenti négy igének az egész magyar nyelvterületre kiterjedő vizsgálatából többek között az alábbi tanulságot vonta le: „Viszonylag kevés azoknak a kp.-oknak a száma, ahol két lexikális változat él egymás mellett. Az ilyen kp.-ok – teljesen érthető mó-

don – elsősorban az egyes izoglosszák mentén jelentkeznek” (Imre 1985: 93). E négy térképlap medvesalji adatainak a szóföldrajzi elemzése egyrészt igazolja Imre idézett megállapítását, másrészt pedig megerősíti azt a gyanút, hogy itt izoglosszák húzódnak. Emeljük ki például a **csikózik** térképét. A ‘csikózik’ jelentésű lexémák közül a *csikózik* 6, az *ellik* 4, a *fiadzik* 3, a *fial* pedig 2 településen használatos. Ajnácskőn és Vecseklőn a *csikózik* és az *ellik*, Medveshidegkúton pedig a *csikózik* és a *fial* szinonimák egymás mellett fordulnak elő. A kutatási területemtől délre eső kutatópontok közül csupán Karancslapujtőről (H-6) van egy adat: *csikózik*. A környező felvidéki pontokról, Bolykról (Csz-17) és Magyarhegyemről (Csz-18) egyaránt a *csikózik* adatot jegyezték föl, de Zsip településről már hármat, az általános használatú *fiadzik* mellett a ritkábbnak minősített *csikózik* és *ellik* igéket. Akármelyiket kiválaszthattuk volna a fenti térképekből, mindegyikkel bizonyíthattuk volna korábbi állításunkat. Bár az atlasz adatai jó négy évtizeddel korábbról valók, mint medvesalji korpuszom, mégis összevethetőnek tartom őket, mert idős adatközlőim jelentősen csökkenthetik az időbeli távolságot.

ÁLTALÁNOS JELLEMZŐK

Kutatásom célja a medvesalji nyelvjárási alapréteg szókészletének lexikológiai vizsgálata volt a nyelvatlasz lexikai kérdései alapján. E széles témát azonban szűkítenem kellett a szókészlet legfontosabb tagoltsági és szóföldrajzi sajátosságainak a föltárására. Bár a negyvenezres korpusz alkalmat adott volna szociolingvisztikai kutatásokra is, azért választottam mégis a lexikológiai, mert a magyar dialektológiában nagyon is szükségesek az ilyen jellegű és sok adaton alapuló elemzések, például az állapot- és a változásvizsgálat, a nyelvi kontaktus, a grammatikai nyelvváltozatok vizsgálata, a diakrón és szinkrón összevetés, valamint a nyelvtipológia szempontjából is. Az értekezésnek a nyelvi változók bemutatásával foglalkozó fejezete egy későbbi szociolingvisztikai elemzés alapja lehet.

Munkám legfőbb jelentőségét abban látom, hogy hozzájárulhatok ezzel az új gyűjtéssel egy határon túli magyar nyelvterület – eddig nyelvjárási tekintetben is – jórészt ismeretlen tájegységének a megismertetéséhez. A korpusz több oldalú elemzésével, a nyelvatlasz környező kutatópontjainak az adataival, valamint Imre Samu eredményeivel történő néhány összevetéssel pedig szélesebb alpra helyeztem következtetéseimet.

Kutatásom eredményeként a következő általános jellemzőket állapíthatom meg:

A fogalmak között a főnevek dominálnak, őket követik az igék, s igen kis számú a melléknév.

A medvesalji fogalmak minden vizsgált kategóriában tagoltabb megnevezési rendszerűek, mint az atlaszbeli fogalmak.

Imre Samu adataival több okból is csak fenntartásokkal lehet összehasonlítani a jelen kutatás eredményeit. Ennek főként az az oka, hogy Imre az egész magyar nyelvterületről vette az adatait, az enyéim pedig egy kis régióból, 12 településről valók. Másik okként említhető meg, hogy Imre az alaktani motiváltságot szűkebben értelmezi: a képzett származékokat motiválatlanokként kezeli.

Az atlasz anyagával történő összevetés is a környező kutatópontok (főleg: H-7., H-10., de sokszor a Csz-17., Csz-18.,

Cssz–19.) adathiányai miatt nehézségekbe ütközött. A medvesalji, a szlovákiai és a Medvesaljától nyugatra, keletre és délre fekvő, kissé távolabbi atlaszpontok adatai – bár azokat nem dolgoztam föl – megerősítik a gyűjtött lexémákat.

A fogalmak megnevezési rendszerének tagoltsága szófajonként eltérő: legtagoltabb a mellékneveké, kevésbé tagolt az igéké, legkevesbé pedig a főneveké. Ez az eredmény – annak ellenére, hogy Imre Samunak egy részkorpuszon végzett megállapítását igazolja – nem teszi fölöslegessé más, legalább hasonló méretű adatbázis tüzetes elemzését annak eldöntésére, hogy vajon nyelvjárási szókincsünk egészére is jellemző-e az egyes szófajok közötti különbség.

Az egyes fogalomköröknek a tagoltsági sorrendben elfoglalt helyéből, illetőleg a medvesalji és az atlaszbeli részkorpusz összehasonlításából társadalmi, gazdasági, életmódbeli változásokra következtethetünk.

A lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak között a lexikai változatok számától függően különböző tagoltsági fokozatokat különböztethetünk meg. A medvesalji anyagban a közepes tagoltság, az atlaszban pedig a gyenge tagoltság a domináns, s mindkettőben az erős tagoltságú megnevezési rendszerekből van a legkevesebb.

Az alaktanilag motivált lexémák („világos szavak”) több mint fele összetétel, harmada pedig képzett származék.

Medvesalji korpuszom szinkrón szempontú vizsgálata alapján megállapítható, hogy e tájegység nyelvjárása az 1990-es évek közepén lexikológiai jellegű volt, vagyis az alakilag motivált lexikai elemek aránya nagyobb volt, mint a motiválatlanoké.

A fogalmak megnevezési rendszerének tagoltsági elemzését szóföldrajzi vizsgálatokkal is összekapcsolhatjuk. Ezáltal egy-egy tájegységen térbelileg – „kognitív térkép”-en – is bemutatható a valóság nyelvi tagolásának a különbözősége.

ADATTÁR

Az adattár **A magyar nyelvjárások atlaszának** 617 lexikai jellegű címszavával jelölt fogalmából 616-nak egyrészt medvesalji, másrészt – a könnyebb összevethetőség végett – a tájegységhez legközelebb eső atlaszpontokon található megnevezéseit tartalmazza. A *naspolya* ezen a területen teljesen ismeretlen volt adatközlőim számára, az atlasz is mindössze egy ritkán használt alakot említ (H-6: <*nyáspolya*>), ezért hiányzik ez a fogalom.

A címszó utáni zárójelben a nyelvátlasz térképlapjának a száma áll. Ezt követik dőlt betűvel a medvesalji, majd – a kettős virgula (/) után – az atlasz környező pontjaihoz tartozó adatok. A medvesalji adatok után a zárójelben levő számok kutatópontjaimat jelzik.

A medvesalji adatok között a lexikai változatokat virgulával (/) választom el egymástól. A lexikai változatokon belül tildével (~) különítem el az alakváltozatokat. Az alakváltozatok ejtés- és esetleges paradigmatisztikus változatai között vessző található.

A címszóval azonos vagy ahhoz alakilag legközelebb álló (tő)szó áll az első helyen, ezt követik ennek képzett és összetett származékai, valamint a tőszóval alkotott szó szerkezetek. A címszótól teljesen eltérő lexémákat betűrendben soroltam be a szócikkbe. Az ejtésváltozatokat vesszővel különítem el egymástól.

abált szalonna: (431.) *ábārolt szálonná* (4., 5., 7., 10.), *áb̄ārolt szálonná* (11.) ~ *áb̄ārót szálonná* (6., 12.) / *tokálljá* (4.) *torkájjá* (1., 12.) / *torkállā szálonná* (5.) ~ *torkályá szálonná* (9.) / *torkászálonná* (6.) / *pápríkās szálonná* (8.) // H-6: *ábārolt szálonná*, <*ábállot szálonná*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *ábārolt szálonná*, <*ábārt szálonná*>, <*ábāt szálonná*>; Cssz-18., 19: *ábārolt szálonná*

abrakostárisznya: (295.) *ábrakos* (4.) / *ábrakostárisznya* (1-12.) / *zábostárisznya* (10.) / *zábózssāk* (9.) // H-6: *ábrakostárisznya*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18:

ábrakostárisznya; Cssz-19: ábrakos, ábrakostárisznya, tárisznya

ádámcsutka: (499.) csutká (1., 12.) / gugó (6.) / ādāmcsutá (5.) ~ ādāmcsutká (1–4., 7., 8., 10., 12.), ādāmcsutká (11.) / āmácsutká (4.) ~ álmácsutká (2., 10.) / évácsutká (3., 4.) // H-6: álmácsutká, ādāmcsutká, ādāmcsutká; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: ādāmcsutká; Cssz-18., 19: csutká, ādāmcsutká

ágas: (155.) āgás (5., 6., 9., 10.) / āgásfā (12.) / csēptetyűāg (5.) // H-6: āgásfā, āgásfā; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: āgásfā; Cssz-18: āgás; Cssz-19: csēptetyűgály, csēptetyűāg, <hātúsó rútszārnyā>

agy: (161.) āgy (1., 5–7., 10., 11.) / kerekāgy (4., 7., 8., 12.) ~ kērēkāgy (9.) ~ kerēkāgy (12.) ~ kērēkāgy (2.) / kērēkfēj (2., 3.) / kērēktus (2., 3.) // H-6: āgy; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: āgy; Cssz-19: kerekāgy

ágyás: (307.) āgyās (4., 10.), ā^ogyās (11.) / āgy (2., 3., 5., 7–10., 12.), āgy (6.) / veteményāgy (8.) / veteményesāgy (1.) // H-6: pād; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: pād; Cssz-18: āgy; Cssz-19: āgy, <āāgy>

agykarika (keskeny): (162.) kárikā (1., 5., 10., 11.) / átykáríkā (2., 8., 12.) / folytókáríkā (6.) / kēskenykaríkā (9.) / belső kerēkátykáríkā (4.) // H-6: átykáríkā; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: átykáríkā, kárikā; Cs-18: kárikā, <āGykáríkā>, <átykáríkā>; Cssz-19: kárikā, <átykáríkā>

agykarika (széles): (163.) kárikā (1., 5., 10., 11.) / átykáríkā (2., 8., 12.) / szélēskáríkā (6.), szēllēskáríkā (9.) / kűső kerēkátykáríkā (4.) // H-6: átykáríkā; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: űtközőkáríkā, szélēskáríkā, átykáríkā, kárikā; Cssz-18: kárikā, <átykáríkā>; Cssz-19: kárikā

ajaka: (497.) ājákā (4.) / pislējē (2., 3., 11.) ~ pislēji (11.) ~ pislējē (7.) / pittyē (1., 9., 10., 12.) ~ pittyi (5., 6., 12.) / szājszēlē (8.) // H-6: szājā szēlyi, szājā szēle; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: pislējji, pislējji, pislēje, <szājā szēli>; Cssz-18: pislējji, pislējje, <szājā szēli>; Cssz-19: szājā szēji, szājā szēlē

- ajtófélfa:** (204.) *ajtó^ufélfa* (10.) / *ajtófä* (2–11.), *ajtó^ufä* (1., 12.) / *ajtótok* (2.), *ajtó^utok* (1.) // H–6: *ajtófä*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *filstok*, *ajtóoszlop*, *ajtófä*, *cilstok*, *tilstok*; Cssz–18: *ajtóoszlop*, *ajtózselyéb*, *<zselyéb>*; Cssz–19: *ajtófä*, *ajtófél*, *ajtófélfa*, *ajtófélfa*, *<ajtóoszlop>*
- akác:** (116.) *ágācā* (10.), *ágācā* (11.) ~ *ākāc* (1–3., 8.) / *ágāckā* (11.), *ágāckā* (12.) ~ *ágóckā* (12.) / *ágācāfä* (2–4., 9.) ~ *ākācfä* (7.), *ākācfä* (5.) ~ *ākócfä* (6.) // H–6: *ágācskā*, *<ágācā>*, *[ākāc]*; H–7: *ágācā*; H–10: *ágāckā*, *ágāckā*, *ágācā*, *ágāckā*; Cssz–17: *ágācskā*, *<ágāc>*, *<ākāc>*; Cssz–18: *ágāckā*, *[ākāc]*; Cssz–19: *āgāc*, *āgāc*, *ākāc*
- alfa (a járomé):** (176.) *ālfä* (1., 2.) / *āldēszkā* (4–6., 9., 11.) ~ *ādēszkā* (7., 8.) / *āsófä* (12.) / *jāromdēszkā* (10.) / *ālsó jāromfä* (10.) // H–6: *āldēszkā*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *āldēszkā*
- alkuszik:** (597.) *ālkusz* (4.) ~ *ālkuszik* (4.) / *ālkudik* (2., 3.), *ālkugyik* (1., 4–7., 9–12.) / *ēggyeszkēdik* (5.) // H–6: *ālkugyik*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *ālkugyik*, *[ālkudik]*; Cssz–18: *ālkugyik*; Cssz–19: *ālkugyik*, *<ālkud>*, *<ālkudik>*
- állapotos:** (484.) *ālāpotos* (1., 6.), *ālāpotos* (12.) ~ *ālāpotos* (2., 3., 5., 7., 8., 10.) / *hāsās* (10.) / *terhēs* (2–5., 9., 11., 12.) / *vārāndós* (6., 7.), *vārāndó^us* (11.) *vārāndós* (4.) / *vástāg* (8.) / *telē vān* (12.) / *telibēli vā* (1.) // H–6: *terhēs*, *ālāpotos*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *vástāg*, *viselős*, *terhēs*; Cssz–18: *viselős*, *ālāpotos*; Cssz–19: *viselős*, *viselős*, *terhēs*, *ālāpotos*
- alma:** (88.) *ālmā* (1–12.) // H–6., 7., 10: *ālmā*; Cssz–17: *ālmā*, *(ómā)*; Cssz–18., 19: *ālmā*
- anyajegy:** (521.) *ányājegy* (5., 7., 8., 12.), *ányājegy* (1–4., 6., 9–11.) / *ányáfót* (9.) // H–6: *ányājegy*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *ányājegy*; Cssz–19: *ányājegy*
- anyarozs:** (11.) *ūszők* (2., 3., 8.) / *ūszközs búzá* (6.) *ányározs* (1., 4., 7., 8., 10–12.) // H–6: *ányározs*; H–7: *rozsánnyā*, H–10: *rozsánnyā*, *ányározs*; Cssz–17: *ūszőg*; Cssz–18., 19: *ányározs*

- anyatárs:** (477.) *nāszásszō* (1.) ~ *nāszásszon* (6., 8., 12.) ~ *nāszásszony* (1–12.) // H-6: *nāszásszō*, *nāszásszony*, *nāszásszony*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *nāszásszony*
- anyósom:** (475.) *ányósom* (2–8.), *ányó^usom* (1., 4., 9–12.) // H-6: *ányósom*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *ányóssom*, *ányósom*; Csz-18., 19: *ányósom*
- apatárs:** (476.) *nāsz* (1–12.) // H-6: *nāsz*, *nāszurám*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *nāsz*, *nāszám*, *nāszurám*; Csz-18: *nāsz*, *nāsz*, *nāszurám*; Csz-19: *nāszurám*
- apósom:** (474.) *ápósom* (2–8., 12.), *ápó^usom* (1., 4., 9–11.) // H-6: *ápósom*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *ápóssom*, *ápósom*; Csz-18., 19: *ápósom*
- aranka:** (18.) *arán* (11.) ~ *árány* (10.) / *áránká* (1–12.) / *selyem* (5.) // H-6., 7: *áránká*; H-10: *árányká*, *áránká*; Csz-17–19: *áránká*
- árpa (a szemén):** (493.) *ārpá* (1., 4–11.), *ārpá* (12.), *ārpá* (2., 3.) / *gyulládās* (5.) / *kelēs* (10.) // H-6: *ārpá*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *ārpá*
- árpa:** (1.) *ārpá* (1–3., 6–12.), *ārpá* (4., 5., 12.) // H-6: *ārpá*; H-7: *ōrpá*, *ārpá*; H-10: *ḡrpá*, *ārpá*; Csz-17: *ārpá*, Csz-18: *ārpá*; Csz-19: *ā^orpá*, *ārpá*
- áspa:** (579.) *motollá* (1–8., 10., 12.) // H-6: *motóllá*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *motóla*, *motóllá*; Csz-18: *motóla*, *motóla*, *motóllá*; Csz-19: *motó^ula*
- avas:** (437.) *ávās* (1–12.) // H-6: *ávās*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *ávās*, *ávās*; Csz-18., 19: *ávās*
- az oldal alsó fája:** (145.) *ājā* (6.) ~ *ājja* (5.) / *álly* (11.) / *dērekódāl* (7.) / *ódálrúd* (2.) / *ālsó^udērek* (12.) ~ *āsó^udērēik* (9.) / *ālsó^uódāl* (11.) / *āsó ódālfā* (4.) // H-6., 7., 10: nincs adat; Csz-17: *állyá*, <*ālsó kocsidērek*>; Csz-18., 19: nincs adat
- az oldal felső fája:** (144.) *teteji* (6.) / *ódálrúd* (2.) / *felső^udērek* (9.) ~ *fōlsődērek* (12.) / *felső^oódāl* (11.) / *felső ódālfā* (4.) // H-6., 7., 10: nincs adat; Csz-17: *teteji*, <*felső kocsidērek*>; Csz-18., 19: nincs adat
- bab:** (51.) *bāb* (1–12.) // H-6., 7: *bāB*; H-10., Csz-17–19: *bāb*

- bádog:** (254.) *bādog* (10.) ~ *bādok* (1., 9., 12.), *bādok* (11.) / *plé* (1–8., 10–12. // H–6: *plé*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *plé*; Csz–18: *plé^h*, *plé*; Csz–19: *plé*
- bagó:** (589.) *bágó* (4., 6–8.), *bágó^u* (1–5., 9–12.) // H–6: *bágó*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *bágó*; Csz–18: *bágó*; Csz–19: *bágó^a*, *bagó*
- bajusza (a gabonáé):** (9.) *szākājā* (3., 10.), *szākājā* (5., 6., 11., 12.) ~ *szāl^hkājā* (7., 8., 9., 11.), *szāl^hkājā* (4., 12.), *szāl^hkājā* (1., 2.) // H–6: *toklāsszā*, *szākājā*; H–7: *szókójā*, *szākājā*, *szākājā*; H–10: *szākājā*; Csz–17: *szākājā* [*szāl^hkājā*]; Csz–18: *szākājā*; Csz–19: *szākājā*, *szāl^hkājā*
- bajusza (a kukoricáé):** (42.) *bájusz* (2., 3., 12.), *bájuszā* (2., 3.) ~ *bájúsz* (4.), *bájúszā* (4–6., 9–12.) / *fonā* (9.) / *hājā* (1., 7.) / *kukoricā hājā* (8.) / *üstök* (11.), *üstöki* (5.) // H–6: *bájússzā*, <*hājā*>; H–7: *üstöki*, *bájússzā*; H–10: *bájúszā*, *bájúszā*, <*szöszi*>, (*üstökē*), <*hājā*>; Csz–17: *bájússzā*; Csz–18: *bájúszā*, <*hājā*>; Csz–19: *üstökē*, *bájúszā*
- bajusza (a szőlőé):** (103.) *bájusz* (2., 3.) ~ *bájúsz* (9.), *bájúszā* (1., 4., 6., 7.) / *folyókā* (5.) / *fonāsā* (10.) / *kápāszkodójā* (10.) / *kocs* (10.), *kocsā* (10.) // H–6: *bájússzā*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *bájússzā*; Csz–18., 19: *bájúszā*
- bak:** (347.) *bāk* (1–11.) / *bákkecske* (12.) // H–6: *bāggēdā*, *bāk*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *bāk*
- bakancs:** (450.) *bákāncs* (1–12.) // H–6: *bákāncs*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17., 18: *bákāncs*; Csz–19: *bokāncs*, *bákāncs*
- bal oldali ökör:** (331.) *bāloldālos* (8.) / *belső* (12.) / *hājszos* (10.) / *kezes* (4., 7., 8., 10.), *kēzes* (9.), *kēzēs* (1.), *kēzēs* (11.) ~ *kezēs* (2., 5., 6.) // H–6: *kezes*, <*kész^htős*>, <*cselős*>; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *kezēs*; Csz–18: *kezes*; Csz–19: *kēzēs*, *kezes*
- balta:** (266.) *bāltā* (1–7., 9–12.) / *kizsbāltā* (4., 8.) / *kisfejszē* (10.) // H–6: *bāltā*, *bāltā*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17., 18: *bāltā*; Csz–19: *bāltā*, <*kizsbāltā*>
- bárány:** (343.) *bārāny* (2–4., 7., 8., 10., 11.) / *kizsbārāny* (1., 6., 9., 10., 12.) / *kizsbārikā* (5.) // H–6: *bārā*, *bārāny*, *bārāny*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17:

kizsbārāny; Cssz-18: *bārāny*; Cssz-19: *kizsbārāny*,
bārāny

barázdabillegető: (630.) *bārāzdābillēgető* (2., 3., 5–7.),
bārāzdābillēgetőű (1., 4.) ~ *borozdābillēgetőű* (5.) /
bārāzdābillēncs (8.) ~ *borozdābillēncs* (2., 3., 9–11.) /
bārāzdābillentyű (4.) // H-6: *bārāzdābillēktető*; H-7., 10:
nincs adat; Cssz-17: *borozdābillēktető*; Cssz-18:
borozdābillēncs, *borozdābillēncs*; Cssz-19:
bārāzdābillēncs, *bārāzdābillēktető*

baromfi: (357.) *bāromfi* (1., 4–8., 10–12.) / *áprólék* (2., 3.,
6.), *ápróulék* (9.), *ápróulék* (1.) // H-6: *bāromfi*; H-7.,
10: nincs adat; Cssz-17: *bāromfi*; Cssz-18: *áprólék*,
áprólék, *bāromfi*; Cssz-19: *áprólék*, *bāromfi*

bátyám: (466.) *bātyām* (1–12.) // H-6: *testvérēm*, [*bātyām*];
H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *testvérēm*, *testvérēm*,
bātyām; Cssz-18., 19: *bātyām*

befagy: (600.) *befāgy* (2–6., 8., 10., 12.) ~ *bēfāgy* (1., 7.,
9., 11.) // H-6: *bēfāgy*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17:
bēfāgy, *befāgy*; Cssz-18: *befāgy*; Cssz-19: *befāgy*

befőtt: (404.) *befőűszt* (10.), *befőszt* (5., 8., 12.), *befősz*
(6.) ~ *befőt* (2., 3.), *befőűtt* (1.), *befőt* (11.) / *kom-*
pót (7.), *kompóut* (4., 9.) // H-6: *befősz*, <*befőt*>;
H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *befőt*; Cssz-18: *befőűszt*,
befőt; Cssz-19: *befősz*, *befősz*

béget: (345.) *bēget* (5., 10.) ~ *béget* (1., 4., 6–8.), *béiget*
(2., 3., 11.) / *bőg* (12.), *bőűg* (9.) // H-6: *bőg*,
<*mekęg*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *bőg*, *bēget*;
Cssz-18: *bekęg*, *bőg*; Cssz-19: *bekęg*, *bőğg*, *béget*

behunyja: (1159.) *behunnya* (1–3., 8.) ~ *behúnnya* (4–6., 10.,
12.) / *lehunnya* (7., 11.) // *H-6: *huny*; H-7., 10: nincs
adat; *Cssz-17–19: *huny* / *A hangtani realizációkat nem
mutatják a lexikai változatok./

békányál: (640.) *békányāl* (2., 3., 6–8.), *békányāl* (1.),
béikányāl (2., 3.), *békányāl* (4., 11.) / *békáfenyēr* (10.)
~ *békáfenyēr* (5.) ~ *békáfenyér* (8.), *békáfenyěř* (9.),
békáfenyér (12.) // H-6: *békányāl*; H-7., 10: nincs adat;
Cssz-17: *békányā*, *békányāl*; Cssz-18: *békányāl*;
Cssz-19: *bëkányāl*, *békányāl*

- bélfa:** (175.) *bélfä* (2.) / *bédészka* (6., 12.) ~ *béldészka* (4., 5., 8., 9., 11., 12.) / *jāromdészka* (7.) / *közeipdészka* (10.) // H-6: *bédészka*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *bēdészka*, [*bédészka*]; Cssz-18: *béldészka*; Cssz-19: *bēēldészka*, *béldészka*
- bige:** (585.) *pige* (2., 3., 5., 8., 12.), *pige* (1., 4., 6., 9., 10.) ~ *pike* (3., 7., 9.), *pike* (11.) // H-6: *pige*, *bike*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *pige* <*pigē*>; Cssz-18: *pike*; Cssz-19: *bige*
- birsalma:** (90.) *birsálmā* (8.) ~ *bísálmā* (10., 12.) ~ *bürsálmā* (1., 11.) ~ *bűsálmā* (2–12.) // H-6: *bisókā*, *bisálmā*; H-7: *visálmā*, *bisálmā*; H-10: *bűsálmā*, [*büsálmā*], [*bisálmā*], <*bürsálmā*>, *bűsálmā*; Cssz-17: *bízszálmā*, <*bízszómā*>, <*bizszálmā*>; Cssz-18: *bűsálmā*, <*bűzszálmā*>; Cssz-19: *bűsálmā*, <*bürsálmā*>
- bodobács:** (648.) *verőke* (5.), *verőke* (2., 3.) / *kátonābogār* (6.) / *nāpkőjtőbogār* (1.) ~ *nāpkőtőbugār* (1.) / *szēnt-ivānbogār* (8.) / *tőūkebogār* (11.) // H-6: *verőkőtő*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *verőkőtő*; Cssz-18: *verőkőtőbogār*; Cssz-19: *verőkőtő*
- bodza:** (118.) *boddzā* (2., 3., 8., 10., 12.) / *bocfā* (2–4., 6., 7., 10.) ~ *boccfā* (1., 5., 9., 11.) // H-6., 7., 10., Cssz-17–19: *bocfā*
- borítólevél (a kukoricacsőé):** (43.) *csuhā* (4., 8.), *csuhājā* (4.) / *csuhé* (4.) / *fosztās* (1–3., 7., 9., 10., 12.), *fosztāssā* (5.), *fosztāssā* (11.) / *hārāsz* (4.) / *kukoricā hājā* (6.) // H-6., 7: *fosztós*, *fosztās*; H-10: *fosztās*, *fosztās*, <*gúnyā*>; Cssz-17–19: *fosztās*
- borsó:** (52.) *borsó* (6–8.), *borsó^u* (1., 5., 10., 11.) ~ *bossó* (2–4.), *bossó* (10.), *bossó^u* (1., 4., 9–12.) // H-6: *bossó*, [*borsó*], <*cukorborsó*>; H-7: *borsó*, *borsó*, <*bossó*>; H-10: *bossó*; Cssz-17: *bossó*, *bossó*; Cssz-18: *bossó*; Cssz-19: *bossó^o*, *bossó*, *borsó^u*, *borsó*
- bőg:** (336.) *bőg* (2–4., 6–8., 12.), *bőűg* (1., 5., 9–11.) // H-6: *bőg*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *bőg*
- bögöly:** (642.) *bögöly* (11.) / *dongó* (1.), *dongó^u* (1., 11.) / *dongólēgy* (10.) / *pēcik* (5.) ~ *pēcik* (2–4., 6–8., 12.), *pēcik* (4.), *peēcik* (2., 3.), *péicsik* (9., 11.) ~

pícsik (4.) // H-6: *lólégy, zungólégy, dungó, dongó*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *lólégy, zongólégy, zongó, dongó*; Cssz-18: *dongó, <dongó^u>*; Cssz-19: *préicsik, précsik, dongó^u, dongó^u*

bögre: (251.) *bëgre* (1-3., 10.) ~ *bögre* (1-4., 7., 8., 11., 12.) / *ivó^ubëgre* (10.) / *bādog* (2., 3., 7., 8., 10.), *bādog* (11.) ~ *bādok* (5., 6., 9., 12.), *bādok* (4.) / *csupor* (2.) // H-6: *bādog*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *bādog, bādok, <bëgre>*; Cssz-18: *bādok*; Cssz-19: *bādok*

böllér: (425.) *böllér* (11., 12.) / *hentës* (1-7., 9.) / *mészáros* (10.) ~ *mészáros* (2., 3., 7., 8.) // H-6: *<hentës>*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *hentës, <sáktër>, <segíccség>*; Cssz-18., 19: *hentës*

búbos banka: (628.) *búbozsbánká* (1-4., 6., 7., 11.) / *büdözsbánká* (2-5., 7., 9-11.) // H-6: *büdözsdutká, <büdözsdátká>*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *büdözsdutká*; Cssz-18., 19: *büdözsbánká, búbozsbánká*

búbos pacsirta: (632.) *búbos pácsirtá* (1.) / *pácsirtá* (1., 9.) ~ *pácsirtá* (7.) / *pipíske* (4.), *pipíske* (5., 6.) ~ *pipíéskë* (11.) / // H-6: *pipíske*; H-7., 8: nincs adat; Cssz-17: *pipíske, pipíske*; Cssz-18: *pipíske*; Cssz-19: *pipíske*

búg: (354.) *búg* (2-4.) ~ *búgik* (1., 5-12.) // H-6: *búgik*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *búgik*; Cssz-18: *búgik, búg*; Cssz-19: *búgik*

burgonya: (29.) *grujá* (8.) / *kompé* (6.) ~ *kompéj* (12.) ~ *kompër* (2., 3., 10.) ~ *kompér* (4., 7-9., 11., 12.), *kompéír* (12.) ~ *kumpéír* (4.) ~ *krumli* (10.) ~ *krumpli* (1., 5., 8., 9., 12.) // H-6: *kumpi, <krumpli>*; H-7: *kompér, kompér, <krumplyi>*; H-10: *kompér, <kumpér>*; Cssz-17: *kumpri, krompli, krumplyi, krumpli*; Cssz-18: *kompër, kompér, kumpër, krumpli, (krompély)*; Cssz-19: *krumpli*

búza: (2.) *búzá* (1., 4-12.), *bùzá* (5.) / *távászbúzá* (2., 3., 12.) / *tisztábúzá* (4., 12.) / *őszi búzá* (2., 3.) // H-6., 7., 10: *tisztábúzá, búzá*; Cssz-17: *búzá, <buzá>*; Cssz-18., 19: *búzá*

búzavirág: (14.) *búzavirág* (10.), *bùzavirág* (5.) ~ *búzavirág* (1-4., 7-12.), *búzavirág* (4., 6., 11.) / *këkvirág* (10.) ~

- kékvirág* (4.) // H-6: *búzavirāG*, *búzavirāG*; H-7: *búzavirāG*; H-10: *búzavirāg*, *búzavirāg*; Csz-17: *búzavirāg*, <*búzavirāg*>; Csz-18: *búzavirāg*; Csz-19: *búzavirāg*
- bükköny:** (20.) *bükkön* (1., 12.) ~ *bükköny* (2-4., 6-12.) / *zábozsbükkön* (5.) / *lénnek* (10.) // H-6: *lénnek*, <*lénnek*>, *bökkö*, *bükköny*; H-7: *lénnek*, *bükköny*; H-10: *bükköny*, <*lénnek*>; Csz-17: *bükköny*, <*bükköny*>; Csz-18., 19: *bükköny*
- bütyök:** (525.) *bütyök* (5.) / *bütykő* (2-4., 6-8., 11., 12.), *bütykőű* (1., 9., 10.) // H-6: *bütykő*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *bütykő*; Csz-19: *bütykő*, *bütykő*
- cékla:** (56.) *cēklā* (10.), *cē^lklā* (10.) ~ *céklā* (2., 3., 6-8., 11.), *céklā* (1.), *céklā* (4., 5., 9.), *c^ēéklā* (12.) / *piros-répā* (11.) / *vörösrépā* (10.) // H-6., 7., 10: *céklā*; Csz-17., 18: *céklā*; Csz-19: *cé^lklā*, *céklā*
- cicerél:** (364.) *hergel* (7., 8., 12.) ~ *hergél* (5., 6.), *hergél* (10.) ~ *hërgél* (1-4., 9.) // H-6: *hergél*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *hergél*, *hergē*, *hergel*; Csz-18. *hërgol*, *hergol*, *hergel*; Csz-19: *hergél*
- címere (a kukoricáé):** (35.) *címērē* (11.) / *üstöke* (8.) / *virāgjā* (6., 11.) / *zābjā* (1-5., 7-12.) / *zāboggyā* (11.) // H-6: *zāboggyā*, *zābjā*, <*virāgjā*>; H-7., 10: *zābjā*; Csz-17., 18: *zābjā*; Csz-19: *zābjā*, [*címērē*]
- cinke:** (629.) *cinke* (2., 3., 5., 10., 11.) ~ *cinkē* (1-4., 6., 7.) / *cinēge* (2., 3., 11.) ~ *cinēge* (4., 5., 8-10.) // H-6: *cinēge*, *cinke*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *cinke*, *cinke*; Csz-18: *cinēge*, *cinke*, *cinke*; Csz-19: *cinke*, *cinke*
- colstok:** (269.) *colostok* (1-12.) // H-6: *colostok*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *colostok*; Csz-18: *csolosztok*; Csz-19: *cóstok*, *colstok*
- comb:** (517.) *comb* (1-4., 8., 10.) / *bonc* (1., 4-7., 9., 11., 12.) // H-6: *bonc*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *bonc*
- cukorrépa:** (60.) *cukorrépā* (2-9., 11.), *cukorrépā* (1.), *cukorrépā* (10.), *cukorrépā* (10.), *cukorriépā* (12.) // H-6., 7., 10., Csz-17-19: *cukorrépā*

- csalamádé:** (50.) *csálámādē* (2–4., 7., 8., 11.), *csálámādē* (5., 6.), *csálámādēi* (1., 9., 12.) / *silóu* 8–10.) / *tákármānkukoricá* (11.) // H–6: *csálámādē*, *csálámādē*; H–7: *csálámādē*; H–10: *csálámādē*; Csz–17: *csálámādē*, *csálámādē*; Csz–18: *csálámādē*; Csz–19: *csálámādē*
- csalán:** (77.) *csālān* (8.) ~ *csáná* (4., 7., 9–12.) ~ *csánā* (2., 3., 8–10.) ~ *csānāl* (1–3., 5., 10., 11.) // H–6: *csáná*; H–7: *csānā*; H–10: *csānāl*, *csānāl*, *csānāl*; Csz–17: *csáná*; Csz–18: *csānā*, *csānāl*; Csz–19: *csānā*, *csānāl*
- csámcsog:** (556.) *csāmcsog* (1–3., 5., 6., 9., 10.) ~ *csāmcsog* (7., 8., 11., 12.), *csāmcsog* (4.) // H–6: *csámcsog*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *csámcsog*; Csz–18: *csámcsog*; Csz–19: *csámcsog*, <*csāmcsog*>, <*cāmcsog*>
- csép:** (288.) *csép* (4–8., 11., 12.), *csép* (1.) / *cséplő* (8., 12.), *cséplőü* (10.) / *hádáróu* (2., 3.) / *cséphádáró* (2.), *cséphádáróu* (10., 11.) // H–6: *csép*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *csép*; Csz–18: *csép*; Csz–19: *csēép*, *csép*
- cséplőgép:** (186.) *gép* (10.) / *cséplőgép* (2., 6., 8., 10., 11.), *cséplőügép* (5., 10., 12.), *cséplőügép* (1.), *cséplőgép* (2., 3.), *cséplőgép* (9.) / *tüezsgép* (5., 7.), *tüezsgép* (4., 9., 10., 12.) / *kombāj* (4.) // H–6: *cséplőgép*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *cséplőgép*; Csz–18: *cséplőgép*, *gép*; Csz–19: *cséplőgép*, *cséplőgép*, *gép*
- cserdít:** (313.) *csättánt* (1., 8., 10.) / *csättint* (2., 3., 10.) / *csettint* (8.) / *pättánt* (4., 6., 8–10.) / *pättint* (5., 10.) / *pättog* (7., 12.) / *pättoktát* (11.) // H–6: *pättánt*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17., 18: *pättánt*; Csz–19: *pättánt*, <*pättán*>
- cserebogár:** (646.) *cserebogār* (4.), *cserebogār* (2., 3., 6.), *cserebogār* (2., 3.) ~ *cserebugār* (1.) ~ *cseribogār* (7., 10.), *cseribogār* (5., 8., 9.), *cseribogār* (11.) // H–6: *cseribogār*, *cseribogār*, *cserebogār*, <*cseri*>; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *cseri*, *cseribogār*, [*cserebogār*]; Csz–18: *cseribogār*, *cserebogār*, *cserebogār*; Csz–19: *cserebogār*, *cserebogār*

- cseresznye:** (95.) *cseresznye* (12.) ~ *cserēsnyē* (6. 11.) ~ *csērēsnye* (4. 7., 9–11.) ~ *cseresznye* (8.) ~ *cserēsnye* (11.) ~ *csērēsnye* (1–3., 5.) // H–6., 7: *csērēsnye*; H–10: *csērēsnye*; Csz–17: *csērēsnye*; Csz–18: *csērēsnye*, <*csērēsnye*>; Csz–19: *csērēsnye*, *csērēsnye*
- csettint (az ujjával):** (567.) *páttánt* (2., 3., 5., 10.) / *páttint* (1–4., 6., 8–11.) / *páttoktát* (7.) // H–6: *páttánt*, *páttint*; H–7., 10: *páttánt*; Csz–17: *páttint*; Csz–18: *páttánt*, <*páttán*>; Csz–19: *káttánt*, *páttánt*
- csikó:** (316.) *csikó* (2., 4., 6., 7., 8., 12.), *csikó^u* (1–3., 5., 9–11.) / *csikó^uló^u* (9.) // H–6: *csikó*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *csikó*
- csikózik:** (326.) *csikó^uddzik* (9.) ~ *csikó^uzik* (1–3., 10., 11.) / *ellik* (2., 7., 8., 10.) / *fjád^uddzik* (5., 6., 12.) / *fjál* (4., 11.) // H–6: *csikózik*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *csikózik*; Csz–18: **csikózik* (Eredetileg: *méccsikózik*); Csz–19: *fjád^uddzik*, <*csikózik*>, <*ellik*>
- csillag:** (319.) *csillág* (1–12.) / *csillágos* (12.) // H–6: *csillág*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *csillágos*, *csillág*; Csz–18., 19: *csillágos*
- csimasz:** (651.) *pájod* (1–7., 9., 11., 12.) / *pájor* (8., 10.) // H–6: *pájod*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *pájod*
- csipa:** (491.) *csipá* (1–12.) // H–6: *csipá*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *csipá*
- csipkebogyó:** (123.) *csipke* (1–4., 7., 8., 10–12.), *csipke* (6., 9., 11.) / *csipke^ubogyó^u* (5.) // H–6: *csipke*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *piszke*, *szőröspiszke*, [*csipke*], [*csipkebogyó*]; Csz–18: *piszke*, *szőröspiszke*, *csipke*; Csz–19: *csipke*, *csipke*
- csípő:** (515.) *csípő* (2., 3., 5., 6., 8.), *csípő^ü* (1., 9–11.) / *tomp^uor* (1–7., 9–12.) // H–6: *csípő*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *csípő*
- csirke:** (360.) *csirke* (8.) / *kiscsirke* (2., 3., 5.) / *cibe* (9., 11.) ~ *csibe* (11., 12.) / *kiscibe* (1., 5., 6., 10.) ~ *kiscibe* (4., 7., 12.) // H–6: *cibe*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *cibe*, <*cibi*>; Csz–18., 19: *cibe*
- csizma:** (449.) *csizma* (1–3., 5–8., 12.) ~ *csizma* (1., 4., 6., 9–11.) / *botos* (1–3.) // H–6: *csizma*; H–7., 10:

nincs adat; Csz-17: *csizsmá*, [*csizmá*]; Csz-18., 19: *csizsmá*

cső (a kukoricáé): (40.) *cső* (1–4., 6., 9., 10., 12.), *csőű* (5., 11.) ~ *csöv* (5.), *csövi* (12.) / *kukoricácső* (7., 8.) // H-6: *cső*; H-7: *kukoricácső*, *cső*; H-10: *cső*; Csz-17., 18: *cső*, <*cső*>; Csz-19: *csőű*, *cső*

csoroszlya: (125.) *csoroszjá* (1–3., 8.) ~ *csoroszlá* (11., 12.), *csoroszlá* (1., 4., 10., 11.) ~ *csoroszlya* (2., 4., 5–7., 12.) / *elővágó* (12.) / *hásító^uvás* (10.) // H-6: *csoroszlya*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *csoroszlya*; Csz-19: *csērészlá*, *csoroszlá*

csődör: (315.) *csődör* (2., 3., 6–8. 10., 12.), *csőűdör* (1., 4., 5., 9., 10.) // H-6: *csődör*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *csődör*; Csz-19: *csőűdör*, *csődör*

csökönyös: (327.) *csökönyös* (1., 4., 7., 10.) / *kötēncs* (5., 6., 9.) / *kötődő* (2., 7., 8.), *kötőűdő* (1–3., 9–12.) / *kötőűző* (11.) / *mákráncos* (8.) // H-6: *kötődő*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *kötődő*, <*csökönyös*>; Csz-18: *kötőűdőűs*, *kötődő*, <*kötekédő*>, *csökönyös*, <*roszhúzó*>; Csz-19: *roszhāmos*, *csökönyös*, <*csökönyös*>, <*köttēncs*>

csűd: (323.) *csűd* (4., 11.) / *csülök* (1., 2., 6–8., 11.) ~ *csülki* (10.), *csülki* (10.) ~ *csűrök* (9.) ~ *csürki* (4.) // H-6: *csűrök*, *csülök*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *csűrök*; Csz-19: *csűrök*, <*csülök*>

csuklik: (559.) *csuklik* (1–8., 10–12.), *csuklik* (9., 12.) // H-6: *csuklyik*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *csuklyik*, *csuklik*, *csuklik*; Csz-18: *csuklyik*, *csuklik*; Csz-19: *csuklyik*, *csuklik*

csúszkál: (1157.) *csúszkā* (5., 8., 10., 12.) ~ *csúszkāl* (1., 6.) / *csinkó^uzik* (2., 3.) ~ *sinkó^uzik* (1–12.) ~ *sinkó^uddzik* (4.) // *H-6: *illānkázik*, *sinkózik*, *sinkóddzik*, *csúszongál*, *csúszingál*, *csúszinkál*; H-7., 10: nincs adat; *Csz-17: *sinkózik*, *sinkóddzik*, *csúszkorondik*, *csúszongál*, *csúszingál*, *csúszinkál*, *csúszkázik*; *Csz-18., 19: *sinkózik*, *sinkóddzik* /*A hangtani realizációkat nem mutatják a lexikai változatok./

- csutka** (a kukoricáé): (44.) *csutká* (1–12.) // H–6., 7., 10.,
 Cssz–17–19: *csutká*
- csütörtök**: (656.) *csëtérték* (1.) ~ *csütörtök* (6.) ~ *csütörtök*
 (1–12.) ~ *csötöürtök* (2., 3.) // H–6., 7: *csütörtök*; H–10:
csitérték, <*csëtérték*>, [*csütörtök*]; Cssz–17: *csëtérték*,
csütörtök; Cssz–18: *csütörtök*; Cssz–19: *csütörtök*,
 <*csötörtök*>
- dadog**: (553.) *dádog* (1–11.) / *hebög* (2., 3., 5., 10., 12.)
 // H–6: *hebög*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18:
bákog, *hebög*, *dádog*; Cssz–19: *dádog*
- dalol**: (555.) *dálikózik* (5.) / *dálol* (1–3., 12.) ~ *dánol* (6–10.,
 12.) // H–6: *dánol*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17:
énekél, <*énekél*>, *dánó*, *dálol*; Cssz–18., 19: *dánol*
- denevér**: (635.) *denevér* (1., 4., 6–8.) / *bőreger* (2–4., 7–9.,
 12.), *bőreger* (1., 3., 5., 10.), *bőüreger* (11.) // H–6:
bőreger; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *bőreger*;
 Cssz–19: *denevögör*, *denevér*; <*szárnyáseger*>, <*bőreger*>
- dér**: (605.) *dēr* (2., 3., 9., 10.) ~ *dér* (2–4., 6–8., 12.), *dēr*
 (1.), *dēir* (2., 3.) *dér* (11.) // H–6: *dēr*; H–7., 10: nincs
 adat; Cssz–17: *dér*; Cssz–18: *dēr*, *dér*; Cssz–19: *dēr*, *dér*
- derelye**: (406.) *dērēglye* (6., 11.) ~ *dereje* (8.) ~ *dērēlē* (4.,
 10.) ~ *dērēllē* (5.) ~ *dērēlye* (1., 9.), *dērēlye* (4.) ~
dērēllye (2., 3.) / *bátusháluská* (4., 7., 10., 12.) // H–6:
dērēllye, [*dērēje*]; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *dē-*
rēllye, *dērēllye*, <*dērēllē*>; Cssz–18: *dērēllye*; Cssz–19:
dērēllye, *dērējje*
- deszkakerítés**: (297.) *deszkákerítés* (2., 5., 8.) ~ *dëszkákerítés*
 (10.), *dëszkákeritéís* (9.) / *kerítés* (2., 3., 6–8.) /
dëszkágāt (12.) / // H–6: *kerítés*; H–7., 10: nincs adat;
 Cssz–17: *dëszkákerítés*, (*rāvās*), (*rāvās*); Cssz–18:
dëszkákerítés; Cssz–19: *kerítés*
- dinnye**: (30.) *dinnye* (2., 3., 7., 8., 10., 12.) ~ *dinnyē* (5.,
 10.) ~ *gyinnyē* (1., 4., 6., 9., 11., 12.) // H–6., 7:
gyinnye; H–10: *gyinnye*, [*dinnye*]; Cssz–17: *gyinnye*,
 [*dinnyē*], [*dinnye*]; Cssz–18: *gyinnye*, [*dinnye*]; Cssz–19:
dinnye
- dió**: (101.) *dijó* (2., 3., 5., 7–9., 11.), *dijó^u* (1., 10.) ~
gyijó (6.), *gyijó^u* (1., 4., 9., 10., 12.) // H–6., 7: *gyijó*;

H-10: *gyijó^u*, *gyijó*, [*díj*], *gyijó*, <*gyijao*>, [*dijao*], [*dijó^u*]; Csz-17., 18: *gyijó*, <*gyijó^u*>, [*dijó*]; Csz-19: *dijao*, *dijó^u*, *dijó*

disznócsorda: (350.) *csordá* (1.) / *disznócsordá* (10.) / *disznófalká* (12.) / *disznónyāj* (2., 3., 6., 8.), *disznó^unyāj* (5., 9.) / *falkádisznó* (12.) / *csürhę* (4., 5.) / *kondá* (4., 5., 11.) // H-6: *nyāj*, <*csordá*>; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *nyāj*; Csz-19: *nyāj*, <*csürhę*>

disznóól: (302.) *disznóó* (4.), *disznóó^u* (11.), *disznóó^u* (1.) ~ *disznóól* (5., 7., 8.), *disznóó^ul* (10.) / *hidás* (2., 3., 6.) ~ *hidás* (12.) / *ól* (8.) ~ *ó^u* (9.) // H-6., 7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *hidás*; Csz-19: *ól*, *ól*

disznósajt: (434.) *disznó^usajt* (4., 9.) / *sajt* (1-8., 10-12.) // H-6: *sajt*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *sajt*

dobog (a szív): (560.) *dobog* (1-5., 7-12.) / *ver* (4., 6., 8., 12.) // H-6: *ver*, *dobog*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *ver*, *dobog*; Csz-18: *dobog*; Csz-19: *ver*, *dobog*

dorombol: (383.) *bőgőzik* (4.) / *brűgőzik* (4.) / *dorombol* (1-7., 11.) / *duruzsol* (7.) / *morog* (9., 10.) / *morgátyúzik* (9.) / *muzsikāl* (4., 11.) // H-6: *morog*, *dorombol*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *brűgőzik*, *dudāl*, *dorombol*; Csz-18: *muzsikāl*, *brűgőzik*, *morog*; Csz-19: *muzsikāl*, *brűgőzik*, *dorombòl*, <*durúzsol*>

dunyha: (214.) *dunná* (1-12.) // H-6: *dunná*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *dunná*

dunyahuzat: (215.) *huzát* (8., 11.) / *ātyhuzát* (11.) / *cihá* (8.) / *dunnáháj* (1-7., 9., 10., 12.) // H-6: *dunnáháj*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *dunnáháj*

ebéd: (390.) *ebēd* (5., 10., 11.) ~ *ebéd* (2-4., 6-8., 11., 12.), *ebēd* (1., 4., 9.) // H-6: *ebēd*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *ebēd*; Csz-18: *ebēd*; Csz-19: *ebēīd*, *ebéd*

ebihal: (637.) *ebihāl* (4., 7., 8., 10., 11.) / *kutyáhāl* (1-6., 12.) // H-6: *kutyáhāl*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *kutyáhāl*, <*békáhāl*>; Csz-18., 19: *kutyáhāl*

egér: (617.) *eger* (1-3., 5-7., 10-12.) ~ *egēr* (4.) ~ *egēér* (3.), *egér* (2., 3., 8.) ~ *egēr* (1., 9.) // H-6: *eger*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *eger*

- égerfa:** (120.) *ēgĕrfā* (12.) ~ *égĕrfā* (4., 8.), *éigĕrfā* (12.) ~ *jĕgĕrfā* (10.) ~ *jégĕrfā* (1., 5–7., 11.), *jĕigĕrfā* (10.) / *égĕr* (9.) // H–6: *jégĕrfā*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *jĕgĕrfā*, *jégĕrfā*; Cssz–18: *jégĕrfā*; Cssz–19: *ĕégĕrfā*, *égĕrfā*
- egres:** (107.) *biszkĕ* (1., 11.) ~ *büszke* (1., 5., 7., 8., 10., 11.) ~ *büszkĕ* (2–4., 6., 9., 11., 12.) // H–6: *piszke*, *piszke*; H–7., 10: *büszke*; Cssz–17: *piszke*; Cssz–18: *büszke*, *piszke*; Cssz–19: *büszke*, *büszke*
- egy:** (661.) *ĕggy* (1–12.) // H–6., 7: *ĕGGy*; H–10: *ĕggy*; Cssz–17–19: *ĕggy*
- ekefej:** (129.) *ekĕfej* (1., 2., 7., 9.) / *ekefő* (8., 12.) ~ *ekĕfő* (6., 10., 11.) / *kormānyfő* (4.) // H–6: *ĕkĕfő*, *ekĕfő*, *ekĕfej*, <*ekĕfej*>; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *ekĕfő*, *ekĕfej*, <*ĕkĕfej*>; Cssz–18: *ekĕfő*; Cssz–19: *kĕődők*, *köldök*
- ekegerendely:** (124.) *ĕkĕgirindĕj* (7.) / *gĕrĕndel* (12.) ~ *gĕrĕndĕly* (2.) ~ *girindej* (8.) ~ *girindel* (4., 8., 12.), *girindelĕ* (1.) ~ *girindĕlĕ* (6., 9., 10.) ~ *girindely* (12.) ~ *girindĕly* (4.) ~ *girindő* (11.) // H–6: *girindĕly*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *gĕrĕndĕly*; Cssz–19: *gĕrĕndĕly*, *gĕrĕndĕj*
- ekeló:** (136.) *kālābinā* (1.) / *kālodā* (4–6., 8–12.) // H–6: *ekeló*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *kālābinā*
- ekeszárva:** (131.) *ekeszárva* (4., 5., 8., 10., 12.) ~ *ekĕszárva* (2., 6., 10., 11.) ~ *ĕkĕszárva* (1–3., 7., 12.), *ĕkĕszárva* (9., 12.) // H–6: *ekeszárva*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *ekĕszárva*
- eketálp:** (127.) *eketālp* (8., 12.), *eketālp* (12.), *ĕketālp* (11.) ~ *ekĕtālp* (5., 10.) ~ *ĕkĕtālp* (2., 3., 7.), *ĕkĕtālp* (1., 9.) / *tālp* (6., 11.) / *tālpvās* (4.) // H–6: *tālp*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *tālp*; Cssz–18: *eketālp*; Cssz–19: *bocskor*
- ekevas:** (126.) *ekevās* (4., 6., 8., 12.) ~ *ekĕvās* (5., 10–12.) ~ *ĕkĕvās* (1–3., 7.), *ĕkĕvās* (9., 12.) // H–6: *ekĕvās*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *szāntóvās*, *ekĕvās*; Cssz–18., 19: *szāntóvās*

élesztő: (418.) *e'lesztő* (5.), *élesztő* (6–8.), *élesztőü* (12.), *élesztőü* (9.) ~ *éllesztő* (4.), *éllesztőü* (11.), *élesztőü* (1.) ~ *illesztő* (2., 3.) // H-6: *élesztő*, *élesztő*, *élesztő*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *élesztő*, *élesztő*, *élesztő*; Cssz-18: *élesztő*, *élesztő*; Cssz-19: *e'lesztő*, *élesztő*

eljegyzés: (469.) *eljeddzés* (1–3., 5., 7–12.) / *kendőü* (6.) / *kendőváltás* (4.), *kendőüváltás* (4.) / *kérő* (11.) / *kéjszfogóü* (11.) // H-6: *kendőlakás*, <*eljeddzés*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kendőlakás*, [*eljeddzés*]; Cssz-18: *kendőlakás*, <*kéjszfogó*>; Cssz-19: *kéjszfogó*, *kéjszfogó*, *kéjszfogó*

ellenzós sapka: (458.) *sildés sápká* (4.) ~ *siltés sápká* (7.) ~ *siltés sápká* (1–5., 7–11.) ~ *siltés sápká* (12.) ~ *siltés sipká* // H-6: *siltés sápká*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *micisápká*, *sipká*; Cssz-18: *smicisápká*, *sápká*; Cssz-19: *siltés sipká*, *sipká*

elsőszoba: (206.) *elsőszobá* (8., 11.) / *hāz* (7., 12.) / *elsőhāz* (6.), *elsőhāz* (5., 9.) ~ *ēsōhāz* (1., 4.) / *szobá* (1–3., 10.) // H-6: *hāz*, *szobá*, *elsőhāz*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *elsőhāz*; Cssz-18: *elsőhāz*, *elsőhāz*; Cssz-19: *elsőhāz*, *elsőhāz*

eltéved: (1162.) *eltéved* (5., 10.) ~ *eltéved* (1–4., 6–9., 11., 12.) // H-6: *eltéved*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *eltéved* /Lásd az előző megjegyzést./

elzsibbad: (564.) *elzsibád* (2., 3., 8., 9.) ~ *elzsibbád* (1–7., 10–12.) // H-6: *elzsibbád*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *elzsibád*, *elzsibbád*; Cssz-18., 19: *elzsibbád*

emse: (353.) *emsē* (11.) / *kocá* (1–6., 8., 11., 12.) / *ányádisznóü* (9.) / *kocádisznóü* (4.) // H-6: *kocá*, *emē*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kocá*, *emē*, *emē*; Cssz-18., 19: *kocá*

epe: (428.) *epe* (8.), *epē* (5.) ~ *epē* (1–4., 7., 9., 12.), *epē* (6., 10., 11.) // H-6: *epē*, *epe*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *epē*, *epe*; Cssz-18: *epē*; Cssz-19: *epē*, *epe*

eperfa: (113.) *eperfā* (4., 8. 12.) ~ *epērfā* (1–3., 5–11.) // H-6., 7., 10: *epērfā*; Cssz-17–19: *epērfā*

épít: (193.) *épít* (2–9.), *épít* (1., 9.), *éipít* (11., 12.) // H–6: *épít*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *épít*; Cssz–18: *épít*; Cssz–19: *ëépít*, *épít*

falánk: (540.) *fālānk* (1.), *fālānk* (2., 3.) / *gyút* (4., 7., 12.) / *telhētētlen* (1–3.) / *bēlpoklos* (5., 10.), *bēlpoklos* (5.) ~ *bēlpoklos* (4., 6., 8.) ~ *bēpoklos* (4.) / *éhēnkó^urász* (9., 11.) / *nágybélű* (1–3., 8.) // H–6: *éhēnkórász*, *telhetetlen*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *nágyévő*, *nágybélő*, *telhetetlen*, *telhetetlen*; Cssz–18: *telhetetlen*, *telhetetlen*, <*nágyévő*>; Cssz–19: *nágygomrú*, *nágybélű*, *bēlpoklos*, *bēlpoklos*

falat: (394.) *fālāt* (1–3., 8., 11., 12.) / *hárápās* (2., 3., 7., 8., 10.), *hárápās* (11.) // H–6: *hárápās*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *hárápās*, <*fālāt*>; Cssz–18: *hárápās*; Cssz–19: *hárápās*, <*fālāt*>

fānk: (408.) *fānk* (1., 8.), *fānk* (4., 11.) / *pāmpuská* (1–10.) ~ *pāmpuszká* (8.) // H–6: *pāmpuská*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *pāmpuská*

fānyelű bicska: (259.) *fānyelű bicská* (6., 8.) ~ *fānyelőű bicská* (10.) / *bicsák* (9.) / *bicská* (1–3., 5–7., 9–11.) / *budlibicská* (8.) ~ *bugylibicská* (4., 8.) / *hálázsbicská* (9.) / *hálbicská* (10.) / *jāncsibicská* (2., 4., 12.) / *konyábicská* (4.) // H–6: *jāncsibicská*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *csuklibicská*, *jāncsibicská*; Cssz–18: *jāncsibicská*, *bicská*; Cssz–19: *fānyelű bicská*, *bicská*, <*zsidóbicská*>

farol: (168.) *fāró* (6., 11.) ~ *fārol* (1–3., 7–10., 12.) / *sendereg* (4.) ~ *sindereg* (4.) / *kicsápó^udik* (11.) / *kisiklik* (7.) // H–6: *fārol*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *fālyik*, *fājlik*, *fārol*, <*fārlík*>; Cssz–18: *fājlik*, [*fārol*]; Cssz–19: *fārol*

fārsróf: (130.) *fārsróf* (1., 4–7., 11.) / *csávár* (9.) / *felfogó csávár* (2.) // H–6: *fārsróf*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *fārsróf*; Cssz–19: nincs adat

fattyúhajtás (a kukoricáé): (39.) *fāttyú* (4.), *fāttyá* (8.) / *fākādās* (12.) / *fijá* (1–6., 8., 11.) / *kukoricá fijá* (5., 6.) / *fijók* (7., 11.), *fijókjá* (9., 12.), *fijókjá* (10.) // H–6., 7: *fijá*; H–10: *fijá*, *fijā*, <*fijók*>; Cssz–17–19: *fijá*

- favágó tuskó:** (272.) *fävāgátó* (4., 12.) / *tőke* (2., 4., 7., 8.), *tőke* (5., 6., 9.) / *fävāgátó tőke* (2., 8., 12.), *fävāgátó tőke* (4.), *fävāgátó^u tőüke* (10., 11.) / *fävágó tőke* (6.) // H-6: *fävāgátó tőke*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *fävágó tőke, tőke*; Cssz-18: *fävágó tőke*; Cssz-19: *fävāgátó tőke, tőöke, tuskao, tuskó*
- fazekas:** (584.) *fāzékās* (1–12.) / *cserepes* (2., 3.) // H-6., 7., 10., Cssz-17–19: *fāzékās*
- fecske:** (633.) *fecske* (4., 5., 8.), *fecske* (2., 3.), *fęcske* (10.) ~ *fecskē* (3., 6. 12.) ~ *fęcskē* (1–4., 7., 9., 11.) // H-6: *fecske*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *fecske*; Cssz-19: *fęcske*
- fejfa:** (592.) *fejfā* (1–5., 7–11.) / *kopjāfā* (7.) // H-6: <*fejfā*>, <*fejfā*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: nincs adat; Cssz-19: *fejfā*
- fejkendő:** (447.) *fejkendő* (12.) / *kendő* (2–4., 6–8.), *kendőü* (1., 4., 5., 10., 11.) // H-6: *kendő*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kendő*; Cssz-18: *kendő*; Cssz-19: *kendő*, <*fejkendőü*>
- fejőedény:** (261.) *zséjtār* (8., 9., 11.) ~ *zsétār* (1–3., 5–7., 10., 12.), *zsétār* (4., 12.) // H-6: *zsétār*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *zsojtār*, <*zsétār*>; Cssz-18: *zsétār*; Cssz-19: *zsétār*, *zsétār*
- feketevarjú:** (624.) *feketevárnyú* (6.) / *csókā* (2., 3., 6.), *csókā* (9., 11.) / *várnyú* (1–5., 7., 8., 10., 12.) / // H-6: *csókā, várnyú*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *csókā, várnyú*; Cssz-19: *csókā, csókā, feketevárnyú, várnyú, <holló>*
- fél:** (660.) *fē* (10., 11.) ~ *fēl* (5.) ~ *fē* (2–4., 7., 8., 12.) ~ *fēl* (1–3., 6.), *fēil* (9.) // H-6: *fē, fē, fēl, fēl, <fē>*; H-7: *fē, fē, fē, fēl*; H-10: *fēl, fēl*; Cssz-17: *fē, fē, fēl*; Cssz-18., 19: *fēl*
- felhérc:** (151.) *felhérc* (4.) ~ *fűrhész* (1., 4., 7.), *fűrhész* (1.), *fűrhélsz* (4.) / *csátlās* (6–9., 12.), *csátlās* (4., 5., 11.) / *csátlóu* (1., 5.) // H-6: *fűrhec*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *fűrhec*, <*első fűrhec*>; Cssz-18: *fűrhec*; Cssz-19: *fűrhec, fűrhec*

- felhő:** (606.) *felhő* (2., 3., 8.), *felhő* (2., 3., 6., 12.), *felhőü* (10.) ~ *felhő* (2., 3., 7.), *felhő* (4., 11.), *felhőü* (1., 5., 9., 10.) // H-6: *félyhő*, <*fējhő*>, [*fēlhő*]; H-7: *félyhő*; H-10: *félyhőü*, *félyhő*, [*fējhő*]; Cssz-17: *burólás*, [*fēlhő*]; Cssz-18: *félyhő*, *félyhő*; Cssz-19: *fēlhő*
- fenőtök:** (286.) *fēnőütok* (1.) / *tok* (8., 10.) / *kászátok* (10.) / *tokmān* (4.) ~ *tokmāny* (2., 3., 5-7., 9-12.), *tokmāny* (4.) / *fēntártóü* (1.) // H-6: *tokmāny*, *tokmāny*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *tok*
- fergettyű:** (152.) *fērgetű* (4.) ~ *fērgetyű* (2., 4-6., 8., 9., 11., 12.) ~ *fērgettyű* (1.) / *pērgettyű* (10.) ~ *pērgettyű* (10.) / *sērgettyű* (7.) // H-6: *fērgetyű*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *fērgettyű*
- fiú:** (467.) *fījú* (1-3., 5., 10.) / *gyerék* (4-8., 12.), *gyerék* (1., 4., 9-11.) // H-6: *gyerék*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *gyerék*, *gyerék*, <*fījú*>; Cssz-18: *gyerék*; Cssz-19: *fījú*
- fogasborona:** (139.) *boronā* (1-8., 10-12.) / *vázsboronā* (9.) // H-6: *vázsboronā*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *boronā*, <*fogás*>; Cssz-18., 19: *boronā*
- fokhagyma:** (62.) *fokhāgymā* (1-12.) / *gēřždēshāgymā* (11.) // H-6., 7., 10., Cssz-17-19: *fokhāgymā*
- forgácsfánk:** (409.) *csöröge* (11.) / *herőce* (6-8., 12.), *herőce* (2-4., 6.), *herőüce* (1-4., 11.), *herőüce* (10.) (1.) ~ *herőücce* (1., 5.) / *forgācsherőüce* (9.) / *lāskāherőüce* (7.) // H-6: *herőce*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *herőce*; Cssz-19: *herőce*, *herőce*
- forradás (a kenyéren):** (417.) *forradās* (11.) / *forrās* (7-10., 12.), *forrās* (5.) / *domó* (2-4.), *domóü* (1., 6., 11.) / *púp* (4.) // H-6: *rágáncs*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *domó*; Cssz-18: *domō*; Cssz-19: *dom^aó*, *domó*
- foszt (kukoricát):** (48.) *foszt* (1-12.) // H-6., 7: *foszt*; H-10: *foszt*, <*fōszt*>; Cssz-17-19: *foszt*
- fösvény:** (531.) *fösvēny* (2., 3., 10.) ~ *fösvén* (6.) ~ *fösvény* (4., 5., 7., 8., 12.), *fösvéiny* (1., 9., 11.) / *fukár* (10.) / *sóüher* (1.) / *sugori* (12.) ~ *zsugori* (1., 4-7., 9.) // H-6: *fukár*, *zsugori*, *fösvé*; H-7., 10: nincs adat;

- Cssz-17: *fukár, zsugori, fösvény, fösvény*; Cssz-18., 19: *zsugori, fösvény*
- fúró:** (267.) *fúró* (6–8.), *fúró* (4., 12.), *fúró^u* (1–3., 5., 8–11.) // H-6: *fúró*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *fúró*, *fúró*; Cssz-18: *fúró*, *fúró*, <*fúró*> Cssz-19: *fúrao*, *fúr^o*
- függöny:** (212.) *függön* (2.) ~ *függöny* (1., 8., 11.) / *fírháng* (1–12.) // H-6: *fírháng*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *fírháng*, [*függöny*]; Cssz-18: *fírháng*, *fírháng*, [*függöny*]; Cssz-19: *fírháng*, *fírháng*, [*függöny*]
- fülke (falba vajt):** (208.) *vákáblák* (1–12.) // H-6: *vákáblák*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18., 19: *vákáblák*
- fürt (a szőlőé; éretlen):** (106.) *fürt* (7., 11.) / *kácsfürt* (4.) / *sárnyú fürt* (8.) / *kocsszőlő* (2., 3.) / *sárnyó^u szőlő* (12.) ~ *sárnyú szőlő^ü* (10.) ~ *sárnyú szőlő* (12.) // H-6., 7., 10., Cssz-17–19: nincs adat
- fürt (a szőlőé; kicsi):** (105.) *fürt* (3., 10.) / *hőütött fürt* (8.) / *sárnyu fürt* (12.) ~ *surnyá fürt* (12.) / *setnyę fürt* (11.) / *gouré* (5.) ~ *gouró* (5.) // H-6: <*fürt*>; H-7., 10., Cssz-17–19: nincs adat
- fürt (a szőlőé; teljes):** (104.) *fürt* (1–12.) // H-6: *fürt*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *fürt*
- fütyül:** (554.) *fütyül* (2., 3., 7–11.) ~ *fütyül* (1–4., 12.) / *süvöt* (6.) // H-6: *süvít*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *süvöt*, <*süvít*>, [*fütyül*]; Cssz-18: *süvöt*; Cssz-19: *süvöüt*, *süvöt*, [*fütyöl*]
- gabona:** (6.) *gáboná* (1–3., 5., 7., 8., 11.) / *gábonáféllek* (6.) ~ *gábonáfélék* (10., 12.), *gábonáfélék* (4.) / *termény* (5.) / *termés* (8.) / *szēmęs termény* (10.), *szēmęs termény* (4.) / *szēmęs termés* (10.) // H-6., 7: *gáboná*; H-10: *kálāszos*, <*vęgyęs tęrmęny*>; Cssz-17: *gábonānēműek*; Cssz-18: *gábonānēműek*, *gábonáfélék*; Cssz-19: *termény*
- gácsér:** (373.) *gunār* (2., 3., 7–10., 12.), *gunār* (4.) / *gunār kácsá* (4., 5.) / *kácságunār* (1., 11.) // H-6: *kácságunār*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kácságunār*, *gunār*, *gunār*; Cssz-18: *kácságunār*; Cssz-19: *kácságunār*, <*gunār*>
- gágog:** (369.) *gāgog* (1–12.) // H-6: *gāgog*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *gāgog*; Cssz-19: *gāgog*, *kijābāl*

- galambdúc:** (305.) *gálambduc* (6.) ~ *gálambdúc* (2., 3., 5., 8., 10., 12.) / *dúc* (1., 4., 7., 8., 11.) / *gálámphāz* (8–10., 12.) // H-6: *gálámphāz*, *gálámduc*, *gálambduc*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *gálámphāz*, *gálámduc*, <duc>; Cssz-18: *gálámphāz*, *gálámdúc*; Cssz-19: *dúc*, *gálámdúc*, *gálám^bdúc*, *gálámbdúc*, <*gálámphāz*>
- gatyá:** (454.) *gátyá* (1–12.) // H-6: *gátyá*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *gátyá*; Cssz-18: *gátyá*, [*lābrávaló*]; Cssz-19: *gátyá*
- gatyakorc:** (455.) *korc* (11.) / *ondrá* (1–4., 6–12.) ~ *ontrá* (12.) / *gátyárānc* (5.) // H-6: *gátyárānc*, *gátyárānc*, *rānc*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *rānc*; Cssz-18: *ondrá*; Cssz-19: *ontrá*
- gáz:** (78.) *gáz* (1., 5., 9., 11.) / *gáznövény* (10.) / *fű* (1., 6., 7., 9., 11., 12.) / *gyom* (2–4., 8.) // H-6: *fű*, *gáz*; H-7: *fű*, <*gáz*>; H-10: *dudvá*, *fű*; Cssz-17., 18: *fű*, *gáz*; Cssz-19: *gáz*, <*burnyá*>, <*dudvá*>
- gebe:** (317.) *gebe* (2., 8., 10–12.) ~ *gebē* (1–7., 9.) / *gērhes* (1., 5.) / *gethes* (8.) / *kehēs* (6., 11.) // H-6: *gebe*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *gebe*, <*koporsó*>, <*dög*>; Cssz-18: *gebe*; Cssz-19: *gīrhēs*, *gebe*
- gége:** (498.) *gēige* (10.) ~ *gégá* (7.) ~ *gégē* (4., 11.), *gégē* (1.), *gégē* (2., 3.) / *gígá* (12.) / *lēkcső* (5., 10.) ~ *lēcscő* (6.), *lēcscőü* (1., 9.) // H-6: *gígá*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *gígá*, [*gégē*]; Cssz-18: *gígá*; Cssz-19: *gígá*, <*gígá*>, <*gége*>
- genny:** (527.) *gēny* (1–3., 6., 9., 12.) ~ *gēnny* (4., 5., 7., 8., 11., 12.) / *gēnyeccség* (7.) / *lúccsāg* (6., 10.) / *vőügyi* (10.) // H-6: *rúccsāg*, <*gēnyeccség*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *rúccsāg*, *rútsāg*, *gēnyeccség*, *gēnny*; Cssz-18: *rúccsāg*, *gēny*, *gēnny*, <*gēnyeccség*>; Cssz-19: *rúccsāg*, *genny*, *rútsāg*
- gereben:** (573.) *gerebēn* (2–3., 8–11.) ~ *gerebēny* (1–7., 10., 12.) / *gerebjē* // H-6: *héhely*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *héhely*, *gerebēny*; Cssz-18: *héhely*; Cssz-19: *gerebēny*, *gerebēn*
- gerebenez:** (574.) *csinā* (7., 9.) ~ *csināl* (7.), *csināl* (4., 6.) ~ *csinyā* (11.) ~ *csinyāl* (12.) / *gerebēnyēz* (1–3., 5.,

8., 9.) // H-6: *csināl*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *húz, csinā, csināl*; Csz-18: *csināl, <csinā>, <héhë-lyëzik>*; Csz-19: *von*

gereblye: (276.) *gerebje* (8.) ~ *gereble* (4.), *gereblë* (1., 7.), *gereblë* (9.) ~ *gereblë* (2., 3.) ~ *gereblye* (2., 6., 12.), *gereblye* (4.), *gereblye* (5., 11.) ~ *gereblyë* (3.) / *kizs-gereblë* (10.) // H-6: *gereblye*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *gereblye, gereblye*; Csz-18: *gereblye*; Csz-19: *gereblye, gerebje, gerebje*

gerince: (520.) *gerincë* (2., 9.), *gerincë* (1.) ~ *gerinci* (3. 6.) / *hädgerincë* (7., 8.), *hädgerincë* (1.) ~ *hädgerinci* (4., 10–12.) // H-6: *hātā girdzsājā, hātā girinci, hädgerinci, hädgirinci*; H-7: *hātā gërendzi, hātā gërenci, hädgirinci, hātā gërenci, hädgërenci*; H-10: *hātā gerincë, hädgërencë, hädgerincë, hädgërencë*; Csz-17: *hātā gërenDzi, hädgerindzi, hädgerinDzë, hädgerinci, hädgerincë*; Csz-18: *hātā gërendzi, hātā gerinDzi, hātā gerinci, hädgërendzi*; Csz-19: *hātā gerincë, hädgirincë, hädgerincë, hädgerincë*

gida: (348.) *gëdā* (10.) ~ *gedó^u* (2., 3., 7., 12.) ~ *gëdó* (4., 10.), *gëdó^u* (9., 11.) ~ *gidā* (1., 4–6., 8.) // H-6: *gëdā*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *gëdó, gëdā*; Csz-18: *gëdó*; Csz-19: *gëdó, <gidā>*

golya: (623.) *gólā* (4.), *gólā* (4., 10., 11.), *gólā* (1., 5.) ~ *golyā* (2., 3., 6., 8., 9., 12.), *góllyā* (2., 3., 5., 11.) // H-6: *góllyā*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *góllyā*; Csz-19: *góllyā, gajjā, gójā*

gombolyító: (580.) *gombolító* (2–4., 10., 12.), *gombolító^u* (1., 5.) ~ *gombolyító^u* (10.), *gombolyító* (2–7.) / *bolond* (7.) / *motāfā* (1.) / *vető* (10.) // H-6: *motā, mtāfā, <gombolyító>*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *motā, motāfā, vető*; Csz-18: *motā, motāfā, vertőkelevel, vertőke*; Csz-19: *vertőke, vertőkelevel*

Göncölszekér: (614.) *göncölszeker* (7., 9., 11.) ~ *göncöl-szekër* (10.) ~ *göncölszekér* (1–3., 6., 8., 12.), *göncöl-szekër* (2., 3.), *göncölszekér* (4.) / *kincsőszeker* (4., 9.) ~ *kincsőszeker* (8.) / *kincsőszekeri* (1., 11.) // H-6: *göncölszekeri, göncölszekere, göncölszeker, <göncönsze-*

- ker>*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *göncölszekeri*, *göncölszeker*, *göncölszekér*; Cssz-18: *göncölszeker*; Cssz-19: *göncölszeker*, *göncölszekér*
- görény:** (619.) *görény* (8.) / *girind* (1-12.) // H-6: *girind*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *girind*
- göröngy:** (137.) *rög* (1-12.) // H-6: *rög*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *rög*
- gúnár:** (366.) *gunār* (1-3., 8-12.), *gunār* (4.) ~ *gúnār* (5-7.) // H-6: *gunār*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *gunār*
- gúnárzik:** (371.) *gunārzik* (1-3., 6-8., 10-12.), *gunārzik* (4., 5.) / *hergél* (5., 9., 11.) // H-6: *gunārzik*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *gunārzik*; Cssz-19: *tojóz*, *gunārozik*, *gunārzik*, <*hergél*>
- gyaluforgács:** (274.) *forgács* (6., 8., 10.) / *gyállás* (1-9., 12.), *gyállás* (10., 11.) // H-6: *gyállás*, *gyállás*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *gyállás*; Cssz-19: *szilács*, *gyállás*
- gyapjú:** (439.) *gyápu* (6-8.) ~ *gyápju* (1-5., 9-12.) // H-6: *gyápju*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *gyápju*
- gyeplő:** (172.) *gyeplő* (2-4., 7., 8.), *gyeplő* (10.), *gyeplő* (1., 5., 6., 9., 11., 12.) / *gyeplőszár* (2., 4.) / *hajtószár* (8.), *hajtószár* (9.) // H-6: *gyeplő*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *gyeplő*, *gyeplő*; Cssz-18: *gyeplő*; Cssz-19: *gyeplő*, *gyeplő*
- gyertyánfa:** (119.) *gyurtyān* (1.) ~ *gyurtyāny* (10.) / *gyurtyāmfā* (2-5., 8-12.) // H-6: *gyurtyāmfā*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *gyurtyāmfā*; Cssz-18: *gyurtyāmfā*, *gyērtāmfā*; Cssz-19: *gyurtyān*
- gyík:** (616.) *gyík* (1-12.) // H-6: *gyík*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *gyík*
- gyónik:** (594.) *gyohon* (4.) ~ *gyón* (8.) ~ *gyónik* (1-4., 7.) ~ *gyónyik* (5., 6.), *gyó^unyik* (11.) ~ *gyovon* (2., 3., 10.) ~ *gyovonyik* (12.) ~ *gyuhony* (11.) ~ *gyuhonyik* (9., 11.) // H-6: *gyovon*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *gyuvonyik*, *gyovonyik*, [*gyovonik*]; Cssz-18: *gyovonik*; Cssz-19: *gyó^un*, *gyón*, <*gyohon*>
- gyökere (a kukoricáé):** (37.) *gyökere* (2., 3., 8.), *gyökeri* (7.) ~ *gyükerē* (5.), *gyükerē* (11.), *gyükeri* (4.) ~ *gyükere*

- (4., 6.), *gyükəri* (9.) / *tövə* (1.), *tövi* (1., 7., 10–12.)
 // H-6: *gyükəri*, <*gyökere*>; H-7: *gyükəri*, *gyükere*,
gyökere; H-10: *gyükerë*, [*gyökerë*]; Csz-17., 18: *gyü-*
keri; Csz-19: *gyükerë*, *gyükerë*, [*gyökerë*]
- gyufa:** (230.) *gyufä* (1–12.) // H-6: *gyufä*; H-7., 10: nincs adat;
 Csz-17–19: *gyufä*
- gyúrúsuj:** (512.) *gyúrósúj* (1., 10.), *gyúróűsúj* (9.) ~
gyúrúsúj (2–8., 11., 12.) // H-6: *nevetlenúj*, *gyúrósúj*;
 H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *nevetlenúj*, *gyúrósúj*;
 Csz-18: *nevetlenúj*, *gyúrósúj*, <*húvejkúj*>; Csz-19:
nevetlenúj, <*nevendékúj*>
- gyümölcs:** (87.) *gyimőcs* (11.), *gyimőűcs* (12.) ~ *gyümőcs*
 (1–12.), *gyümőűcs* (4., 12.) // H-6: *gyimőcs*, *gyümőcs*;
 H-7: *gyümőcs*, (*gyimőcs*); H-10: *gyümőcs*, *gyümőcs*,
 <*gyimőcs*>, [*gyümölcs*]; Csz-17: *gyümőcs*, *gyümőcs*;
 Csz-18: *gyümőcs*; Csz-19: *gyümőőcs*, *gyümőcs*
- hajdina:** (21.) *hajdinä* (11.) / *pohānkä* (4., 11.) // H-6., 7.,
 10: nincs adat; Csz-17: nincs adat; Csz-18:
 <*pohānkä*>; Csz-19: nincs adat
- hálánték:** (488.) *hālāntēk* (5., 10.) ~ *hālānték* (2–4., 7., 8.),
hālānték (1.), *hālāntéik* (11.) / *vákszēm* (4., 6., 9., 12.)
 // H-6: *vákszēm*, <*hālāntík*>; H-7., 10: nincs adat;
 Csz-17: *vákszēm*, *hālānték*, *hālānték*; Csz-18: *vákszēm*;
 Csz-19: *vákszēm*, [*hālānték*]
- hāmfa:** (150.) *hāmfa* (1–12.) / *késēfä* (2.) // H-6: *hāmfa*;
 H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *hāmfa*
- hāny:** (562.) *hāny* (1–4., 6–9., 11., 12.), *hāny* (2., 3.) / *okād*
 (2., 3.) ~ *okādik* (7., 11.) ~ *okāgyik* (5., 10.), *okāgyik*
 (4.) / *ökrőűgyik* (9.) ~ *ükrőűgyik* (1.) // H-6: *okāgyik*,
hāny; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *okāgyik*, *okādik*;
 Csz-18: *okāgyik*; Csz-19: *okāgyik*, *okādik* (Kétes ide-
 tartozású *ikrőőgyik* adat is.)
- hanyatt:** (544.) *hányátt* (1–12.) // H-6: *hányátt*; H-7., 10: nincs
 adat; Csz-17., 18: *hányátt*; Csz-19: *hányátāst*
- hāpog:** (374.) *hāpog* (1., 7., 8., 10–12.), *hāpog* (4.) / *krepөг*
 (5.) / *sāpog* (2., 3., 6., 9.) // H-6: *hāpog*; H-7., 10:
 nincs adat; Csz-17: *sāppog*, *sāpog*, *hāpog*; Csz-18:
sāpog; Csz-19: *sāpog*, *sāpog*, *hāpog*

- harap:** (378.) *háráp* (1–12.) // H–6: *háráp*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *háráp*
- harminc:** (681.) *hárminc* (1–12.) // H–6., 7., 10: *hárminc*; Cssz–17–19: *hárminc*
- három:** (666.) *hārom* (1–10., 12.), *hārom* (2., 3., 11.) // H–6: *hārom*, *hārom*; H–7: *hārom*; H–10: *hārom*, *hārom*, *hārom*; Cssz–17–19: *hārom*
- hat:** (671.) *hāt* (1–12.) // H–6., 7., 10: *hāt*; Cssz–17–19: *hāt*
- határ:** (309.) *hātār* (1–3., 5., 7–10.), *hātār* (11.) ~ *hātōr* (6.) / *mező* (4., 8., 10.), *mező* (12.) // H–6: *hātōr* H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *mező*, *hātār*; Cssz–18: *mező*, *hātār*; Cssz–19: *hātār*, <*mező*>
- hátsószo:** (207.) *hátsószo* (8., 11.) / *komrá* (2., 4., 6., 7., 9., 10., 12.) / *belsőhāz* (12.) / *hācsőhāz* (1.) // H–6: *hātsőhāz*, <*komrá*>; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *hātrőhāz*, <*komōrá*>; Cssz–18: *hātrőhāz*, *hātulsőhāz*, <*komrá*>, <*hālőkomrá*>; Cssz–19: *utőhāz*, *utőhāz*
- házipadlás:** (199.) *pād* (2–4., 6., 7., 9., 10.) / *pādłās* / (1., 2., 8., 9.), *pādłās* (5., 12.) // H–6: *pādłās*, *pādłās*, <*pādłās*>; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *pād*, <*hāszpād*>; Cssz–18., 19: *pād*
- henger:** (140.) *hendērgōi* (1.) / *henger* (8.), *henger* (6., 11., 12.) ~ *hengēr* (1., 4., 5., 7–10., 12.) / *hengērőz* (2., 3.) / *simító* (2.) // H–6: *hengēr*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *hengērgō*, *hengērgō*; Cssz–18: *hendērgō*; Cssz–19: *hendērgō*, *hendērgō*, *hendērgō*
- hét:** (672.) *hēt* (4., 10.), *hēt* (4., 5., 10.) ~ *hét* (2., 3., 6., 7., 12.), *hēt* (1–3., 8., 9., 11.) // H–6., 7., 10: *hét*; Cssz–17: *hét*, <*hēt*>; Cssz–18., 19: *hét*
- hétfő:** (653.) *hetfő* (1., 5–10., 12.), *hetfő* (11.) ~ *hétfő* (1–3., *hēt*fő (2., 3., 12.), *hēt*fő (4.) ~ *hét*fő (4.) // H–6: *hetfő*; H–7: *hetfő*, *hétfő*; H–10: *hetfő*; Cssz–17: *hetfő*, <*hét*fő>, <*hét*fő>; Cssz–18: *hetfő*, *hetfő*; Cssz–19: *hetfő*, *hét*fő, *hét*fő
- himlőhelyes:** (532.) *fő*tos (9., 12.) / *rāgyās* (7., 10.), *rāgyās* (6.) / *rücskös* (5., 8.) / *sēmērgēs* (4.) / *tārjāgos* (4., 8.) / *himlő*helyes (9., 10.) ~ *himlő*helyes (2–4.), *himlő*helyes (1., 11.) // H–6: *rāgyās*, *rücskös*; H–7., 10:

- nincs adat; Csz-17: *rágyās, himlőhelyes, [himlőhejes], [rűcskös]*; Csz-18., 19: *rágyās*
- hóka:** (320.) *hóká* (1., 2., 4., 7., 8., 10.), *hók^uká* (4., 9–11.) / *hókās* (3., 4., 12.), *hókās* (12.), *hók^ukās* (6.) / *lāmpās* (5.) // H-6: *hókās, hóká*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *hóká*
- hordás:** (185.) *hordās* (1–11.), *hordās* (12.) // H-6: *hordós*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *hordās, hordās*; Csz-18., 19: *hordās*
- horkol:** (545.) *bőgőz* (8.) / *horkó* (2., 3.) ~ *horkol* (1–10., 12.), *horko^u* (11.) / *hortyog* (11.) // H-6: *hortyog, horkol*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *hortyog, horkol*; Csz-18: *hortyog*; Csz-19: *hortyog, horkol*
- húgom:** (463.) *hugom* (1., 5., 6., 8., 10., 11.) ~ *húgom* (2–4., 7., 12.) / *testvérēm* (8., 9.) // H-6: *testvirēm, testvírēm, testvérēm, [húgom]*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *testvérēm, húgom*; Csz-18: *testvérēm, [húgom]*; Csz-19: *testvérēm, testvérēm, [húgom]*
- hurka:** (429.) *hurká* (1–4., 6–8., 10., 12.) / *vēres hurká* (4., 5.) ~ *vērēs hurká* (8., 11.), *vērēs hurká* // H-6: *hurká*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *hurká*
- húsz:** (678.) *húsz* (1–12.) // H-6., 7., 10: *húsz*; Csz-17–19: *húsz*
- hüvely (babé, borsóé):** (54.) *hívej* (11.) ~ *hível* (12.), *hível* (12.) ~ *hívély* (12.) ~ *hűvej* (8.) ~ *hűvěj* (1.) ~ *hűvel* (10., 12.) ~ *hűvely* (4.), *hűvely* (9.) ~ *hűvěly* (5.) / *háj* (2., 3., 4., 6., 7., 10.) // H-6: *hívely, <hívély>, hívely, [hívej], [hűvely], [hűvely]*; H-7: *hívely*; H-10: *hívely, hűvely*; Csz-17: *hívely, <hívěl>, hűvely hívőcsik*; Csz-18: *hívély, <hűvely>*; Csz-19: *hívely, hívej, hűvely, hűvej*
- hüvelykujj:** (509.) *hüvelyk* (8.) / *hűvelkujj* (1.) ~ *hűvelkúj* (10.) ~ *hűvelykuj* (11.) ~ *hüvelykúj* (4.) ~ *hüvelykujj* (7.) / *nágyúj* (1., 4–6., 10., 12.) ~ *nágyujj* (2., 3., 9.) // H-6: *nágyúj*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *nágyúj*; Csz-19: *nágyúj, <hűvelykúj>*
- inggallér:** (441.) *gállér* (2–4., 7., 8., 11., 12.), *gállér* (1., 6.), *gállér* (5., 10.) / *ingnyák* (7.) / *nyággállér* (9.) // H-6: *nyák, gállér*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *inğnyák,*

- ingnyák, gállér, gállér*; Cssz-18: *ingnyák, nyák, gállér*;
 Cssz-19: *inḡnyák, ingnyák, <nyák>, [gállér]*
- íny:** (496.) *ín* (1-4., 6., 9., 11., 12.) ~ *íny* (4., 5., 7., 8., 10.) // H-6: *ín*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *ín*
- író:** (397.) *író* (4., 6-8., 11., 12.), *író^u* (1-5., 9., 10., 12.) // H-6: *író*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *író*; Cssz-18: *irò*; Cssz-19: *iròó, író*
- istráng:** (171.) *estrāng* (12.) ~ *ëstrāng* (5., 10.) ~ *istrāng* (1-4., 6-12.) // H-6: *istrāng*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *istrāng, <ëstrāng>*; Cssz-18: *istrāng*; Cssz-19: *ëstrāng, istrāng*
- íz:** (514.) *íz* (6., 8.) / *pērc* (1., 5., 7., 12.) ~ *pērc* (2-5., 7., 10.) // H-6: *pērc*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *pērc*
- izom (a felső karon):** (504.) *izom* (1-12.) // H-6: *izom*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *ízom*; Cssz-18., 19: *izom*
- izzad:** (548.) *izzád* (1-12.) // H-6: *izzád*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *izzád*; Cssz-18: *iddzád, izzád*; Cssz-19: *iddzád*
- járom:** (173.) *jārom* (1-12.) // H-6: *jārom*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *jārom*
- járomszeg:** (178.) *jāromszög* (1-12.) // H-6: *jāromszög*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *jāromszög*
- jég:** (601.) *jēg* (4., 5., 10.) ~ *jég* (2-4., 6-8., 12.), *jég* (1., 9.), *jé'g* (4.), *jě'g* (2., 3.) // H-6: *jég*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *jēg, jég, jég*; Cssz-18: *jég, jég*; Cssz-19: *jēg, jé'g*
- jegyző:** (595.) *jeddzōi* (5.), *jeddző* (2-4., 11.) ~ *jegyző* (6., 8., 9.) // H-6: *jeddző*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *jeddző*; Cssz-18: *jeddző, jeddző*; Cssz-19: *jeddző, jeddző*
- jérce:** (361.) *jērce* (4., 5., 10.) ~ *jérce* (7., 8., 12.), *jérce* (1-3., 6., 9.), *jé'rcce* (11.) / *csirke* (1., 8.) // H-6: *jérce*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *jérce*; Cssz-18: *jérce, <jércike>*; Cssz-19: *jérce, jérce, <csirke>*
- jobb oldali ökör:** (332.) *belső* (8.) / *jobbos* (8.) / *rudás* (1-7., 9-12.) // H-6: *belső*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *belső*; Cssz-18: *belső*; Cssz-19: *belsőő, bēső, bēső*
- juh:** (342.) *ju* (1-4., 10-12.) ~ *juh* (5-9.) // H-6: *ju*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *ju*

- juha:** (153.) *juhā* (1., 6–9., 11., 12.) / *juhāfā* (2., 4.) // H–6: *juhā*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *nyomhá*, <*nyomfā*>; Csz–18., 19: *juhā*, <*juhāfā*>
- juhász:** (346.) *bácsó* (6.) / *bojtār* (6.) / *juhász* (1–12.) // H–6: *juhász*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *juhász*, *juhász*, <*bácsó*>; Csz–18., 19: *juhász*
- kacsa:** (372.) *kácsá* (1–12.) // H–6: *kácsá*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *kácsá*
- kákabuzogány:** (86.) *kākā* (1., 11., 12.) / *pākā* (4., 5., 7–11.), *pākā* (4., 6.), *pā^okā* (10., 11.) / *csāté* (11.) // H–6., 7., 10: nincs adat; Csz–17: <*kākā*>; Csz–18., 19: *pākā*
- kakasülő:** (198.) *kákásülő* (1–4., 6–10., 12.), *kákásülőü* (5., 10., 11.) ~ *kákásüllő* (4.) // H–6: *kákásülő*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *kákásülő*; Csz–18: *kákásülő*; Csz–19: *kákásülőő*, *kákásülő*
- kálás:** (7.) *kálás* (9.), *kālász* (1–4., 6–12.), *kālász* (5., 11., 12.) // H–6: *kālász*, *kālász*; H–7: *kálósz*, *kālász*; H–10: *fej*, *kālász*, *kálás*; Csz–17: *kālász*, *kālász*; Csz–18: *kālász*; Csz–19: *kālász*, *kālász*
- kályhacső:** (235.) *kālyhácső* (2.) / *cső* (1–4., 6–8., 10., 12.), *csőü* (9., 12.) / *spārheítcső* (5.) ~ *spārheítcső* (10.) ~ *spārheítcső* (2., 3.) // H–6: *cső*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *cső*; Csz–18: *cső*; Csz–19: *csőő*, *cső*
- kanál:** (255.) *káná* (1., 2., 9.) ~ *kānā* (2., 4., 9., 10.), *kānā* (11., 12.) ~ *kānāl* (2–5., 7., 8., 10.), *kānāl* (11., 12.) // H–6: *káná*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *káná*; Csz–18., 19: *kānāl*
- kanász:** (356.) *kānász* (10.) / *kondās* (1–9., 11.), *kondās* (12.) // H–6: *kondās*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *kondās*
- kanca:** (314.) *kāncá* (1–12.) // H–6: *kāncá*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *kāncá*
- kancsal:** (537.) *bándzsá* (7.) / *bándzsál* (8–10.) / *gándzsál* (4., 10.) ~ *kāncsál* (2–4.) ~ *kāndzsál* (1., 5., 6., 9., 11., 12.) // H–6: *bándzsál*, *kāncsi*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *bándzsál*; Csz–18., 19: *kāndzsál*
- kancsó:** (252.) *kāncsó* (2–4., 6–8., 12.), *kāncsóü* (1., 5., 9–11.) // H–6: *kāncsó*, *kāncsó*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17:

- káncsúr*, <*káncsú*>, [*káncsó*]; Csz-18., *kúpá*, *kupá*, *káncsó* Csz-19: *káncsó*
- kanna:** (260.) *kánná* (7., 8.) / *öntözőkánná* (2., 3., 10., 12.), *öntözőűkánná* (5., 10.) / *kupá* (2., 11.) / *öntöző* (6.) / *öntözőűkupá* (1., 9.) / *vizűkupá* (4.) // H-6: *kupá*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *öntözőkupá*, *kupá*; Csz-18: *öntöző*, *öntözőkupá*; Csz-19: *öntözőű*, *öntöző*
- kantár:** (169.) *kántár* (1-12.), *kántār* (12.) // H-6: *kántor*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *kántār*
- kapárék:** (184.) *kápárék* (10.), *kápárék* (11.), *kápáréik* (10.) / *gāzlās* (2., 3., 5., 7., 12.), *gāzlās* (4.) / *gerebjélés* (1.) ~ *gereblélés* (1., 9.) ~ *gereblyélés* (6.) / *gerebjézés* (8.) ~ *gereblézés* (10.) ~ *gereblyézés* (12.) // H-6: *kápárék*, <*gereblyézés*>; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *gāzlās*, <*kápárék*>, <*gereblyézés*>, <*gereblyélés*>; Csz-18: *gāzlās*; Csz-19: *gāzlās*
- kapca:** (452.) *kápcá* (1-12.) // H-6: *kápcá*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *kápcá*
- kapor:** (55.) *kápor* (1-12.) // H-6., 7., 10., Csz-17-19: *kápor*
- káposzta:** (69.) *kāposztá* (1-12.), *kāposztá* (5. 11.) // H-6., 7: *kāposztá*; H-10: *kāposztá*, *kāposztá*, *kāposztá*; Csz-17: *kāposztá*; Csz-18: *kāposztá*, *kāposztá*; Csz-19: *kāposztá*
- kaptár:** (386.) *káptār* (1-3., 5-12.), *káptār* (4.) // H-6: *káptār*, *káptār*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *zirzonkás*, *káptār*; Csz-18., 19: *káptār*
- karalábé:** (67.) *kālārābé* (4.), *kālārābé* (11.) ~ *kārālābé* (2-5., 7., 8., 10., 11.), *kārālābé* (6.), *kārālābé* (1.), *kārālābéi* (9., 10.) ~ *kārālābéj* (12.) // H-6: *kārēlābé*, *kārālābé*; H-7: *kārālābé*; H-10: *kārālābé*, *kārālābé*, *kārālābé*; Csz-17: *kārālābé*; Csz-18: *kārālābé*, *kārālābé*; Csz-19: *kārālābé*, *kārālābé*
- karfiol:** (68.) *kārfijol* (1-3., 5-12.), *kārfijol* (4.) ~ *kārfijól* (4.) // H-6: *kārfijol*, <*kārfijon*>; H-7., 10: *kārfijol*; Csz-17: *kārfijó*, *kārfijol*; Csz-18., 19: *kārfijol*
- karmol:** (381.) *csikār* (1-6., 8., 9., 11., 12.) / *kārmol* (1., 4., 5., 7-10.) // H-6: *kārmol*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *csikār*, *kārmol*; Csz-18., 19: *csikār*

kasza: (278.) *kászá* (1–12.) // H–6: *kászá*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *kászá*

kaszaék: (280.) *ēk* (10.) ~ *ék* (1.), *éik* (2., 3., 11.) / *szög* (10.) / *kászászög* (2., 5–9., 12.) // H–6: *kászászög*, <ék>; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *kászászög*

kaszakarika: (279.) *káriká* (10.) / *kászákáriká* (1., 2., 4–9., 11., 12.) / *gyűrűi* (10.) / *nyákvás* (4.) // H–6: *kászákáriká*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *kászákáriká*, *káriká*; Csz–18., 19: *kászákáriká*

kaszakő: (285.) *fēn* (2., 3., 10.) ~ *fēn* (5., 11.) ~ *fēn* (2., 4., 6–8.) / *kászáfēn* (10.) ~ *kászáfēn* (4., 8., 12.), *kászáfēn* (1., 9.) // H–6: *fēn*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *fēn*, *kászáfēn*; Csz–18: *fēn*; Csz–19: *feñ*, *kászáfēn*

katicabogár: (649.) *katicábogār* (1–3., 7., 9., 10.) ~ *kátyicábogār* (12.), *kátyicábogār* (4.) / *katicábogārká* (8.) / *katicá* (2., 3., 5., 6., 11.) ~ *kátyicá* (12.) / *kátó^uká* (9.) / *kátókábogār* (7.) // H–6: *kátálinká*, <*katicá*>; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *istenkebogār^kkājá*, *katicábogārká*, <*szentjānozsbogār^kká*>; Csz–18: *kátálinká*; Csz–19: *bārbóká*, *borbóká*; [*katicábogārká*], [*katicábogār*]

kavics: (603.) *kávics* (1–12.) // H–6: *kávics*;; H–7., 10: nincs adat; Csz–17., 18: *kávics*; Csz–19: *kávacs*

kazal: (187.) *kázál* (1–12.) // H–6: *kázál*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *kázál*

kedd: (654.) *kēd* (2., 3.) ~ *kedd* (5–12.), *kēd* (1–4.) // H–6., 7: *keDD*; H–10: *kedd*; Csz–17–19: *kedd*

kelkáposzta: (70.) *kelkāposztá* (5., 7., 8., 10., 12.), *kēlkāposztá* (11.), *kelkāposztá* (4.) ~ *kēlkāposztá* (1–3., 6., 9., 11.) ~ *keltkāposztá* (10.) / *fodroskāposztá* (12.) // H–6: *kelkőposztá*, *kelkāposztá*; H–7: *kēlkőposztá*, *kēlkāposztá*, *kelkāposztá*, <*kēltkāposztá*>; H–10: *kelkāposztá*, *kelkāposztá*, *kelkáposztá*; Csz–17: *kēlkāposztá*, *kelkāposztá*; Csz–18: *kelkāposztá*, *kelkāposztá*; Csz–19: *kēlkāposztá*, *kelkāposztá*

kemence: (237.) *kemence* (7., 8.) ~ *kēmence* (2.) ~ *kemēnce* (4–6., 8., 10–12.) ~ *kemēncē* (1., 2., 3., 9.) // H–6:

- keménce*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kemēncē*, *keménce*; Cssz-18: *keménce*; Cssz-19: *kēménce*
- kendermagos**: (365.) *kendermāgos* (4., 7., 8., 12.) ~ *kendērmāgos* (5., 6., 11.), *kēndērmāgos* (1-3., 9., 10.) // H-6: *kēndērmāgos*, *kendērmāgos*, *kendērmāgos*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kēndērmāgos*, *kendērmāgos*; Cssz-18: *kendērmāgos*; Cssz-19: *īrombā*, <*kēndērmāgos*>, <*kendērmāgos*>
- kerék**: (157.) *kerek* (5-8., 10., 12.) ~ *kērēk* (11.) ~ *kērēk* (1., 9.) ~ *kerék* (12.), *kērēk* (11.) ~ *kērēk* (10.) / *ko-csikērēk* (12.) ~ *kocsikērēk* (2.) / *szekerkerek* (6.) // H-6: *kerek*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *kerek*
- kereszt**: (182.) *kērēszt* (1., 2., 4., 5., 8., 10.) / *csomó* 13, 15 (7., 11., 12.), *csomó^u* 11, 13, 15, 17 (1-4., 6., 8-12.) // H-6: *csomó* 17, *csomó*, <*kērēszt*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *csomó* 13; Cssz-18: *csomó* 13, 15, 17, [*kērēszt*]; Cssz-19: *csomó^u* 11, 13, 15, 17, *csomó^u*, *csomó*, *kērēszt*
- kese (disznó)**: (352.) *āngol* (1-11.) / *fehe^r* (10.) // H-6: *āngol*, <*āngoly*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *āngol*
- kesely**: (321.) *kesej* (8.) ~ *kesēj* (1.) ~ *kesel* (12.), *kesel^r* (10.) ~ *kesely* (2., 4., 5.) ~ *kesēly* (6., 7., 9.), *kēsēly* (11.) / *hārisnyās* (4.) // H-6: *kesely*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *kesely*; Cssz-19: *kesely*, *kesej*
- kesztyű**: (448.) *kesztyű* (5-8., 11., 12.) ~ *kēszyű* (1-4.) ~ *kēszyűⁱ* (9.) // H-6: *kesztyű*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *kesztyű*
- két**: (664.) *kēt* (4., 10.), *kēt* (2., 3., 9.) ~ *két* (1-4., 7., 12.), *kéⁱt* (5., 6., 8., 11.), *kě^ét* (2-4.) // H-6., 7: *két*; H-10: *kēt*, [*két*]; Cssz-17: *kēt*, *két*; Cssz-18: *két*; Cssz-19: *kē^ét*, *két*
- kétfülű kosár**: (247.) *kosār* (1-10.), *kosār* (11., 12.) / *két-fülű kosār* (8.) // H-6: *filyká*, *filká*, *filká*, *filkosār*, <*kosār*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *kosār*
- kettő**: (665.) *kettő* (5., 10., 12.), *kettőⁱ* (2-4., 8-11.) ~ *kēttő* (2., 3.), *kēttőⁱ* (1., 6., 7., 9.) // H-6., 7., 10: *kettő*; Cssz-17., 18: *kettő*; Cssz-19: *kettőⁱ*, *kettőⁱ*, *kettő*

- kéve:** (180.) kéve (8.) ~ *kévë* (2., 10.), *kévë* (5., 6., 11.), *këévë* (12.) ~ *kíve* (1., 7., 8.) ~ *kívë* (3., 4., 9., 10.)
// H-6: *kíve*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *kívë*, <*kíve*>, <*kévë*>; Csz-18: *kívë*, <*kévë*>; Csz-19: *kíve*, <*këève*>, <*kévë*>
- keze feje:** (506.) *kezë fejë* (2., 3.), *kezë feji* (12.), *kezi feji* (1., 10., 11.) *kezi feji* (6.) // H-6: *kezi feji*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *kezi feji*; Csz-19: *kezë fejë*
- kézelő:** (442.) *kēzellő* (5.) ~ *kézellő* (4., 11.), *kézellőü* (2., 3.), *kézellő* (9.), *kézellőü* (1.) / *készfő* (7., 11.) / *mándzsē¹tá* (10.) ~ *mándzsēttá* (1.) ~ *mándzsét* (2., 3.) ~ *mándzsétá* (6., 8., 11., 12.) // H-6: *kézellő*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *kēzellő*, *kézellő*, *mándzsétá*; Csz-18: *kézelő*; Csz-19: *kēészfő*, *këézelőü*
- kicsavarja:** (222.) *kicsávárjá* (1–10., 12.) ~ *kicsávārjá* (11.) / *kifácsárjá* (2.) // H-6: *kicsávárjá*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *kicsávárjá*
- kiderül:** (610.) *kiderű* (4., 6.) ~ *kiderül* (1–3., 5., 7., 9–12.) / *kitisztul* (7., 11.) *kivídul* (2., 3.) // H-6: *kitisztul*, *kiderül*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *kitisztul*, *kiderül*, *kiderül*; Csz-18: *kitisztól*; Csz-19: *kivídul*, *kitisztul*, *kiderül*
- kifakad:** (565.) *kifákád* (2–6., 11.) / *mëfákád* (9.) ~ *mëffákád* (7.) ~ *mëkfákád* (1., 4., 8., 10., 12.) // H-6: *mëffákád*, *mëkfákád*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *mëffákád*, *mëkfákád*; Csz-18., 19: *mëffákád*
- kifutó:** (303.) *kārām* (1.) / *kārīcs* (11.) ~ *kārē¹cs* (11.) ~ *kāris* (2., 5., 12.) ~ *kārīzs* (2., 3., 5., 8., 10.) / *lājcsúr* (7.) ~ *rājcsúr* (6.) // H-6: *kārīcs*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *kārīcs*, *rājcsúr*, <*zādor*>; Csz-18: *rājcsúr*; Csz-19: *rājcsúr*, <*kārān*>
- kígyó:** (639.) *kígyó* (4., 6–8., 10.), *kígyó^u* (1–3., 5., 9–12.) // H-6: *kígyó*; H-7: *kígyó*; H-10: *kígyó*; Csz-17: *kígyó*; Csz-18: *kígyó*, *kígyó*; Csz-19: *kígyó^o*, *kígyó*
- kiherélik:** (339.) *kiherēlik* (10.), *kiherēlik* (10.) ~ *kiherējik* (1.) ~ *kiherélik* (2–5., 7., 8.), *kiherélik* (6., 11.), *kiherēlik* (1., 9.) ~ *kiherélyik* (12.) // H-6: *kiherélyik*;

- H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kiherélyik*; Cssz-18: *kiherélyik, kiherélyik*; Cssz-19: *kiherélyik, kiherélik*
- kilenc:** (676.) *kilenc* (1-3., 5., 7., 9., 10., 12.) ~ *kilēnc* (4., 6., 8., 11.) // H-6., 7., 10: *kilenc*; Cssz-17-19: *kilenc*
- kilincs:** (205.) *kálincs* (1-12.) ~ *kilincs* (10.) // H-6: *ki-lincs*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kálincs, [kilincs]*; Cssz-18., 19: *kálincs*
- kiskacs:** (282.) *kocs* (1-3., 8., 10.) ~ *koccs* (9., 11.) / *kászákocs* (5., 7., 8.) // H-6., 7., 10., Cssz-17-19: nincs adat
- kisliba:** (367.) *kislibá* (1-8., 10-12.) / *libá* (3-5., 8., 9.) // H-6: *kislibá, libá*; Cssz-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kislibá, <kislibá>, libá*; Cssz-18: *kislibá*; Cssz-19: *kislibá, <libá>*
- kisujj:** (513.) *kisúj* (4-6., 10-12.) ~ *kisujj* (1-3., 5., 7-9., 12.) // H-6: *kisúj*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *kisúj*
- kiszedjük:** (311.) *kiāsuk* (1-3., 9., 12.), *kiāssuk* (2., 5-8., 10.), *kiāssuk* (4., 11.) / *kiszéggyük* (6., 8.) // H-6: *kiāsuk*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kiāsuk, [kiszéggyük]*; Cssz-18., 19: *kiāsuk*
- kisszék:** (210.) *kisszēk* (10.) ~ *kisszék* (12.), *kisszéik* (5., 12.) / *fejőűszék* (1.), *fejőűszék* (9.) / *ülőszék* (2., 3.) // H-6: *kisszék, <fejőűszék>*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kisszék, fejőűszék, szék*; Cssz-18: *kisszék*; Cssz-19: *kisszēk, kisszék*
- kóc:** (576.) *kóc* (2., 3., 8.), *kó^uc* (2., 3., 9.) / *gongyolá* (4., 6., 11.) / *kó^ucgongyolá* (1.) / *ápró^uszösz* (4., 5., 9.) // H-6: *kóc*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kóc*; Cssz-18: *kóc, <csépű>*; Cssz-19: *<csepű>*
- kockatészta:** (411.) *kockátészta* (1., 11.) / *kocká* (2., 3., 5., 6., 8., 10.) / *háluská* (5-10., 12.) / *kockáháluská* (4.) / *sifli* (11.) ~ *siflyi* (11.) // H-6: *sifli*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *sifli, <háluská>*; Cssz-18., 19: *kocká*
- kócos:** (536.) *bogjás* (8.) ~ *boglyás* (11.) ~ *bogjos* (10.) ~ *boglyos* (1-6.) / *borzos* (1., 5.) / *bozontos* (5.) / *kócos* (4., 7., 8.), *kó^ucos* (1., 9., 10., 12.) // H-6: *buglyos*;

H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *báglyás*, [*bágyás*];
Csz-18: *báglyás*; Csz-19: *boglyos*, *bogjos*, [*kócos*]

kocsikenőcs: (165.) *kenőű* (1.) / *kenőcs* (8., 12.), *kenőűcs* (4., 9., 12.) / *kocsikenőcs* (2., 3., 6., 7., 10.), *kocsi-kenőűcs* (4., 5., 11.) / *kocsioláj* (10.) // H-6: *kenőcs*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *kocsikenőcs*, *kocsikenőcs*, (*kálámász*), (*kálámász*); Csz-18: *kolēmász*, *kolimáz*, *szekerkenő*, *kocsikenőcs*, *kolēmáz*, *szekerkenőcs*; Csz-19: *kolyimáz*, *kojimáz*, *kolimász*, *szekerkenő*, *szekerkenőcs*

kocsonya: (435.) *kocsonyá* (1–12.) // H-6: *kocsonyá*; H-7., 10: nincs adat; H-17–19: *kocsonyá*

kolbász: (430.) *kóbász* (11.), *kó^ubász* (11.) ~ *kolbász* (1–3., 5., 7–12.), *kolbász* (4., 6.) // H-6: *kóbász*, *kolbász*; H-7: *kolbász*; H-10: *kolbász*, *kolbász*; Csz-17–19: *kolbász*

koma: (481.) *komá* (1–12.) // H-6: *komá*, *komāmurám*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *komá*, *komāmurám*; Csz-18: *komá*; Csz-19: *komá*, *komāmurám*

komaasszony: (482.) *komáásszon* (8.) ~ *komáásszony* (2., 3., 7., 8.) ~ *komásszon* (12.) ~ *komásszony* (1., 4., 5., 9–12.) / *komāmásszon* (6.) // H-6: *komásszony*, *komāmásszony*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *komásszo*, *komásszony*, *komāmásszony*; Csz-18: *komásszony*, *komāmásszony*; Csz-19: *komáásszony*, *komāmásszony*

konkoly: (15.) *konkoly* (1., 4–7., 10–12.) ~ *konkol'* (2–4., 9., 10.) ~ *konkoj* (8., 11.) // H-6: *konkoly*; H-7: *konkoly*, [*konkoj*]; H-10: *konkoly*, <*konkol'*>, [*konkoj*]; Csz-17: *konkó*, *konkoly*, <*konkol'*>; Csz-18: *konkoly*; Csz-19: *konkoly*, *konkoj*

konty: (489.) *konty* (1–12.) // H-6: *konty*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *konty*

kormányvas: (128.) *kormān* (6.) ~ *kórmāny* (1., 2., 4., 5., 11.), *kó^urmāny* (9.) / *ėkėkormāny* (7.) // H-6: *kórmāny*, *kormā*, *kòrmāny*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *kórmāny*; Csz-19: *kormān*, *kòrmāny*

- korog:** (561.) *korog* (1–5., 7–12.) / *morog* (6.) // H–6: *korog*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *korog*
- korpa:** (419.) *korpa* (1–12.) // H–6: *korpa*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *korpa*; Cssz–19: *kòrpa*, *korpa*
- kóstoló:** (436.) *kóstoló* (7., 8., 10.), *kòstoló* (5.), *kóstoló^u* (2–4., 12.), *kó^ustoló^u* (1., 6., 9., 11., 12.) // H–6: *áprólék*, <*kóstoló*>; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *kóstoló*, <*ájándék*>, <*pécsénye*>; Cssz–18: *kóstoló*, <*ájándék*>, (*pécsénye*); Cssz–19: *kó^ustoló^u*
- koszorúgerenda:** (197.) *gèrèndà* (8., 10.) / *koszoró* (6.) ~ *koszorú* (10.) / *koszorúgèrèndà* (1., 3., 7., 9.) / *kõtõügerèndà* (5.) / *májorpánk* (10., 11.) / *sàrgèrèndà* (12.) / *tàlfà* (4.) / *tàlbgèrèndà* (4.) / *tàrtógèrèndà* (2.) // H–6: *májorpàng*, *sàrgèrèndà*, *sàrgèrèndà*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: <*sàrgèrèndà*>, *mórpàng*; Cssz–18: *mórpàng*, *sàrgèrèndà*; Cssz–19: *sàrgèrèndà*
- kotkodácsol:** (363.) *kotkodácsó* (9.) ~ *kotkodácsol* (10., 12.) / *kotkodākol* (8.) / *kodácsó* (6., 9.) ~ *kodácsol* (1–3., 5–7.), *kodācsol* (4., 11.) / *krikog* (10.) // H–6: *kodācsol*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *kodácsol*, *kotkodácsol*; Cssz–18. *kodācsòl*, *kotkodācsòl*; Cssz–19: *kotkodácsol*
- kotlós:** (359.) *kotlós* (4., 7., 8.), *kotló^us* (1., 5., 6., 9–11.) / *kotló^u* (2., 3.) / *kotyogós* (9.) / *ülős* (4.) / *ülőstyúk* (4., 12.) // H–6: *kotlós*, <*ülős*>; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *heverőstyúk*, <*heverős*>, *kotlós*, <*ülőstyúk*>; Cssz–18., 19: *kotlós*
- köhög:** (557.) *köhög* (1–4., 6–8., 10., 11.) / *káhācsol* (5., 9., 12.) / *kāhog* (5., 9., 12.) // H–6: *köhög*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *kāhog*, [*köhög*]; Cssz–18., 19: *köhög*
- kökény:** (112.) *kikény* (11.) ~ *kökény* (6., 12.), *kökény* (1.) / *vāccilvā* (4., 10.) ~ *vātszilvā* (1–12.) // H–6., 7: *kikény*; H–10: *vātszilvā*, <*vāccilvā*>; Cssz–17: *kikény*; Cssz–18., 19: *vātszilvā*
- köldök:** (503.) *púp* (1–12.) // H–6: *púp*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *púp*
- köles:** (22.) *kölēs* (1–8., 11., 12.), *kölēs* (10., 11.), *kőülēs* (9.) // H–6., 7., 10: *köles*; Cssz–17: *kölēs*, *köles*; Cssz–18., 19: *köles*

kölykezik: (379.) *köjközik* (10.) ~ *kölkezik* (8.) *kölykeddzik* (11.) ~ *kölykezik* (6.) ~ *külközik* (6.) / *ellik* (9.) / *fijáddzik* (1–5., 7., 10., 12.) / *fijál* (11.) // H–6: *külkezik*, *külkezik*, *köjkezik*, *köjkezik*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *fijáddzik*, *külyközik*, *külközik*; Csz–18: *külyközik*, *külközik*; Csz–19: *fijáddzik*

könny: (492.) *könny* (1., 4., 5., 8., 11., 12.) ~ *könnyű* (2., 3., 6.) ~ *könyű* (3., 4., 7., 9., 10.) // H–6: *könnyű*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *könyű*, <*könnyű*>, [*könny*]; Csz–18: *könyű*; Csz–19: *könnyű*, [*könny*]

könyök: (505.) *könyök* (1–12.) // H–6: *könyök*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *könyök*

köp: (558.) *köp* (1–12.) // H–6: *köp*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *köp*

köpül: (398.) *köpül* (4., 5., 8., 11.) ~ *köpű* (2., 3., 7.) ~ *köpül* (3., 12.) ~ *küpű* (6., 7., 9.) ~ *küpül* (4., 10.) ~ *küpül* (1.) // H–6: *köpöl*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *küpű*, *küpül*; Csz–18: *köpű*, *köpül*; Csz–19: *köpül*

körte: (91.) *körte* (4., 7., 8.), *körtę* (1.) ~ *körtę* (2., 3., 5., 6., 9–11.) ~ *körtve* (7., 11.) ~ *körtvę* (1., 4., 5., 12.), *körtvę* (4.) ~ *körtvi* (12.) // H–6: *körte*, <*körtę*>, (*körtvę*); H–7: *körtę*; H–10: *körfę*, <*körfę*>, *körtę*; Csz–17: *körtvę*, *körtę*; Csz–18: *körtę*, <*körtvę*>; Csz–19: *körtvę*, *körtvę*, *körtve*, *körtę*

közepsőújj: (511.) *közepsőújj* (4–6., 8., 11., 12.), *közepsőűjj* (10.) ~ *közepsőújj* (2., 3., 9.) ~ *közepsőűjj* (7.), *közélp-sőűjj* (1.) // H–6: *közepsőújj*, *középsőújj*, *középsőújj*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *közepsőújj*, *közepsőújj*; Csz–18: *középűjj*, *közepsőújj*; Csz–19: *közepsőújj*

krumplinúdli: (412.) *núdli* (1–3., 11.) / *bęgyęllő* (12.) ~ *bęgyer* (7.) ~ *bęgyęrőű* (5., 10.), *bęgyęrő* (4., 6., 8.), *bęgyęrőű* (2–4., 9.) ~ *bőgyölő* (12.) ~ *bőgyöllő* (12.) ~ *bőgyörő* (4., 11.) / *gęrgęháluská* (9.) / *istenmonyó^ukāja* (10., 11.) // H–6: *bőgyörő*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *munyurká*, *munyorká*, *bęgyęrő*, <*ąngyąlbőgyörő*>, *núdli*; Csz–18: *bęgyęrőű*; Csz–19: *będęrőű*, *będęrő*, *cigąmbędęrőű*

- kukac:** (652.) *kukác* (2., 3., 5., 8.) / *fēræg* (10.) / *pondrē* (5.) ~ *pondré* (2–4., 6., 11.), *pondréi* (1–3., 7–10.) ~ *pondró* (2., 3.), *pondróu* (9., 10., 12.) // H–6: *fēræg*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *pundré*, *pondré*, *fēræg*, <*kukác*>; Cssz–18: *pondré*; Cssz–19: *pondró*
- kukorékol:** (362.) *kikirikú* (1., 4., 6., 9., 10.) ~ *kikirikul* (11.) ~ *kukorékol* (1–3., 7., 8., 12.), *kukorékol* (5.) ~ *kukurúkú* (10.) // H–6: *kikirikúzik*, *kikirikul*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *kikirikúzik*, *kukorékòl*; Cssz–18: *kikiríkòl*; Cssz–19: *kikiríkòl*, *kukoríkol*
- kukorica:** (31.) *kukoricá* (1–12.), *kuk^oricá* (4.) ~ *kukuricá* (12.) / *tengeri* (8.) ~ *tengëri* (4.) // H–6., 7., 10., Cssz–17–19: *kukoricá*
- kukoricagóré:** (304.) *gó^uré* (11.) / *szárító* (8.), *szárító^u* (5., 9.) / *kukoricászárító* (7.), *kukoricászárító^u* (1–3., 10.) // H–6., 7., 10: nincs adat; Cssz–17: *kukoricászárító*; Cssz–18: *szárító*; Cssz–19: *kukoricászárítò*, *kukoricászárító*
- kútágas:** (298.) *kútágas* (1–12.) / *āgásfā* (2., 8., 10.) // H–6: *kútágas*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *kútágas*, *kútágas*; Cssz–18: *kútágas*; Cssz–19: *āgās*, *kútágas*
- kútgém:** (299.) *kúdgēm* (7., 10.) ~ *kúdgém* (1–4., 6–8., 10–12.) / *gēm* (10.) ~ *gém* (8., 9., 11., 12.) // H–6: *gém*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *gén*, *kúdgén*; Cssz–19: *gēēn*, *gēm*, *kúdgēm*
- kútkáva:** (301.) *kāvā* (1.) / *kútkāvā* (2., 10.) / *kālitkā* (8.) / *kútkālitkā* (7., 8., 12.) / *rāvās* (5., 9–11.) / *kútrāvās* (2., 3., 6.), *kútrāvās* (4.) / *rāvāték* (11.) / *kútrāmā* (2.) // H–6: *rāvāték*, *rāvāték*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *kútrāvās*; Cssz–19: *rāvās*
- kútostor:** (300.) *ostor* (2., 3., 11.) / *kútostor* (1., 4–7., 9., 10., 12.) / *fārūd* (10.) / *felvonószār* (8.) // H–6: *ostor*, *kútostor*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *kútostor*
- küllő:** (160.) *küllő* (8.), *küllőü* (1., 5.) ~ *küllő* (2., 3., 6., 7., 12.), *küllőü* (2., 4., 9., 10.) / *kerekküllűő* (11.) // H–6: *küllő*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *küllő*; Cssz–19: *köllőő*, *küllő*

- lábszár:** (519.) *lāpszār* (1–12.) // H–6: *lāpszār*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *lāpszār*; Cssz–19: *lāpszār*, <*lāupszāur*>
- lakodalom:** (472.) *lākodālom* (1., 5., 8., 11.) / *lāgzi* (1–12.) // H–6: *lāgzi*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *lāgzi*
- lāmpāüveg:** (228.) *lāmpāüveg* (4., 6–8., 10., 12.), *lāmpāüveg* (1–3., 5., 9., 11.) // H–6: *lāmpāüveg*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *lāmpāüveg*, <*lāmpāüveg*>; Cssz–18., 19: *lāmpāüveg*
- lāngos:** (414.) *lāngos* (1–12.) / *lepény* (1.) / *könyérlepény* (6.) // H–6: *lāngos*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *lepény*, <*lepény*>, *lāngos*; Cssz–18: *lepény*, *lāngos*, <*könyérlepény*>; Cssz–19: *könyérlepény*, *könyérlepény*, *lepény*, *lepény*, *lāngos*
- lapocka:** (502.) *lāpockā* (1–4., 6., 7., 9., 10., 12.), *lāpockā* (11.) ~ *lāpockā* (5.) // H–6: *lāpockā*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *lāpockā*
- lebernyeg:** (334.) *bőnye* (4.) / *kendő* (6–8., 10., 12.), *kendői* (5., 9., 11.) / *nyákkendő* (1.) / *lebeny* (1.) // H–6: *kendő*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *gángā*, *kendő*, <*blőnyē*>, <*pillēngō*>; Cssz–18: *csüngő*, <*csüngői*>, <*csüngői*>, <*lebernyeg*>; Cssz–19: *pillēngő*, *pillēngő*
- léckerítés:** (296.) *kerítés* (2–4., 6–8., 10.), *kerítés* (1., 11.) / *léckerítés* (4., 5., 8.), *léckerítés* (9.) / *gāt* (12.), *gāt* (11.) / *lédzgāt* (11.) // H–6: *kerítés*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *kerítés*; Cssz–18: *kerítés*; Cssz–19: *kerítés*
- legény:** (468.) *legény* (5.), *legény* (10.) ~ *legén* (7.) ~ *legény* (2–4., 6., 7., 11.), *legény* (9.) / *legénkē* (12.) / *legényember* (8.) / *suhānc* (1., 6., 9.) // H–6: *legény*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *legény*
- legfelső kéve:** (183.) *ánya* (8.) / *páp* (1–4., 6–10., 12.) / *pápkévē* (11.) ~ *pápkívē* (4., 5.) // H–6: *páp*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *páp*
- légy:** (641.) *lēgy* (5., 10.) ~ *légy* (2–4., 6–8., 12.), *légy* (1., 9.), *légy* (2., 3., 11.) / *dongó^u* (1–5., 7., 9–11.) / *dongó^ulégy* (8.) // H–6: *légy*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *lēgy*, *légy*; Cssz–18: *légy*, *légy*; Cssz–19: *lěgy*, *légy*

- lék:** (602.) *lēk* (10.) ~ *lék* (1–4., 6., 9.), *léik* (4., 7., 8., 11.) / *juk* (9.) ~ *lúk* (2., 3., 5., 9.) ~ *lyuk* (2., 3., 11.) // H–6: *lék*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *lék*, *lék*; Cssz–18: *lék*; Cssz–19: *leĕk*, *lék*
- lekvár:** (405.) *lekvār* (4., 7., 8.), *lekvār* (4., 12.) ~ *lëkvār* (1–3., 6., 9., 10.), *lëkvār* (5., 11.) // H–6: *lëkvār*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *lekvār*
- lelohád:** (563.) *lëlohád* (1–12.) / *szétoszlik* (2., 3.) // H–6: *lëlohád*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *lëlohád*
- lencse:** (53.) *lencse* (8.), *lencse* (5.) ~ *lëncse* (2., 3., 6., 7., 10.) ~ *lëncsë* (8., 11.), *lëncsë* (1., 4., 9.), *lëncsë* (12.) // H–6., 7., 10; Cssz–17–19: *lencse*
- lép (a kasban):** (387.) *lēp* (5.) ~ *lép* (7.), *lép* (1.) / *sejt* (4., 7., 8., 12.), *sejt* (1–3.) / *sonkoly* (11.) // H–6: *sejt*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *sejt*; Cssz–19: *slejt*, *slejt*
- lepke:** (647.) *lepke* (1–4., 9.), *lepke* (1., 3., 6–8., 10., 11.) / *lepke* (5., 9., 12.) / *pillángó^u* (11.) // H–6: *lepe*, *lepke*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *lepe*, *lepke*; Cssz–18: *lepe*, *lepe*, *lepe*, *lepke*, *lepke*, <*pillángó*>; Cssz–19: *lepe*, *lepe*, [*lepke*]
- létra:** (294.) *létrā* (1–3., 7., 8., 10.) ~ *rétjā* (2., 3.) ~ *rétlā* (4.), *rétlā* (6., 10.) ~ *rétlyā* (9., 11., 12.) ~ *rétlā* (5.) // H–6: *rétlyā*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *rétlyā*; Cssz–19: *létra*
- levél (a kukoricáé):** (36.) *level* (1., 7., 9., 11., 12.) ~ *levēl* (5., 10.) ~ *levél* (2–4., 6., 8.) // H–6: *sāss*, *sāš*, *level*; H–7: *level*, *levél*; H–10: *level*; Cssz–17., 18: *level*; Cssz–19: *level*, [*levél*]
- levele (a búzáé):** (3.) *levele* (8.), *leveli* (11.) / *sāsā* (1–12.), *sāssā* (4.) ~ *sāsā* (1., 4., 8., 12.) / *būzāsāsā* (5., 10.) // H–6: *sāssā*; H–7: *sāsā*, *sāsā*, *levelyi*, *levele*; H–10: *sāssā*, *sāsā*; Cssz–17., 18: *sāssā*; Cssz–19: *sāsā*, *sāsā*
- leves:** (399.) *leves* (6–8., 12.), *leves* (5., 10., 11.) ~ *lëvës* (1–4., 9.) // H–6: *leves*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *lē*, *lé*, *leves*; Cssz–18: *leves*; Cssz–19: *leves*, *leves*
- libabőrös:** (529.) *libabőrös* (2–4., 6–8., 12.), *libabőrös* (1., 5., 9–11.) / *lúdbőrös* (4.) / *borzongó^us* (11.) // H–6:

libábőrös; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *borzátt*, <*libábőrös*>; Cssz-18: *borzátt*, *libábőrös*; Cssz-19: *lúthúsos*, *libábőrös*

liheg: (380.) *lehég* (5., 8.), *lēhég* (9., 11.) ~ *lēhég* (1-4., 12.) ~ *liheg* (12.) ~ *lihég* (7., 10.) / *lēhít* (6.) // H-6: *lehég*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *lehég*; Cssz-19: *lēhél*, *lehél*, *lihég*, <*píhél*>

lőre: (588.) *lőre* (2-5., 7.), *lőüre* (1., 9-11.) / *kápázszor* (2-4.) / *sígörbor* (6.) // H-6: *csingér*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: <*kápázszor*>, <*lőre*>; Cssz-18: nincs adat; Cssz-19: <*lőre*>

lovás szekér: (142.) *lovás szeker* (1., 9.) ~ *lovás szekér* (8.) / *szeke* (1., 4., 8., 10.) ~ *szekér* (8., 11.) / *kocsi* (2-4., 6., 7., 12.) / *lovás kocsi* (2., 5., 8., 9., 10., 12.) // H-6: *kocsi*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kocsi*; Cssz-18., 19: *szeke*

lubickol: (485.) *lopocskol* (10.) / *lubickol* (1-3., 9-11.) / *pácsol* (4.) / *páncsol* (1-3., 10., 11.) / *pocskol* (6., 7., 12.) / *pocsol* (12.), *poccsol* (6.) // H-6: *pocskol*, *lopocskol*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *pocskol*, *lopocskol*; Cssz-18: *pocsol*; Cssz-19: *pocsol*, *pocskol*

lúdtálpú: (543.) *lúttálpás* (5.) / *luttálpú* (11.) ~ *lúttálpú* (1-4., 6-10., 12.) / *telétálpú* (4.) ~ *telítálpú* (6., 7.) / *teltálpú* (11.) // H-6: *telyitálpú*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *telyitálpó*, [*telétálpú*]; Cssz-18: *telyitálpó*; Cssz-19: *lúttálpú*

máj: (426.) *māj* (1-3., 6-11.), *māj* (4., 5., 12.) // H-6: *māj*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *māj*

mákfej (tele): (27.) *mākfej* (4., 7., 8.), *mākfej* (10.) ~ *mākfej* (1-3., 12.) ~ *mőkfej* (6.) / *fej* (4., 12.) ~ *fěj* (9.) / *fő* (11.) / *mākfő* (11.) / *gubó* (4.), *gubó^u* (11.) / *māggubó^u* (5.) // H-6: *mākfő*, *mākfej*, *mākfej*, *māggumó*, *māggubó* H-7: *mākfő*, *mākfej*, *māggubó*; H-10: *mākfej*, *gumó^u*, *māggumó*, *māggubó*; Cssz-17: *mākfej*, <*māggubó*>; Cssz-18: *mākfej*, <*mākfő*>; Cssz-19: *mőkfej*, *mākfej*

mákfej (üres): (28.) *mākháj* (1-4., 8-12.), *mākháj* (5., 11.) ~ *mőkháj* (6.) / *mākhėj* (7.) / *māktok* (10.) // H-6:

- mākháj*; H-7: *mākháj*, [*māggubó*]; H-10: *mākháj*, *māggubó^u*, *mākháj*, *mākháj*, *māggubó*; Cssz-17., 18: *mākháj*; Cssz-19: *mōkháj*, *mākháj*
- malacozik:** (355.) *fijāddzik* (1-4., 6-12.) / *fijāl* (5.) / *málacozik* (5.) // H-6: *fijāddzik*, *málacozik*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *fijāddzik*, *málacozik*; Cssz-18: *-fijāddzik* 19: *fijāddzik*
- málna:** (109.) *mālnā* (2-6., 8., 11.) ~ *mānā* (6., 9., 10., 12.), *mānā* (5.), *mā^onā* (11.), *mānā* (1.) ~ *mānnā* (4.) / *vērēsmālnā* (4., 7., 10.) ~ *vērēsmānā* (12.) ~ *vērēsmānnā* (4.) ~ *vörōsmālnā* (8.) // H-6: *mālnā*, <*mānnā*>; H-7: *mōnā*, [*mālnā*]; H-10: *mānnā*, *mānnā*, *mānnā*; Cssz-17: *mānnā*, *vērēsmānnā*, *mālnā*; Cssz-18: *mānnā*, *lyukāsmānnā*, <*vērēsmānā*>, <*mālnā*>; Cssz-19: *mālnā*, <*mānnā*>
- malter:** (194.) *māltēr* (2., 4., 7-9.), *māltēr* (11.) ~ *māltēr* (1-3., 5., 6., 10., 12.) // H-6: *mājtēr*, *māltēr*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *māltēr*, <*mājtēr*>, <*māltēr*>; Cssz-18., 19: *māltēr*
- mandula:** (99.) *māndulā* (1-5., 7-12.) // H-6., 7., 10: *māndulā*; Cssz-17: <*māndulā*>; Cssz-18-19: *māndulā*
- mangalica:** (351.) *māngālicā* (1., 5., 12.) / *māngā* (2-6., 8-11.) / *māngāli* (7.) / *māngādisznó* (4.) // H-6: *māngā*, *māngālicā*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *māngā*, <*māngālicā*>
- mángorol:** (223.) *māngorol* (2., 8.) ~ *māngorol* (4., 5., 8., 10.) / *māngol* (12.) / *síkāl* (1., 5., 10.), *síkāl* (4., 11., 12.) ~ *síkāl* (6.) / *síkār* (2., 3.), *síkār* (11.) / *síkārol* (7-9.) ~ *síkāró^u* (11.) // H-6: *māngol*, *māngorol*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *síkār*, *síkār*, <*síkāl*>; Cssz-18: *síkārol*, *síkāl*; Cssz-19: *síkārol*, *síkāl*, *māngorol*
- marhárépa:** (59.) *mārhārépā* (8.) / *burgondi* (8.) ~ *burgongyi* (2., 3., 10., 12.) ~ *burgongyijā* (7., 12.) ~ *burgundi* (8.) ~ *burgungyi* (4-6., 8., 11.) ~ *burgongyijā* (1., 9., 11.) // H-6: *burgongyijā*, *burgongyi*, (*burbongyijā*), (*burbongyi*); H-7: *burgongyijā*, *répā*, <*mārhārépā*>; H-10: *mārhārépā*; Cssz-17: *burgongyijā*, <*mārhārépā*>; Cssz-18: *burgongyijā*; Cssz-19: *burgondijā*, *répā*

- marokszedő:** (179.) *márékszedő* (6., 8., 10., 11.), *máréⁱkszedő* (2., 3., 10.), *márékszedőü* (4., 5., 9.), *márékszedőü* (1.), *máréⁱkszedőü* (12.) / *márokszedő* (2.), *márokszedőü* (4.) *felszedő* /8.) / *félkzés* (2.) / *félrészes* (2.) // H-6: *márékszedő*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *márékszedő*, *márokszedő*; Cssz-18: *márokszedő*; Cssz-19: *máékszedő*, *márokszedő*
- meddő:** (340.) *meddő* (2., 3., 7., 8.), *mēddő* (6., 10.), *meddőü* (4., 5., 9., 11., 12.) / *meddőüs* (9.) / *tinó^us* (5.) // H-6: *meddő*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *tinós*, *meddő*; 18: *tinós*, *meddő*, *meddő*; Cssz-19: *tinó^us*, *tinós*, *meddőü*, *mēddő*, *meddő*
- megellik:** (338.) *borjázik* (1., 4., 8., 10., 12.) ~ *bornyázik* (2., 3., 6., 10., 11.) / *mēgborjádzik* (5.) ~ *mēgborjázik* (9.) ~ *mēgbornyázik* (7.) // H-6: *bornyázik*, [*borjázik*], [*ellik*]; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *bornyázik*, *borjázik*; Cssz-18: *mēbbornyázik*; Cssz-19: *mēbbornyázik*, *mēgellik*
- megkel:** (422.) *mekkel* (8., 12.) ~ *mēkkel* (5., 6., 11) ~ *mēkkēl* (1-4., 7., 9.) // H-6: *mēkkel*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *mēkkel*
- megmosakodik:** (547.) *mosakodik* (7.) ~ *mosakogyik* (2-6., 9., 12.) / *mosákszik* (11.) / *mozsdik* (2., 3.) ~ *mozsgyik* (6., 10.) / *mozsdóⁱkodik* (8.) / *mēmⁱmosakodik* (2., 3.) / *mēmⁱmozsgyik* (5.) // H-6: *mēmⁱmozsgyik*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *mēmⁱmozsgyik*, *mosakogyik*, [*mēgmosakodik*]; Cssz-18: *mozsgyik*; Cssz-19: *mēmⁱmozsgyik*, *mozsgyik*
- megveti (az ágyat):** (220.) *mēgvetyi* (10., 12.) ~ *mēvvetyi* (6.) / *fēlbontyá* (2-4., 7-12.) ~ *fōlbontyá* (1., 5.) / *mēgāgyáz* (8.) / *szétszegyi* (12.) // H-6: *fēlbontyá*, <*mēvvetyi*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *fēlbontyá*; Cssz-19: *elbontyá*
- meggy:** (94.) *meggy* (4., 8.) ~ *mēggy* (1-3., 5-7., 9-12.) // H-6: *mēGGy*, *mēggy*; H-7: *mēGGy*; H-10: *mēggy*; Cssz-17-19: *mēggy*
- méh:** (384.) *mēh* (5.) / *mehe* (8.) ~ *mēhē* (5., 10.) ~ *mēhe* (7., 12.), *mēhe* (9.) ~ *mēhē* (2-4., 11.), *mēhē* (1., 4.)

- / méhecske (6.) // H-6: méhe, <mé>; H-7: méhë, méhe; H-10: méhë, méhë, mé; Cssz-17: méhë, méhë, méhe; Cssz-18: méhe; Cssz-19: méhe, méhe
- méhkas:** (385.) *mēkās* (10.) / *méhēkās* (11.) / *kās* (4., 5., 11.) / *köpű* (1-4., 7-9., 11., 12.) ~ *kűpű* (4.) / *méhēsköpű* (11.) / *mēhköpű* (11.) / *szálmáköpű* (6.) // H-6: *köpő*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kűpű*, *köpő*, *köpű*, *köpű*, <méhēkűpű>, <mēkās>; Cssz-18: *kűpű*, *köpű*; Cssz-19: *köpű*
- mekeg:** (349.) *mekeg* (7., 8., 12.) ~ *mekēg* (1-6., 9.), *mēkēg* (10., 11.) // H-6: *bōg*, *bekēg*, *mekēg*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *mekēg*; Cssz-18: *mekēg*, <bekēg>; Cssz-19: *mēkēg*, *mekēg*, <bekēg>
- mekkora:** (736.) *mēkkorā* (1.) / *mīlēn nāGy* (1.) ~ *milyēn nāgy* (2.) / *minō nāgy* (2., 3., 7.) ~ *minyō nāgy* (4., 5., 8., 10., 12.), *minyōū nāgy* (11.) // H-6: *minō nāgy*, *mījen nāGy*, <mēkkorā>; H-7: *minyō nāGy*, <mēkkorā>; H-10: *minyō nāgy*; Cssz-17., 18: *minō nāgy*; Cssz-19: *minōū nāgy*, *minō nāgy*, *milyen nāgy*, *mījen nāgy*, <mēkkorā>
- mell:** (500.) *mell* (4-6., 8.), *mēll* (1-3., 7., 10.) ~ *melly* (12.), *mēlly* (11.) // H-6: *melly*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *melly*; Cssz-19: *melly*, *mej*
- mellény:** (457.) *mellény* (2., 3., 9.), *mellény* (1.) / *lājbi* (1., 4-12.) // H-6: *lājbi*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *lājbi*; Cssz-18: *lājbi*, [*mellény*]; Cssz-19: *lājbi*
- melles kötény:** (445.) *mejjeskötény* (8.) ~ *mēlleskötíny* (10.), *mellēskötíny* (12.) / *mellyes* (12.) / *kötény* (3., 4., 9.), *kötény* (9.) ~ *kötíny* (5.) / *kötőű* (5., 9.) / *kántáros-kötőű* (11.) / *kántárossurc* (5.) / *kárvetőskötény* (7.) ~ *kárvetőskötény* (4.), *kárvetőűskötény* (1.) // H-6: *mellyeskötő*, *kötíny*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kárvetőskötíny* *mellyeskötíny*, *melleskötíny*, <bázsáruhá>; Cssz-18: *bázsásurc*, *gázdásszonysurc*, *mellyessurc*, *kötíny*; Cssz-19: *gázdásszonysurc*, *mellyessurc*, *mejjeskötény*, *kötény*
- menyasszony:** (471.) *menyásson* (6., 8., 12.) ~ *menyássonny* (4., 7., 8., 12.), *mēnyássonny* (1., 6.) ~ *mēnyássonny*

- (2., 3., 5., 9–11.) // H-6: *mënyásszony*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *mënyásszony*
- menyét:** (620.) *menetke* (2–4., 6., 11., 12.) ~ *mënetke* (5., 10.) ~ *mënëtke* (1–3., 7.) ~ *mënyëtke* (9.) // H-6: *mënetke*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *mënëtke*; Cssz-19: *mënëtke*, *mënetke*
- mennydörög:** (608.) *mëndörög* (1., 4., 6.) ~ *mënydörög* (4., 7., 8.) / *dörög* (2., 3., 5., 11., 12.) / *zëng* (2., 3., 5., 9–11.) / *zörög* (1–3.) // H-6: *zëng*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *zëng*
- metélt tészta:** (410.) *metélt* (2., 3., 11.) ~ *metét* (2., 3., 11.) / *csík* (1–12.), *csík* (1.) // H-6: *csík*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *csík*
- mezei pacsirta:** (631.) *pácsirtá* (1–6., 8–10.) ~ *pácsirtá* (2., 3., 5., 7., 11.) // H-6: *pácsirtá*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *pácsirtá*; Cssz-18., 19: *pácsirtá*
- mézza:** (100.) *enyű* (2–4., 6–8., 12.), *enyű* (10.) ~ *enyűv* (5.) ~ *enyőü* (9.) ~ *enyv* (1–3., 8., 11.) / *fäenyv* (11.) // H-6: *mészka*; H-7: *mézzá*; H-10: *enyű*, *enyű*, [*enyv*]; Cssz-17: *mézzá*; Cssz-18: *enyű*, <*fäenyű*>, <*mézzá*>; Cssz-19: *enyű*, *enyű*, <*enyv*>
- meztelen:** (528.) *csupász* (10.) / *mesztelè* (2., 3.) ~ *mesztelen* (1., 4–8., 10–12.) / *mezítelen* (4.) / *pucér* (9.) // H-6: *mesztelè*, *mesztelen*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *mesztelen*
- mogyoró:** (111.) *mogyoró* (2., 3., 6–8.), *mogyoró^u* (1., 4., 5., 9–12.), *mogyoró^u* (12.) // H-6: *mogyoró*, *mogyoró*; H-7: *mogyoró*; H-10: *mogyoró^u*; Cssz-17., 18: *mogyoró*, *mogyoró*; Cssz-19: *mogyoró^u*, *mogyoró*
- mókus:** (621.) *mókus* (1–4., 8.), *mó^ukus* (1–5., 9–12.) / *mókuská* (6., 7.) / *evet* (11.) / // H-6: *mókus*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *mókus*; Cssz-19: *ma^ukus*, *mókus*
- morzsol (kukoricát):** (49.) *morzsol* (1–5., 7–12.), *morzsol* (2., 3., 12.), *morzsol^l* (6.) // H-6., 7., 10., Cssz-17–19: *morzsol*
- mosolyog:** (550.) *mosojog* (1., 7., 8.) ~ *mosológ* (2., 3., 5.) ~ *mosolyog* (1–4., 6–9., 11., 12.) // H-6: *mosolyog*;

- H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *mosolyog*, [*mosojog*];
 Cssz-18: *mosolyog*; Cssz-19: *mosolyog*, *mosojog*
- mostoha:** (462.) *mostohá* (1–12.) // H-6: *mostohá*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *mostohá*; Cssz-18: *mostohá*, *mustohá*; Cssz-19: *mostohá*
- muhar:** (19.) *muār* (4.) ~ *muhār* (4., 11.) ~ *muhār* (1., 5., 6., 8–12.) // H-6., 7., 10; Cssz-17–19: *muhār*
- mutatóújj:** (510.) *mutató* (6–8., 10.) / *mutatóuj* (11.) ~ *mutatóújj* (1., 4., 5., 12.) ~ *mutatóújj* (1–3., 9.) // H-6: *mutatóújj*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *mutatóújj*
- nagyanya:** (460.) *nágyánya* (5., 9.) / *mámá* (1., 2., 4., 5., 7–12.) / *nágymámá* (1–3., 5., 8.) / *öregmámá* (1., 10.) / *mámi* (3.) / *mámó* (6.), *mámó^u* (4.) / *mámuká* (1.) / *nágyi* (8.) / // H-6: *mámó*, *mámá*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *mámó*, *mámi*, *nágyánya*, [*nágymámá*]; Cssz-18: *mámó*, *mámá*; Cssz-19: *mámi*, *mámá*
- nagyapa:** (461.) *nágyápá* (1–3., 5., 8., 9., 12.) / *ápó* (6–8.), *ápó^u* (1., 4., 9., 11., 12.) / *átyus* (5.) / *átyuská* (1.) / *nágyi* (5.) / *pápá* (2., 3.) / *tátá* (10.) / *tátus* (11.) // H-6: *ápó*, *nágyápá*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *ápó*, [*nágyápá*]; Cssz-18: *ápóká*, *öregápá*, *nágyápá*; Cssz-19: *átyus*
- nagyfejsze:** (265.) *fejsze* (6–8.) ~ *fejszē* (1–5., 9–12.) / *báltá* (8., 11.) // H-6: *fejszē*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *fejszē*; Cssz-19: *fejszē*, *fejsze*, *fejsze*
- nagygereblye:** (277.) *nágygerebje* (8.) ~ *nágygereblye* (5.) / *gerebje* (8.) ~ *gereblē* (2., 3.), *gereblē* (7.) ~ *gereblyē* (2., 3.) / *fāgereblē* (9., 10.) / *tállógereble* (4.) / *bőgő* (3.), *bőgőü* (11., 12.) / *nágybőgő* (2.) // H-6: *gereblye*, *gereblye*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *bárbulá*, *brúgó*, *nágygereblye*, *gereblye*; Cssz-18: *brúgő*, *brúgó*, *nágygereblye*; Cssz-19: *brúgó*, *nágygerebje*, *gereblye*, *gerebje*
- nagykacs:** (283.) *kocs* (1–3., 6–8.) ~ *koccs* (9., 11.) / *kászákocs* (2., 4., 5., 8., 12.) // H-6: *kocs*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kászákocs*, *kocs*; Cssz-18: *kocs*; Cssz-19: *kászakorcs*
- napraforgó:** (26.) *napraforgó* (1–4., 7., 8., 12.), *napraforgó^u* (6., 7., 10.), *napraförgő^u* (5.) / *tányērka* (2., 3.) ~

tānyérkà (8., 9., 11.), *tānyérkà* (4.) ~ *tānyírkà* (10.), *tānyírkà* (4.) / *tānyérrózsà* (8.) ~ *tānyíró^uzsà* (1.) / *tānyérvirāg* (11., 12.), *tānyíⁱérvirāg* (12.) // H-6: *tānyírvi-rāG*, *tānyírrózsà*, *nápráforgó*, *tānyírviróg*; H-7: *tānyír-virāg*, *tānyírvirāg*, *nápráforgó*, *nápráforgó*, *tānyírⁱvirāg*; H-10: *tānyírrózsà*, *tānyérrózsà*, *nápráforgó*; Cssz-17: *tānyérvirāg*, [*nápráforgó*], *tānyérvirāg*, *tānyírⁱvirāg*; Cssz-18: *tānyérrózsà*, <*nápráforgó*>, <*nápráforgó*>; Cssz-19: *nápráforgó^o*, *nápráforgó*

násznép: (473.) *nāsznēp* (10.), *nāsznēp* (2-4., 8.) ~ *nāsznēpi* (12.) / *lāgzisok* (1.) / *lākodālmāsák* (1.) / *vendégek* (7., 12.) ~ *vendégék* (1.), *vēndégék* (6.), *vendégék* (4., 9.) / *nāszvēndégék* (9.) / *lāgzis nēp* (5.) ~ *lāgzis nép* (11.) / *lākodālmās nēp* (5.) // H-6: *nāsznēpi*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *hivátālosák*, *vēndégék*, *lāgzisok*; Cssz-18: *nāsznēp*; Cssz-19: *lāgzis nép*, *nāsznēp*

négý: (668.) *nēgy* (5., 10.) ~ *nēgy* (1-4., 7., 9., 12.), *nēgy* (6.), *nⁱēgy* (8., 11.) // H-6: *nēGy*; H-7: *nēgy*; H-10: *nēgy*, *nēgy*, <*nⁱēgy*>; Cssz-17., 18: *nēgy*; Cssz-19: *nēġgy*, *nēgy*

néném: (464.) *neném* (5.) ~ *néném* (11.) / *nővérem* (4., 6-8., 11.) ~ *nővérēm* (2., 3.), *nővéⁱrēm* (4.) / *testvérēm* (9., 12.) // H-6: *testvírēm*, *testvírēm*, *testvérēm*, (*néném*), [*nővérēm*]; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *testvērēm*, *nenēm*, *néném*, [*nővérēm*]; Cssz-18: *testvérēm*, *neném*, *nénēm*, *néném*; Cssz-19: *tēstvērēm*, *testvérēm*, *nēnēm*, *neném*

nevet: (549.) *nevet* (2-4., 6-8., 12.), *nēvet* (2., 3., 5., 9-11.) / *kácág* (3., 4.) / *röhög* (1., 8.) // H-6: *nevet*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *nēvet*, *nevet*; Cssz-18: *nevet*; Cssz-19: *nēvet*, *nevet*

nyāvog: (382.) *nyāvog* (2., 3., 5., 7-10.), *nyāvog* (4.) / *nyāvíkol* (1.) / *nyivākol* (11.) / *májúkol* (12.) ~ *májúkol* (4-7., 10-12.) // H-6: *májúkol*, *māúkol*, <*nyāvog*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *májúkol*, *māvúkol*, *májog*, *māvog*, *nyāvúkol*, *nyāvog*; Cssz-18: *májúkol*, *māvúkol*, *māvog*, *nyāvog*, *nyāvog*; Cssz-19: *májúkol*, *māvog*, *nyāvog*, *nyāvog*

- nyél:** (281.) *nyel* (5–7., 10.), *nyel* (9.) / *kászányel* (4., 10., 12.), *kászányel* (1–3., 11.) ~ *kászányél* (8.) // H–6: *nyel*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *kászányel*; Cssz–18: *nyel*; Cssz–19: *kászányel*
- nyerít:** (324.) *nyerit* (12.) ~ *nyerít* (4., 6., 8., 10.) ~ *nyërit* (1–3., 5., 7., 9., 11.) // H–6: *nyerít*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *nyerít*
- nyolc:** (675.) *nyóc* (2., 3., 5–7., 10., 12.), *nyóuc* (1–4., 8–11.) // H–6: *nyóc*; H–7: *nyóc*; H–10: *nyóc*; Cssz–17., 18: *nyóc*; Cssz–19: *nyó^uc*
- nyomórúd:** (166.) *rúd* (2–4., 6., 11.) / *rudálló^u* (1.) / *rudállórúd* (4.) / *nyomórúd* (2., 7., 8.), *nyomó^urúd* (5., 6., 9–12.) // H–6: *csátlórúd*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *rudálló*; Cssz–18: *rudálló*, <*rudálló*>; Cssz–19: *nyomaorud*, *nyomórúd*
- nyújtó:** (154.) *nyújtó* (2., 7.), *nyújtó^u* (10.) ~ *nyútó* (1., 4., 6., 8., 12.), *nyútó^u* (5., 9., 11.) / *nyújtó^ufá* (10.) ~ *nyútó^ufá* (4.) // H–6: *nyútó*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *nyútó*, *nyútó*; Cssz–18: *nyútó*; Cssz–19: *nyútó^u*, *nyútó*
- nyújtózkodik:** (546.) *huzákodik* (2., 3., 7.) ~ *huzákogyik* (4., 9., 10.) / *huzákszik* (5., 11., 12.) / *húzógyik* (10.) / *nyútkóddzik* (6.) / *nyújtószkodik* (8.) ~ *nyújtószkogyik* (1., 4.) ~ *nyútó^uckogyik* (2., 3.) // H–6: *huzákogyik*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *huzákszik*, *huzákogyik*, *huzákodik*; Cssz–18: *huzákogyik*; Cssz–19: *huzákogyik*, *nyútóckogyik*, *nyútószkogyik*
- nyüvi (a kender):** (571.) *növi* (1., 11., 12.) ~ *nyövi* (1–4., 8., 10., 11.) ~ *nyővi* (2–7., 12.) ~ *nyüvi* (9.) ~ *nyüvi* (2–4.) / *szággáttya* (9.) // H–6: *nyövi*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *nyövi*
- oldal (a szekéré):** (143.) *dérék* (10.), *dërék* (6.) / *ódál* (9.) / *dërékódál* (7.) / *kocsidérék* (5., 8., 11., 12.), *kocsi-dérék* (2., 3.) / *kocsiódál* (1., 2., 7., 8.) // H–6: *ódál*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *kocsiódál*; Cssz–18: *szekerdérék*, *szekeródál*; Cssz–19: *dërék*, *szekerdérék*
- oldalborda:** (501.) *bordá* (2., 3., 11.) / *ódábordá* (4., 12.) ~ *ódálbordá* (5–7., 9.), *ó^událbordá* (10.) ~ *oldálbordá* (1.,

- 9.) // H-6: *ódálbordá, bordá*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *ódálbordá, bordá*; Csz-18: *ódálbordá*; Csz-19: *ódálbordá, oldálbordá*
- ollófa:** (196.) *szárufá* (1-12.) // H-6: *szárufá*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *szárufá*; Csz-19: *szárufá, <szálufá>*
- orgona:** (121.) *orgoná* (1-12.) // H-6., 7., 10., Csz-17-19: *orgoná*
- orvosság:** (569.) *orvossāg* (4., 7-12.), *orvossāG* (1.), *orvossāg* (2., 3., 6.) / *gyótyszēr* (2-4., 10.), *gyó^utyszēr* (1-3., 5., 10., 11.) // H-6: *orvossāg*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *orvossāg*
- őszibarack:** (96.) *bárack* (1., 8., 10., 11.) ~ *bárászk* (5., 9-11.) / *őszibárack* (7., 8., 12.) ~ *őszibárászk* (2-4., 6., 12.) // H-6., 7., 10: *őszibárászk*; Csz-17., 18: *őszibárászk*; Csz-19: *őszibárászk, őszibárászk*
- öblögeti:** (221.) *öblíti* (2., 3., 8., 9.) ~ *öblíti* (1-12.) // H-6: *öblíti*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *öblíti*
- öcsém:** (465.) *öcsém* (1-3., 6-8., 10., 12.), *öcsém* (4., 5., 9., 12.) // H-6: *testvérēm, [öcsēm]*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *testvérēm, testvérēm, öcsēm*; Csz-18., 19: *öcsēm*
- ököl:** (507.) *ököl* (1-12.) // H-6: *ököl*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *ököl*
- ökrös szekér:** (141.) *ökrös szeker* (2., 12.) / *szeke* (1-3., 6., 8., 9., 12.) ~ *szekér* (8., 12.) / *kocsi* (1-5., 7-12.) / *ökrös kocsi* (5., 8., 10-12.) // H-6: *szeke*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *szeke, [kocsi]*; Csz-18., 19: *szeke*
- öt:** (669.) *öt* (1-12.) // H-6., 7., 10: *öt*; Csz-17-19: *öt*
- özvegy:** (483.) *özvegy* (4., 5., 7., 8., 12.), *özvegy* (10.) ~ *özvegy* (1-3., 6., 9., 11.) // H-6: *özvegy*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *özvegy, özvegy*; Csz-18: *özvegy*; Csz-19: *özvegy*
- pad:** (211.) *pád* (1., 7., 8., 10.) / *lócá* (2., 3., 7., 8., 11.), *ló^ucá* (6., 12.) / *ülőlócá* (2.) / *hosszúszeík* (5.) ~ *hosszószeík* (10.) // H-6: *lócá*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *lócá*; Csz-19: *lócá, lócá*
- palacsinta:** (407.) *pálacsintá* (1-12.) // H-6: *pálacsintá*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17-19: *pálacsintá*;

- palánta:** (76.) *pālāntā* (1–3., 6–11.), *pālāntā* (4., 5., 12.) ~ *pālōntā* (4., 12.) // H-6: *pālāntā*; H-7: *pālāntā*; H-10: *pālāntā*, *pālāntā*, *pālāntā*; Cssz-17–18: *pālāntā*, *pālāntā*; Cssz-19: *plāntā*, *plāntā*, *pālāntā*
- palozsna:** (586.) *polozsnā* (8., 11.) / *polos* (2., 3., 10.) ~ *polozs* (2–4., 6., 7., 12.) / *poloská* (9.) / *polostojās* (1., 5.) / *zāp* (9., 10.) // H-6: *polozsā*, <*zāptojās*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *polozsā*; Cssz-18: *polozs*; Cssz-19: *polos*, *polozs*
- pantalló:** (453.) *pāntálló* (6., 7.), *pāntálló^u* (1–3.) / *pāntálló^usnādrāg* (9., 10.) // H-6: *pāntállósnādrāg*, *pāntāló*, *pāntálló*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *pāntálló*; Cssz-18: *pāntállósnādrāg*, *pāntālósnādrāg*, *pāntálló* <*pāntállós*>; Cssz-19: *pāntálló*
- paradicsom:** (75.) *pārādicson* (1–12.) // H-6: *pārādicskā*; H-7., 10: *pārādicson*; Cssz-17: *pārādicskā*, *pārādicson*; Cssz-18., 19: *pārādicson*
- parázs:** (233.) *pārāzs* (1–4., 7–10., 12.), *pārāzs* (5.), *pārā^ozs* (11.) / *üszög* (4.) ~ *üszök* (2., 7., 10.) / *zsārāt* (11.) // H-6: *pārāzs*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *pārāzs*; Cssz-18: *üszök*, *üszög*, *pārāzs*, <*pārāzs*>; Cssz-19: *pārāzs*, <*pārā^ozs*>
- párna:** (216.) *pārnā* (2., 3., 10.) / *fejel* (2., 3., 5–8. 10., 12.), *fejel* (1., 4., 9., 11.) / *tolyúfejel* (12.) / *vānkus* (8.) // H-6: *fejel*, [*vānkus*]; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *fejel*, [*vānkus*]; Cssz-18., 19: *fejel*
- párnatok:** (217.) *ānginēt* (10.) ~ *ānginēt* (6., 8.) / *turbik* (1–5., 9., 10., 12.) / *ālsóhāj* (8.) / *fejelhāj* (7., 11.) / H-6: *tok*, *fejeltok*, *vānkustok* <*ālsóhāj*>; <*toltártó*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *turbuk*, <*ānginēt*>; Cssz-18: *turbuk*; Cssz-19: *trubu*
- pata:** (322.) *pātā* (1–11.) / *köröm* (9., 12.) // H-6: *köröm*, *pātā*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *köröm*, *pātā*
- patkány:** (618.) *pātkān* (1–3.), *pātkān* (2–4.) ~ *pātkāny* (8., 12.), *pātkāny* (2., 6., 11.) ~ *potkān* (4.) ~ *potkāny* (10.) / *nágyegēr* (1., 4–7., 9–11.) // H-6: *potkā*, *potkāny*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *potkāny*; Cssz-19: *potykā*, *potykāny*, *pātkāny*, <*potkāny*>

- pattanás:** (522.) *páttánās* (1–3., 7–10., 12.), *páttánās* (4., 11.) // H–6: *páttánās*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *páttánās*
- pehely:** (368.) *pehej* (8.) ~ *pehel* (4.), *pehel'* (4.) ~ *pehely* (4., 12.) ~ *pēhel* (7.) ~ *pēhēl'* (5., 10.) ~ *pēhēly* (1–3., 9.) // H–6: *pēhēly*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17., 18: *pēhēly*; Csz–19: *pēhēj*
- pej:** (318.) *pej* (8., 12.), *pěj* (1–6., 9., 11.) ~ *pej'* (10.) / *pejkó* (7.) // H–6: *pej*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *pej*, <vėrcse>; Csz–18: *pej*; Csz–19: *pej*
- pemet:** (243.) *pemetę* (7., 8.) ~ *pemetē* (1.) / *csuták* (9.) / *fāvono^u* (10.) / *kápáro^u* (10.) / *kotró^u* (4., 11.) // H–6: *pemete*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *pemetē*, <penetē>, <pemēte>; Csz–18: *pemetē*, <pemētē>, <pemēcs>; Csz–19: <pemecs>, <pęnetę>, <pemete>
- péntek:** (657.) *pēntēk* (5., 10.) ~ *pēntēk* (7.) ~ *péntēk* (1–3., 6., 8., 9., 12.), *pěntēk* (4.), *péíntēk* (11.) // H–6: *péntēk*, (*pintēk*); H–7: *péntēk*; H–10: *péntēk*, *péntēk*, <pēntēk>, <p^íéntēk>; Csz–17: *péntēk*, *péntēk*; Csz–18: *péntēk*; Csz–19: *péñtēk*, *péntēk*, *péntēk*
- perje:** (79.) *pęrye* (5.) ~ *pęrye* (4. 7., 8., 10.), *pęrye* (11.) ~ *pęryē* (1–3., 6., 9., 11., 12.) // H–6., 7: *pęrye*; H–10: *pęrye*, *pęrje*; Csz–17: *pęrye*, *pęrje*; Csz–18: *pęrjefű*; Csz–19: *pęrje*
- petróleum:** (229.) *pětróleum* (6–8.), *pětró^uleum* (10.) ~ *pětrólum* (5.) ~ *pětró^ulum* (11.) / *pětró* (2., 4., 6., 9., 11., 12.), *pětró^u* (1–4., 8.) // H–6: *pětlól*, *pětrólyom*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *oláj*, *pětró*, *pětrólyom*, *pětróleom*, *pětróleum*; Csz–18: *oláj*, *pětrólyom*, *pětrólěom*; Csz–19: *pětrao*, *pětróliom*
- pióca:** (638.) *pijóca* (2–4., 6–8., 12.), *pijó^ucá* (1–3., 5., 9–11.) / *nádá* (1.) / *lónádá* (4., 9.) ~ *lónádāly* (4.) // H–6: *pijóca*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *pijóca*; *Csz–18: *nádá*, *pijóca*; *Csz–19: *nádāj*, *pijóca* /* A magyarázat szerint a kettő nem ugyanaz./
- pipacs:** (16.) *pipács* (1–12.) / *cúcik* (4., 10–12.) // H–6: *pipács*, <cúcik>; H–7: *cúcik*, *pipács*, <vadmāk>, <vadmāk>; H–10: *lúdmāk*, *pápucs*, *lúdmāk*, <mākvirāg>, <pipács>; Csz–17., 18: *pipács*; Csz–19: *lúdmāk*, *pipács*

- pirított kenyér:** (403.) *pirítós kenyér* (4., 7., 8.), *pirító^{us} kenyér* (11.), *pirító^{us} kenyér* (12.) ~ *pirítós kényēr* (5.) ~ *pirító^{us} kényēr* (10.) ~ *pirító^{us} kényér* (9.), *pirító^{us} kényér* (1.) / *pirító* (6.) / *pirítós* (2–4.), *pirító^{us}* (4., 5.) // H–6: *pirítós kényér*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *pirítós, pirítós kényér, <pirító>*; Cssz–18: *pirító, pirítós kényér, pirítós kényér*; Cssz–19: *pirítós, pírítot kényér, <pirító>*
- pislog:** (551.) *pislog* (1–12.) / *húnyorgát* (2–4.) / *pislākol* (9.) // H–6: *pislog*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *pislog*
- pisze:** (538.) *fitos* (1., 6.) / *pisze* (4., 5., 7.) ~ *piszē* (1–3., 9–11.) / *tompá* (8., 9.) / *tonká* (12.) / *tompáorrú* (10.) // H–6: *tupisz, turpisz, turpiszorró*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *fitos*
- piszkavas:** (240.) *kutács* (1–3., 6., 8–10., 12.), *kutācs* (4., 5., 11.) ~ *kutács* (7.) // H–6: *kutācs*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *kutács*; Cssz–19: *kutács, túszipiskállag*
- pókos:** (328.) *pókos* (1–4., 6., 7., 11., 12.), *póukos* (4., 5., 10.) / *káptās* (2., 3.) ~ *káttās* (8.) // H–6: *pókos*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *pókos*
- pokróc:** (219.) *pokróc* (6–8.), *pokró^{uc}* (1–5., 9–12.) // H–6: *pokróc*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *pokróc*; Cssz–19: *pokra^{oc}, pokróc*
- polyva (a kukoricáé):** (45.) *pelvá* (7.) ~ *pělvá* (11.), *pělvá* (4.), *pělvājá* (10.), *pělvá* (1.) ~ *pělyvá* (9., 11.) / *kukoricápelyvá* (5.) / *gázá* (5.) / *mohētká* (12.) / *pělhē* (2., 3.), *pělhsi* (12.) ~ *pěhēly* (2–4., 12.) ~ *pelyhi* (12.) / *pihe* (8.) / *porá* (6.) / *szēmētyi* (10.) // H–6., 7., 10: *pelyvá*; Cssz–17., 18: *pělyvá*; Cssz–19: *pělyvá, <pělvá>*
- polyva:** (190.) *pejvá* (8.) ~ *pějvá* (8.) ~ *pelvá* (7., 12.), *pelvá* (4.) ~ *pělvá* (1., 6., 10.) ~ *pelyvá* (12.) ~ *pělyvá* (2., 3., 5., 11., 12.), *pělyvá* (9.) // H–6: *pělyvá, áprótörek, törek*; H–7: *pělyvá, pějvá, törek*; H–10: *pelyvá, [pějvá]*; Cssz–17: *pělyvá, [pějvá]*; Cssz–18: *pelyvá*; Cssz–19: *pělyvá, pějvá*
- pörkölt:** (400.) *pörkölt* (1–5., 7., 8., 11., 12.) ~ *pörkót* (6.) / *pápríkās hús* (4., 9., 10.) // H–6: *pörkölt*; H–7., 10:

nincs adat; Csz-17: *pörkölt*; Csz-18: *pörkölhús*, *pörkölt*, <*pápríkashús*>; Csz-19: *pörkölt*, <*pécsénye*>, <*pápríkás*>

pörzsöl (disznót): (438.) *përzsöl* (1.) / *porkó* (4.) ~ *porkol* (1., 4–12.) ~ *pörköl* (2., 3.) // H-6: *porkol*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *porkol*; Csz-19: *porgol*

pufók: (534.) *duci* (8.) / *dundi* (8.) / *pofók* (4., 6., 7., 12.), *pofóuk* (2., 3., 5., 10., 11.) ~ *pufók* (7.), *pufóuk* (1., 9.) / *puffált* (1., 7.) // H-6: *pufók*, *dágált*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *pufók*; Csz-18: *pofóuk*; Csz-19: *pofók*, *pofók*, *pufók*

pulyka: (375.) *puká* (1., 8.) ~ *puká* (7., 12.), *puká* (1., 4., 10.) ~ *pulyká* (2–4., 6., 9., 11., 12.) // H-6: *pulyká*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *pulyká*; Csz-19: *pulyká*, *puká*

pupilla: (1161.) *pupillá* (8., 10.) / *lëncse* (1., 4., 9.) / *szëmbogār* (11.) / *szëmgolóu* (10.) ~ *szëmgolyó* (6.) / *szëmvilág* (8.), *szëmvilág* (12.) / *szëmë világa* (1–3.) ~ *szëmi világa* (7.) // *H-6: *szëmvilág*, *szëmvilága*, *szeme világa*, <*szëmgolyó*>, <*szëmegolyó*>, <*szëmgolyója*>, <*szeme golyója*>, <*golyó*>, <*golyója*>, <*golyócska*>; H-7., 10: nincs adat; *Csz-17: *szëmvilág*, *szëmvilága*, *szeme világa*; Csz-18: *szëmvilág*, *szëmvilága*, *szeme világa*, <*szëmgolyó*>, <*szëmegolyó*>, <*szëmgolyója*>, <*szeme golyója*>, <*golyó*>, <*golyója*>, <*golyócska*>; *Csz-19: *szëmbábu*, *szëmbábujá*, *szeme bábuja*, *bábu*, *bábujá*, *bábuka*, *szëmvilág*, *szëmvilága*, *szeme világa* / *A hangtani realizációkat nem mutatják a lexikai változatok./

púpos: (542.) *púpos* (1–12.) / *puklis* (11.) // H-6: *púpos*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *púpos*; Csz-19: *puklis*, *puklis*, *púpos*, *púpos*, <*domóus*>

puska (a keréké): (164.) *puská* (1., 2., 4–9., 11., 12.) / *kërekpuská* (10.) // H-6: *puská*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *puská*

rántotta: (401.) *rántottá* (1., 2., 5., 8., 9.) ~ *rātottá* (1., 4., 6., 7., 10., 12.) // H-6: *rātottá*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *rātottá*

- recept:** (568.) *reçeft* (10.) ~ *recept* (2., 3., 5., 6., 8., 11., 12.), *recept* (1–3., 7., 9., 10.) ~ *recet* (4., 5.) // H–6: *reçeft*, [*recept*]; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *reçeft*, *recept*; Cssz–18: *recet*, *reçeft*; Cssz–19: *reçeft*, *recept*
- reggeli:** (389.) *rëggeli* (1–3., 8.), *rëggeli* (5.) / *früstök* (1–4., 6–12.) // H–6: *früstök*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *früstök*; Cssz–18: *früstök*, *rëggelyi*; Cssz–19: *früstök*
- rekedt:** (541.) *rekett* (4–8., 12.) ~ *rëkëtt* (1–3., 9., 11.) // H–6: *rekëtt*, *rekett*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *rekëtt*, *rekett*; Cssz–18: *rekett*; Cssz–19: *rekëtt*
- retek:** (61.) *reték* (8.) ~ *retëk* (1–4., 6–8., 10., 12.), *retëk* (5., 9., 11.), *retëk* (4., 12.) // H–6., 7., 10; Cssz–17–19: *retëk*
- ribizli:** (108.) *ribizli* (1–3., 6–9., 11.), *ribizli* (5., 10.) ~ *ribizli* (4.) ~ *ribizlyi* (4., 12.) // H–6: *ribizlyi*, [*ribizli*]; H–7: *ribizlyi*, *ribizlyi*; H–10: *ribizli*; Cssz–17: *ribizlyi*, *ribizli*, *ribizli*, <*ribizli*>; Cssz–18: *ribizlyi*; Cssz–19: *ribizli*, <*ribizlyi*>
- ringatja (a bölcst):** (487.) *ringáttýá* (1–3., 5., 8., 10., 12.) / *rëngëtyi* (11.) / *ringāzzá* (6., 7., 9.), *ringāzzá* (4., 5., 11.) // H–6: *ringāzzá*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *ringāzzá*; Cssz–18: *ringāzzá*, *ringáttýá*; Cssz–19: *ringáttýá*
- rokka:** (577.) *rofká* (9.) ~ *rokká* (1., 7., 8., 11.) ~ *ropká* (2–5., 10–12.) / *kërekezsguzsáj* (6.) ~ *kerekezsguzsály* (12.) // H–6: *rofká*, *ropká*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *ropká*; Cssz–18: *kerekezsguzsály*, *rofká*, *ropká*; Cssz–19: *kërekezsguzsály*, *kërekezsguzsáj*
- rozs:** (4.) *rozs* (1–3. 4., 6–12.) / *gáboná* (4., 5., 8., 9., 12.) // H–6., 7: *rozsbúzá*, *rozs*; H–10: *gáboná*; Cssz–17: *rozs*, <*gáboná*>; Cssz–18, 19: *gáboná* [*rozs*]
- rózsá:** (122.) *rózsá* (4., 6., 8.), *ró^uzsá* (1–3., 5., 10–12.) / *csipkerózsá* (7–9.), *csipkeró^uzsá* (12.) // H–6., 7: *rózsá*; H–10: *ró^uzsá*, *rózsá*; Cssz–17: *rőzsá*, *rózsá*; Cssz–18: *rózsá*; Cssz–19: *rózsá*, <*rőzsá*>
- rozsdá (a gabonán):** (12.) *rozsdá* (1–12.) / *levélrozsdá* (11.) / *hőütés* (1., 8.) ~ *hőüttés* (1.) // H–6., 7., 10: *rozsdá*; Cssz–17–19: *rozsdá*

rúd: (148.) *rúd* (1–3., 7., 8., 11., 12.) / *kocsirúd* (2., 4., 5., 8–11.) / *szekerrúd* (4., 6.) // H–6: *rúd*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *rúd*

rúdszárny: (149.) *rútszárny* (2.) / *rútszárnya* (11.) / *āgásfā* (7., 9–11.) / *csēptetűāg* (1., 7.) ~ *csēptetyűāg* (5., 6.), *csēptetyűāg* (7., 8.) / *csēptetős āg* (12.) ~ *csēptetyűs āg* (12.) // H–6: *csēptetyűāg*, *csepteűāg*, [*rútszárnya*], <*āgásfā*>; Csz–7., 10: nincs adat; Csz–17: *csēptetyűāg*, *āgásfā*, *āgásfā*; Csz–18: *csēptetyűāg*, *āgás*, *āgás*, *rútszárnya*; Csz–19: *csēptetyűgály*, *csēptetyűāg*, *csēptetyűāg*, *rútszárnya*

rúdszeg: (177.) *rútszeg* (7.) ~ *rútszög* (2.) / *kocsirútszeg* (4.) / *főszög* (12.) / *húzószög* (1.) / *nátyszög* (10.) / *nyákszeg* (7.) ~ *nyákszög* (6., 9.) / *középső szög* (11.) // H–6: *nyákszeg*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–18: *nyákszeg*; Csz–19: *nyákszeg*

sálata: (71.) *sālātā* (1–3., 6–9., 11.), *sālātā* (4., 5., 11., 12.), *sālā⁰tā* (10.) ~ *sālótā* (4., 5., 12.) // H–6: *sālótā*, *sālātā*; H–7: *sālótā*; H–10: *sālātā*, *sālātā*; Csz–17–19: *sālātā*, *sālātā*

sápadt: (533.) *fākó* (4.), *fākó^u* (4., 11.) / *fehér* (5., 8.), *fehér* (9.) / *hó^ukā* (10.) / *sāpātt* (1–3., 6., 7., 9–11.), *sāpātt* (12.), *sāppātt* (12.) // H–6: *sāppātt*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *fehír*, *fehér*, *hālvāny*; Csz–18: *fehér*, *sāpātt*; Csz–19: *fākó*, *hālvāny*, *sāpātt*

sārgája (a tojásé): (413.) *sārgājā* (1–3., 5., 7–9., 12.), *sārgājā* (4., 6.), *sārgājā* (5.) / *szēki* (10.) ~ *szēki* (6.) / *tojásszéki* (11.) // H–6: *sōrgōjā*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17., 18: *sārgājā*; Csz–19: *szíkjā*, *székjā*, *sārgājā*

sārgarépa: (58.) *sārgarépā* (1–3., 7–11.), *sārgarépā* (4., 6., 11.), *sārgaré^lpā* (5.) / *rēpā* (10.) ~ *rēpā* (11., 12.) / *piros^ré^lpā* (12.) // H–6: *rēpā*; H–7: *sārgarépā*; H–10: *sārgarépā*, *sārgarépā*; Csz–17: *sārgarépā*, *rēpā*; Csz–18: *sārgarépā*; Csz–19: *sārgarépā*, *sārgarépā*, <*rēpā*>

sárjú: (85.) *sárjú* (1., 5.) ~ *sárnyó* (8.) ~ *sárnyú* (1–4., 6., 7–12.) // H–6., 7., 10: *sárnyú*; Csz–17., 18: *sárnyú*, [*sárjú*]; Csz–19: *sárnyú*, <*sárjú*>

- saroglyatartó:** (147.) *sárogljátártó* (8.), *sárogljátártó^u* (1., 12.) ~ *sárogljátártó^u* (10.) ~ *sárogljátártó* (2., 4., 6., 7., 12.), *sárogljátártó^u* (5., 9., 11.) // H-6: *sárogljátártó*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *sárogljátártó*; Cssz-19: *sárogljátártó*, <*sárogljátártó^o*>
- savó:** (396.) *sávó* (2-4., 6., 8.), *sávó^u* (4.) / *csóré* (4., 6-8., 12.), *csó^uré* (1., 5., 9-12.) // H-6: *csóré*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *sávó*; Cssz-18: *sávò*, *sávó*; Cssz-19: *sávòó*, *sávó*
- selyp:** (539.) *sejp* (1., 6., 8.) ~ *selp* (5., 9., 10., 12.) ~ *selyp* (4., 7., 11.) ~ *sëlyp* (1., 2.) // H-6: *selyp*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17. *pënye*, *pënye*, *selyp*, <*sejp*>; Cssz-18: *selyp*; Cssz-19: *sejp*, <*sëlyp*>
- sín (a keréken):** (158.) *ábroncs* (2., 3., 7.) / *pānt* (10.) / *rāf* (1., 2., 4., 5., 8-12.), *rāf* (6.) // H-6: *rāf*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *rāf*
- sírkereszt:** (591.) *këreszt* (1-3., 5-7., 9., 11.) / *këresztfā* (4., 10.) / *fākëreszt* (12.) / *fejfā* (2., 3.) // H-6: *këreszt*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *këreszt*; Cssz-19: nincs adat
- sógornőm:** (480.) *sógornőm* (2-4., 9.), *só^ugornőm* (1., 10.) / *sógorásszony* (7.) / *āngyā* (5.), *āngyom* (6., 8., 11.) / *āngyi* (2., 3., 8.) // H-6: *āngyom*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *āngyo*, *āngyi*, *āngyom*, <*sógorásszony*>, <*sógornőm*>; Cssz-18: *āngyo*, *āngyā*, *āngyi*, *āngyom*; Cssz-19: *āngyikā*, *āngyom*, *sógorásszony*, *sógornőm*
- sonka:** (433.) *boncā* (6., 9., 12.) *disznóboncā* (11.) / *sódār* (11.) / *sonkā* (1-4., 6-8., 10-12.), *sonkā* (5.) ~ *sunkā* (5.) // H-6: *sunkā*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *sunkā*; Cssz-19: *s^aódār*, *sódār*, *sonkā*
- sóska:** (73.) *sóskā* (2-4., 7., 8.), *só^uskā* (1., 4-6., 9-12.) // H-6., 7: *sóskā*; H-10: *só^uskā*, *sóskā*; Cssz-17: *sóskā*, <*csēvē*>; Cssz-18., 19: *sóskā*
- spenót:** (72.) *spenót* (7., 8.) *spenó^{ut}* (9., 11.) ~ *spënót* (4., 6. 10.), *spëⁿót* (11.), *spënó^{ut}* (1-3., 5., 12.) // H-6: *spinót*, *spënót*; H-7: *spënót*, *spënót*; H-10: *spënót*; Cssz-17: *spënót*, *spënót*; Cssz-18: *spënót*; Cssz-19: *spënót*, *spënót*

- sudár:** (291.) *bojt* (7., 8.) / *hëgy* (2., 3., 6., 10.) / *ostorhëgy* (1–4., 6., 9., 12.) // H–6: *ostorhëgy*, <*hëgy*>; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *ostorhëgy*; Cssz–18: *hëgy*; Cssz–19: *ostorhëgy*
- sulyok:** (264.) *súk* (1–12.), *sùk* (8.) / *ütõűsúk* (10.) // H–6: *súk*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *súk*; Cssz–19: *súk*, *sujok*, <*sulyok*>
- súrol:** (424.) *surol* (2., 3.) ~ *súrol* (1., 4–12.) / *síkāl* (11.), *síkāl* (4.) // H–6: *súrol*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *suhol*, *súrol*, <*surol*>; Cssz–18., 19: *súrol*
- sut:** (239.) *sut* (2., 3.) ~ *suty* (5., 6., 11., 12.) ~ *sutty* (2., 4., 7–10., 12.) / *sutyik* (11.) / *sutyká* (4.) / *kocik* (7., 10.) ~ *kucik* (12.) // H–6: *kucik*, *kuckó*, <*kutic*>; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: <*kucik*>; Cssz–18: *kocik* <*szápállýá*>; Cssz–19: *kocik*, <*kuckó^u*>
- sündisznó:** (622.) *sündisznó^u* (4., 5., 10., 11.) / *tövisëzsdisznyó* (12.) ~ *töviskëzsdisznó^u* (1–3., 5., 9., 10.), *töviskëzsdisznó^u* (3.) ~ *töviskëzsdisznyó* (12.) ~ *töviskëzsdisznó^u* (7., 8.), *töviskëzsgyisznó^u* (6.) // H–6: *töviskëskutyá*, *töviskëzsdisznó*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–18: *töviskëzsdisznó* Cssz–19: *töviskëskutyá*, *töviskëzsdisznó*
- sütőlapát:** (245.) *lápāt* (1–3., 7–10.), *lápāt* (11., 12.) / *fālápāt* (10.) / *kënyërlápāt* (5.) ~ *kënyërlápāt* (9.) ~ *kënyërlápāt* (6.) / *kënyerëslápāt* (10.) / *sütőlápāt* (2.), *sütőűlápāt* (10.) / *kënyërhānyó lápāt* (8.), *kënyërhānyó^u lápāt* (4.), *kënyíërhānyó lápāt* (12.) ~ *kënyírhānyó^u lápāt* (12.) // H–6: *lápāt*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *kënyërlápāt*, *lápāt*, *lápāt*; Cssz–18: *lápāt*; Cssz–19: *lápāt*, <*kënyërlápāt*>, <*sütőlápāt*>
- sütőtök:** (64.) *sütőtök* (10.) / *sütnyi váló tök* (12.) / *olásztök* (1–12.) / *úritök* (11.) // H–6., 7., 10., Cssz–17., 18: *olásztök*; Cssz–19: *úritök*
- szakajtó:** (246.) *szakajtó* (1., 4., 6–8., 12.) *szakajtó^u* (2., 3., 5., 9–11.) // H–6: *szakajtó*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *szakajtó*; Cssz: 19: *szakajtó^a*, *szakajtó*
- szálakender:** (575.) *fejë* (2., 3., 5., 12.), *fejì* (1., 4., 6., 8., 10., 11.) / *fejkendër* (2., 3.) / *fejikendër* (2., 3.) / *jó^u*

- kendër* (9.) // H-6: *feji*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *feji*; Cssz-18: *feji*, *fejë*; Cssz-19: *fejë*, <*kendër fejë*>
- szálka:** (273.) *szākā* (1., 2., 4-6., 9., 10., 12.), *szākā* (11.) ~ *szālkā* (2-4., 7., 8.), // H-6: *szókā*, *szākā*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *szākā*; Cssz-19: *szākā*, *szālkā*
- szalmázsák:** (213.) *szālmāzsāk* (2., 3., 5., 7-10., 12.), *szālmāzsāk* (11.) / *trozsāk* (2., 3., 9-11.), *trozsāk* (4.) // H-6: *szālmāzsāk*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *trozsāk*; Cssz-18: *trozsāk*, *szālmāzsāk*; Cssz-19: *trozsāk*
- szán:** (167.) *szānkā* (1., 6., 10.) ~ *szānkā* (4., 7-9., 12.) / *szānkó* (2., 3., 7., 8.), *szānkó^u* (2., 5., 11., 12.) // H-6: *szānkā*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *szānkā*
- szár (a búzáé):** (10.) *szār* (1-12.), *szār* (5., 12.) / *szālmā* (1., 4., 6., 10.), // H-6., 7: *szār*; H-10: *szār*; Cssz-17., 18: *szār*; Cssz-19: *szār*, <*szār*>
- szár (a kukoricáé; ha a marha lerágta):** (34.) *szār* (5., 7., 8., 10., 12.) / *csonk* (4.) / *csutkā* (1.) / *górē* (2., 3.), *górē* (1., 11.), *górē* (9.) // H-6: *ízék*, *ízék*, *szār*; H-7*: *ízík*, *ízék*, *szār*; H-10*: *ízék*, *ízék*, *górē*, *górō*, *szār*; Cssz-17: *ízék*, *szār*; Cssz-18: *ízék*, *szār*, *szār*; Cssz-19: *górē*, *górē*, <*szār*> * "ízék" 'minden takarmányhulladék'
- szár (a kukoricáé; szárazon):** (33.) *szār* (2., 3., 5-10.) / *kukoricászār* (1., 11., 12.) // H-6: *szār*; H-7: *szār*, *kukoricászār*; H-10: *górē*, *górē*, *górē*, *górē*; Cssz-17., 18: *szār*; Cssz-19: *szār*, <*górē*>
- szár (a kukoricáé; zölden):** (32.) *szār* (2-5., 7-12.), *szār* (11.) / *kukoricászār* (1., 6., 12.), *kukoricászār* (4.) ~ *kukoricászār* (12.) // H-6: *szār*; H-7: *szār*, *kukoricászār*; H-10: *szār*; Cssz-17-19: *szār*
- szárasság:** (612.) *ászāl* (10.) ~ *ászāl* (11.) / *szārāssāg* (1., 2., 5-10., 12.), *szārāssāg* (2-4., 11.) // H-6: *szārāssāg*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *szārāssāg*; Cssz-19: *szārāssāg*, *szārāssāg*
- szarka:** (626.) *szārkā* (1-12.) // H-6: *szārkā*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *szārkā*
- szeder:** (110.) *szeder* (4.) ~ *szēdēr* (5., 6., 11.) ~ *szēdēr* (1-4., 7-11.) / *feketeszēdēr* (10.) / *feketemālnā* (4., 7.,

8.) ~ *feketemānā* (12.) ~ *feketemānnā* (8.) // H-6., 7: *sēdēr*; 10: *szēdēr*; Cssz-17: *mānnā*, *szēdēr*; Cssz-18: *szēdēr*, <*feketemānnā*>; Cssz-19: *szēdēr*

szege: (416.) *csücske* (4.) / *domó^u* (5–9., 12.) ~ *dumó^u* (5., 12.) / *kezdő* (11.), *kezdőü* (1., 12.) / *vége* (4.) / *kényér vége* (2., 3.) // H-6: *kezdő*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kezdő*; Cssz-18: *kezdő*; Cssz-19: *kezdőü*, *kęzdő*, *kezdő*

szem (a búzáé): (8.) *szem* (8.), *szēm* (1., 4.) ~ *szēm* (2–7., 9–12.), *szēm* (1.) // H-6., 7., 10.; Cssz-17–19: *szēm*

szemölcs: (523.) *szēmőcs* (1–4., 8., 11.) / *szēmőcső* (6., 7.), *szēmőücső* (9.), *szēmőcsőü* (10., 12.) / *tyukszēm* (5., 7., 11.) // H-6: *tyúksegg*, *tyúkszēm*, *szēmőcs*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *tyúksegg*, <*tyukszēm*>; Cssz-18: *tyúksegg*, *tyúksegg*, *szēmőcső*, *szēmőcs*; Cssz-19: *tyuksegg*, *tyuksegg*, *szēmőücs*, *szēmőcs*, *szēmőcs*

szemölcs: (523.) *szēmőcs* (1–4., 8., 11.) ~ *szēmőcső* (6., 7.), *szēmőücső* (9.), *szēmőcsőü* (10., 12.) / *tyukszēm* (5., 7., 11.) // H-6: *tyúksegg*, *tyúkszēm*, *szēmőcs*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *tyúksegg*, <*tyukszēm*>; Cssz-18: *tyúksegg*, *tyúksegg*, *szēmőcső*, *szēmőcs*; Cssz-19: *tyuksegg*, *tyuksegg*, *szēmőücs*, *szēmőcs*, *szēmőcs*

szemöldök: (490.) *szemődök* (7.), *szemőüdök* (11.) ~ *szēmődök* (4–6., 12.), *szēmődök* (1.), *szēmőüdök* (5.), *szēmőüdök* (9.) ~ *szemöldök* (3., 8.) ~ *szēmöldök* (2.) // H-6: *szēmődök*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *szēmődök*, [*szēmöldök*]; Cssz-18: *szēmődök*; Cssz-19: *szēmöldök*

szemüveg: (494.) *okulārē* (6.) ~ *okullārē* (2., 3.) / *pāpászēm* (2–4., 7., 10., 12.), *pāpászēm* (9.) / *szēmüveg* (5–8., 10.), *szēmüveg* (1–3., 9., 11.) // H-6: *pāpászēm*, [*szēmüveg*]; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *pāpászēm*, [*szēmüveg*]; Cssz-18: *pāpászēm*, [*szēmüveg*]; Cssz-19: *pāpászēm*

szén: (231.) *szēn* (10.), *szēn* (11.) ~ *szén* (2–4., 6–8., 12.), *széⁱn* (1., 5., 9.) // H-6: *szén*, <*kőszén*> H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *szén*, <*kőszén*>; Cssz-18: *szén*, <*kőszén*>; Cssz-19: *szēn*, *szén*, <*kőszén*>

- szénvonó:** (242.) *szēm*vonó^u (10.) ~ *szēm*vonó (6., 12.), *szēm*vonó^u (5., 11.) ~ *szém*vonó (2., 7., 8.), *szém*vonó^u (2–4.), *szém*vonó^u (1.), *szē*mvonó^u (9.) // H-6: szemvonó; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *szēm*vonó, *szém*vonó; Csz-18: *szém*vonó; Csz-19: *szē*mvonao, *szém*vonó
- szeplős:** (535.) *szeplős* (4., 6–8., 12.), *szeplő*űs (4.) ~ *szēplős* (2., 3.), *szēplő*űs (10., 11.), *szēplő*űs (1., 9.) // H-6: széplős; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *szēplős*; Csz-19: *szēplős*, *szēplős*, [*szēplős*]
- szerda:** (655.) *szerdā* (5–7.) ~ *szērdā* (1–5., 8–12.) // H-6., 7., 10: szērdā; Csz-17., 18: *szērdā*; Csz-19: *szērdā*, (*szērdā*)
- szilva:** (97.) *szívā* (1., 4., 5., 11., 12.) ~ *szilvā* (2–4., 6–12.) // H-6., 7: *szilvā*; H-10: *szilvā*, (*szívā*); Csz-17: *szilvā* (*szívā*); Csz-18., 19: *szilvā*
- sziszeg:** (370.) *sziszeg* (6.) ~ *szíszēg* (1–3., 5., 7.) ~ *szíszeg* (8., 12.) ~ *szíszēg* (4., 9., 11., 12.) // H-6: *szíszēg*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17., 18: *szíszēg*; Csz-19: *szíszēg*, <*szíszēg*>
- szitakötő:** (644.) *szitākötő* (2–6., 8.), *szitākötő*ű (1–3., 5., 7., 9., 11.) // H-6: *szitākötő*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *kígyószolgālójā*, *kígyószolgāló*; Csz-18: *kígyószolgā*, <*kígyószolgājā*>, [*szitākötő*]; Csz-19: *szitākötő*ű, *szitākötő*
- szítal (az eső):** (609.) *szitā* (4., 12.) ~ *szitāl* (1–7.) / *szitālógyik* (8., 12.) / *csēpērēg* (5., 9.) / *lājhāl* (2., 3.) / *szādolog* (7., 10.) *szēmērēg* (5.) // H-6: *lājhāl*, *szitālógyik*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *szitāl*; Csz-18: *csēpērēg*; Csz-19: *lājhāl*, *csēpērēg*
- szivárvány:** (611.) *szivārvāny* (1–3., 6–10., 12.), *szivārvāny* (2–5., 11.) // H-6: *szivārvāny*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *szivārvāny*; Csz-18: *szivārvāny*; Csz-19: *szivārvāny*
- szoknya:** (446.) *szoknyā* (1–12.) // H-6: *szoknyā*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *szoknyā*
- szőlő:** (102.) *sző*űlő (1., 9., 10.), *szőlő*ű (4.), *sző*űlőű (10.) ~ *szőlő* (2., 3., 6–8., 11.), *szőlő*ű (4., 5., 12.), *sző*űlőű (12.) // H-6: *szőlő*, <*szőlő*>; H-7: *szőlő*, *szőlő*, <*szőlő*>;

- H-10: *szólló*; Cssz-17: *szóllő*, *szóllő*, *szőlő*, *szőlő*;
 Cssz-18: *szóllő*, *szőlő*; Cssz-19: *szóllőü*, *szőlőü*
- szőlőkaró:** (587.) *szőlőkaró* (2., 3.), *szőlőükaró^u* (2., 3.) / *káro* (4., 6–9., 12.), *káro^u* (1–5., 10–12.) // H-6: *káro*;
 H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *káro*
- szombat:** (658.) *szombat* (1–12.) // H-6., 7., 10: *szombat*;
 Cssz-17–19: *szombat*
- szó:** (583.) *szó* (1–8., 10., 12.), *szőü* (2., 3., 9., 11.) // H-6: *sző*;
 H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *sző*; Cssz-19: *sző*,
 <*szőő*>
- szöcske:** (645.) *szöcske* (8., 10.) / *kábócá* (2–6., 12.),
kábó^ucá (1–3., 5., 11.) // H-6: *kábócá*; H-7., 10: nincs
 adat; Cssz-17., 18: *kábócá*; Cssz-19: *kábaocá*, *kábócá*
- szövőszék:** (581.) *szövőüszék* (1.) / *eszvātā* (6., 9., 12.) ~
szātfā (10.) ~ *szātvā* (1–4., 6–11.), *szātvā* (2., 3., 5.,
 12.) ~ *szātyvā* (8.) // H-6: *szótvā*, *szātvā*; H-7., 10:
 nincs adat; Cssz-17., 18: *szātvā*; Cssz-19: *szātyvā*
- szuka:** (376.) *szukā* (2., 3., 5., 7., 11.) / *emē* (1.) / *kocā*
 (4., 5., 8.) / *kocákutyā* (6., 9., 12.) / *fijās kutyā* (10.)
 // H-6: *emekutyā*, *eme*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17:
emēkutyā, *emē*, *emēkutyā*; Cssz-18: *emēkutyā*, *emē*,
szukā; Cssz-19: *szukā*
- szuvas:** (975.) *szóbogárás* (1.), *szó^ubogárás* (4., 9.) ~
szúbogárás (8.) / *szóëtt* (6.) ~ *szóëvëtt* (4., 12.),
szó^uëvëtt (4.) ~ *szüëttë* (7., 11.) / *szórāgott* (5.) ~
szúrāgott (2., 3., 10.) // H-6: *szóbogárás*; H-7:
szórāgott, *szóëtt*, *szóëttë*; <*szós*>; H-10: *szó^uëttë*;
 Cssz-17: *szóbogárás*; Cssz-18: *szóëttë*, *szóbogárás*;
 Cssz-19: *szórāgott*, *szóëtt*, *szóëvëtt*
- szürkevarjú:** (625.) *szürkevarnyú* (6., 7.) / *csókā* (8.) /
vārnýú (1–3., 9–11.) // H-6: *vārnýú*; H-7., 10: nincs
 adat; Cssz-17: *szürkevarnyú*, *vārnýú*; Cssz-18., 19:
vārnýú
- takaréktűzhely:** (234.) *māsinā* (1–3., 7–10., 12.) / *pārhet* (6.),
pārhet (4.) ~ *spārhejt* (10.) ~ *spārhet* (10.) ~ *spārhet*
 (5.) ~ *spārhetly* (1.) ~ *spārhet* (2., 6., 8., 12.), *spārhet*
 (2–4., 9., 12.) ~ *spārhet* (11.), *spārhet* (12.) // H-6:
māsinā, <*pārhet*>; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17:

- másiná*; Cssz-18: *másiná*, *spárhét*, <*kālhá*>; Cssz-19: *spárhét*
- tál:** (249.) *tā* (4., 9.) ~ *tāl* (1-3., 5-8., 10., 12.), *tāl* (4., 12.) / *levesěstā* (2., 11.) ~ *levesěstāl* (1., 8., 10.) // H-6: *tāl*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *tā*, *tāl*; Cssz-18., 19: *tāl*
- talál:** (566.) *tālāl* (1-4., 8-11.) ~ *tālā* (1., 2., 4., 6., 12.) ~ *tānā* (2., 4., 6.) ~ *tānāl* (5., 7., 9., 10.) // H-6: *tānāl*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *tānāl*
- talicska:** (293.) *tálicskā* (9.) / *táligā* (1., 7.) ~ *tályigā* (2., 3., 6.) / *fúlik* (12.) ~ *fúrik* (4., 5., 8., 10-12.) / *fāfúrik* (10.) / *fātrágács* (10.) // H-6: *fúrik*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17-19: *fúrik*
- taliga (az ekée):** (133.) *táligā* (2., 3., 12.), *táligā* (1., 10.) ~ *tályigā* (4., 5., 7., 12.) / *eketáligā* (8., 12.) ~ *eketályigā* (11., 12.) ~ *ekētáligā* (2., 9.), *ekētályigā* // H-6: *tályigā*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *ekētályigā*; Cssz-18: *tályigā*; Cssz-19: *tályigā*, *táligā*, *ekētályigā*
- tallóz:** (312.) *bēngészik* (2., 9.) / *bēngéz* (1., 6., 12.) ~ *bēngezik* (4.) / *kālāoszó* (11.) ~ *kālāszol* (4., 10.) / *kālāszozik* (7., 8.) / *kālāz gyút* (1.) / *kālāsz szēd* (2., 3., 5.) // H-6: *kālāsz szēd*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *kālāsz szēd*; Cssz-19: *búzáféjet szēd*, *kālāsz szēd*
- talpfā:** (159.) *tālfā* (4.) ~ *tālpfā* (4., 11.) / *fojó* (1., 8., 12.) ~ *foló^u* (10.) ~ *folyó* (5., 6., 11., 12.), *folyó^u* (9.) / *kérékfolyó* (7.) / *keréktálp* (11.) ~ *kéréktálp* (2.) / *kocsi-kerekfolyó* (5.) // H-6: *folyó*, *fojó*, *tálp*, *keréktálp*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *folyó*, <*kerek-tálp*>; Cssz-18: *folyó*; Cssz-19: *tálp*, *kerek-tálp*
- tányér:** (250.) *tānyér* (2., 3., 7., 8.), *tānyér* (1., 6., 9.), *tānyér* (5.) ~ *tānyír* (10.), *tānyír* (4., 11.), *tānyíér* (12.) // H-6: *tōnyír*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *tānyír*, Cssz-18: *tānyír*; Cssz-19: *tānyír*
- tarack:** (80.) *tāráck* (3., 5.) // MNyA.: nincs adat
- targonca:** (292.) *fúrik* (2., 3., 7., 8.) / *tálicskā* (2.) / *táligā* (9.), *táligā* (9.) ~ *tályigā* (11.) / *trágács* (1., 4., 5., 8.,

10–12.) // H–6: *trágács*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *trágács*; Cssz–19: *fúrik*, *trágács*, <*drágács*>

tejes kukorica: (46.) *dzsēnge* (10.) ~ *zsēnge* (10.), *zsēnge* (6.) / *zöldkukoricá* (2., 3.) ~ *zöldkukoricá* (5.) / *zsengekukoricá* (11.) ~ *zsengekukoricá* (7.) ~ *zsengekukoricá* (1., 4., 9., 11.) ~ *zsengekukoricá* (12.) // H–6: *gengekukoricá*, <*gyengekukoricá*>; H–7: *zsengekukoricá*, *zsengekukoricá*; H–10: *gengekukoricá*; Cssz–17: *gengekukoricá*, *gengekukoricá*, *gyengekukoricá*; Cssz–18–19: *gyengekukoricá*

tejfog: (495.) *tejfog* (4., 6., 8., 12.), *tejfog* (1–3., 7., 9–11.) / *guzi* (6., 11.) / *csikó^ufog* (10.) / // H–6: *tejfog*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *tejfog*, *tejfog*; Cssz–18: *tejfog*; Cssz–19: *tejfog*

tejút: (613.) *tejút* (4., 6., 8., 12.), *tejút* (5.) ~ *tējút* (1–3., 7., 9., 11.) // H–6: *hádák úttjá*, *tejút*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *tejút*, *tejút*; Cssz–18., 19: *tejút*

telek (az ostoré): (290.) *telek* (6., 12.) ~ *telék* (1. 4., 11.) // H–6: *telék*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *telek*; Cssz–19: *telék*, *telek*

tenyér: (508.) *tenyer* (5., 8., 11.), *tenyēr* (4., 10.) ~ *tēnyēr* (1., 7.) ~ *tereny* (4., 11., 12.) ~ *tērēny* (2., 3., 9.) // H–6: *tereny*, <*tenyer*>; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *tereny*, [*tenyér*]; Cssz–18: *tereny*, <*tenyer*>; Cssz–19: *tereny*

tepsi: (253.) *tepsi* (2., 7., 8., 12.), *tēpsi* (11.) ~ *tēpsi* (1–6., 9., 10.) // H–6: *tepsi*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *tēpsi*, *tepsi*, <*sütő*>; Cssz–18: *tēpsi*, *tepsi*; Cssz–19: *tepsi*

térd: (518.) *térd* (1–3., 8.) ~ *térgy* (4–7., 9–12.) // H–6: *térgy*, [*térd*] H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *térgy*; Cssz–19: *térgy*, <*tērD*>

tézsla: (135.) *tézsłá* (2–4., 7., 8., 12.), *tēzsłá* (1., 11.), *téⁱzsłá* (5., 9.) ~ *tézsłyá* (4., 12.) / *tézsłászār* (10.) ~ *tézsłászār* (6.), *téⁱzsłászār* (10.) // H–6: *tézsłá*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *tézsłyá*, *tézsłá*; Cssz–19: *tézsłá*

tiloló: (572.) *csápó^u* (1.) / *tiló* (2., 3., 5–8.), *tiló^u* (2–5., 9., 12.) / *tiloló^u* (1.) // H–6: *tiló*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *törő*, <*tiló*>; Cssz–18: *csápó*; Cssz–19: *til^aó*

- tinó:** (330.) *tinó* (2–8.), *tinó^u* (2., 4., 10.) / *ökörtinó* (9., 12.), *ökörtinó^u* (11.) // H–6: *ökörtinó*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *tinó*, *ökörtinó*; Cssz–18: *ökörtinó*; Cssz–19: *tin^aó*, *ökörtin^aó*, *ökörtinó*
- tíz:** (677.) *tíz* (1–12.) // H–6., 7., 10: *tíz*; Cssz–17–19: *tíz*
- tó:** (598.) *tó* (2–5., 8., 12.), *tó^u* (1–3., 5–7., 9–11.) // H–6: *tó*; 7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *tó*
- tócsa:** (599.) *tócsá* (4., 7., 8.), *tó^ucsá* (1–3.) / *pocsār* (11.) ~ *pocsēr* (10.), *pocsér* (11.) / *pocsok* (12.) / *pocsolā* (5.) ~ *pocsolyá* (1., 4–7., 9.) ~ *pocsollyá* (2., 3.) // H–6: *pocsáj*, *pocsolyá*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *pocsolyá*, *tócsá*; Cssz–18: *pocsolyá*, *pocsolā*, *tócsá*; Cssz–19: *pocsolyá*
- toka:** (1160.) *tokā* (1., 8., 11.) / *tokājā* (7., 9.) / *cāk* (4.) ~ *cākk* (10.) / *cākjā* (2–4.) ~ *szakjā* (5., 8., 12.) // *H–6: *cak*, *cakja*; H–7., 10: nincs adat; *Cssz–17: *szak*, *szaka*, *szakja*; *Cssz–18: *cak*, *cakja*, *szak*, *szaka*, *szakja*; *Cssz–19: *szak*, *szaka*, *szakja*, <*toka*>, <*tokāja*> /*A hangtani realizációkat nem mutatják a lexikai változatok./
- torma:** (63.) *tormā* (1–12.) // H–6., 7., 10., Cssz–17–19: *tormā*
- töltött káposzta:** (402.) *töltöt káposztā* (2., 3., 5., 8.) ~ *tőtöt káposztā* (1., 4., 6., 7., 12.), *tőütöt káposztā* (9–11.) // H–6: *tőtöt káposztā*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17., 18: *tőtöt káposztā*; Cssz–19: *tőtöt káposztā*, <*töltöt káposztā*>
- töporlyú:** (432.) *tepertő* (7., 8., 12.) ~ *tépértő* (2–6., 11.), *tépértő^ü* (1., 9., 10.) // H–6: *tépértő*, <*tépértü*>; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *tépértő*; Cssz–18: *tépértő*; Cssz–19: *tépértő^ü*, *tépértő*
- tör (kukoricát):** (47.) *tör* (1., 4–6., 8–11.) / *tördel* (7., 8., 12.), *tördel* (1–3., 10–12.) / *szēd* (10.) // H–6: *tör*; H–7: *tördel*, *tör*; H–10: *tördel*, <*tör*>; Cssz–17–19: *tör*
- törek:** (191.) *törek* (7., 8., 10.) ~ *törēk* (1–6., 9–12.) // H–6: *törek*, *nátytörek*, *pélyvá*; H–7: *törek*, *pélyvá*, *pějvá*; H–10: *törek*; Cssz–17–19: *törek*
- tövisszúró gébics:** (627.) *gebics* (4., 5., 11.) ~ *gēbics* (4., 9.) // H–6: *gegő*, *gegő*; H–7, 10: nincs adat; Cssz–17:

gegő, szárkágebics, gebics; Csz-18: <gegő>; Csz-19: *szárkágebics*

túró: (395.) *túró* (2–4., 6–8.), *túró^u* (4., 5., 9–12.) // H-6: *túró*, *túró*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *túró*; Csz-18: *túró*; Csz-19: *túr^oó*, *túró*

tuskó (a kukoricáé): (38.) *csutká* (7., 8.), *csutkájá* (1.) / *góré* (2., 3.) / *tövé* (9.), *tövi* (4–6., 8., 10–12.) / *kukoricá tövi* (8.) // H-6: *tuskó*, *tuskó*; H-7: *csutká*; H-10: *tövé*, *tövé*, <szár tövé>; Csz-17: *tövi*, <csutká>; Csz-18: *tövi*, *kukoricá tövi*, <tő>; Csz-19: *csutká*, <tövi>, <kukoricá tövé>

tutyi: (451.) *bocskor* (5., 6., 8., 11.) / *mámusz* (7.) / *pápucs* (1–5., 7., 9., 12.) / *vászonpápucs* (10.) // H-6: *mámusz*, *pápucs*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *mámusz*, <pápucs>; Csz-18: *mámusz*; Csz-19: *pápucs*

tüskeborona: (138.) *báráná* (10.) ~ *boroná* (1–6., 8., 10., 12.) / *tővizsboroná* (5., 6.) / *tüskézsboroná* (2.) // H-6: *tővizsboroná*, *tővizsboroná*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *tővizsboroná*, <báráná>; Csz-18: *tővizsboroná*; Csz-19: *tővizsboroná*, *tüskézsboroná*

tüsszög: (552.) *prüszkő* (2., 3., 6., 11.) ~ *prüszköl* (1–4., 9., 12.) / *trüszköl* (4., 5.) / *tüszköl* (4., 7., 10.) / *tüsszög* (4.) ~ *tüsszög* (2., 3., 8.) // H-6: *prüszköl*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *prüszköl*, [tüszköl]; Csz-18., 19: *prüszköl*

tyúkszem: (524.) *bütykőü* (9., 10) / *bőrkeményédés* (10.) ~ *bőrkeményédés* (5.) / *tyukszēm* (1–4., 6–9., 11.) ~ *tyúkszēm* (10., 12.) // H-6: *tyúkszēm*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17: *tyukszēm*, <tyúkszēm>; Csz-18: *tyúkszēm*; Csz-19: *tyukszēm*

uborka: (65.) *iborká* (1., 4–7., 9–12.), *iborkà* (12.) ~ *uborká* (2., 3., 8.) // H-6: *huborká*, <iborká>, <uborká>; H-7., 10: *iborká*; Csz-17: *huborká*, *iborká*; Csz-18., 19: *iborká*

uzsonna: (392.) *ozsonná* (1., 10.) ~ *uzsonná* (1–12.) // H-6: *uzsonná*; H-7., 10: nincs adat; Csz-17–19: *uzsonná*

ügyvéd: (596.) *ügyvéd* (1–8., 10., 12.), *ügyvéd* (9.), *ügyvéíd* (2., 3., 11.) // H-6: *ügyvéd*, (*fiskārus*); H-7., 10: nincs adat;

- Cssz-17: ügyvéd, <ügyvég>, *fiskārus*), (*fiskālis*); Cssz-18: ügyvéd; Cssz-19: ügyvéd (*fiskāris*)
- ülep:** (456.) *ülep* (8.), *ülep* (9.) / *ület* (1., 4., 7., 11.), *ület* (2–5., 10., 12.) ~ *ület* (6.) // H-6: *ülep*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17–19: *ület*
- üllő:** (284.) *üllő* (2., 4., 6–8., 12.), *üllőü* (1–3., 5., 9–11.) / *kászäüllőü* (10) // H-6: *üllő*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *kászäüllő*, *kászäüllő*; Cssz-18: *üllő*; Cssz-19: *üllőö*, *üllő*
- ürü:** (344.) *örü* (6., 12.) ~ *ürü* (2., 3., 5., 7., 8., 11.) ~ *ürü* (1., 4., 9., 10., 12.) H-6: *ürü*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *ürü*, <*ürü*>; Cssz-18: *ürü*; Cssz-19: *örü*
- üsző:** (329.) *üsző* (2–4., 6–8., 12.), *üszőü* (2., 5., 10., 11.) / *üszőübornyú* (10.) / *üszőütinóu* (1., 11.) / *tinós tēhēn* (5.) // H-6: *tinó*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17., 18: *tinó*; Cssz-19: *tináó*, *tinó*, *üszőőtináó*
- üszök (a gabonán):** (13.) *üszök* (1., 3–12.) // H-6., 7: *üszök*; H-10., Cssz-17–19: *üszök* <*üszög*>
- üszök (a kukoricán):** (41.) *üszög* (9–11.) ~ *üszök* (1–8., 11., 12.) // H-6: *üszöG*, *üszök*, <*korom*>; H-7: *kolmās*, *kolomās*, [*üszök*]; H-10: *üszög*; Cssz-17: *üszög*, *üszöG*, *üszök*; H-18., 19: *üszög*
- üzekedik:** (337.) *üzekegyik* (4.) / *üzőgyik* (2., 3., 5–8.), *üzőügyik* (9., 10.) / *üzőthētnék vān* (11.) / *felindú* (11.) ~ *felindúl* (11.) / *folyāt* (11.) / *futosik* (1., 5.) // H-6: *folyāt*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *folyāt*, *üzőgyik*, <*futozik*>, <*elindúl*>; Cssz-18: *folāthātnék vān*, *folātnyi ákár*, *folāt*, <*elindól*>, <*mēgindól*> (Megjegyzés: *mēgindól fojātnyi*); Cssz-19: *fojāthātnéik*, <*fojāthātnék vān*>, <*mēg vān indúvā*>
- vacsora:** (393.) *vácsorā* (1–12.) // H-6: *vácsorā*; H-7., 10: nincs adat; Cssz-17: *vocsorā*, *vácsorā*; Cssz-18., 19: *vácsorā*
- vadrepce:** (17.) *repce* (7., 8.) ~ *repčē* (11.), *repčē* (5., 11.) ~ *řepčē* (1–4., 9., 12.) ~ *repcsē* (6.) / *vādrepce* (8., 10.) // H-6: *repce*; H-7: *repčē*, *repce*; H-10: *repce*; Cssz-17: *repčē*, *repce*; Cssz-18: *vādrepčē*, *vādrepce*, *repce*; Cssz-19: *repce*, *repce*, <*vādrepce*>, [*repce*]

vág (kenyeret): (423.) *vāg* (1–3., 6., 7., 10.) / *szel* (5., 8., 12.), *szel* (1., 4., 7., 9., 11.) // H–6: *szel*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *szel*, [*vāg*]; Cssz–18: *szel*, *szel*, [*vāg*]; Cssz–19: *szel*, <*vāg*>

vakarcs: (415.) *vākārcs* (11.) / *vākārēík* (11.) / *vākáro* (2–4.), *vākáro^u* (1., 5.) / *bodák* (1–3., 5–12.) / *cipó^u* (5.) // H–6: *vākáro*, *cipó*, *cipó*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *vākáro*, <*cipó*>; Cssz–18: *vākáro*; Cssz–19: *vākáro^o*, *vākáro^aó*, *vākáro*

vakondok: (615.) *vākondák* (2., 3.) ~ *vākondok* (2., 3., 6.) / *vākond* (2–4., 8., 11., 12.) / *potkāny* (5., 7., 8., 10., 11.) ~ *potykāny* (9.) // H–6: *vākondák*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *vākondák*, <*vākānd*>, <*vākond*>; Cssz–18: *vākondák*; Cssz–19: *vākondák*, [*vākondok*]

vállfa: (174.) *vālfā* (1., 10.) / *húzó^u* (6.) / *húzó^ufā* (10.) / *jārom* (5., 8., 12.) / *jāromfā* (4.) / *jāromfej* (7.), *jāromfej* (9.) / *jāromfő* (4., 11., 12.) / *nyākfā* (10.) / *tártófā* (2.) / // H–6: *jāromfő*, *jāromfā*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *jāromfő*, *jāromfej*; Cssz–18: *jārom*; Cssz–19: *jāromfő*, *jāromfej*, <*fējfā*>

vályog: (1156.) *vājog* (8.) ~ *vājok* (6.) ~ *vālog* (1., 4., 7., 10., 12.) ~ *vālok* (4., 5.) ~ *vālyog* (2–4., 9.) ~ *vályok* (1., 11.) // H–6: *vályog*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *vályog* /A hangtani realizációkat nem mutatják a lexikai változatok./

vānkos (a taligáé): (134.) *vānkos* (2., 4., 12.) ~ *vānkus* (6., 11.) / *vānkusfā* (10.) // H–6: *vānkus*, *vānkus*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *vānkus*

varangyos béka: (636.) *vārāncsozsbékā* (5., 10., 11.) ~ *vārāncsozsbékā* (4.), *vārāncsozsbékā* (9.) ~ *vārāngyozsbékā* (10.) ~ *vārāngyozsbékā* (6–8.) / *vārāzsbékā* (2., 3., 12.), *vārāzsbékā* (1.), *vārāzsbékā* (2., 3.) // H–6: *vārāncsozsbékā*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *vārāzsbékā*, *vārāngyozsbékā*; Cssz–18: *vārāzsbékā*; Cssz–19: *rāvāncsāgozsbēkā*, *vārāzsbékā*

vásárnap: (659.) *vāsārnāp* (1., 5–10.), *vāsārnāp* (2–4., 11., 12.) // H–6: *vāsārnāp*; H–7: *vāsārnāp*; H–10: *vāsārnāp*, *vāsārnāp*; Cssz–17–19: *vāsārnāp*

- vászón:** (440.) *vászón* (1–3., 5., 8., 10–12.) ~ *vászony* (4., 6., 7., 9.) // H–6: *vászony*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *vászony*
- veréb:** (634.) *vereb* (1–3., 5., 6., 10.), *verēb* (2., 3., 7., 9.) ~ *verēb* (12.) ~ *veréb* (8.), *veréb* (4.), *veréib* (2., 3.) // H–6: *vereb*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *vereb*, *vereb*; Cssz–18., 19: *vereb*
- veríték:** (526.) *izzáccsāg* (1–4., 6., 7., 9., 11.) / *izzádās* (5., 8., 12.) / *verejteik* (10.) ~ *verejték* (12.) / *veríték* (8.) // H–6: *izzáccsāg*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *verejték*, *izzádās*, *izzáccsāg*; Cssz–18: *izzáccsāg*, <*izzádās*>; Cssz–19: *verejték*, *veríték*, *iddzáccsāg*
- vese:** (427.) *vese* (7., 8.), *veṣe* (5.) ~ *vesē* (1–4., 6., 9., 10., 12.), *veṣē* (11.) // H–6: *vesē*, *vese*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *vesē*, *vese*; Cssz–18: *vesē*; Cssz–19: *veṣe*, *vese*
- véső:** (268.) *véső* (4., 7., 8.), *vésőü* (2., 3., 5., 10–12.), *vēsőü* (1., 9.) / *cērhó* (6.) // H–6: *véső*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *vēső*, *véső*; Cssz–18: *vēső*, *véső*; Cssz–19: *vēsőő*, *vésőő*
- vetélő:** (582.) *vetélőü* (5.) ~ *vetelő* (2., 3.), *vetelőü* (1–3., 9. 12.) ~ *vetéllő* (6., 8.) // H–6: *vetéllő*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *vetelő*, *vetéllő*, *vetelő*; Cssz–18: *vetéllő*; Cssz–19: *vetéelő*, *vetelő*
- viasz:** (388.) *vijász* (1., 7., 8., 12.) ~ *vijász* (5., 6., 9., 10.) / *sonkol* (4.) ~ *sonkoly* (4.) / *szurok* (2., 3.) // H–6: *vijász*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17–19: *vijász*
- villa:** (256.) *villā* (1–12.) // H., 6., 7., 10, Cssz–17–19: *villā*
- villámlik:** (607.) *villāmlik* (2., 3., 7., 11., 12.), *villāmlik* (4.) / *villāmzik* (1., 5., 6. 8–10., 12.), *villāmzik* (2., 3.) // H–6: *villāmzik*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *villāmzik*, *villámlik*; Cssz–18: *villāmlyik*; Cssz–19: *villámlik*
- vőlegény:** (470.) *vőlegény* (4., 7., 8., 10.), *vőlegény* (6.), *vőlegény* (12.), *vőülegény* (9.), *vőülegény* (11.) ~ *vőlégény* (2., 3.), *vőlégény* (1.), *vőülegény* (1.) // H–6: *vőlegény*; H–7., 10: nincs adat; Cssz–17: *vőlegény*; Cssz–18: *vőlegény*; Cssz–19: *vőőlegény*

- vonít:** (377.) *vonít* (1–7., 9–12.) ~ *vonyít* (8.) // H–6: *vonít*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17–19: *vonít*
- vonókés:** (270.) *kézzvonó* (6.), *ké^zzvonó^u* (11.) / *kézzvonókés* (10.) ~ *kézzvonókés* (8.), *ké^zzvonó^ukés* (1.) / *húzó^ukés* (4., 6., 12.), *húzó^ukés* (2., 3., 12.), *húzó^ukés* (5., 9.) / *kétnyelűkés* (2., 6.), *ké^tnyelűkés* (5.) // H–6: *kézzvonókés*, *kézzvonókés*, <*kézzvonó*>; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *kézzvonó*, *kétnyelűkés*; Csz–18: *kétnyelűkés*, *kétnyelűkés*; Csz–19: *ké^tnyelűkés*, *kétnyelűkés*
- zab:** (5.) *záb* (1–12.) // H–6: *záb*; H–7: *záb*, *záb*; H–10: *záb*; Csz–17–19: *záb*
- zabla:** (170.) *záb^la* (10.) ~ *záb^lolá* (1–12.) // H–6: *záb^la*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *záb^lolá*, *záb^la*; Csz–18., 19: *záb^lolá*
- záp:** (146.) *bordá* (10.) / *fog* (5., 10.) / *pácá* (1.) ~ *pálcá* (3.) / *bélfá* (4.) / *bordáfá* (12.) / *dérékfog* (12.) / *kárfá* (1., 2., 6., 9., 11.) // H–6: *kárfá*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *kárfá*, <*bordá*>; Csz–18., 19: *kárfá*
- zeller:** (66.) *zeller* (8.) ~ *zellér* (2., 3., 6., 11., 12.) ~ *zellér* (5., 7., 8., 10.), *zellér* (1., 9.), *zellér* (4.) // H–6., 7., 10; Csz–17–19: *zellér*
- zömök:** (530.) *zömök* (1., 5., 6., 9–12.) / *köpcös* (4., 7., 10.) / *tömszi* (2., 3., 5.) // H–6: *zömök*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *zömök*; Csz–18: *köpcös*, *zömök*; Csz–19: *vaskos*, *zömök*
- zúzmara:** (604.) *zúz* (6., 12.) / *zúzmár* (4.) / *zuzmára* (2., 3., 5., 10.), *zúzmára* (1–4., 7–9., 11., 12.) // H–6: *zúz*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17., 18: *zúz*, *zúzmára*; Csz–19. *zúzmára*, <*zúz*>
- zümmög:** (643.) *zümmög* (1–6., 9–12.) / *dunnyog* (7.) ~ *dünnyög* (7.) / *duruzsol* (5.) / *zizeg* (9.) / *zong* (8.) / *zúg* (5., 6., 8.) // H–6: *drung*, *zung*, *zümmög*; H–7., 10: nincs adat; Csz–17: *zong*, *zsong*, *zúg*, *zümmög*; Csz–18: *zong*, *zúg*, *zümmög*, <*zümmög*>; Csz–19. *zúg*, *zümmög*, <*zömmög*>, <*brümg*>
- zsámoly:** (209.) *sāmlī* (1–3., 5., 7., 8., 10.), *sāmlī* (10.) / *kisszék* (2., 4., 5–8.), *kisszék* (9., 11.) / *lyukásszéⁱk* (5.)

- ~ *lúkásszik* (10.) // H-6: *sāmlyi*; H-7., 10: nincs adat;
Cssz-17: *sāmlyi*, *sāmli*; Cssz-18: *sāmlyi*, <*kisszék*>;
Cssz-19: *kisszék*, *sāmēdli*
- zsírosbödön:** (248.) *bödön* (2., 3., 7., 8., 12.) ~ *bödöny* (1.,
2., 4-6., 8-12.) / *zsírozsbödöny* (10.) / *zsírosfázék* (8.)
// H-6: *bödö*, *bödöny*, *zsírosedény*, *zsírosedény*; H-7.,
10: nincs adat; Cssz-17: *bödön*; Cssz-18: *bödöny*;
Cssz-19: *bödöny*, *bödön*

MELLÉKLETEK

Medvesalja és környéke

Medvesalja

Medvesalja és környéke lélekszámának változása 10 év alatt

A gyűjtők névsora

Az adatközlők listája

A 65 éven felüli adatközlők összesített adatai

A fogalmak megnevezési rendszerének lexikai tagoltsági fokozatai

Medvesalja

Medvesalja és környéke lélekszámának változása 10 év alatt

Település	A lakosság száma 1980-ban				A lakosság száma 1991-ben								Változások 1980-hoz képest				
	Össz:		Ebből		Össz:		Ebből		Ebből		Össz:		Ebből		Ebből		nem magy.
	magy. ¹	%	magy.	%	szlov.	%	roma	%	egyéb	%	magy.	%	magy.	%	magy.	%	
1. Sőreg	645	591	91,63	602	558	92,69	44	7,31	0	0	0	0	-43	-6,67	-33	-5,58	-10
2. Ajnácskő	1291	1143	88,54	1200	1075	89,58	117	9,75	0	0	8	0,67	-91	-7	-68	-5,94	-23
3. Ósevice ²	(130)																-15,5
4. Grálmagy	718	684	95,26	712	674	94,66	31	4,35	0	0	7	0,98	-6	-0,84	-10	-1,46	+4
5. Dobfenek	191	189	98,95	171	164	95,91	4	2,34	0	0	3	1,75	-20	-10,47	-25	-13,23	+5
6. Gr.péterfala	418	404	96,65	311	298	95,82	8	2,57	5	1,61	0	0	-107	-25,6	-106	-26,24	-1
7. Ópást	465	461	99,14	417	408	97,84	7	1,68	1	0,24	1	0,24	-48	-10,32	-53	-11,5	+5
8. Újbást	636	612	96,23	578	533	92,21	26	4,5	6	1,04	13	2,25	-58	-9,12	-79	-12,91	+21
9. Bakóháza ³	(56)																+87,5
10. Vecseklő	437	431	98,63	361	353	97,78	8	2,22	0	0	0	0	-76	-17,39	-78	-18,1	+2
11. Medves- hidegkút	314	308	98,09	291	270	92,78	17	5,84	4	1,37	0	0	-23	-7,32	-38	-12,34	+15
12. Tajti	682	677	99,27	618	613	99,19	2	0,32	2	0,32	1	0,16	-64	-9,38	-64	-9,45	0
Összesen:	5797	5500	96,24	5261	4946	94,88	264	5,02	18	0,34	33	0,63	-536	-9,08	-554	-10,07	+18

Megjegyzések:

1 Más nemzetiségekre a forrásban 1980-ból nincs adat.

2 Csevice közigazgatásilag Ajnácskőhöz tartozik. Az adat forrása: Štatistický lexikon obcí ČSSR 1982. SEVT Praha, 1984. II, 1236-37.

3 Bakóháza közigazgatásilag Újbásthöz tartozik. Az adat forrása: Štatistický lexikon obcí ČSSR 1982. II, 1242-43

A gyűjtők betűrendes jegyzéke

Androvics Anita	Leczo Emese
Balázs Tünde	Léka Zsuzsanna
Bertók Zsuzsanna	Mester Tímea
Blaskó Anikó	Nagy Miklós
N. Császi Ildikó	Cs. Nagy Lajos
Dávid Bernadett	Pelle Gabriella
Fecsó Szilárd	Simon Szabolcs
Gecse Annabella	Vankó Attila

Adatközlők

TELEPÜLÉS	NÉV	A GYŰJTÉS MÓDJA		LAKCÍM	SZÜL. IDŐ
1. Sőreg	Szókóvács Gizella	K	M	35.	1920.
	Karizs József	K		34.	1926.
	Karizs Mária	K		34.	1929.
	Szókis Éva		M	19.	1935.
	Zagyi Józsefné		M	53.	1928.
	Mihály Irma		M	52.	1932.
	Szóborát Elemér		M	48.	1924.
2. Ajnácskő	Hunyák Mária	K		133.	1918.
	Vas Lajos	K		344.	1925.
	Hanyus Sándor	K		238.	1927.
	Bella Gabriella	K	M	255.	1946.
	Kovács Julianna	K	M	162.	1923.
	Maksi Jolán	K		259.	1933.
	Vas Ferenc	K		343.	1923.
	Vas Júlia	K		343.	1931.
	Pataki Ilona	K		258.	1928.
	Szilárdi Erzsébet	K		256.	1947.
	Pál Magda	K		161.	1928.
	Kovács Gyula	K		345.	1929.
	Hanyus Irma		M	238.	1931.
	Galam Piroska		M	255.	1910.
3. Csevice	Molnár Mária	K	M	27.	1925.
	Agócs Sarolta	K	M	26.	1943.
	Mihály Margit		M	16.	1923.
4. Gömöralmágy	Agócs Franciska	K		151.	1901.
	Agócs Valéria	K		149.	1923.
	Czene Zoltán	K		167.	1923.
	Molnár István	K		197.	1921.
	Stubnik Mária	K		158.	1932.
	Varga Gizella	K		244.	1918.
	Foglár Géza	K		157.	1926.
	Farkas Valéria	K		107.	1914.
	Agócs Kajna Tibor		M	218.	1923.
	Agócs J. Géza		M	177.	1923.
	Somoskői Margit		M+R	150.	1947.
	Agócs Ernő		M	218.	1949.
	Agócs Lídia		M+R		1946.
	Agócs Johanna		M+R		1930.
5. Dobfenek	Póczos Lajos	K	M	21.	1914.
	Kovács József	K	M	54.	1925.
	Szó Lenke	K		63.	1924.
	Szó Jolán	K		6.	1931.
	Szó Elemér	K	M	6.	1927.
	Kovács Mária		M	54.	1928.
	Farkas Mária		M	12.	1914.
6. Gömörpéterfala	Illés István	K	M	124.	1922.
	Illés Mária	K	M	120.	1918.
	Gál Szerén	K	M	117.	1921.
	Pelle Béla	K	M	84.	1917.
	Pelle Erzsébet		M	84.	1922.
	Trizna Béla		M	25.	1948.
	Illés Mária		M	115.	1944.
	Köböl Bálint	K	M	96.	1922.
	Köböl Ilona	K	M	96.	1930.
	Varga Béla	K		94.	1911.

7. Óbást	Mede Margit Bial Ferenc Pál Anna Pilát Bálint Bial Irén	K K K	M M M M	41. 118. 134. 90. 18.	1921. 1917. 1920. 1918. 1922.
8. Újbást	Pál Ilona Csonka Franciska Básti Margit Pál Géza Agócs Sárika Mede Gyula Mede Irma Mede Menyhért Manyo Margit Rózenfeld Gyula	K K K K K	M M M M M M M M M	Öö. Öö. Öö. Öö. Öö. 98. 156. 14. 251. 144.	1922. 1920. 1914. 1904. 1920. 1942. 1919. 1959. 1973.
9. Bakóháza	Pelle Zita Tóth Jolán Ádám Tihamér Pelle Gábor Ernő Ádám (Kiskovács) Irén Ádám Anna Ádám Zoltán	K K K K K	M M M M M M	230. 240. 234. 230. 234. 234. 234.	1929. 1913. 1939. 1926. 1916. 1947. 1922.
10. Vecseklő	Básti Brigitta Bozó Jolán Juhász Anna Bozó Ilonka Jakab Margit Bozó István Horváth Júlia Bozó József Bozó Etel Deák Aranka Bozó Margit Végh Mária Végh Sándor Végh Sándor	K K K K K K	M M M M M M M M M M M M M	116. 51. 47. 115. 23. 51. Öö. 37. 39. 43. 18. M M M	1918. 1926. 1917. 1913. 1915. 1921. 1918. 1958. 1916. 1933. 1913. 1963. 1964. 1991.
11. Medveshidegkút	Mag József Mag Anna Mag Vince Mag (Matyó) Elza Mag Margit Mag (Albert) Péter Mag Marian Virág Erzsébet Virág Mária	K K K K K K	M M M M M M M M M	Öö. 114. 95. 95. 79. 99. 79. 123. 3.	1909. 1914. 1928. 1932. 1924. 1929. 1986. 1935. 1923.
12. Tajti	Básti Erzsébet Molnár Erzsébet Pál Etel Pál Gizella Molnár Erzsébet Pál István Rezső Pál János Bozó János Básti Gábor Básti Gábor Básti Anna Básti István (Gazsi) Pál Tamás	K K K K K K K	M M M M M M M M M M M M M	Öö. 98. 100. 118. Öö. 100. 118. 108. 106. 93. 93. 107. 83.	1919. 1915. 1923. 1906. 1908. 1916. 1906. 1923. 1918. 1919. 1908. 1969.
Összesítés:	113 adatközlő	K = 69 M = 72 R = 3			

K = kérdőív, M = magnófelvétel, R = átvétel a Szlovák Rádió Magyar Szerkesztőségétől, Öö. = öregek otthona

A 65 éven felüli adatközlők összesített adatai

Falu, sorszám	Összes adatközlő	Életkor						Iskolai végzettség				Foglalkozás					
		61-70		71-80		81 fölött		alapfokú	köz.f.		felsőf.	mg.	htb.	jp.	nsz.	ffi	nő
		ffi	nő	ffi	nő	ffi	nő		ffi	nő		ffi	nő	ffi			
1. Sőreg	3	1	1	1				1	2			1	2				
2. Ajnacső	10	4	5	1				3	6	1			1	3	4		2
3. Csevice	1		1						1				1				
4. Gr.almágy	8	2	2	1	2		1	2	5			2	3	1	1		1
5. Dobfenek	5	2	2	1				3	2	2		3	2				
6. Gr.péterfala	7		1	3	2	1		4	3			4	3				
7. Óbást	3			1	2			1	2			1	2				
8. Újbást	4			3	1			1	3				2	1	1		
9. Bakóháza	4	1	1		2			1	3				1	1		1	1
10. Vecseklő	6	1	1	4				1	5				5		1		
11. Medveshidegkút	6	2	2	1	1	1		3	3				2	3			1
12. Tajti	8	2	2	2	2	1	1	3	5			3	5				
Összesen:	65	12	18	9	20	4	2	23	40	1	1	14	25	10	10	1	5

A fogalmak megnevezési rendszerének lexikai tagoltsági fokozatai

MEDVESALJA

Erősen tagolt: legalább 5 megnevezés

(10 ige, 47 fn, 5 mn)

cserdít
dorombol
lubickol
mángorol
megmosakodik
nyújtózkodik
szítál (az eső)
tallóz
üzekedik
zümög;
abált szalonna
ádámcsutka
agykarika (keskeny)
alfa (a járomé)
az oldal alsó fája
az oldal felső fája
bajusza (a kukoricáé)
bajusza (a szőlőé)
bodobács
borítólevél (a kukoricáé)
disznócsorda
eljegyzés
fanyelű bicska
fattyúhajtás (a kukoricáé)
fenőtök
fürt (a szőlőé; éretlen)
fürt (a szőlőé; kicsi)
gabona
kanna
katicabogár
kockatészta

NYELVATLASZ

Erősen tagolt: legalább 5 megnevezés

(5 ige, 27 fn, 2 mn)

dorombol
csúszkál
mángorol
üzekedik
zümög;
ágas
ajtófélfa
bögöly
fanyelű bicska
gabona
genny
gombolyító
hátsószoba
katicabogár
kocsikenőcs
kotlós
krumplinudli
lebernyeg
mákfej (tele)
melles kötény
nagyanya
nagyapa
násznép
oldal (a szekéré)
párnatok
pipacs
pörkölt
pupilla
rúdszárny
szitakötő
tuskó (a kukoricáé)

koszorúgerenda
 kotlós
 kútkáva
 mákfej (tele)
 marokszedő
 méhkas
 melles kötény
 nagyanya
 nagyapa
 nagygereblye
 násznép
 oldal (a szekéré)
 palozsna
 pemet
 polyva (a kukoricáé)
 pupilla;
 rúdszárny
 rúdszeg
 sütőlapát
 szege
 szuka
 talicska
 talpfa
 vakarcs
 vállfa
 záp;
 állapotos
 csökönyös
 falánk
 himlőhelyes
 pisze

**Közepesen tagolt: 3-4 meg-
nevezés**

(20 ige, 137 fn, 11 mn)
 alkuszik
 csettint (az ujjával)
 csikózik
 farol
 hány
 hápog

vállfa;
 csökönyös
 falánk

**Közepesen tagolt: 3-4 meg-
nevezés**

(17 ige, 76 fn, 10 mn)
 béget
 csettint
 csikózik
 dadog
 fűtyül
 gerebenez

horkol
kiderül
kotkodácsol
köhög
kölykezik
malacozik
megveti (az ágyat)
mennydörög
nevet
nyávog
pislog
ringatja (a bölcsőt)
tör (kukoricát)
tüsszög;
abrakostarisznya
ágas
agy
agykarika (széles)
ágyás
ajaka
ajtófélfa
akác
anyarozs
aranka
árpa (a szemén)
bal oldali ökör
balta
bárány
barázdabillegető
bélfa
bölgöly
bögre
böllér
búbos pacsirta
búza
bükköny
cékla
címere (a kukoricáé)
csalamádé
csép
cséplőgép
csirke

gúnárizik
hány
kiderül
lubickol
megellik
megmosakodik
megveti (az ágyat)
mekeg
nyávog
nyújtózkodik
szital (az eső);
abrakostarisznya
ádámcsutka
agykarika (széles)
anyarozs
bajusza (a kukoricáé)
bal oldali ökör
böllér
búbos banka
címere (a kukoricáé)
csipkebogyó
denevér
deszkakerítés
disznócsorda
ekefej
eketalp
eljegyzés
ellenzós sapka
elsőszoza
favágó tuskó
feketevarjú
fogasborona
galambdúc
gatyakorc
gaz
gebe
gerince
gyűrűsujj
henger
inggallér
jérce
juha

csoroszllya
deszkakerítés
disznóól
dunyahuzat
ekefej
eketalp
elsőszoza
emse
farsróf
favágó tuskó
feketevarjú
felhérc
fergettyű
forgácsfánk
forradás (a kenyéren)
gácsér
galambdúc
gatyakorc
gaz
gebe
gége
genny
gombolyító
Göncölszekér
gyeplő
hátsószoza
henger
hóka
hüvelykujj
inggallér
jobb oldali ökör
juhász
kákabuzogány
kályhacső
kaparé
kaszaék
kaszakarika
kerék
kézelő
kifutó
kisszék
kóc

kanna
kaparé
kétfülű kosár
kézelő
kifutó
kisszék
kockatészta
koszorúgerenda
kukac
kútkáva
lángos
lepke
levél (a kukoricáé)
lőre
málna
marharépa
méhkas
mézga
nagygereblye
napraforgó
néném
nyomórúd
pantalló
petróleum
pirított kenyér
polyva
rozs
sógornőm
sütőlapát
szár (a kukoricáé; ha a marha
lerágta)
szeder
szemölcs
szuka
takaréktűzhely
talpfa
tiloló
tócsa
toka
törek
töviszúró gébics
tüskeborona

kocsikenőcs
krumplinudli
kukac
kukoricagóré
kútostor
lángos
lebernyeg
léckerítés
legény
legfelső kéve
légy
lép (a kasban)
lepke
levele (a búzáé)
lovas szekér
lőre
mákfej (üres)
mangalica
méh
mókus
napraforgó
néném
nyomórúd
ökrös szekér
pad
parázs
párna
párnatok
pióca
pirított kenyér
rozsa (a gabonán)
rúd
sárgája (a tojásé)
sárgarépa
sín (a keréken)
sírkereszt
sógornőm
sonka
sudár
sut
sündisznó
sütőtök

üszök (a kukoricán)
veríték
vonókés
zsámoly;
állapotos
fősvény
himlőhelyes
kancsal
libabőrös
pisze
púpos
sápadt
szuvas
zömök

szálakender
szár (a kukoricáé; ha a marha
lerágta)
szárazság
szeder
szemölcs
szemüveg
szürkevarjú
targonca
tejes kukorica
tejfog
tiloló
tócsa
toka
tuskó (a kukoricáé)
tutyi
tüskeborona
tyúkszem
üsző
vakondok
veríték
viasz
vonókés
zúzmara
zámoly
zsírosbödön;
fősvény
kancsal
kócos
libabőrös
lúdtalpú
meddő
meztelen
pufók
sápadt
szuvas
zömök

Gyengén tagolt: 2 megnevezés

(22ige, 118 fn, 3 mn)

béget
 behunyja
 csúszkál
 dadog
 dalol
 dobog (a szív)
 fűtyül
 gerebenez
 gúnárizik
 karmol
 kicsavarja
 kifakad
 kiszedjük
 korog
 lelohad
 liheg
 megellik
 nyúvi (a kendert)
 pörzsöl (disznót)
 súrol
 vág (kenyeret)
 villámlik;
 anyajegy
 bádog
 bak
 baromfi
 befőtt
 békanyál
 bodza
 búbos banka
 burgonya
 búzavirág
 bütyök
 cinke
 comb
 csikó
 csillag
 csimasz

Gyengén tagolt: 2 megnevezés

(21 ige, 131fn, 7 mn)

cserdít
 dalol
 dobog (a szív)
 farol
 gágog
 hápog
 horkol
 karmol
 kiszedjük
 kotkodácsol
 köhög
 kölykezik
 kukorékol
 liheg
 malacozik
 ringatja
 tallóz
 tör (kukoricát)
 tüsszög
 vág (kenyeret)
 villámlik;
 abált szalonna
 agy
 ágyás
 agykarika (keskeny)
 ajaka
 akác
 apatárs
 az oldal alsó fája
 az oldal felső fája
 bajusza (a gabonáé)
 bak
 balta
 bárány
 barázdabillegető
 baromfi
 bátyám
 birsalma

csipkebogyó
 csípő
 csizma
 cső (a kukoricáé)
 csúd
 denevér
 derelye
 disznósajt
 ebihal
 égerfa
 ekegerendely
 ekelő
 falat
 fánk
 fazekas
 fejfa
 fejkendő
 fiú
 fogasborona
 fokhagyma
 függöny
 gereben
 gereblye
 gerince
 görény
 gyaluforgács
 gyertyánfa
 gyökere (a kukoricáé)
 hajdina
 halánték
 hámfá
 határ
 házpadlás
 húgom
 hurka
 hüvely (a babé, borsóé)
 íz
 jérce
 juha
 kanász
 kaszakő
 kelkáposzta

bodobács
 borítólevél (a kukoricacsőé)
 borsó
 bögre
 búza
 bükköny
 cinke
 cséplőgép
 cserebogár
 csillag
 cső (a kukoricáé)
 disznóól
 ebihal
 ekelő
 ekevas
 emse
 falat
 fattyúhajtás (a kukoricáé)
 fejkendő
 felhérc
 felhő
 fenőtök
 fiú
 forradás (a kenyéren)
 függöny
 gácsér
 gatya
 gereben
 Göncölszekér
 gyaluforgács
 gyertyánfa
 halánték
 határ
 házpadlás
 hóka
 húgom
 hüvelykujj
 juhász
 kákabuzogány
 kalász
 kancsó
 kaptár

kereszt
kese (disznó)
kesely
kétfülű kosár
kiskacs
kisliba
komaasszony
kormányvas
kökény
kukorica
kútágas
kútgém
küllő
lakodalom
lék
málna
marharépa
mellény
metélt tészta
mézga
mutatóujj
nagyfejsze
nagykacs
nyél
nyújtó
oldalborda
orvosság
őszibarack
pantalló
pata
patkány
petróleum
pipacs
pörkölt
puska (a keréké)
reggeli
rokka
rozs
rózsa
savó
sulyok
szalmazsák

kaszaék
kaszakarika
kaszakő
kereszt
kisliba
kóc
koma
kóstoló
kökény
középsőujj
kukoricagöré
kútágas
kútgém
kútostor
levele (a búzáé)
leves
lovasszekér
mákfej (üres)
mangalica
marokszedő
mellény
nagykacs
néném
nyél
oldalborda
ökrösszekér
palozsna
paradicsom
parázs
párna
pata
pemet
perje
pióca
pizskavas
reggeli
rokka
sárgája (a tojásé)
sárgarépa
savó
sógornőm
sonka

szán
szár
szár (a kukoricáé; szárazon)
szár (a kukoricáé; zölden)
szöcske
szőlőkaró
szövőszék
takaréktűzhely
tál
taliga (az ekéé)
tézsla
tinó
ülep
üllő
vadrepce
vánkos (a taligáé)
varangyos béka
véső;
kendermagos
pej
púpos

sóska
sudár
sut
sündisznó
sütőtök
szálakender
szalmazsák
szár (a kukoricáé; szárazon)
szár (a kukoricáé; zölden)
szemüveg
szén
szürkevarjú
taliga (az ekéé)
targonca
tejes kukorica
tejút
tepsi
tinó
tutyi
ügyvéd
ülep
üllő
üsző
vadrepce
vakarcs
vakondok
varangyos béka
záp
zúzmara
zsírosbödön;
kendermagos
kócos
lúdtalpú
meddő
pej
pufók
selyp

Tagolatlan: 1 megnevezés

(28 ige, 183 fn, 6 mn)

befagy

bőg

búg

cicerél

csámcsog

csuklik

eltéved

elzsibbad

épít

foszt (kukoricát)

gágog

gyónik

harap

izzad

kiheréli

köp

köpül

kukorékol

megkel

mekeg

morzsol (kukoricát)

mosolyog

nyerít

öblögeti

sziszeg

sző

talál

vonít;

alma

anyatárs

anyósom

apatárs

apósom

árpa

áspa

bab

bagó

bajusza (a gabonáé)

bakancs

Tagolatlan: 1 megnevezés

(37 ige, 246 fn, 6 mn)

alkuszik

befagy

behunyja

bőg

búg

cicerél

csámcsog

csuklik

eltéved

elzsibbad

épít

foszt (kukoricát)

gyónik

harap

izzad

kicsavarja

kifakad

kiheréli

korog

köp

köpül

lelohad

megkel

mennydörög

morzsol (kukoricát)

mosolyog

nevet

nyerít

nyűvi (a kendent)

öblögeti

pislog

pörzsöl (disznót)

súrol

sziszeg

sző

talál

vonít;

alfa (a járomé)

alma

bátyám
 bige
 birsalma
 borsó
 colstok
 cukorrépa
 csalán
 cserebogár
 cseresznye
 csipa
 csődör
 csutka (a kukoricáé)
 dér
 dinnye
 dió
 dunyha
 ebéd
 egér
 egres
 ekeszarva
 ekevas
 élesztő
 ellenzős sapka
 epe
 eperfa
 fecske
 fejőedény
 felhő
 fűró
 fülke (a falba vájt)
 fűrt (a szőlőé; teljes)
 gatyá
 gida
 gólya
 göröngy
 gúnár
 gyapjú
 gyík
 gyufa
 gyümölcs
 gyűrűsujj
 hordás

anyajegy
 anyatárs
 anyósom
 apósom
 aranka
 árpa
 árpa (szemen)
 áspa
 bab
 bádóg
 bagó
 bajusza (a szőlőé)
 bakancs
 befőtt
 békanyál
 bélfá
 bige
 bodza
 búbos pacsirta
 burgonya
 búzavirág
 бүтүők
 cékla
 colstok
 comb
 cukorrépa
 csalamádé
 csalán
 csép
 cseresznye
 csikó
 csimasz
 csipa
 csípő
 csirke
 csizma
 csoroszllya
 csődör
 csutka (a kukoricáé)
 csüd
 dér
 derelye

íny
író
istráng
izom (a felső karon)
járom
járomszeg
jég
jegyző
juh
kacsa
kakasülő
kalász
kanál
kanca
kancsó
kantár
kapca
kapor
káposzta
kaptár
karalábé
karfiol
kasza
kavics
kazal
kemence
kesztyű
kéve
keze feje
kígyó
kilincs
kisujj
kocsonya
kolbász
koma
konkoly
konty
korpa
kóstoló
köldök
köles
könny

dinnye
dió
disznósajt
dunya
dunyahuzat
ebéd
egér
égerfa
egres
ekegerendely
ekeszarv
élesztő
epe
eperfa
fánk
farsróf
fazekas
fecske
fejfa
fejőedény
fergettyű
fokhagyma
forgácsfánk
fűró
fülke (a falba vájt)
fűrt (a szőlőé; teljes)
gége
gereblye
gida
gólya
görény
göröngy
gúnár
gyapjú
gyeplő
gyík
gyökere (a kukoricáé)
gyufa
gyümölcs
hámfa
hordás
hurka

könyök
körte
középsőujj
lábszár
lámpaüveg
lapocka
lekvár
lencse
létra
levél (a kukoricáé)
leves
máj
malter
mandula
meggy
mell
menyasszony
menyét
mezei pacsirta
mogoró
mostoha
muhar
ollófa
orgona
öcsém
ököl
palacsinta
palánta
paradicsom
pattanás
pehely
perje
pizskavas
pokróc
polyva
pulyka
rántotta
recept
retek
ribizli
saláta
sarjú

hüvely (a babé, borsóé)
íny
író
istráng
íz
izom (a felső karon)
járom
járomszeg
jég
jegyző
jobb oldali ökör
juh
kacsa
kakasülő
kályhacső
kanál
kanász
kanca
kantár
kapca
kapor
káposzta
karalábé
karfiol
kasza
kavics
kazal
kelkáposzta
kemence
kerék
kese (disznó)
kesely
kesztyű
kéve
keze feje
kígyó
kilincs
kisujj
kocsonya
kolbász
konkoly
konty

saroglyatartó
sóska
spenót
szakajtó
szálka
szarka
szem (a búzáé)
szemöldök
szén
szénvonó
szilva
szitakötő
szivárvány
szoknya
szőlő
tányér
tarack
tejút
telek (az ostoré)
tenyér
tepsi
térd
tó
torma
töltött káposzta
töportyű
törek
töviszúró gébics
túró
uborka
uzsonna
ügyvéd
űrű
üszök (a gabonán)
üszök (a kukoricán)
vacsora
vályog
vászon
veréb
vese
vetelő
villa

kormányvas
korpa
köldök
köles
könny
könyök
körte
kukorica
küllő
lábszár
lakodalom
lámpaüveg
lapocka
léckerítés
legény
legfelső kéve
légy
lék
lekvár
lencse
lép (a kasban)
létra
máj
malter
mandula
meggy
méh
mell
menyasszony
menyét
metélt tészta
mezei pacsirta
mogoró
mókus
mostoha
muhar
mutatóujj
nagyfejsze
nyújtó
ollófa
orgona
orvosság

vőlegény
zab
zabla
zeller;
avas
kendermagos
özvegy
rekedt
selyp
szeplős

ököl
őszibarack
pad
palacsinta
palánta
patkány
pattanás
pehely
pokróc
polyva (a kukoricáé)
pulyka
puska (a keréké)
rántotta
recept
retek
ribizli
rózsa
rozstda (a gabonán)
rúd
rúdszeg
saláta
sarjú
saroglyatartó
sín (a keréken)
sírkereszt
spenót
sulyok
szakajtó
szálka
szán
szár (a búzáé)
szárazság
szarka
szege
szem (a búzáé)
szemöldök
szénvonó
szilva
szivárvány
szoknya
szöcske
szőlő

szőlőkaró
szövőszék
tál
talicska
tányér
tejfog
telek (az ostoré)
tenyér
térd
tézsza
tó
torma
töltött káposzta
töporlyú
túró
tyúkszem
uborka
uzsonna
űrű
üszök (a gabonán)
vacsora
vályog
vankos (a taligáé)
vászon
veréb
vese
véső
vetelő
viasz
villa
vőlegény
zab
zabla
zeller;
avas
meztelen
özveg
pókos
rekedt
szeplős

IRODALOMJEGYZÉK

- Balázs Tünde 1995. *A vecseklői nyelvjárás hangtani és alaktani vizsgálata és feldolgozása.* (Szakdolgozat) Nyitrai Pedagógiai Főiskola hungarisztika tanszéke.
- Balogh Lajos 1974. A Magyar Nyelvjárások Atlaszának kiadásra nem került térképlapjai. *Magyar Nyelv* 355–360.
- Balogh Lajos 1977. A Magyar Nyelvjárások Atlaszának kiadásra nem került térképlapjai. *Magyar Nyelv* 104–109.
- Balogh Lajos 1978. Nyelvjáráskutatás és szociolingvisztika. *Magyar Nyelv* 44–55.
- Balogh Lajos 1980. A Magyar Nyelvjárások Atlaszának kiadásra nem került térképlapjai. *Magyar Nyelv* 221–225.
- Balogh Lajos 1983. A Magyar Nyelvjárások Atlaszának kiadásra nem került térképlapjai. *Magyar Nyelv* 347–351.
- Balogh Lajos 1989a. A Magyar Nyelvjárások Atlaszának kiadásra nem került térképlapjai. *Magyar Nyelv* 450–456.
- Balogh Lajos 1989b. A palóc nyelvjárások: Bakó Ferenc (szerk.) *Palócok I.* 345–377. Eger, Heves Megyei Múzeumok Igazgatósága.
- Balogh Lajos–Deme László–Imre Samu 1980. *Mutató a magyar nyelvjárások atlasza I–IV. kötetéhez.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Balogh Lajos–Kontra Miklós (szerk.) 1990. *Élőnyelvi tanulmányok.* Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézete.
- Bañcerowski Janusz 1996. A valóság nyelvi kategorizálásáról. *Magyar Nyelvőr* 64–70.
- Bárczi Géza (szerk.) 1947. *Mutatvány a magyar nyelvatlasz próbagyűjtéseiből.* Budapest, Magyar Nyelvatlasz-Bizottság.
- Bárczi Géza (szerk.) 1955. *A magyar nyelvatlasz munkamódszere.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Benkő Éva 1986. *Nagycsalád a Medvesalján.* Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem néprajzi tanszéke.
- Benkő Loránd 1953. A magyar *ly* hang története. *Nyelvtudományi Értekezések I.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Benkő Loránd 1982. A nyelvjárási monográfiák: Szabó Géza–Molnár Zoltán (szerk.), *Dialektológiai Szimpozion* 9–27. Veszprém, VEAB.
- Bokor József 1979. A tájszókészlet változása Sopronhorpácson és Sopronkövesden. *Magyar Nyelvőr* 346–353.
- Bokor József 1980. Egy tájszókészletteni felmérés néhány tanulsága. *Magyar Nyelv* 88–91.

- Bokor József 1995. *Regionális lexikológiai vizsgálatok a nyugati magyar nyelvterületen*. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Bolla Kálmán 1995. *Magyar fonetikai atlasz*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Borovszky Samu év nélkül. *Magyarország vármegyéi és városai*. Gömör-Kishont vármegye. Budapest, Apollo Irodalmi Társaság.
- Bright, W. (ed.) 1992. *International Encyclopedia of Linguistics. Volume I*. New York–Oxford, Oxford University Press.
- Debus, F. 1958. *Die deutschen Bezeichnungen für die Heiratsverwandschaft*. Deutsche Wortforschung 1–116.
- Deme László 1953. *A magyar nyelvjárások néhány kérdése*. Nyelvtudományi Értekezések 3. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Deme László 1956. *Nyelvatlaszunk funkciója és további problémái*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Deme László 1964. Gondolatok nyelvatlasz-ellenőrzés közben: Benkő Loránd (szerk.), *Tanulmányok a magyar nyelv életrajza köréből*. Nyelvtudományi Értekezések 40. 65–72. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Deme László 1973. A regionális köznyelvi kutatások kérdéséhez. *Magyar Nyelv* 260–266.
- Deme László 1961–Imre Samu 1961. Az ellenőrzés tanulságai a magyar nyelvatlasz munkálataiban. *Magyar Nyelv* 492–496.
- Deme László–Imre Samu (szerk. a munkaközösség közreműködésével) 1968–1977. *A magyar nyelvjárások atlasza I–VI*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Deme László–Imre Samu (szerk.) 1975. *A magyar nyelvjárások atlaszának elméleti-módszertani kérdései*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Elekfi László 1994. Magyar ragozási szótár. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Fazekas Tiborc 1977. A szóföldrajz alkalmazhatósága egy népcsoport eredetének meghatározásában. *Magyar Nyelv* 76–87.
- Goossens, J. 1969. *Strukturelle Sprachgeographie (Eine Einführung in Methodik und Ergebnisse)*. Heidelberg.
- Guttmann Miklós 1994. A szókészlet táji rétegének változása a szlovéniai Szentlászlón. *Magyar Nyelvőr* 422–429.
- Guttmann Miklós 1995. *A táji jelenségek vizsgálata tíz- és tizennégy évek beszélt nyelvében Nyugat-Dunántúlon*. Budapest, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 202.
- Gyönyör József 1989. *Államalkotó nemzetiségek. Tények és adatok a cseh-szlovákiai nemzetiségekről*. Pozsony, Madách Kiadó.
- Gyurgyik László 1994. *Magyar mérleg. A szlovákiai magyarság a népszámlálási és a népmozgalmi adatok tükrében*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.

- Hajdú Mihály 1992. A nyelvjáróterületek körülhatárolásának nyelvi eszközöiről: Szabó Géza–Molnár Zoltán (szerk.), *III. Dialektológiai Szimpozion* 189–193.
- Hajdú Mihály–Kázmér Miklós 1974. *Magyar nyelvjárási olvasókönyv*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Holmes, J. 1996. *An Introduction to Sociolinguistics*. London and New York, Longman.
- Imre Samu–Kálmán Béla 1953a. A szlovákiai nyelvatlaszgyűjtő út néhány nyelvészeti tanulsága. *Magyar Nyelv* 514–523.
- Imre Samu–Kálmán Béla 1953b. Nyelvatlaszgyűjtő úton Csehszlovákiában. *Magyar Nyelv* 229–231.
- Imre Samu–Kálmán Béla 1954. A szlovákiai nyelvatlaszgyűjtés tájszóanyaga. *Magyar Nyelv* 212–221., 501–506.
- Imre Samu–Kálmán Béla 1955. Újabb szlovákiai nyelvatlaszgyűjtő útjaink nyelvészeti tanulságai. *Magyar Nyelv* 503–511.
- Imre Samu 1958. Egy nyelvatlaszgyűjtés néhány tanulsága. *Magyar Nyelv* 372–380.
- Imre Samu 1959. Beszámoló a Magyar Nyelvjárások Atlasza munkálatainak jelenlegi állásáról és problémáiról. *Magyar Nyelv* 426–434.
- Imre Samu 1960. A Magyar Nyelvjárások Atlaszának munkálatai. *Magyar Nyelv* 392–399.
- Imre Samu 1971a. *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Imre Samu 1971b. Szinkrónia és diakrónia a magyar nyelvatlasz anyagában. *Magyar Nyelv* 134–144.
- Imre Samu 1981. Egy fogalomkör nyelvjárási megnevezésének típusai. *Magyar Nyelv* 1–20.
- Imre Samu 1983. Gondolatok a nyelvjárási monográfiákról. *Magyar Nyelv* 408–416.
- Imre Samu 1985. Egy igecsoport néhány szóföldrajzi jellemzője. *Magyar Nyelv* 87–93.
- Imre Samu 1987. *Nyelvjárási szókészletünk néhány szerkezeti kérdése a magyar nyelvatlasz anyaga alapján*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Juhász Dezső 1999. *Szójelentés- és nyelvföldrajz*. Kézirat.
- Kálmán Béla 1990. A magyar nyelvföldrajzi kutatások századunkban. *Magyar Nyelvjárások* 27–35.
- Kázmér Miklós 1973. *A csehszlovákiai magyar nyelvjáráskutatás*. Pozsony, Zborník Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského 207–223.
- Király Lajos 1988. Térképtípusok a Somogy–zalai nyelvatlaszban. *Magyar Nyelv* 75–88.
- Király Lajos 1990. *Nyelvjárási jelenséghatárok a Dél-Dunántúlon*. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság.

- Kiss Jenő 1972a. A magyar nyelvjárások pusztulásáról. *Magyar Nyelv* 479–482.
- Kiss Jenő 1972b. A strukturális nyelvföldrajzról. *Magyar Nyelv* 345–354.
- Kiss Jenő 1972c. Hangutánzó igéink nyelvföldrajzához. *Magyar Nyelv* 102–107.
- Kiss Jenő 1979. A nyelvjárási szókincs változásáról. *Magyar Nyelvőr* 343–346.
- Kiss Jenő 1981. *Nyelvjárási tanulmányok*. Budapest, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 159. szám.
- Kiss Jenő 1981. Nyelvjárástani jegyzetek. *Magyar Nyelv* 214–219.
- Kiss Jenő 1982. *A rábaközi Mihályi nyelvjárásának hang- és alaktana*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kiss Jenő 1985. Nyelvjárási monográfiák – kételyek és remények. *Magyar Nyelv* 163–177.
- Kiss Jenő 1987a. A magyar dialektológia a nyelvatlasz után: 1965–1985. *Magyar Nyelv* 385–397.
- Kiss Jenő 1987b. Erővonalak a magyar dialektológiában. *Magyar Nyelv* 140–145.
- Kiss Jenő 1988. Mai nyelvjárásaink és változataik. *Magyar Nyelv* 443–452.
- Kiss Jenő 1989a. A nyelvről való gondolkodás egyik fejezete: vélekedések a nyelvjárások jövőjéről. *Magyar Nyelvőr* 465–468.
- Kiss Jenő 1989b. Egy nyelvészociológiai szempont a dialektológiában: az életkor. *Magyar Nyelv* 40–47.
- Kiss Jenő 1990. *A mihályi nyelvjárás változásai 1889 és 1989 között*. Budapest, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 190. szám.
- Kiss Jenő 1993. Problémák a regionális nyelvváltozatok vizsgálatában. *Magyar Nyelvőr* 62–67.
- Kiss Jenő 1995a. Észrevételek a hazai regionális lexikográfiáról. *Magyar Nyelv* 170–178.
- Kiss Jenő 1995b. *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiss Jenő 1999. A dialektológia kettős feladata és a nyelvföldrajz. *Magyar Nyelv* 418–425.
- Kiss Jenő 2000. A grammatikai és a lexikológiai nyelvjárások kérdéséhez. *Magyar nyelv* 155–162.
- Kiss Jenő–Szűts László (szerk.) 1988. *A magyar nyelv rétegződése*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kontra Miklós (szerk.) 1992. *Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben*. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézete.
- Korotkova, T. Sz. 1988. Zаметки о современном состоянии лексикографии. *Russzkaja Recs* 52–59.

- Kósa László–Filep Antal 1978. *A magyar nép táji-történeti tagolódása*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kotics József 1986. *Kalendáris szokások a Medvesalján*. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem néprajzi tanszéke.
- Kovács István 1939. *Szógyűjtemény a visszatért Óbástról*. Debrecen, Magyar Népryelvkutató Intézet.
- Kovács István 1941. Igeköteink fejlődése és használata a medvesalji népnyelvben: Bárczi Géza (szerk.), *Dolgozatok a debreceni Tisza István Tudományegyetem Magyar Népryelvkutató Intézetéből 14. szám*. Debrecen, Magyar Népryelvkutató Intézet.
- Kovács István 1953. A nemzedéki változások Somoskőújfalu nyelvjárásában. *Magyar Nyelvjárások* 146–152.
- Labov, W. 1975. A nyelvi változás mechanizmusáról: Papp Mária–Szépe György (szerk.), *Társadalom és nyelv* 255–285.
- P. Lakatos Ilona–T. Károlyi Margit 1998. Szóföldrajzi és változásvizsgálatok a tájnyelvi frazeologizmusok köréből: Sándor Klára (szerk.), *Nyelvi változó – nyelvi változás*. 219–227. Szeged, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.
- Lanstyák István–Szabómihály Gizella 1998. Nyelviváltozó-típusok a magyar nyelv szlovákiai változataiban: Sándor Klára (szerk.), *Nyelvi változó – nyelvi változás*. 99–112. Szeged, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.
- Lőrincze Lajos 1955. *A magyar nyelvatlasz anyaggyűjtésének módszere*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- B. Lőrinczy Éva (főszerk.) 1979–1992. *Új magyar tájszótár I–III*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Magyar Nyelvjárások 1951-től. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar nyelvészeti tanszékének évkönyve.
- Molnár Zoltán Miklós 1983. Szóföldrajzi adatok Pápáról. *Magyar Nyelv* 472–480.
- Molnár Zoltán Miklós 1990. Nyelvföldrajzi-nyelvészeti vizsgálatok néhány kérdése Nyugat-Dunántúlon: Szabó Géza (szerk.), *Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei VI*. 43–52.
- Molnár Zoltán Miklós 1994. Nyelvföldrajzi-szociolingvisztikai vizsgálatok a magyar nyelvterület nyugati régióiban. *Magyar Nyelvőr* 221–231.
- Molnár Zoltán Miklós 1999. *Nyelvföldrajzi-szociolingvisztikai vizsgálatok a magyar nyelvterület nyugati régióiban*. Szombathely, Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai III.
- Murádin László 1977. Állathívogató és -űző szavak erdélyi nyelvföldrajza (I.). *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 161–174.

- Murádin László 1978a. A 'tulajdont őrző személy' jelentésmező jelölése és tagolása a romániai magyar nyelvjárásokban. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 159–174.
- Murádin László 1978b. Állathívogató és -űző szavak erdélyi nyelvföldrajza (II.). *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 41–56.
- Murádin László 1979. A kerítés és fajtáinak megnevezései az erdélyi magyar nyelvjárásokban. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 199–210.
- Murádin László 1980. Nyelvföldrajzi adatok a magyar parasztság rétgazdálkodásának szókincséhez. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 43–57.
- Murádin László 1982. Néhány gazdasági növénynév belső és területi összefüggéseihez. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 115–123.
- Murádin László 1983. Néhány apróvad neveinek erdélyi nyelvföldrajza. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 157–163.
- Murádin László 1987. Nyelvföldrajzi adatok az ekés földművelés szókincséhez. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 129–142.
- Murádin László 1988. Nyelvföldrajzi adatok a kukorica szókincséhez. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 19–42.
- Murádin László 1989. A szekér és részeinek nyelvjárási szókincsből. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 135–150.
- Murádin László 1991. Lapok a Romániai Magyar Nyelvjárások Atlaszából. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 137–146.
- Nagy Anikó 1996. *Tajti élőnyelvi vizsgálata*. (Szakdolgozat) Nyitrai Pedagógiai Főiskola hungarisztika tanszéke.
- Nagy Jenő 1984. *Néprajzi és nyelvjárási tanulmányok*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- Cs. Nagy Lajos 1995. Az *ly* realizációi Medvesalján: Kassai Ilona (szerk.), *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. 203–209. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézete.
- Cs. Nagy Lajos 1996. Néhány ételféle megnevezési rendszerének vizsgálata Medvesalja és környéke szókincsében: R. Molnár Emma (főszerk.) *Absztrakció és valóság*. 213–221. Szeged, Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Kiadó.
- Cs. Nagy Lajos 1997a. A 3. személyű birtokos többes voltának jelölése a birtokszón Medvesalja és környéke idősebb nemzedékének nyelvében. *Kézirat*. (Megjelenés előtt a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményekben*.)
- Cs. Nagy Lajos 1997b. Az egyes számú 3. személyű birtokos személyjel párhuzamos alakjainak realizációi Medvesalja és környéke idősebb nemzedékének nyelvében. *Magyar Nyelvjárások* 51–64.
- Cs. Nagy Lajos 1999. Néhány fogalom megnevezésének tagoltsága és szóföldrajzi realizációja a felvidéki Medvesalján. *Magyar Nyelvőr* 35–45.

- Cs. Nagy Lajos 1999. Nyelvjárási szöveg a medvesalji Dobfenek településről. *Magyar Nyelv* 473–480.
- Paládi-Kovács Attila 1982. *A Barkóság és népe*. Miskolc, Herman Ottó Múzeum.
- Péntek János 1972. A tájszók leíró szempontú osztályozásáról. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 231–240.
- Péntek János 1978. Rendszerszerűség és produktivitás a *Phaseolus* népi terminológiájában. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 175–90.
- Péntek János 1979. *A kalotaszegi népi himzés és szókincse*. Bukarest, Kriterion Kiadó.
- Pintér István 1986. *Dél-Gömör településnéprajza*. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem néprajzi tanszéke.
- Sebestyén Árpád 1987. Újabb lehetőségek, feladatok és módszerek nyelvjáráskutatásunkban. *Magyar Nyelv* 507–516.
- Szabó Géza 1978. Regionális köznyelvi kutatás Szombathelyen. Molnár Károly (szerk.), *A szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei I.* 131–139.
- Szabó Géza 1980. Regionális szókészleti kutatás Szombathelyen. *Vasi Szemle* 104–139.
- Szabó Géza–Molnár Zoltán (szerk.) 1982. *Dialektológiai Szimpozion*. Veszprém, VEAB.
- Szabó Géza 1987. Az élő nyelvi dialektológia kutatómódszertanához. *Magyar Nyelv* 516–524.
- Szabó Géza (szerk.) 1990a. *II. Dialektológiai szimpozion*. Veszprém, VEAB.
- Szabó Géza 1990b. A nyelvföldrajzi szociolingvisztika kutatómódszertanához. Szabó Géza (szerk.), *A szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei VI.* Nyelvtudomány 5–16.
- Szabó Géza 1996. Szociolingvisztikai és nyelvföldrajzi szempontok szókészleti kutatásunkban. *Magyar Nyelv* 90–95.
- Szabó Géza–Molnár Zoltán (szerk.) 1998. *III. Dialektológiai Szimpozion*. Veszprém, Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai II.
- Szabó Géza–Molnár Zoltán (szerk.) 2000. *Nép – nyelv – Társadalom* (Végh József emlékezetére). Szombathely, Berzsényi Dániel Főiskola.
- Szabó József 1976. Megfigyelések a nagykovácsi nyelvjárás változásáról, különös tekintettel a köznyelvi hatásra. *Magyar Nyelv* 100–113.
- Szabó József 1981. Észrevételek a kiskundorozsmai nyelvjárás változásáról. *Magyar Nyelv* 474–486.
- Szabó József 1982. Észrevételek a kiskundorozsmai nyelvjárás változásáról. *Magyar Nyelv* 99–105.

- Szabó József 1985. Néhány délkelet-magyarországi nyelvjárássziget vizsgálata. *Magyar Nyelv* 178–197.
- Szabó József 1987. A belső nyelvjárásszigetek vizsgálatának lehetőségei, módszerei. *Magyar Nyelv* 524–531.
- Szabó József 1987. Néhány Duna–Tisza közi és Tisza menti nyelvjárássziget vizsgálata. *Magyar Nyelv* 13–28.
- Szabó József 1987. Néhány Duna–Tisza közi és Tisza menti nyelvjárássziget vizsgálata. *Magyar Nyelv* 180–199.
- Szabó József 1989. Két északkelet-dunántúli nyelvjárássziget vizsgálata. *Magyar Nyelv* 136–150.
- Szabó József 1990. *Magyarországi és jugoszláviai magyar nyelvjárásszigetek*. Békéscsaba, Kecskemét, Szeged, Csongrád Megyei Levéltár.
- Szabó József 1997. A saraboló és néhány tautonímája a magyar nyelvjárásokban. *Magyar Nyelv* 80–83.
- Szabó Mihály Gizella–Lanstyák István 1998. Nyelvi változók a magyar nyelv szlovákiai változataiban: Sándor Klára (szerk.) *Nyelvi változó – nyelvi változás*. 113–122. Szeged, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.
- Szilágyi N. Sándor 1997. *Hogyan teremtsünk világot?* Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács.
- Trudgill, P. 1997. Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába. Szeged, JGYTF Kiadó.
- Ujváry Zoltán (szerk.) 1985. *Gömör néprajza I.* Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem néprajzi tanszéke.
- Ujváry Zoltán 1986. *Fejezetek Gömör folklórához*. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem néprajzi tanszéke.
- Végh József 1987. Észrevételek az őrségi nyelvjárás újabb kori állapotáról. *Magyar Nyelv* 548–555.
- Wardhaugh, R. 1995. *Szociolingvisztika*. Budapest, Osiris–Századvég.
- Zilahi Lajos 1989. A társadalmi változások tükröződése a nyelvjárási szóhasználatban. *Magyar Nyelvőr* 468–481.
- Zilahi Lajos 1993. Nyelvjárási jelentésváltozások. *Magyar Nyelvőr* 67–78.
- Zsupos Zoltán 1987. *Dél-Gömör gyűjtőgyűjtő gazdálkodása*. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem néprajzi tanszéke.

Térképek:

- CHRÁNENÁ KRAJINNÁ OBLASŤ CEROVÁ VRCHOVINA 1: 50 000 1991. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie.
- SZLOVÁKIA 1: 500 000 1994. Magyar településnevekkel. Budapest, DIMAP.

TÁRGYMUTATÓ

- abszolút tagoltsági mutató 47, 146
- alakilag és lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak 38, 45, 46, 47, 50, 58, 64, 72, 80, 92, 98, 102, 107, 116, 120, 123, 128, 133, 138, 140, 144, 146
- alakilag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak 45, 50, 57, 62, 71, 78, 91, 97, 105, 116, 119, 123, 127, 133, 138, 140, 143, 146
- alaki tagoltság 47
- alakváltozat 36, 37
- birtokos névmás 28
- birtokos személyjel 28., 29., 37
- depalatális 20
- depalatalizáció 21
- diftongus 20
- dos és -kod deverbális verbumképző 31
- ē 18, 34
- egyalakúság 24
- ejtészváltozat 38
- éknál 28
- elvonás 76, 88
- erősen tagolt 39, 47, 53, 59, 66, 74, 83, 94, 99, 110, 117, 121, 125, 130, 150, 160
- fogalomkör 38, 39, 139
- fogalomkör megnevezéstípusai és szófőldrajzi előfordulásai 42, 49, 56, 61, 69, 77, 89, 96, 100, 105, 114, 119, 122, 126, 131
- főváltozat 25, 26, 42, 49, 56, 61, 70, 77, 88, 89, 96, 100, 105, 114
- gyengén tagolt 39, 47, 53, 60, 66, 74, 83, 94, 99, 110, 118, 119, 121, 125, 130, 150, 160
- gyűjtők kiválasztása 13
- hangtan 18
- igetővek 25
- ikes ragozás 26
- jelentésbeli elkülönülés 24
- jelentéshasadás 25
- képzés 49, 56, 61, 69, 76, 87, 96, 100, 104, 114, 119, 122, 126, 131, 160
- igei származék 42, 49, 56, 69, 76, 87, 96, 104, 114, 119, 122, 126, 131
- névszói származék 42, 49, 56, 61, 69, 88, 96, 104, 114, 119, 122, 126, 131
- közepesen tagolt 39, 47, 53, 59, 66, 74, 83, 94, 99, 110, 117, 121, 125, 130, 150, 160
- középpalc 17
- lexémák alaktani motiváltsága 40
- lexikai tagoltság 47
- lexikai tagoltság fokozatai 39, 40, 53, 59, 66, 74, 83, 94, 99, 103, 110, 117, 121, 125, 130, 148
- lexikailag tagolt megnevezési rendszerű fogalmak 46, 47, 50, 58, 63, 72, 79, 91, 101, 106, 116, 120, 123, 1278, 133, 138, 140, 144., 146., 160
- ly fonéma 19, 35
- mellékváltozat 25, 41, 42, 49, 56, 61, 70, 77, 88, 89, 96, 100, 105, 114, 119, 122, 155
- mikroszisztéma 157
- morfológiai jellegű mellékváltozat 41
- morfológiai motiváltság 40, 42, 48
- motiválatlan megnevezések 40, 42, 48, 54, 60, 68, 76, 86, 95,

- 104, 113, 118, 122, 126, 131
morfoszintaktikai 27
motivált megnevezések 42, 48, 55,
61, 68, 76, 87, 95, 100, 113,
118, 122, 126, 131
névszótövek 19, 22
-ni, -nyi határozórag 27
nyelvi változó 17, 18
nyelvjárási alapréteg 14, 16
összetételek 48, 55, 61, 68, 76, 87,
95, 100, 104, 113, 118, 122,
126, 131, 160
pótlónyúlás 19
suksükölés 30
szemantikai egység 40, 41
szóföldrajzi vizsgálatok 156, 157
szószerkezetek 42, 49, 55, 61, 69,
76, 87, 96, 100, 104, 113, 119
tagolatlan megnevezési rendszerű
fogalmak 34, 39, 45, 50, 57,
62, 71, 78, 90, 97, 101, 105,
116, 119, 123, 127, 132, 133,
138, 140, 146
tagolt megnevezési rendszerű
fogalmak 34, 45, 50, 57, 62,
71, 78, 91, 97, 101, 105, 116,
119, 123, 127, 133, 138, 140,
146
tőszó 41, 48, 54, 60, 68, 76, 86, 95,
100, 104, 113, 118, 122, 126,
131

Szóföldrajzi térképek Medvesalja

malacozik LEXTAG 82. (MNYA. 355.)

csikózik ALEXTAG 112. (MNYA. 326.)

megallik ALEXTAG 116. (MNYA. 338.)

kölykezik ALEXTAG 121. (MNyA. 379.)

Fórum Kisebbségkutató Intézet
Fórum inštitút pre výskum menšín
P. O. Box 52
931 01 Šamorín

Cs. Nagy Lajos
Lexikológiai vizsgálatok Medvesalján
NOTITIA HISTORICO-ETHNOLOGICA, 4.
Első kiadás

Felelős kiadó: Tóth Károly
Sorozatszerkesztő: Liszka József
Borítóterv: Matús Gábor
Nyomdai előkészítés: Kalligram Typography Kft., Érsekújvár
Nyomta: Expresprint s.r.o., Partizánske
Kiadta: Lilium Aurum,
Dunaszerdahely, 2003

Cs. Nagy Lajos
Lexikologické výskumy v Gemeri
NOTITIA HISTORICO-ETHNOLOGICA, 4.
Prvé vydanie

Zodpovedný: Károly Tóth
Redaktor edície: József Liszka
Obal: Gábor Matús
Tlačiarenská príprava: Kalligram Typography s.r.o., Nové Zámky
Tlač: Expresprint s.r.o., Partizánske
Vydalo: Lilium Aurum,
Dunajská Streda, 2003
ISBN 80-8062-192-6